

АНТРОПОНІМІКОН
УКРАЇНСЬКОГО
ПРИВІЛЕЙОВАНОГО
ПРОШЯРКУ
X-XVIII СТ.

ВАРШАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРЯШІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ірена МИТНІК
Світлана ПАХОМОВА

АНТРОПОНІМІКОН
УКРАЇНСЬКОГО
ПРИВІДЕЙОВЯНОГО
ПРОШЯРКУ
X-XVIII СТ.

Warszawa-Siedlce 2024

Рецензенти
проф. Ева Вольніч-Павловська
Варшавський університет
проф. Юрай Гладкий
Трнавський університет

Коректура
канд. філол. наук Наталія Заїка
Український мовно-інформаційний фонд НАН України

Публікація фінансована Варшавським університетом

Проект обкладинки
Олександра Гаркуша
В оформленні книжки використано роботу (витинанку)
художниці Емми Левадської.

ISBN 978-83-68206-08-1

Copyright by WN IKRiBL, UW

Wydawnictwo IKRiBL Stowarzyszenie
Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich
im. Franciszka Karpińskiego. Stowarzyszenie
ul. Targowa 7/6, 08-110 Siedlce
tel. 574-965-963; e-mail: ikribl@wp.pl

ЗМІСТ

ВСТУП	7
1. НАРИС ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРИВІЛЕЙОВАНОГО СТАНУ	7
2. СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ	10
3. ОБ'ЄКТ ТА МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАУВАГИ	12
4. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	13
I ОСОБОВІ ІМЕНА	23
II ПІСЛЯІМЕННІ ОЗНАЧЕННЯ	133
1. КНЯЗІ ТА ШЛЯХТА В X–XIV СТ.	133
2. КНЯЗІ ТА ШЛЯХТА В XV–XVIII СТ.	153
III СПОСОБИ НОМІНАЦІЇ ПРИВІЛЕЙОВАНОГО ПРОШАРКУ	207
1. КНЯЗІВСЬКИЙ СТАН У X–XIV СТ.	208
2. ШЛЯХЕТСЬКИЙ СТАН У X–XIV СТ.	228
3. КНЯЗІВСЬКИЙ СТАН У XV–XVIII СТ.	235
4. ШЛЯХЕТСЬКИЙ СТАН У XV–XVIII СТ.	250
IV КІНЦЕВІ ВИСНОВКИ	273
V WNIOSKI KOŃCOWE	283
VI FINAL CONCLUSIONS	293
УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	303
ЛІТЕРАТУРА	305

ВСТУП

1. НАРИС ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРИВІЛЕЙОВАНОГО СТАНУ

Привілейований прошарок у давній Україні був ієрархічним: до Люблінської унії в 1569 р. він складався з князів, які створювали найбільшу та найвпливовішу суспільність, та бояр великих (дружину старшу) і менших (дружину молодшу), які належали до оточення князя; опісля, аж до козацьких воєн, – із панів, зем'ян-шляхти й королівських бояр, тобто лицарства¹.

Правителі руських земель походили із династії Рюриковичів, а з XIV ст. – Гедиміновичів, нащадків великого князя литовського Гедиміна. До цього стану належали також володарі тюркського походження (половецькі, кабардинські та ординські – чингісиди), нащадки литовських удільних князів та князівські роди невстановленого походження.

Князі становили еліту українського суспільства, були можновладцями й власниками розлогих володінь. Приналежність до цього стану була зарезервована лише для нащадків князівських родів. Під впливом Візантії поширився в Україні погляд, що княжа влада освячена Богом (...) А митрополит Никифор у проповіді на

¹ Історичні дані почерпнуто з: Л. Войтович, *Князівські династії Східної Європи (IX–XVI ст.)*, Львів 2000; І. Крип'якевич (гол. ред.), *Історія української культури*, Київ 2002; Н. Яковенко, *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь та Центральна Україна)*, Київ 2008; Та ж, *Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України*, Київ 2005; Т. Chynczewska-Hennel, *Świadomość narodowa szlachty ukraińskiej i kozaczyzny od schyłku XVI do połowy XVII w.*, Warszawa 1985. Див. також І. Митник, *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2010, s. 147–150.

честь Володимира Мономаха говорить: „Його Бог здавна передбачив і призначив, в утробі його освятив і помазав”. Церква наказувала послух княжій владі, поминала князів у богослужіннях і доручала вірним згадувати їх у домашніх молитвах. Особу князя вважали незайманою й навіть у завзятій політичній боротьбі залишали князів непорушеними (Крип’якевич 2002: <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>). Вони користувалися великим авторитетом, мали значний вплив на різні сфери життя суспільства, його менталітет, релігійну та політичну свідомість, культуру й систему цінностей, втілювали найдавніші традиції, з часом стали виразниками національної свідомості, що пробуджувалася наприкінці XVI ст. Громадянство надалі вважало їх за своїх покровителів, захисників та провідників (Chynczewska-Hennel 1985; Войтович 2000: 515; Яковенко 2008: 77–79).

У руках найбагатших, т. зв. головних князів, були зосереджені найважливіші адміністративні посади. Серед них були Острозькі, Заславські, Гольшанські, Дубровицькі, Сангушкі, Збараські, Вишневецькі, Чорторийські, Четвертинські та Корецькі. Решта, звані повітниками, були власниками отчин-вислуг і походили з дарувань великого князя (Яковенко 2008: 104–105).

Злам XVI–XVII ст. – це період відродження державотворчих традицій і розквіту могутності українських князівських родів, які в цей час були найчисленнішими, набували землі на Київщині та Брацлавщині, стаючи власниками обширних латифундій, вважали себе суверенами і фактичними правителями. Вони самі встановлювали закони, що регулювали внутрішній порядок і податкові повинності, в їхньому володінні перебували військо й судові органи. Іншим було становище князів-повітників. Розгалуження родів і викликане цим дроблення маєтків призводило до їхнього поступового зубожіння й навіть втрати титулу. Вони ставали т. зв. князями-слугами, клієнтами головних князів. Ця нова суспільна група складалася із представників роду Курцевичів, Война-Воронецьких, Гроза-Хованських, Ружинських та ін. (Войтович 2000: 510; Яковенко 2008: 121–134).

Однак, ці ж самі маєтності, які підняли князівську могутність, та «ласки королівські», потік яких зростав, поряд з шлюбами з польськими аристократами, трансформацією князівсько-

дружинної ідеології в ідеологію сарматизму, захопленням латинською літературою, ренесансними ідеями, що проникали разом з нею, нарешті перемогою католицького світогляду і неспроможністю поствізантійського православ'я захистити свої позиції, призвели до масового спольщення князівського середовища. (...) Ті Рюриковичі і Гедиміновичі, які зберегли вірність православ'ю, перейшовши на службу у Московську державу і прийнявши менталітет тамтешньої знаті (...), стали опорою її правителів і спричинилися до підняття могутності цієї держави (Войтович 2000: 515). Таким чином змінився кількісний склад еліти України, і цей процес додатково супроводжувався раптовим і неоясним вигасненням багатьох князівських родів, а саме Острозьких, Заславських, Олельковичів-Слущьких, Ружинських, Корецьких, Гольшанських, Збаразьких, Порицьких і Проньських (Яковенко 2008: 98; Войтович 2000: 436).

Український привілейований прошарок не був однорідним станом. Починаючи з XI ст., до нього входили також бояри, серед яких найвпливовішими були бояри великі, що займали високі посади в урядах та у війську, були помічниками князя, на відміну від менших бояр, які не відігравали такої ролі, були урядовцями до всяких доручень. У XVI ст. на чолі громадянства стояли, крім князів, пани, тобто магнати княжого походження, які були власниками великих земельних маєтків. Нижче від них стояла шляхта-лицарство, яка переважно була нащадками боярства і так, як князі, мала значні прерогативи, наприклад, велику земельну власність, доступ до державних урядів чи власне судівництво (Крип'якевич 2002: <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>). Проте й серед них існувала майнова диференціація. До найбагатших і найстаріших шляхетських родів належали: Гулевичі, Боговітини, Семашки, Кірдеї, Гойські чи Чапличі – у Волинському воєводстві, а також Олізари (Волчковичі), Александровичі (Кмітичі) і Романовичі (Горностаї), Халецькі, Тишкевичі, Мишковичі – на Київщині та Брацлавщині, які часто мали титулярні уряди. Шляхетського роду була також переважна частина козацької старшини, серед якої – визначні козацькі гетьмани Виговський, Мазепа, Хмельницький, Сагайдачний.

Після проголошення Другого Литовського Статуту 1566 р., що поширив прерогативи шляхти, дозволяючи вільний поділ землі, відбулися зміни всередині цього стану. Стару шляхту почали виключати з урядів – ця ситуація стала змінюватися лише на рубежі XVI–XVII ст. У результаті суспільних змін у структурі привілейованого прошарку поруч з князями та панами з'являються зем'яни, що походили з давніх княжих боярських дружин, яких за заслуги у військовій службі винагороджували землею. Однак військові витрати, які кожен зем'янин-боярин був зобов'язаний нести, поруч з розгалуженням родів і подрібненням землевласності стали причиною процесу їхнього зубожіння. Таким чином зі шляхетського стану виокремилися дрібні зем'яни, тобто шарачкова шляхта, яка самостійно або при допомозі слуг обробляла землю. Одні з них несли військову службу, інші служили при княжих і панських дворах, ще інші займалися судово-урядовою діяльністю. Нижчою зубожілою категорією бояр були також панцирні та путні слуги (бояри), тобто військові службові люди, які з часом ставали селянами. Наприкінці XVI ст. поняття *бояри*, (*путні бояри*), яке колись стосувалося суспільної знаті, означало падіння престижу цієї групи. Згодом багато зем'ян втратили шляхетство, а разом з тим – і свої привілеї.

2. СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ

Пропонована монографія є першим комплексним дослідженням процесу встановлення та розвитку антропонімної системи українського привілейованого прошарку впродовж X–XVIII ст., при цьому беруться до уваги лише чоловічі іменування. Авторки ґрунтувалися на своїх власних розвідках (онімному фактажі та результатах проведених аналізів), зокрема викладених у таких виданнях, як *Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах* (Пахомова 1999; 2012), *Екстралінгвальні фактори в контексті розвитку слов'янських антропонимів* (Пахомова 2003), *Онімійна номінація в діяхронії* (Пахомова 2019), *Antroponimia Wołynia w XVI-XVIII wieku* (Mytnik 2010), *Imiennictwo ziemi chełmskiej*

w XVI–XVII wieku (Mytnik 2017; 2019), *Słownik historyczno-etymologiczny antroponimów ziemi chełmskiej (XVI–XVII wiek)* (Mytnik 2017; 2022), статтях і розділах колективних робіт (див. *Література*). Науковиці в запропонованій монографії ввели в науковий обіг також новий онімний матеріал, почерпнутий із багатьох історіографічних опрацювань, джерел про антропонімікон знаті різних регіонів України, який досі не був об'єктом ономастичних досліджень.

Зауважимо, що в ономастичній літературі маємо низку робіт, присвячених питанням шляхетського антропонімікону різних українських територій та часових відрізків. Зокрема, проблематиці власних назв привілейованого прошарку приділяли увагу вітчизняні та польські ономасти. Т. Скулина досліджував антропонімію давньоруського періоду (Skulina 1973–1974). В. Нагірний цілу низку статей присвятив історичним біографіям шляхти періоду Київської Русі (Нагірний 2019, 2020, 2021). В. Шульовська вивчала найменування української та польської шляхти галицької та львівської земель у XV ст. (Szulowska 1992). І. Єфименко здійснила ретельне дослідження особових назв також представників дворян, бояр та воєвод у XVI ст. на основі пам'яток, що охоплюють майже всю Правобережну Україну (Єфименко 2003). Значний внесок у вивчення давнього українського антропонімікону зробила Л. Ящук, яка описала способи та засоби ідентифікації представників вищих та нижчих верств населення Житомирщини XVI–XVII ст. (Ящук 2008). Найменування підляської шляхти висвітлено в статтях П. Злотковського (Złotkowski 1999; 2015). На увагу заслуговують також історичні праці І. Смутка, присвячені прізвишками української галицької шляхти в XVI–XVIII ст. (Смуток 2004; 2008).

Усі ці розвідки стали цінним підґрунтям для наших міркувань, допомогли прослідкувати історію розвитку антропонімікону еліти давнього українського суспільства та сформулювати важливі висновки про його станові особливості та зв'язок із суспільними, історичними, релігійними умовами та культурно-етнічними контактами.

3. ОБ'ЄКТ ТА МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАУВАГИ

У монографії весь матеріал подається по двох періодах, а саме: X–XIV ст. та XV–XVIII ст. Ця хронологічна класифікація зумовлена вагомими відмінностями в системі ідентифікації особи в наведені часові відрізки. Антропосистема X–XIV ст. є однолексемною, це період співіснування язичницьких традицій та нових тенденцій, що тільки формуються і дістануть свій розвиток після XIV ст. Перший період характеризується кількісним переважанням дохристиянських імен слов'янського походження над церковними. Складені іменування перебувають на периферії антропосистеми, а граматичне вираження післяіменних означень є строкате, що свідчить про неусталеність антропонімічних норм та пошук найвдаліших способів і засобів ідентифікації особи. Якісні зміни в іменуванні української аристократії виразно проявляються протягом другого періоду, зокрема, це стосується вироблення і стабілізації антропонімічних норм (усталення субстантивного патроніма зі складним суфіксом, виразне домінування синтетичних відтопонімічних означень), формування системи антропонімічних формул, появи в XV ст. тенденцій успадковування післяіменних означень батька його дітьми та охоплення спільним найменуванням цілої родини.

Об'єкт запропонованого дослідження становить антропонімікон українського привілейованого прошарку, зафіксований в опублікованих та рукописних джерелах X–XVIII ст. Мета – висвітлити історію розвитку й особливості антропонімічної системи, зокрема:

1. визначити склад іменників князів та шляхти:
 - його походження (слов'янські й запозичені імена) та еволюція,
 - зміна популярності імен,
 - морфологічна структура гіпокористик;

2. проаналізувати післяіменні (додаткові) означення (прізвищеві назви, прізвиська, актуальні патроніми) та формули ідентифікації князів та шляхти:

- класифікація назв за їхньою типологією та граматичною будовою, з указанням продуктивності антропонічних формантів,
- способи найменування,
- спільні та відмінні риси між антропоніміконом обох соціальних груп,
- реконструкція лінгвокультурної картини світу та системи цінностей, закодovаних у найменуваннях знаті на етапі номінації.

Для антропонімів, які додавалися до імені й виконували функцію історичного звичаєвого прізвища, використовуємо окреслення *прізвищева назва*, для післяіменних означень, що вказували на безпосереднє відношення батько-син, – *актуальний патронім*, для інших, які виконували функцію індивідуального чи сімейного означення в багатолексемних формулах, – окреслення (*індивідуальне, сімейно-родове, династичне*) *прізвисько*.

Лінгвістичний аналіз та інтерпретацію онімного матеріалу було проведено з використанням порівняльно-історичного, описового та статистичного методів, із урахуванням положень соціолінгвістики та лінгвокультурології.

Запропоноване дослідження проведено на основі близько 3500 антропонімів, зафіксованих у пам'ятках X–XIV ст., та понад 4600 власних назв представників української знаті, ексцерпованих із джерел XV–XVIII ст.

4. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

Основними джерелами дослідження антропонімії X–XIV ст. послужили ономастично насичені літописні зведення – Іпатіївський та Лаврентіївський літописи, які віддзеркалюють актуальні способи іменування представників вищих кіл стародавньої Русі в умовах відсутності усталених норм ідентифікації. Додатково залучено давньоруські та середньовічні написи-графіті Софії Київської. Антропонімічні словники через

специфіку дослідження використано лише принагідно, оскільки в них не подається вказівка на соціальний статус поіменованих осіб.

Матеріальну базу антропонімікону українського привілейованого прошарку в XV–XVIII ст. складають джерела, які вже були предметом досліджень волинської (XVI–XVIII ст.) та холмської (XVI–XVII ст.) шляхти, а також нові, що стосуються представників тих станів з різних регіонів України. Це різноманітні документи, рукописи та друковані джерела, переважна більшість яких написана руською та польською, зрідка латинською мовами. Серед тих джерел, наприклад, грамоти та судові книги, що походять з гродських та земських архівів, люстрації королівщин українських земель, описи замків, різноманітні реєстри князів, шляхти та лицарів, переписи урядників окремих воєводств, податкові реєстри та інвентарії, які містили інформацію про власників міст та сіл.

У роботі використані також антропономастичні дані з документів, поміщених в Архіві Сангушків, у Словнику староукраїнської мови, в історіографічних опрацюваннях напр. М. Грушевського, І. Смутка та Н. Яковенко, Л. Войтовича, В. Чарнецького (таблиці й генеалогічні схеми родів) і в гербівниках.

Друковані джерела

АВВ – *Акти Волинського воєводства кінця XV–XVI ст.* (із зібрання Пергаментних документів Архіву головного актів давніх у Варшаві), підг. А. Блануца, Д. Ващук, Д. Вирський (латиномовні документи), Київ 2014.

ВГ – *Волинські грамоти XVI ст.*, упор. В. Б. Задорожний, А. М. Матвієнко, Київ 1995.

Войт. – Войтович Л., *Князівські династії східної Європи (IX–XVI ст.)*, Львів 2000.

Гр. XIV – *Грамоти XIV ст.*, упоряд. М. М. Пещак, Київ 1965.

Груш. III – *Жерела до історії України-Руси. Описи королівщини в руських землях XVI віку*, під ред. М. Грушевського, т. III, Львів 1900.

Груш. VI – Грушевський М., *Історія України-Руси*, т. VI, Київ – Львів 1907.

ДНСК – Высоцкий С.А., *Древнерусские надписи Софии Киевской*, Киев 1966.

ИЛ – *Ипатьевская летопись, Полное собрание русских летописей*, т. 2, С.-Петербург 1908.

ИБ 1573 – *Инвентарь замка и мѣстечка Буремль, съ исчисленіемъ крестьянскихъ повинностей и даней, 1573 [в:] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. VII, т. I, Кіевъ 1886.

II 1570 – *Инвентарь имѣній в Луцкомъ повѣтѣ 1570 [в:] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. VII, т. I, Кіевъ 1886.

КЗК – *Кременецька земська книга 1578, підготувала до видання Л. В. Ящук, Кременець 2018.*

ЛК 1564–1565 – *Люстрації королівщин в землях холмській, белзькій і львівській з 1564–1565 рр. [в:] Жерела до історії України-Руси, за ред. М. Грушевського*, т. III, т. VII, Львів 1900–1903.

ЛЛ – *Лаврентьевская летопись, Полное собрание русских летописей*, т. 1, Ленинград 1927.

Морошкин 1867 – *Морошкин М. Я., Славянский именовослов или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке*, С.-Петербург.

ОК 1552 – *Описание Кременецкого замка 1552 [в:] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. VII, т. I, Кіевъ 1886.

ОЛ 1552 – *Описание Луцкого замка 1552 [в:] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. VII, т. I, Кіевъ 1886.

ОО XVI–XVII – *Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини. XVII ст., упор. В. Атаманенко, серія „Історичні джерела”, т. I, Київ – Острого-Нью-Йорк 2004.*

ПВ 1662 – *Перепись поселеній и дымовъ Волинскаго воеводства при взиманіи подымнаго 1662 г. [в:] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. VII, т. III, Кіевъ 1905.

ПВЛ 1567 – *Реестръ попису войска Литовскаго 1565 г.: Земля Волинская, Попись войска Литовскаго 1567 г.: Реестръ княжатъ,*

паняць и всего рыцѣрства рыцѣрства земли Волинской [в:] Литовская Метрика, Книги Публичныхъ Дѣлъ. Переписи войска Литовскаго, отд. I, ч. 3, Петроградъ 1915.

ПНВ 1678 – Перепись населенія Владимірскаго повѣта, по поводу сбора поголовной подати въ 1678 г. [в:] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ, ч. VII, т. III, Кіевъ 1905.

ПНЛ 1677–1679 – Перепись населенія Луцкаго повѣта, по поводу сбора поголовной подати въ 1677–1679 г. [в:] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ, ч. VII, т. III, Кіевъ 1905.

Смут. – Смуток І., Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Родоводи, том І–ІІІ, Львів 2019–2020.

СНСК – Высоцкий С.А., Средневековые надписи Софии Киевской (По материалам граффити XI–XVII вв.), Киев 1976.

ССМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст., ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Гринчишин, т. І–ІІ, Київ 1977–1978.

ТУ – Торгівля на Україні XIV – середина XVII століття, упор. В. Кравченко, Н. Яковенко, Київ 1990.

УГ – Українські грамоти XIVст., Київ 1965.

Як. – Яковенко Н., Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь та Центральна Україна), Київ 1993.

CZ – Czarnecki W., *Szlachta ziemi chełmskiej do połowy XVI wieku*, Białystok 2012.

AGS 1604–1691 – Акты холмского гродского суда 1604–1691 [в:] Акты издаваемые виленскою Коммиссією для разбора древнихъ актовъ, т. XXIII, Вильна 1896.

AGZ – *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego*, wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego, t. VII, XIII, XXI, 1878–1911.

Alb. 1595–1779 – *Album studentów Akademii Zamojskiej 1595–1781*, opr. H. Gmiterek, Warszawa 1994.

AS – *Archiwum ks. Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, t. I, III, VI, VII, Lwów 1887–1910.

Bon. – Boniecki A., *Herbarz Polski*, t. I–XIV, Warszawa 1899–1913.

DŁ 1569 – *Dygnitarze i szlachta powiatu łuckiego składają przysięgę na wierność Koronie polskiej w grodzie łuckim, 1569* [w:] *Akta Unji Polski z Litwą 1385-1791*, wyd. S. Kutrzeba i W. Semkowicz, Kraków 1932.

DW 1569 – *Dygnitarze, szlachta i mieszczenie powiatu włodzimierskiego składają przysięgę na wierność Koronie polskiej wobec komisarza królewskiego Jana Falibowskiego, 1569* [w:] *Akta Unji Polski z Litwą 1385-1791*, wyd. S. Kutrzeba i W. Semkowicz, Kraków 1932.

IP 1697 – *Instrukcja poselska w 1697* [w:] R. Kozyński, *Posłowie ziemi chełmskiej, laudum sejmikowe i instrukcja poselska na sejm elekcyjny 1697 roku „Rocznik Chełmski”*, t. 4, 1998, s. 201–213.

Jabł. V – Al. Jabłonowski, *Lustracje królewsczyzn ziem ruskich Wołynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku, Źródła dziejowe*, t. V., Warszawa 1877.

Jabł. XX – Al. Jabłonowski, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie. Ukraina (Kijów, Bractaw)*, t. IX, Źródła dziejowe, t. XX., Warszawa 1894.

KG XVI–XVIII – *Wypisy z Ksiąg Grodzkich Krzemienieckich, Łuckich, Włodzimierskich, XVI–XVIII w.*, [w:] *Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ, Кіевъ 1876–1910*, ч. 1, т. 4; ч. 2, т. 2; ч. 2, т. 3; ч. 3, т. 5; ч. 5, т. 1; ч. 6, т. 1–2 (указатель).

Nies. – Niesiecki K., *Herbarz Polski*, t. I–X, 2 wyd., Lipsk 1839–1846.

OCH 1510–1598 – *Opis ziem i ludności ziemi chełmskiej* [w:] Al. Jabłonowski, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona*, t. VII, cz. II, Warszawa 1903.

PZK – *Popis zamku krzemienieckiego* [w:] Al. Jabłonowski, *Rewizja zamków ziemi wołyńskiej w połowie XVI w.*, Źródła dziejowe, t. VI, Warszawa 1877.

PZŁ – *Popis zamku łuckiego* [w:] Al. Jabłonowski, *Rewizja zamków ziemi wołyńskiej w połowie XVI w.*, Źródła dziejowe, t. VI, Warszawa 1877.

PZW – *Popis zamku włodzimierskiego* [w:] Al. Jabłonowski, *Rewizja zamków ziemi wołyńskiej w połowie XVI w.*, Źródła dziejowe, t. VI, Warszawa 1877.

R 1669; 1672 – Gmiterek H., *Rejestry szlachty ziemi chełmskiej z lat 1669–1672*, „Rocznik Chełmski”, t. 2, 1996, s. 327–345.

RCH 1697 – *Rycerstwo ziemi chełmskiej i powiatu krasnostawskiego w 1697 r.* [w:] R. Kozyrski, *Postówie ziemi chełmskiej, laudum sejmikowe i instrukcja poselska na sejm elekcyjny 1697 roku*, „Rocznik Chełmski”, t. 4, 1998, s. 201–213.

RK – *Regestr poboru z woj. wołyńskiego, powiatu krzemienieckiego, 1583 r.* [w:] Al. Jabłonowski, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie. Wołyń i Podole*, t. VIII, Źródła dziejowe, t. XIX, Warszawa 1889.

RŁ – *Regestr poboru z woj. wołyńskiego, powiatu łuckiego, 1583 r.* [w:] Al. Jabłonowski, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie. Wołyń i Podole*, t. VIII, Źródła dziejowe, t. XIX, Warszawa 1889.

RW – *Regestr poboru z woj. wołyńskiego, powiatu włodzimierskiego, 1583 r.* [w:] Al. Jabłonowski, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie. Wołyń i Podole*, t. VIII, Źródła dziejowe, t. XIX, Warszawa 1889.

Smut. – *Smutok I., Szlachta ruska ziemi przemyskiej (XIV–XVIII w.). Analiza historyczno-genealogiczna*, Przemyśl 2021.

UCH – *Urzędnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej w XIV–XVIII wieku: spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, seria wydawnicza „Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wiek: spisy”, t. III, z. 2, Kórnik 1992.

UKCZ – *Urzędnicy województwa kijowskiego i czernihowskiego XV–XVIII wieku. Spisy*, opr. E. Janas, W. Kłaczewski, seria wydawnicza „Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wiek: spisy”, t. III, z. 4, Kórnik 2002.

Рукописні джерела

ACH 1619–1677 – *Akta miasta Chełma 1619–1677*, 43/0, S. 1, Archiwum Państwowe w Lublinie (Державний архів у Любліні; далі: APL).

ACH 1678–1700 – *Akta miasta Chełma 1678–1700*, 43/0, S. 2, APL.

AGK 1684 – *Akta grodzkie krzemienieckie 1684*, Nabytki, oddz. I, S. 60, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (Архів головний актів давніх у Варшаві; далі: AGAD).

AGW 1712–1792 – *Wypisy z aktów grodzkich i ziemskich zamku włodzimierskiego, 1712–1792, F. 91, S. 377/VII–2, Наукова бібліотека ім. В. Стефаника у Львові; далі НБ).*

АН 1601–1615 – *Akta miasta Hrubieszowa z 1601-1615, 43/0, S. 1, APL.*

АН 1630 – *Akta miasta Hrubieszowa z 1630, 43/0, S. 3, APL.*

AKR 1586–1590 – *Akta miasta Krasnegostawu 158-1590, 43/0, S. 1, APL.*

AKR 1604–1608 – *Akta miasta Krasnegostawu 1604-1608, 43/0, S. 2, APL.*

AKR 1618–1629 – *Akta miasta Krasnegostawu 1618-1629, 43/0, S. 3, APL.*

AU 1614–1632 – *Akta miasta Uchanie z 1614-1632, 58/0, S. 1–2, APL.*

AU 1635–1641 – *Akta miasta Uchanie z 1635-1641, 58/0, S. 3, APL.*

AZŁ 1606 – *Wypisy z aktów ziemskich łuckich, 1606, F. 5, sygn. 4096/III, НБ.*

I 1509 – *Inwentarze starostwa chełmskiego i ratneńskiego z 1509 r., ASK, Dz. LIV, 9, AGAD.*

IB 1795 – *Inwentarz wsi Bisuwki w powiecie zastawskim, 1795, F. 91, sygn. 374/VII–2, НБ.*

ICH 1540 – *Inwentarz ziemi chełmskiej z 1540 r., ASK, Dz. LIV, 40, AGAD.*

ICH 1545 – *Inwentarz starostwa chełmskiego z 1545 r., ASK, Dz. LVI, C 1, AGAD.*

ICZ 1677 – *Inwentarz majątności Czetwertynskiej, 1677, F. 46, teka I, nr 87, НБ.*

ID 1695 – *Inwentarz Miasta Dubna, 1695, F. 83, spr. 56, Центральна наукова бібліотека ім. В. Вернадського в Києві.*

ID 1747 – *Inwentarz dóbr wsi Daniczowa, 1743, Zbiór Al. Czołowskiego, sygn. 656, AGAD.*

IK 1560, 1572 – *Inwentarz starostwa krasnostawskiego z 1560 r. i z 1572 r., ASK, Dz. LVI, K6/I, AGAD.*

IZG 1783 – *Inwentarz dóbr Zawadyńce i Gnojniczka, 1783, F. 91, sygn. 110/I–3, НБ.*

KG 1754–1783 – *Wypisy z ksiąg grodzkich krzemienieckich, łuckich, 1754–1783, F. 46, teka VII, НБ.*

KGCH 1653–1676 – *Księga grodzka chełmska. Rejestry podatkowe z 1653–1676, 35/9, S. 1–2, APL.*

KGK 1652–1676 – *Księga grodzka krasnostawska. Rejestry podatkowe z 1652–1676, 35/12, S. 1–2, APL.*

KGK 1607–1649 – *Wypisy z ksiąg grodzkich krzemienieckich, 1607-1649, F. 5, sygn. 4111/III, НБ.*

KGK 1659–1682 – Wypisy z ksiąg grodzkich krzemienieckich, 1659-1682, F. 5, sygn. 4112/III, HB.

KGŁ 1607–1647 – Wypisy z ksiąg grodzkich łuckich, 1607-1647, F. 5, sygn. 4097/III, HB.

KGŁ 1662–1682 – Wypisy z ksiąg grodzkich łuckich, 1662-1682, F. 5, sygn. 4098/III, HB.

KGŁ 1683–1780 – Wypisy z ksiąg grodzkich łuckich, 1683-1780, F. 5, sygn. 4099/III, HB.

KWZ 1685–1700 – Księga wójtowsko-ławnicza Zamościa 1685-1689, 35/61/0/2, S. 39–41, APL.

LK 1663 – Lustracja dóbr krzemienieckich, 1663, ASK, oddział XLVI, sygn. 17, AGAD.

LŁ 1790 – Lustracje dóbr biskupstwa łuckiego 1790, ASK, oddział XLVI, sygn. 22, AGAD.

LW 1663 – Lustracja dóbr włodzimierskich, 1663, ASK, oddział XLVI, sygn. 17, AGAD.

LW 1765 – Lustracje starostw w woj. wołyńskim leżących: powiat łucki i włodzimierski, 1765, ASK, oddział XLVI, sygn. 18, AGAD; Lustracje starostw i królewszczyn w województwie wołyńskim, powiecie krzemienieckim leżących, 1765, ASK, oddział XLVI, sygn. 19, AGAD.

LW 1789 – Lustracje woj. wołyńskiego: powiat łucki, włodzimierski, krzemieniecki, 1789, ASK, oddział XLVI, sygn. 20, AGAD.

PWW 1621 – Rejestr popisu wojska wołyńskiego na pospolite ruszenie 1621, Varia Archiwalne z Biblioteki Narodowej, sygn. 5, AGAD.

RPCH 1500–1591 – Regestr poborów ziemi chełmskiej w 1500-591 r., ASK, Dz. I, 37, AGAD.

RPL 1569 – Rejestry poborowe woj. wołyńskiego i inflanckiego w XVI w.: powiat łucki, 1569, ASK, oddział I, sygn. 31, AGAD.

RPW 1569–1570 – Rejestry poborowe woj. wołyńskiego i inflanckiego w XVI w.: powiat włodzimierski, 1569, Włodzimierz 1570, ASK, oddział I, sygn. 31, AGAD.

Z 1747 – Zastaw dobra 1747, Zbiór Al. Czołowskiego, S. 629, AGAD.

Висловлюємо щиру подяку
професору Еві Вольніч-Павловській
і професору Юраю Гладкому
за фахову рецензію нашої монографії та цінні
зауваження й рекомендації,
а також за високу оцінку роботи.

I

ОСОБОВІ ІМЕНА

Початкову частину розділу складає словник чоловічих особових імен, зафіксованих у джерелах X–XVIII ст. Заголовні особові імена, наведені в цьому підрозділі, подаються сучасною українською мовою із зазначенням походження імені (церк., слов.). Кожна словникова стаття містить ілюстративний матеріал, розташований по століттях, а також супроводжується інформацією про соціальний статус носіїв імен (князі, шляхта). Цифри в дужках після вказівки на століття, напр. XIII (5), означають кількість зареєстрованих денотатів. При наведенні двох чисел (4; 3) перше позначення відображає кількість імен у повній формі (4), а друге – в демінутивній (3), їх сума дорівнює кількості денотатів. Приклади імен наводяться в оригінальному вигляді (повні, гіпокористики та демінутиви), зі збереженням мови і графіки – так, як вони записані в досліджуваних текстах; після кожного з них є посилання на джерело і рік фіксації імені.

АБРАГАМ, АБРАМ, АВРАМ, церк. *Авраамий* ТСУІ, **АВРАНАМ** MalCh 175

шляхта:

XIV ст. (1) *Баграмъ* Гр. XIV 1386

XVI ст. (3) *Abraham* RK 1583, (1) *Аврам* BM 1592

XVII ст. (6) *Abraham* KGK 1614, *Abram* AGZ XXI 1649, *Абрамом* (Ор.) ТУ 1602

АДАМ, церк. *Адам* ТСУІ

князі:

XVII ст. (2) *Адам* Як. 1653

шляхта:

XIV ст. (1) *Адамъ* Гр. XIV 1391

XV ст. (1) *Adam* AGZ XIII 1437

XVI ст. (8) *Адам* ВМ 1593

XVII ст. (10) *Adam* Jabł. XX 1628, *Hadamet* KGŁ 1620

XVIII ст. (7) *Adam* Smut. 1759

АЗАРІЙ, церк. *Азария* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *ωζарья* Гр. XIV 1392

АКИНДИН, церк. *Акиндинъ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (3) *Kadyana* ОŁ 1552, *Куди(н)* ВГ 1570

АНАНІЙ, церк. *Анания* ТСУІ

шляхта:

XV ст. (1) *онанья* ССМ 1458

XVI ст. (1) *Онани* ПВЛ 1565

XVII ст. (1) *Naczlo* Jabł. V 1636

АНДРІЙ, церк. *Андрей* ТСУІ, **ANDRZEJ, JĘDRZEJ** MalCh 183,
лат. **ANDREAS**

князі:

XII ст. (3) *Андрѣи* ИЛ 1102, *Андрѣи* ИЛ 1150, *Андрѣи* ИЛ 1180

XIII ст. (1) *Андрѣи* ИЛ 1288

XIV ст. (4) *Андрей* Гр. XIV 1302, *Андрѣи* Гр. XIV 1371, *Андреи* Гр.

XIV 1387, *андреи* Гр. XIV 1399

XV ст. (8; 1) *Андрей* AS I 1491, *Їндрей* AS I 1491, *Андрѣй* AS I 1499;
Андрушко Як. 1438

XVI ст. (25) *Андрей* AS III 1527, *Андрѣй* ПВЛ 1567, *Andrej* DŁ 1569,

Андрѣя RSZ 1569, *Андрея* КЗК 1578

XVII ст. (3) *Andrzeia* AZŁ 1608

шляхта:

XIII ст. (4) *Андрѣи* ИЛ 1225, *Андрѣеви* ИЛ 1255, *Андрѣи* ИЛ 1268,

Андрѣѡ ИЛ 1273

XIV ст. (7; 3) *Андрѣяшъ* Гр. XIV 1378, *Андрей* Гр. XIV 1382,

Андреи Гр. XIV 1387, *Анѣдрѣико* Гр. XIV 1378, *ѡндрѣи* Гр. XIV 1386, *ѡндрѣи* Гр. XIV 1386, *Анѣдрѣико* Гр. XIV 1388, *ѡндрѣи* Гр. XIV 1392, *ѡндрюшко* Гр. XIV 1392, *Андриашъ* Гр. XIV 1398
 XV ст. (13; 4) *Анѣдрѣи* AS I 1470, *Ондрей Andreas* AGZ XIII 1438; *Андрійко* Груш. VI 1404, *Андрушко* ССМ 1494
 XVI ст. (96; 2) *Andreja* ПВЛ 1565, *Andrzej* UCH 1570, *Jędrzej* N 1590, *Andreas* RPCN 1589; *Andruszko* CZ 1528
 XVII ст. (26; 1) *Андреемъ* ТУ 1613, *Andrzej* Jabł. V 1636, *Jędrzej* R 1669; *Andruszko* Jabł. V 1616
 XVIII ст. (10) *Andrzej* Smut. 1713, *Андрій* Smut. 1764
АНТИН, АНТОН, АНТОНИЙ, церк. *Антоний* ТСУІ, **ANTONI** MalCh 186

князі:

XVIII ст. (1) *Antoniego* LW 1765

шляхта:

XIV ст. (1) *Онтонъ* Гр. XIV ст.

XVI ст. (6) *Anton* Smut. 1584, *Антон* ВМ 1594

XVII ст. (4) *Antoni* Jabł. V 1616, *Антон* Груш. VI 1628, *Antoni*y ACH 1674

XVIII ст. (5) *Antoni* Smut. 1719

АРТЕМІЙ, церк., гр. ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Артемій* Гр. XIV 1398

АРСЕН, АРСЕНІЙ, церк. *Арсени* ТСУІ

шляхта:

XVIII ст. (1) *Arsen* KG 1789

АСКОЛЬД, давньосканд. *Haskuldr, Höskuldr* ТСУІ

князі:

IX ст. *Асколдъ* ИЛ 882

БАЛТАСАРІЙ, церк. *Валтасаръ* ТСУІ, **BALTAZAR** MalCh 192

князі:

XVI ст. (1) *Балтазар* Як. 1581

шляхта:

XVI ст. (8) *Балтезар* ТУ 1583, *Бальцер* ПВЛ 1567

XVII ст. (6) *Балтазар* ТУ 1646

БАНКО, слов. Чучка 2011: 44

шляхта:

XVII ст. (1) *Banko* AGZ XXI 1649

БИК, слов. Чучка 2011: 49

шляхта:

XV ст. (1) *Бик* Як. 1498

БЛИК, слов. Чучка 2011: 76

шляхта:

XIV ст. (1) *Бъликъ* Гр. XIV 1388

БЛОВОЛОД, слов. Чучка 2011: 53

шляхта:

XII ст. (1) *Бъловолодъ* ИЛ 1185

БЛУД, слов. Чучка 2011: 59

шляхта:

X ст. *Блудъ* ИЛ 980

БЛУС, можливо, пов'язане з назвою литовського села *Блуси*, про яке згадує О. Бейдер

шляхта:

XIII ст. (1) *со Блоусомъ* ИЛ 1281

БОГДАН, слов. ТСУІ, Чучка 2011: 61–63

князі:

XVI ст. (5) *Богдан* AS III 1508, *Bohdan* PZŁ 1545

XVII ст. (1) *Богдан* Як. 1611

шляхта:

XIV ст. (3) *Богданъ* Гр. XIV 1366, *Богъданъ* Гр. XIV 1386, *Богданъ* Гр. XIV 1392

XV ст. (2) *Bohdan* УГ 1450, *Богдан* AS I 1494

XVI ст. (79) *Bogdan* CZ 1513, *Богдан* AS III 1528, *Bohdan* PZŁ 1545,

XVII ст. (5) *Bohdan* PWW 1621

БОГУСЛАВ, праслов. Чучка 2011: 66

шляхта:

XVI ст. (2; 10) *Богуслав* ПВЛ 1567

XVIII ст. (1) *Bogusław* Smut. 1780

БОГУХВАЛ, БОГУФАЛ, слов. Чучка 2011: 67

князі:

XVII ст. (1) *Богуфал* Як. 1611

шляхта:

XVI ст. (4) *Bogufał* UKCZ 1566, *Boguchwał* RW 1583, *Богуфал* ПВЛ 1567

БОГУШ, від слов'янських двоосновних імен зразка *Богдан*, *Богодар*, *Богухвал*, *Богуслав* Чучка 2011: 61-68

князі:

XV ст. (1) *Богуш* AS I 1483

XVI ст. (2) *Богуш* AS III 1518

шляхта:

XV ст. (3) *Богуш* AS I 1491

XVI ст. (6) *Bohusz* DŁ 1569, *Богушъ* КЗК 1578

БОЛЕСЛАВ, слов. Чучка 2011: 71, ТСУІ, латинізоване **BOLESLAUS**:

князі:

XV ст. (2) *Boleslaus alias Swidrigail* AS I 1420, *Свидригайло-Лев-Болеслав* Войт. 1452

БОРИС, церк. *Борисъ*, від слов. *Борислав* Чучка 2011: 74-75, ТСУІ, MalCh 201, див. *Borzy-* SEM I 16

князі:

XII ст. (19) *Борисъ* ИЛ 1144, 1146, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1157, 1159, 1160, 1161, 1162, 1168, 1169, 1170, 1171 *съ Борисомъ* ИЛ 1150, *Борисъ* ИЛ 1159, *Борисъ* ИЛ 1167, *Борисъ* ИЛ 1187

XIII ст. *Борисъ* ИЛ 1233

XIV ст. (2) *Борисъ* Гр. XIV 1371, *Борисъ* Гр. XIV 1393

XV ст. (1) *Борис* AS I 1437

шляхта:

XII ст. *Бориса* ИЛ 1170, *Бориса* ИЛ 1180

XIII ст. *съ Борисомъ* ИЛ 1262

XIV ст. (4) *Борисъ* Гр. XIV 1386, *Борисъ* Гр. XIV 1387, *Борисъ* Гр. XIV 1398, *Борисъ* Гр. XIV 1398

XV ст. (5) *Борис* ССМ 1421

XVI ст. (9) *Борис* AS III 1533, *Boris* DŁ 1569

XVII ст. (1) *Borysowi* Jabł. V 1616

БОРКО, слов. Чучка 2011: 76

шляхта:

XIII ст. (1) *Борко* ИЛ 1287

БРАТУЛ, слов. Чучка 2011: 82

шляхта:

XIV ст. (1) *Братулъ, Братлъ* Гр. XIV 1395

БРАТША, слов. Чучка 2011: 82

шляхта:

XIV ст. (2) *Братша* Гр. XIV 1388, *Братша* Гр. XIV 1392

БРЯЧИСЛАВ, слов. Чучка 2011: 85

князі:

XI ст. (1) *Брачъславъ* ИЛ 1021,

XII ст. (4) *Брачиславъ* ИЛ 1117, *Брачислава* ИЛ 1128, *Брачиславу* ИЛ 1156, *Брачъславъ* ИЛ 1177

БУДКО, слов. Чучка 2011: 88

шляхта:

XV ст. (1) *Budko* AGZ XIII 1438

БУТ, слов. Чучка 2011: 91

шляхта:

XV ст. (1) *Бут* AS I 1483

ВАЛЕНТІЙ, ВАЛЕНТ, ТСУІ, **WALENTYN**, лат. **VALENTINUS** MalCh 338:

шляхта:

XVI ст. (5) *Valentinus* RPCH 1563, *Валентому* IB 1573, *Walenty Smut.* 1576, *Валентин* BM 1577

ВАЛЕР'ЯН, ВАЛЕРІАН, ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (5) *Waleryan* PWW 1621

ВАРФОЛОМІЙ, БАРТОЛОМІЙ, церк. *Варфоломей* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (2) *Бартъко* Гр. XIV 1347, *Валфромтъю* УГ XIV 1350

XV ст. (1) *Бартош* AS I 1488

XVI ст. (3) *Бартош* ПВЛ 1567

ВАСИЛЬ, церк. *Василии* ТСУІ, **BAZYLI** MalCh 196

князі:

XI ст. (1) *с Васильемъ* ИЛ 1092

XII ст. (1; 6) *Василко* ИЛ 1136, *Василко* ИЛ 1143, *Василка* ИЛ 1149, *Василка* ИЛ 1150, *Василии* ИЛ 1172, *Василко* ИЛ 1172, *Василко* ИЛ 1180

XIII ст. (1; 2) *Василкови* ИЛ 1204, *Василью* ИЛ 1237, *Василка* ИЛ 1282

XIV ст. *Василии* Гр. XIV 1392

XV ст. (8) *Васила* AS I 1428, *Васылый* ССМ 1430, *Василей* AS I 1448, *Василий* ССМ 1473, *Василь* Як. 1481

XVI ст. (15) *Василей* AS III 1512, *Василый* MW 1512, *Wasyli* AS VI 1552

XVII ст. (1) *Василь* Як. 1608

шляхта:

XI ст. (1) *Василь* ИЛ 1097

XII ст. (3) *Василь* ИЛ 1146, *Васильæ* ИЛ 1169, *Василь* ИЛ 1169

XIII ст. (1; 2) *Василко* ИЛ 1211, *Василъи* ИЛ 1249, *Василка* ИЛ 1282

XIV ст. (6; 9) *оу Васила* УГ XIV 1371, *Василеви* УГ XIV 1383, *Василии* УГ XIV 1388, *Василеи* УГ XIV 1392, *Василей* УГ XIV, *Василія* УГ XIV 1398, *Васко* УГ XIV 1302, *Васко* УГ XIV 1366, *Васко* УГ XIV 1378, *Васко* УГ XIV 1378, *Васко* УГ XIV 1385, *Васько* УГ XIV 1385, *Васко* УГ XIV 1388, *Васко* УГ XIV 1391, *Васко* УГ XIV 1393

XV ст. (11; 15) *василии* ССМ 1445, *Василей* AS III 1451, *васи(л)ю* УГ 1490; *Васко* AS I 1466, *Waszko* AGZ XIII 1468

XVI ст. (264; 19) *Василей* AS III 1528, *Василии* КЗК 1578, *Wasylej* AS III 1522, *Wasili* RŁ 1583; *Wasko* AS III 1525, *Waszko* CZ 1504, *Васко* ПВЛ 1567

XVII ст. (25; 20) *Wasył* UKCZ 1613, *Bazyli* AGZ XXI 1649, *Wasilij* KG 1652, *Wasył* ПНВ 1678; *Waśko* Smut. 1603, *Wasito* Jabł. V 1616, *Wasiuta* AGZ XXI 1649

XVIII ст. (16; 1) *Bazyli* Smut. 1757, *Wasył* KG 1789; *Васько* Смут. I 1611

ВЕНЕДИКТ, БЕНЕДИКТ, церк. Венедиктъ ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Бънко* Гр. XIV 1398

XV ст. (2) *Бънко* ССМ 1404, *Byenessus (Beniasz)* AGZ XIII 1460

ВЕРБОТА, слов. Чучка 2011: 95

шляхта:

XIV ст. (1) *вербота* Гр. XIV 1361

ВЕСНА, слов. Чучка 2011: 97

шляхта:

XIV ст. (1) *весна* Гр. XIV 1392

ВИХОТ, слов. Чучка 2011: 97

шляхта:

XIV ст. (1) *Выхотъ* Гр. XIV 1301

ВИШАТА, слов. Чучка 2011: 100

шляхта:

XI ст. *Вышата* ИЛ 1043

XIII ст. *Вышата* ИЛ 1245, *Виштоу* ИЛ 1282

ВИШЕСЛАВ, праслов. Чучка 2011: 101

князі:

X ст. *Вышеславъ* ИЛ 980

ВИШКО, слов. Чучка 2011: 101

шляхта:

XII ст. *посадника Вышка* ИЛ 1162

ВІКТОР, ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Віктор* ВМ 1590

ВІКТОРИН, ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Wiktorzyn* ПІВ 1662

ВІНЦЕНТІЙ, **WINCENTY**, MalCh 341

шляхта:

XVII ст. (1) *Wincenty* LW 1663

ВЛАДИСЛАВ, **ВОЛОДИСЛАВ**, слов. Чучка 2011: 103, ТСУІ

князі:

XIV ст. (1) *Володиславъ* Гр. XIV 1378

XVI ст. (1) *Владислав* КЗК 1578

XVII ст. (2) *Владислав* Як. 1656, *Władysław* ПНЛ 1677

шляхта:

XII ст. (1) *Володиславъ* ИЛ 1172

XIII ст. (5) *Володиславъ* ИЛ 1202, *Володиславъ* ИЛ 1213, *Володиславъ* ИЛ 1231, *Володислава невѣрного* ИЛ 1241, *Володѣслава* ИЛ 1273

XIV ст. (1) *Владъ* Гр. XIV 1395

XVI ст. (4) *Владислав* ЛК 1563

XVII ст. (2) *Владислава* ТУ 1646

ВЛАС, УЛАС, ВЛАСІЙ, церк. *Власии* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Własiy* RW 1583

XVIII ст. (1) *Ułas* KG 1713

ВОВК, слов. Чучка 2011: 105-106

шляхта:

XV ст. (11) *волканъ* ССМ 1404, *Волчко* Груш. VI 1404, *Wołczko* UKCZ 1478

ВОЖИК, слов. Чучка 2011: 107

шляхта:

XIV ст. (1) *Вожикъ* УГ XIV 1399

ВОЙНА, слов. Чучка 2011: 109

князі:

XVI ст. (1) *Война* Як. 1565

шляхта:

XVI ст. (3) *Воина* ПВЛ 1567

ВОЙТЕХ, слов. Чучка 2011: 111, ТСУІ, **WOJCIECH** SEM I 347,

OLBRACHT², (лат.) **ALBERTUS** MalCh 176, 345

шляхта:

XIV ст. (1) *Войтко* Гр. XIV 1342

XV ст. (2) *Albertus* AS III 1437

XVI ст. (17) *Olbrycht* DŁ 1569, *Wojciech* Smut. 1582, *Albertus* RPSH 1589, *Войтех* ТУ 1592

XVII ст. (4) *Ольбрыхтомъ* ТУ 1634, *Albertus* KGK 1653, *Albrechti Constantini* AGS 1636

XVIII ст. (1) *Wojciech* Smut. 1794

ВОЛОДАР, слов. Чучка 2011: 112

князі:

XI (1) *с Володаремъ* ИЛ 1072

XII ст. (1) *Володаръ* ИЛ 1162

² Імена *Albert*, *Albrecht* були перекладами двоосновного слов'янського імені *Войтех*.

ВОЛОДИМИР, Чучка 2011: 113, ТСУІ, **WŁODZIMIERZ**, див. *Włodzimir* SEM I 345

князі:

X ст. (1) *Володимиръ* ИЛ 980

XI ст. (1) *Володимиръ* ИЛ 1045

XII ст. (16; 1) *Володимеръ* ИЛ 1111, *Володимеръ* ИЛ 1113, с *Володимеромъ* Дѣ ИЛ 1139, съ *Володимеромъ* ИЛ 1142, *Володимиромъ* ИЛ 1146, *Володимиръ* ИЛ 1147, *Володша* ИЛ 1160, *Володимиръ* ИЛ 1162, *Володимѣрь* ИЛ 1173, къ *Володимирю* ИЛ 1173, *Володимиръ* ИЛ 1173, къ *Володимирю* ИЛ 1173, *Володимѣра* ИЛ 1178, *Володимѣра* ИЛ 1180, *Володимеръ* ИЛ 1187, *Володимероу* ИЛ 1188, *Володимиръ* ИЛ 1192

XIII ст. (7) ѿ *Володимера* ИЛ 1208, со *Володимеромъ* ИЛ 1228, *Володимѣрь* ИЛ 1229, *Володимеръ* ИЛ 1229, к *Володимѣрю* ИЛ 1262, *Володимѣрь* ИЛ 1287, *Володимиръ* ИЛ 1292

XIV ст. (3) к *Володимеру* Гр. XIV 1371, *Володимеръ* Гр. XIV 1371, *Вълодимеръ* Гр. XIV 1362-1392

XVI ст. *Володимир* Як. 1540

XVIII ст. (1) *Włodzimierza* LW 1765

шляхта:

XV ст. (1) *Wlodek* AGZ XIII 1423

ВОЛЧКО, ВОВЧКО, демінутивне слов. ім'я від *Вовк* Чучка 2011: 106

шляхта:

XIV ст. (2) *Волѣчка, Волѣчкови* Гр. XIV 1393

ВОРОНКО, демінутивне слов. ім'я від *Ворон* Чучка 2011: 117

шляхта:

XIV ст. (1) *Воронко* Гр. XIV 1398

ВОРОТИСЛАВЪ, слов. Чучка 2011: 117

шляхта:

XII ст. (1) *Воротиславъ* ИЛ 1128

XIII ст. (2) *Воротиславъ* ИЛ 1208, *Воротиславъ* ИЛ 1228

ВСЕВОЛОД, слов. Чучка 2011: 119

князі:

X ст. (1) *Всеволода* ИЛ 980

XI ст. (1) *Всеволодъ* ИЛ 1030

ХІІ ст. (9; 1) *Нѣ своего Всеволода* ИЛ 1116, *за Всеволодка* ИЛ 1116, *Всеволодъ* ИЛ 1128, *Всеволодъ* ИЛ 1139, *съ Всеволодомъ* ИЛ 1159, *Всеволодоу* ИЛ 1177, *Всеволодъ* ИЛ 1183, *Всеволода* ИЛ 1185, *Всеволодоу* ИЛ 1188, *оу Всеволода* ИЛ 1197

ХІІІ ст. (5) *Всеволода* ИЛ 1206, *Всеволодъ* ИЛ 1211, *Всеволодъ* ИЛ 1224, *Всеволода* ИЛ 1237, *Всеволодъ* ИЛ 1249

ВСЕСЛАВ, слов. Чучка 2011: 119

князі:

ХІ ст. (1) *Всеславъ* ИЛ 1003

ХІІ ст. (2) *Всеслава* ИЛ 1147, *Всеславъ* ИЛ 1180

В'ЯЧЕСЛАВ, ВАЦЛАВ, слов. Чучка 2011: 120, TCVI, WACŁAW, златинізоване VENCESLAUS MalCh 337

князі:

ХІ ст. *Вачеславъ* ИЛ 1034, *Вачьславъ* ИЛ 1096

ХІІ ст. *Вачьславъ* ИЛ 1103, *Вачьслава* ИЛ 1128

ХVІІ ст. (1) *Вацлав* Як. 1694

шляхта:

ХІІІ ст. *Вачеславъ* ИЛ 1208, *Вачеслава* ИЛ 1227

ХІV ст. (1) *Ватславъ* Гр. ХІV 1371

ХVІ ст. (2) *Wacław CZ 1544, Wiaczesław CZ 1544*

ХVІІ ст. (16) *Wacława ПВ 1662, Venceslaus KGK 1652*

ХVІІІ ст. (1) *Wacław KG 1703*

ГАВРИЛО, церк. *Гавриилъ* TCVI, **GABRIEL**, див. *Gawrzyjał* MalCh 222

князі:

ХVІ ст. (1) *Гаврило* Як. 1562

шляхта:

ХІІ ст. *Гаврила* ИЛ 1159

ХІІІ ст. *Гаврила* ИЛ 1213 *Гаврило* ИЛ 1213

ХІV ст. (1) *Гаврилъко* Гр. ХІV 1378

ХV ст. (1) *Гаврило* Як. 1450

ХVІ ст. (39) *Hawrył CZ 1513, Hawrył DW 1569, Gabriel AS VI 1565, Гаврило КЗК 1578*

ХVІІ ст. (6) *Hawrył UKCZ 1630, Gabrielo Smut. 1692*

ХVІІІ ст. (2) *Hawrył Smut. 1710*

ГАРАСИМ, церк. *Герасимъ* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Гарасим* Як. 1613

ГАСПАР, ТСУІ, **GASPAR** MalCh 258

шляхта:

XVI ст. (1) *Gaspar* RPCH 1589

ГЕДЕОН, ТСУІ, **GEDEON** MalCh 223

князі:

XVII ст. (1) *Gedeon* ПНЛ 1677

шляхта:

XVIII ст. (1) *Giedeon* LŁ 1790

ГЕКТОР, ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Гектор* BM 1579

XVII ст. (1) *Hektor* PWW 1621

ГЕРВАС, **ГЕРВАСІЙ**, церк. *Гервасии* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (2) *Гервасъ* Гр. XIV 1398, *Гърко* Гр. XIV 1398

ГІЛАР, **ГІЛАРІЙ**, ТСУІ, **HILARY**, див. *Hilarzy* MalCh 234

шляхта:

XVII ст. (1) *Hilarego* ICZ 1677

ГІНКО, від *Геннадій* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *оу Гънка* Гр. XIV 1371

ГЛІБ, **УЛІБ**, церк. *Глѣбъ*, давньосканд. Чучка 2011: 124, ТСУІ.

Відома також слов'янська етимологія імені, див. *Gleb* MalCh 226, Wójtowicz 1986: 39-40

князі:

XI ст. (1) *Глѣбъ* ИЛ 988

XI ст. (2) *Глѣба* ИЛ 1064, *Глѣбъ* ИЛ 1078

XII ст. (10) на *Глѣба* ИЛ 1104, *Глѣбъ* ИЛ 1144, *Глѣба* ИЛ 1159, *къ Глѣбови* ИЛ 1169, *Глѣба* ИЛ 1174, *с Глѣбомъ* ИЛ 1180, *съ Глѣбомъ* ИЛ 1183, *Глѣба* ИЛ 1187, *Глѣба* ИЛ 1195, *Глѣба* ИЛ 1196

XIII ст. (2) *Глѣбомъ* ИЛ 1256, *Глѣба* ИЛ 1274

XIV ст. (1) *Глѣбъ* Гр. XIV 1386

XV ст. (1) *Гліб* Як. 1493

XVI ст. (1) *Гльб* AS III 1519

шляхта:

X ст. (1) *Оульбъ* ИЛ 945

XII ст. (2) *Оульбъ* ИЛ 1146, *Гльба* ИЛ 1159

XIII ст. (4) *Гльбъ* ИЛ 1209, с *Гльбомъ* ИЛ 1213, *Гльбъ* ИЛ 1213, *Гльбъ* ИЛ 1213

XIV ст. (3) *Гльбъ* Гр. XIV 1349, *Гльбъко* Гр. XIV 1366, *Гльбъ* Гр. XIV 1388

XV ст. (3;1) *гльбъ* ССМ 1412, *Chlyeb* AGZ XIII 1443; *Chlyebco* (*Льерко*) AGZ XIII 1437

XVII ст. (1) *Hlib* KGK 1652

ГНІВОШ, слов. Чучка 2011: 125, **GNIWOSZ** SEM I 76

шляхта:

XIV ст. (1) *Гнѣвошъ* Гр. XIV 1393

XVI ст. (17) *Gniewosz* CZ 1516, *Гневош* AS III 1522, *Hniewosz* PZW 1545

XVII ст. (1) *Hniewosza* KGL 1622

ГОДАЙ, слов. Чучка 2005: 147

шляхта:

XVI ст. (2) *Nadaiu* PZŁ 1545, *Годаи* ТУ 1545

ГОРДЯТА, слов. Чучка 2011: 133

шляхта:

X ст. (1) *дворъ Гордѣтинъ* ИЛ 945

ГОРІН, ГОРИН, слов. Чучка 2011: 133

шляхта

XII ст. (1) *Горѣна* ИЛ 1147

ГОРНОСТАЙ, слов. Чучка 2011: 133-134

шляхта:

XV ст. (3) *Hornostaj* UKCZ 1487, *Горностай* ССМ 1493

XVI ст. (1) *Горностай* Як. 1503

ГОРЯСІР, етимологія імені дискусійна Чучка 2011: 135

шляхта:

XI ст. *Горастѣрь* ИЛ 1015

ГРИБ, слов. Чучка 2011: 138

шляхта:

XV ст. (1) *Гриб* AS I 1488

ГРИГОРІЙ, ГРИГОР, церк. *Григориї* ТСУІ, **GRZEGORZ**, лат. **GREGORIUS** MalCh 228

князі:

XV ст. (4) *Григорю* (Дав.) ССМ 1496

XVI ст. (5) *Григореї* КЗК 1578, *Hrihorja* DŁ 1569

XVII ст. (1) *Григорій* Як. 1633

шляхта:

XII ст. (1) *Григора* ИЛ 1172

XIII ст. (1) *Григора* ИЛ 1234

XIV ст. (4) *Григорій* Гр. XIV 1342, *Гринко* Гр. XIV 1375, *Гринь* Гр.

XIV, *Гриць* Гр. XIV 1388

XV ст. (10;19) *Григорей* ССМ 1410, *Gregorius* AGZ XIII 1437; *Hriczko* AGZ XIII 1436, *Гръцко* AS III 1475, *Гринко* ССМ 1472, *Гришко* ССМ 1459

XVI ст. (78; 41) *Григоре(и)* ВГ 1571, *Григорій* Як. 1583, *Григор* Груш.

VI 1509, *Hrehory* AS VI 1558, *Grehor* Jabł. XX 1581, *Grzegorz* CZ 1515;

Грицько AS III 1520, *Hryćko* CZ 1520, *Hrycka* PZW 1545, *Hryszku*

ПВЛ 1565, *Гринко* AS III 1512, *Гринча* Груш. VI 1509

XVII ст. (58; 18) *Hryhorij* Smut. 1602, *Hrehorius* AGS 1604, *Hryhoryi*

KGK 1609, *Hrihoriy* PWW 1621, *Григориї* Груш. VI 1628, *Hrehory*

AKR 1628; *Гриць* Груш. VI 1628, *Hrycko* Smut. 1628, *Hryń* AGZ

XXI 1648

XVIII ст. (14; 1) *Григорій* Сут. III 1718, *Hrehory* Smut. 1734; *Hryćko*

Smut. 1745

ГРОЗИНА, слов. Чучка 2011: 140

шляхта:

XIV ст. (1) *Грозина* Гр. XIV 1392

ГРОЗЯ, слов. ССМ 1: 265

шляхта:

XIV ст. (1) *Грозя* Гр. XIV 1395

ГУРІЙ, церк. *Гуриї*, ТСУІ

шляхта:

XI ст. (1) *Гурата* ИЛ 1096

XVI ст. (4) *Гурко* AS III 1528, *Hurko* PZŁ 1545

ДАВИД, церк. *Давидъ* ТСУІ, **DAWID** MalCh 207

князі:

XI ст. (2) *Двѣ* ИЛ 1081, *Дѣдъ* ИЛ 1095

XII ст. (3) *Давыда* ИЛ 1104, *Дѣда* ШХ ИЛ 1190, *Двѣ* ИЛ 1197

XIV ст. (1) *Давыдъ* Гр. XIV 1388

шляхта:

XII ст. (2) *Дѣда* ИЛ 1136, *Двѣ* ИЛ 1169,

XIII ст. (1) *Двѣ* ИЛ 1231

XIV ст. (1) *Давыдъ* Гр. XIV 1388

XVI ст. (3) *Давида* AS III 1533

XVII ст. (3) *Dawid* AGZ XXI 1649

ДАНИЛО, церк. *Даниилъ* ТСУІ, **DANIEL** MalCh 206.

князі:

XIII ст. (2) *Данила* ИЛ 1202, *Данило* ИЛ 1280

XIV ст. (3) *Данило* Гр. XIV 1301, *Данилии* Гр. XIV 1366, *Данилиіа* Гр. XIV 1376

XVI ст. (1) *Danyło* Войт. 1545

XVII ст. (1) *Daniela* R 1634

шляхта:

XII ст. (1) *Данила* ИЛ 1146

XIV ст. (1) *Данил* Гр. XIV 1392

XV ст. (3; 2) *данило* ССМ 1473; *данко* ССМ 1436

XVI ст. (9; 5) *Daniło* DŁ 1569; *Дахно* AS III 1528, *Dachno* ПВЛ 1567

XVII ст. (4; 2) *Daniel* РСН 1649, *Данила* Смут. I 1695; *Danko* AGZ

XXI 1649, *Danczuch* Jabł. V 1616

XVIII ст. (1) *Daniło* Smut. 1714

ДАШКО від імен зразка *Давид*, *Данило*, *Дасій*, *Євдоким*, *Богдан*
Чучка 2005: 187–188; 2011: 151

шляхта:

XV ст. (2) *Дашко* AS III 1446

XVI ст. (1) *Дашко* AS III 1508

ДЕМИД, ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Демид* ПВЛ 1567

ДЕМ'ЯН, церк. *Дамианъ* ТСУІ *Форми з початковим Дем-* також від *Дементій*

князі:

XVI ст. (1) *Дем'ян* Як. 1516

шляхта:

XIII ст. (1) *Дѣмьянъ* ИЛ 1208

XV ст. (3) *Demko* AGZ XIII 1443

XVI ст. (6) *Demian* CZ 1520, *Демян* PWL 1565

XVII ст. (4) *Demiana* ОО 1603

ДЕНИС, церк. *Дионисии* ТСУІ

шляхта:

XIII ст. (1) *Деонисиѧ* ИЛ 1257

XV ст. (2) *Дениско* ССМ 1430

XVI ст. (4; 1) *Denis* CZ 1510, *Деонисий* Груш. VI 1539, *Денисом* ВГ 1571; *Denysko* ТУ 1583

XVII ст. (1) *Denyskot* KGK 1607

ДЕРЖИКРАЙ, слов. Чучка 2011: 152

шляхта:

XIII ст. (1) *Держикрай* ИЛ 1224

ДЕРЖИСЛАВ, слов. Чучка 2011 153, див. також *Dziržy*- SEM I 65

шляхта:

XIII ст. (1) *Держиславомъ* ИЛ 1221

XV ст. (1) *Derslaus* AGZ XIII 1437

ДМИТРО, церк. *Димитрии*, *Димитръ* – див. *Димитрии*, *Димитръ* ССМ, ТСУІ, **ДУМІТР**, лат. **DEMETRIUS** MalCh 210. *Форми з початковим Мит-* також від *Микита*

князі:

XIV ст. (4) *Дмитрии* Гр. XIV 1366, *Дмитрии* Гр. XIV 1371, *Дмитриї* Гр. XIV 1386, *Дмитрии* Гр. XIV 1388

XV ст. (4;1) *Дмитръ* ССМ 1496; *Митько* Як. 1442

XVI ст. (4) *Dmitrowi* AS VI 1549, *Дмитръ* RPR 1578

XVII ст. (2) *Дмитро* Як. 1609

шляхта:

XII ст. (3) *Дмитра* ИЛ 1146, *Дмитръ* ИЛ 1109, *Дмитра* ИЛ 1171

XIII ст. (3) *с Дмитромъ* ИЛ 1213, *Дмитрови* ИЛ 1238, *Дмитромъ* ИЛ 1250

XIV ст. (6; 1) *Дмитръ* Гр. XIV 1349, *Дмитръ* Гр. XIV 1366, *Дмитрии* Гр. XIV 1371, *Дмитрии* Гр. XIV 1371, *Дмитрии* Гр. XIV 1392, *Митко* Гр. XIV 1347

XV ст. (5; 1) *Дмитръ* ССМ 1428; *Митко* АС III 1475

XVI ст. (38; 3) *Dimitr* Jabł. XX 1571, *Dymitr* CZ 1511, *Dmetrej* PZK 1545, *Dmytrej* ОК 1552, *Дмитръ* КЗК 1578, *Dymitr* RŁ 1583, *Gmytreia* ОЛ 1552; *Mytko* UKCZ 1520

XVII ст. (28; 1) *Dymitr* Smut. 1602, *Demetriarius* Alb. 1636, *Demetria* Alb. 1636, *Dmitr* AGZ XXI 1649, *Dmytra* ПБ 1662; *Mytko* Jabł. XXI 1616

XVIII ст. (6) *Dmitro* ІЛ 1788, *Dymitr* Smut. 1715

ДОБЕСЛАВ, слов. Чучка 2011: 156

шляхта:

XIV ст. (2) *Добеславъ* Гр. XIV 1366, *Добеславъ* Гр. XIV 1378

ДОБРИНЯ, слов. Чучка 2011: 158

шляхта:

X ст. (1) *съ Добрынею* ИЛ 985

XII ст. (1) *Добрыня* ИЛ 1096

ДОБРОГОСТЬ, слов. Чучка 2011: 158-159

шляхта:

XIII ст. (1) *Доброгостя* ИЛ 1205

XVI ст. (1) *Доброгост* ВМ 1594

ДОБРОСЛАВ, слов. Чучка 2011: 160

шляхта:

XIII ст. (1) *Доброславъ* ИЛ 1234

XV ст. (1) *Доброславець* ССМ 1473

ДОМІНІК, ТСУІ, **DOMINIK**, лат. **DOMINICUS** MalCh 208

князі:

XVII ст. (1) *Домінік* Як. 1656

шляхта:

XVI ст. (2) *Dominicus* RPCH 1589

XVII ст. (1) *Domīnik* PCH 1649

XVIII ст. (2) *Dominik* Smut. 1758

ДОРОЖАЙ, слов. Чучка 2011: 171

шляхта:

XII ст. (1) *Дорожаѣ* ИЛ 1182

ДОРОФІЙ, ДОРОШ, церк. *Дорофеи* ТСУІ

шляхта:

XVIII ст. (1) *Dorociej Smut*. 1716

ДРАГОМИР, слов. Чучка 2011: 172

шляхта:

XIV ст. (1; 1) на *Драгумиру* Гр. XIV 1378, *Драгуша* Гр. XIV 1392

ДРОБИШ, слов. Чучка 2011: 176

шляхта:

XV ст. (2) *Drobisz* ССМ 1413, *дробышю* УГ 1458

ДУНАЙ, власними особовими назвами в Україні могли ставати назви річок Чучка 2011: 179

шляхта:

XIII ст. (1) *Доунаа* ИЛ 1287

ЄВТИХІЙ, ЄВТУХ, ЯВТУХ, церк. *Євтихии* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Ioltuch* AGS 1649

ЄЛЕВФЕРІЙ, церк. *Єлевфери* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. *Орефтьрко* Гр. XIV ст. 1359

ЄЛИЗАР, ЄЛЕАЗАР, церк. *Єлеазаръ* ТСУІ

шляхта:

XV ст. (5) *Olizar* УГ 1450, *Олизар* AS I 1461

XVI ст. (7) *Олізар* Як. 1574

XVII ст. (2) *Olizara* AGK 1684

ЄЛО, від *Єлисей, Ялисей*, церк. *Єлисей* або від *Єлизар*, церк. *Єлеазаръ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (3) *Ело* ПВЛ 1565

XVII ст. (1) *Јело* ПНЛ 1677

ЄНОХ, церк. *Енохъ* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Енко* Гр. XIV 1347

XVI ст. (2) *Јена* AS III 1533, *Енъко* ВГ 1570

ЄПИМАХ, церк. *Епимахъ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Епимахом* ВГ 1570

ЄРМОГЕН, ГЕРМОГЕН, церк. *Єрмогенъ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (5) *Єрмоген* ВМ 1595, *Jarmoen* RŁ 1583

ЄРМОЛАЙ, ЯРМОЛАЙ, ЄРМАК, церк. *Єрмолаи* – ТСУІ, *Jermola* MalCh 250

шляхта:

XV ст. (1) *Ярмолу* ССМ 1430

XVI ст. (1) *Jarmol* DŁ 1569

ЄРОФІЙ, ЄРОФЕЙ, церк. *Иерофеи* ТСУІ. Форми з початковим *Ярош*- також від *Ярема*, *Ярослав*, див. Демчук 1988: 91

шляхта:

XV ст. (1) *Єрьша* ССМ 1452

XVI ст. (10; 7) *Jerofiej* ЛК 1563, *Ерофей* ТУ 1583, *Jarofej* DŁ 1569; *Jarosz* DŁ 1569

XVII ст. (12; 1) *Jarosz* AGS 1619, *Jarosza* ПНЛ 1677

ЄФРЕМ, ОФРІМ, ОХРІМ, церк. *Єфремъ* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (2) *Шхрѣмъ* Гр. XIV 1392, *Єфрема* Гр. XIV 1398

ЖДАН, слов. Чучка 2011: 183–184

шляхта:

XVI ст. (1) *Żdan* AS VII 1566

XVII ст. (1) *Zdan* Jabł. V 1616

ЖЕЛИСЛАВ, слов. Чучка 2011: 185

шляхта:

XIII ст. (1) *Желислава* ИЛ 1262

ЖИРОСЛАВ, слов. Чучка 2011: 188

шляхта:

XII ст. (4) *Жирослава* ИЛ 1147, *Жирослава* ИЛ 1159, *Жирослава* ИЛ 1159, *съ Жирославомъ* ИЛ 1160

XIII ст. (2) *Жирославъ* ИЛ 1218, *Жирославъ* ИЛ 1249

ЗАВИД, праслов. Чучка 2011: 191

шляхта:

XII ст. (1) *къ Завидови* ИЛ 1169

ЗАХАР, ЗАХАРІЙ, церк. *Захарія* ТСУІ, пол. **ZACHARIASZ**, див. *Zacharyjasz* MalCh 346. Форми з початковим *Zan-* також від **Зенон**

князі:

XVII ст. (1) *Zacharyaszem* PZŁ 1644

шляхта:

XIV ст. (2) *Захарія* Гр. XIV 1301, *Захарія* Гр. XIV 1366

XV ст. (2) *Zan* AGZ XIII 1442, *Zanko* AGZ XIII 1442

XVI ст. (1; 2) *Zachary* Smut. 1546; *Зань* Груш VI 1509, *Zanka* PZŁ 1545

XVII ст. (6) *Zacharyasz* Jabł. V 1616

ЗБИГНІВ, слов. Чучка 2011: 19:

шляхта:

XIV ст. (1) *Збыгнѣвъ* Гр. XIV 1399

ЗБИСЛАВ, слов. Чучка 2011: 194

шляхта:

XII ст. (1) *Сбыслава* ИЛ 1171

XIII ст. (1) *Зъбыславаъ* ИЛ 1209

ЗБРОСЛАВ, слов. Чучка 2011: 194, **ZBROSŁAW** SEM I 365:

шляхта:

XV ст. (2) *Zbroszek* AGZ XIII 1444, *Зброх* AS I 1494

ЗВІР, слов. Чучка 2011: 194

шляхта:

XV ст. (1) *Звір* Як. 1491

XVI ст. (1) *Zwir* UKCZ 1563

ЗДЕСЛАВ, слов. Чучка 2011: 195

шляхта:

XII ст. (1) *Сдетьславъ* ИЛ 1180

ЗЕНОН, церк. *Зинонъ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Zenka* ОЛ 1552

XVII ст. (1) *Zienko* Jabł. V 1616

ЗІНОВІЙ, церк. *Зиновий* ТСУІ

шляхта:

XV ст. (1) *Зънко* AS I 1466

XVI ст. (1) *Зинко* AS III 1528

XVII ст. (1) *Zinko* AGK 1684

ІВАН, ЯН, церк. *Иоаннъ* ТСУГ, **JAN, JANUSZ**, лат. **IOANNES, IOHANNES** MalCh 243

князі:

XII ст. (3; 1) *Ивана* ИЛ 1140, *Иванкови* ИЛ 1146, *Иванъ* ИЛ 1168, *Иванъ* ИЛ 1197

XIII ст. (2) *Иванъ* ИЛ 1292, *Ивана* ИЛ 1226

XIV ст. (2) *Ивана* Гр. XIV 1356, *Иванъ* Гр. XIV 1392

XV ст. (124; 1) *Иванъ* AS III 1446; *Ивашко* Смут. II 1495

XVI ст. (20) *Иван* AS III 1516, *Iwan* PZK 1545, (7) *Януш* Як. 1549, *Janusz* RŁ 1583

XVII ст. (4) *Іван* Як. 1626, *Jan* KGK 1658, (1) *Януш* Як. 1629

XVIII ст. (1) *Janusz* R 1752

шляхта:

XI ст. (3) *Иванъ* ИЛ 1043, *Аневи* ИЛ 1071, *Иванъ* ИЛ 1078

XII ст. (5; 4) *Иванка* ИЛ 1106, *Ивана* ИЛ 1116, *по Ивана* ИЛ 1144, *Иванъ* ИЛ 1146, *Ивана* ИЛ 1159, *Ивана* ИЛ 1164, *Иванко* ИЛ 1128, *Иванкови* ИЛ 1168, *Иванка* ИЛ 1171

XIII ст. (3; 2) *Иванко* ИЛ 1209, *Аньца* ИЛ 1213, *Иванъ* ИЛ 1224, *Ана* ИЛ 1225, *Ивана* ИЛ 1227

XIV ст. (9; 13) *Иванъко* Гр. XIV 1359, *Ванъко* Гр. XIV 1378, *Вахно* Гр.

XIV 1368, *Иванъ* Гр. XIV 1366, *Иванъ* Гр. XIV 1366, *Иванъ* Гр. XIV 1366, *Иван* Гр. XIV 1368, *Иванъ* Гр. XIV 1371, *Ивашко* Гр. XIV 1378, *Ивашко* Гр. XIV 1378, *Иванъ* Гр. XIV 1371, *Иванъ* Гр. XIV 1385, *Иванъ* Гр. XIV 1388, *Иваном* Гр. XIV 1388, *Иван* Гр. XIV 1388, *Иван* Гр. XIV 1388, XIV ст. (1) *анъ* Гр. XIV 1390, *Иван* Гр. XIV 1392, *Иванець* Гр. XIV 1362-1392, *Иванышъ* Гр. XIV 1392, *Иванишъ* Гр. XIV 1395, *Иванъ* Гр. XIV 1395, *Ивашко* Гр. XIV 1393, *Ивашко* Гр. XIV 1400, XIV ст. (3)

Ганъ Гр. XIV 1359, *Ганъко* Гр. XIV 1368, *Ганко* Гр. XIV 1368

XV ст. (29; 35) *Iwan* UKCZ 1480, *Янъ* ССМ 1404, *Iohannes* AGZ XIII 1437; *Iwanko* AGZ XIII 1447, *Ванко* ССМ 1470, *Iwaschko* AGZ VII 1464, *Ianota* AGZ XIII 1445

XVI ст. (265; 21) *Іван* Груш. VI 1509, *Iwan* U 1563, *Jan* Smut. 1575, *Joannes* RPCH 1589; *Janko* CZ 1510, *Ивашко* AS III 1528, *Iwaszko* CZ 1516, *Івасько* Груш. VI 1509, *Jasko* CZ 1526, *Iwanko* Smut. 1598, *Ванко* AS III 1522, *Wańko* PZŁ 1545, *Iwasza* OK 1552

XVII ст. (129; 1) *Iwan* Smut. 1602, *Johan* AGS 1604, *Jan* UKCZ 1619,

Iwan AKR 1628, *Joannes* Alb. 1659, (4) *Janusz* KGK 1637; *Jasko* Jabł. V 1616

XVIII ст. (31) *Iwan* LW 1765, *Jan* UKCZ 1707, (1) *Janusz* KG 1787

ІВОР, давньосканд. *Ivarr* ТСУІ

шляхта:

X ст. (1) *Иворъ* ИЛ 945

XII ст. (2) *Ивора* ИЛ 1146, *Ивора* ИЛ 1180

XIII ст. (1) *Иворъ* ИЛ 1240

ІГНАТ, ІГНАТІЙ, ГНАТ, церк. *Игънатиѣ* ТСУІ, **IGNACY**, див. *Инас* // *Јинас* MalCh 237

шляхта:

XIV ст. (1; 2) *Игнатко* Гр. XIV 1378, *Нацко* Гр. XIV 1347

XV ст. (3;3) *игна(т)* ССМ 1421; *Inathco* AGZ XIII 1442, *игнатко* ССМ 1463

XVI ст. (5;1) *Ihnat* Smut. 1583; *Ihnatko* CZ 1516

XVII ст. (6) *Ihnat* KGK 1630, *Ігнат* Смут. I 1644, *Ignat* AGZ XXI 1648

XVIII ст. (1) *Ignacy* Smut. 1780

ІГОР, ІНГВАР, давньосканд. *Ingvar* ТСУІ

князі:

IX ст. (1) *Игора* ИЛ 879

X ст. (1) *Игоръ* ИЛ 945

XI ст. (1) *Игоръ* ИЛ 1055

XII ст. (3) *Игоръ* ИЛ 1120, *Игоръ* ИЛ 1151, по *Инъгвара* ИЛ 1180

ІЄРОНІМ, церк. *Іеронимъ* ТСУІ, **JERONIM, HIERONIM** MalCh 251

князі:

XVIII ст. (1) *Hieronim* ІБ 1795

шляхта:

XIV ст. (1) *Еринко* Гр. XIV 1347

XVI ст. (2) *Яроним* ПВЛ 1567, *Hieronim* N 1567

XVII ст. (2) *Jaronimet* KGK 1624, *Hieronim Gabriel* АСН 1653

ІЗЯСЛАВ, слов. Чучка 2011: 198–199

князі:

X ст. (1) *Изеслава* ИЛ 980

XI ст. (2) *Изаславъ* ИЛ 1024, *Изаславъ* ИЛ 1095

ХІІ ст. (9) *Изаславъ* ИЛ 1128, *по Изаслава* ИЛ 1133, *Изаславъ* ИЛ 1134, *Æзаслава* ИЛ 1140, *Изаславъ* ИЛ 1164, *Изаславъ* ИЛ 1180, *Изаслава* ИЛ 1182, *Изаславъ* ИЛ 1183, *Изаславъ* ИЛ 1195

ХІІІ ст. (3) *Изаславоу* ИЛ 1206, *оу Изаслава* ИЛ 1226, *со Изаславомъ* ИЛ 1256

ІЛЛЯ, ІЛЬКО, церк. *Илия* ТСУІ, **ELIASZ**, див. *Elijasz* MalCh 211

князі:

ХV ст. (1) *Ілляш* Як. 1465

ХVІІ ст. (1) *Ілля* Як. 1640

шляхта:

ХІІІ ст. *Илиѧ* ИЛ 1206

ХV ст. (2; 1) *Илїашъ* ССМ 1436; *Исо* AGZ ХІІІ 1437

ХVІ ст. (11; 1) *Іля* Груш VI 1509, *Ілья* ПВЛ 1567, *Illia* Smut. 1600, *Иляш* КЗК 1578; *Ilko* Smut. 1561

ХVІІ ст. (6) *Ilia* Smut. 1633, *Ilias* AGZ ХХІ 1649

ХVІІІ ст. (8) *Elias* Smut. 1717, *Ilia* Smut. 1774

ІСАЙ, церк. *Исаия* ТСУІ

шляхта:

ХVІ ст. (2) *Isaj* AS ІІІ 1521

ІСАК, САКІЙ, ІСААК, церк. *Исаакии* ТСУІ

шляхта:

ХV ст. (2) *Сачко* AS І 1477, *Исачко* ССМ 1498

ХVІІ ст. (2) *Saciło* ПНЛ 1677, *Szaciła* ПНЛ 1678

ЙОНА, ЮНА, церк. *Иона*, *Ионна* ТСУІ

князі:

ХVІІ ст. (1) *Йона* Як. 1625

шляхта:

ХVІ ст. (1) *Иона* ВМ 1598

ЙОСИП, ОСИП, ЙОСИФ, церк. *Иосифъ* ТСУІ, **JÓZEF**, лат.

IOSEPH, див. *Ožep*, *Jozef* MalCh 300

князі:

ХVІІІ ст. (2) *Jozef* KG 1754

шляхта:

ХІV ст. (1; 2) *Юско* Гр. ХІV 1368, *Єско* Гр. ХІV 1388, *Усинъ* Гр. ХІV 1392

ХV ст. (2; 3) *Єсиф* Як. 1429; *Єско* AS І 1424

XVI ст. (3; 4) *Jesuf* RŁ 1583; *Єском* КЗК 1578

XVII ст. (1) *Jozeph* KGK 1652

XVIII ст. (8) *Józef* UKCZ 1746

КАЗИМИР, ТСУІ, KAZIMIERZ SEM I 104

шляхта:

XVIII ст. (2) *Kazimierz Smut.* 1703

КАЄТАН, KNI

шляхта:

XVIII ст. (1) *Kajetan Smut.* 1782

КАРЛ, КАРОЛ, MalCh 258

князі:

XVII ст. *Jan Karol* KGK 1658

шляхта:

XVII ст. (3) *Karol* KGL 1688

КАРП, церк. *Карпъ* ТСУІ

шляхта:

XV ст. (2) *Карпом* ССМ 1430

XVII ст. (1) *Karpiowi Jabł.* V 1616

КИРИК, церк. *Кирикъ* ТСУІ. Похідні форми також від *Кир, Кирило*

шляхта:

XVI ст. (3) *Kirik Jabł.* XX 1571, *Kiryk* RW 1583

КИРИЛО, церк. *Кирилъ* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (2) с *Кериломъ* Гр. XIV 1397, *Чюрило* Гр. XIV 1385

XVI ст. (6) *Kuryło* CH 1519, *Kiriło* DŁ 1569, *Kiryło* RW 1583

XVII ст. (1) *Kiryło Jabł.* V 1636

КІНДРАТ, церк. *Кондратъ* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Кундратъ* Гр. XIV 1400

XVI ст. (4) *Кондрат* ПВЛ 1565

XVII ст. (2) *Kondrat* PWW 1621

КЛИМ, КЛИМЕНТ, церк. *Климентъ* ТСУІ, KLEMENS MalCh 259

шляхта:

XIII ст. (2) *Климъ* ИЛ 1213, *Климата* ИЛ 1231

XIV ст. (2) *Климентъ* Гр. XIV 1356, *Климантъ* Гр. XIV 1388

XV ст. (1; 1) *Клмиентій* Смут. II 1473; *Климко* Смут. II 1473

XVI ст. (1) *Klimet* RŁ 1583

XVII ст. (1) *Klemens* Jabł. V 1616, *Klim* AGK 1684

XVIII ст. (1) *Klemens* Smut. 1720

КЛЯВКО, слов. ЕСУМ 2: 469

шляхта:

XIV ст. *Клавко* Гр. XIV 1378

КМИТ, слов. ЕСУМ 2: 472

шляхта:

XIV ст. (1) *Кмита* Гр. XIV 1394

КОЛОЧКО, слов. ЕСУМ 2: 524

шляхта:

XIV ст. (1) *Колочко* Гр. XIV 1361

КОРИБУТ, лит. *Kāributas* LPŽ 1925

князі:

XV ст. (1) *Корибут-Дмитро Ольгердович* Войт. 1405

КОРЯТА, КОРЯТ, литов. *Kārjotas* LPŽ I 925

князі:

XIV ст. (1) за *Корѡята* Гр. XIV 1352

КОСТЯНТИН, КОСТЬ, церк. *Константинъ* ТСУІ, **KONSTANTY**, див. *Konstantyn* MalCh 264

князі:

XII ст. (1) *Костантина* ИЛ 1197

XIII ст. (1) на *Костантина* ИЛ 1241

XV ст. (2) *Константынъ* ССМ 1443, *Костантину* AS S 1474

XVI ст. (3) *Костантин* AS III 1509, *Костентин* КЗК 1578

XVII ст. (1) *Konstanty* AGK 1684

шляхта:

XI ст. (1) на *Косначь* ИЛ 1068

XII ст. (3; 1) *Костантинъ* ИЛ 1018, *Къстажко* (*Коснатко*) ИЛ 1146, *Кснати́на* ИЛ 1157, *Кснати́нъ* ИЛ 1170

XIII ст. (3) *Коснати́нъ* ИЛ 1257, *Коснати́ноу* ИЛ 1257, *Костантинъ* ИЛ 1261

XIV ст. (5) *Кость* Гр. XIV 1359, *Кость* Гр. XIV 1366, *Костько* Гр. XIV 1366, *Кость* Гр. XIV 1390, *Костя* Гр. XIV 1395

XV ст. (5) *Костко* Груш. VI 1404, *Costhko* AGZ XIII 1439, *Костьо* Груш. VI 1404, *Кости* ССМ 1437

XVI ст. (13; 14) *Konstanty* CZ 1520, *Костентин* ВГ 1570; *Kostyk* CZ 1525, *Костка* AS III 1528, *Коста* AS III 1528, *Костюк* Груш. VI 1539, *Kostjuchno* DŁ 1569, *Костюшко* AS III 1520, *Kost* DŁ 1569, *Kość Smut.* 1580

XVII ст. (4; 1) *Konstanty* UKCZ 1648; *Kość Smut.* 1616

XVIII ст. (2) *Konstanty* UKCZ 1703

КРИСТІАН, KRYSTIAN, KNI

шляхта:

XVI ст. (1) *Krystian* CZ 1504

КУЗЬМА, церк. Косма ТСУІ

князі:

XVI ст. (2) *Кузма* AS III 1533, *Kuźma* PZK 1545

шляхта:

XII ст. (1) *Кузму* ИЛ 1159

XV ст. (3) *Kuszm* AGZ XIII 1443, *Kosma* AGZ XIII 1449, *Козми* ССМ 1457

XVI ст. (9) *Kuźma* AS III 1521, *Кузме* ІБ 1573

ЛАВРЕНТІЙ, ЛАВРІН, церк. Лаврентии ТСУІ, WAWRZYNIEC, лат. LAURENTIUS MalCh 339, **LAURENTY** KNI. Форми *Лаврик, Лавриш, Лавруско, Ваврош* також від *Лавро, Лавр*

шляхта:

XIII ст. (1) *Лаврентъѡ* ИЛ 1268

XVI ст. (7; 1) *Лаврин* ВГ 1570; *Ławro* Smut. 1540

XVII ст. (5) *Лаврін* Як. 1606, *Laurentium* AGS 1609, *Wawrzyniec* R 1672

ЛАДИСЛАВ, слов. Демчук 1988: 89, Чучка 2011: 214, похідна форма Ласко також від *Євласій, Євламній ТСУІ*

шляхта:

XV ст. (1) *Ласко* ССМ 1471, *Laczko* AGZ XIII 1444

ЛАДОМИР, слов. Чучка 2011: 215

шляхта:

XIV ст. (1) *Ладомирови* Гр. XIV 1378

ЛАЗАР, церк. Лазарь ТСУІ

шляхта:

XI ст. (1) *Лазорь* ИЛ 1097

XII ст. (3) *Лазорь* ИЛ 1146, *къ Лазореви* ИЛ 1147, *Лазора* ИЛ 1180

XIII ст. (1) *Лазорь* ИЛ 1240

XIV ст. (1) з *Лазаром* Гр. XIV 1386

XVI ст. (2) *Lazar* RW 1583

ЛАНЬ, слов. *Лань*, *Лан*, яке П. Чучка пов'язує з *Милан*, болг. *Лано*, *Ланьо*, серб. *Лане*, *Лано* Чучка 2011: 215, а М. Малец з *Ław(e)r*, лат. *Laurus* MalCh 271

шляхта:

XV ст. (1) *лань* ССМ 1404

ЛЕВ, ЛЕВКО, церк. *Левъ* ТСУІ. Основні та похідні форми також від *Леон*, *Леонтій*

князі:

XIII ст. (1) *Левъ* ИЛ 1261

XIV ст. (1) *Левъ* Гр. XIV 1301

XV ст. (3) *Лев* AS I 1494

XVI ст. (7; 1) *Lwa* AS VI 1553, *Лев* Як. 1567, *Лву* КЗК 1578; *Левко* AS III 1521

XVII ст. (2) *Лев* Як. 1618

шляхта:

XIV ст. (2) *Левъ* Гр. XIV 1392, *Левъ* Гр. XIV 1392

XV ст. (2; 1) *Lewko* AGZ XIII 1437, *Лев* Як. 1491

XVI ст. (16) *Lew* CZ 1512, *Lewko* DŁ 1569

ЛЕОН, церк. *Леонтъ* ТСУІ, **LEON**, див. *Leo*, *Leon* MalCh 269. Форми з початковим *Лен-* також від *Олександр*, *Олексій*, *Павлен*, див. *Ленъ* Осташ 2002: 110, форми з початковим *Лев-*, *Lew-* також від *Леонтій*, див. **ЛЕВ**

шляхта:

XV ст. (3) *ленко* ССМ 1411, *Lenko* AGZ XIII 1449,

XVI ст. (1) *Ленко* ПВЛ 1565

ЛЕОНТ, ЛЕОНТІЙ, церк. *Леонтъ* ТСУІ

шляхта:

XVIII ст. (1) *Leonty* ІК 1789

ЛИГВЕНІЙ, лит., зафіксовано також у формах *Лугвен*, *Лугвень*, *Лінгвен*, *Лангвен* ВКЛ 2: 218-219

князі:

XIV ст. (1) *Лыгвеній* Гр. XIV 1389

ЛИП'ЯТА, слов. Чучка 2011: 219

шляхта:

XIV ст. (1) *Липята* Гр. XIV 1392

ЛІСОТА, давньоукр. Чучка 2011: 219

шляхта:

XIV ст. (1) *Льсота* Гр. XIV 1361

ЛУКА, церк. *Люка, Лука* ТСУІ, **ŁUKASZ**, лат. **LUCA** MalCh 273.
Форми з початковим *Луч-* також від двоосновного імені *Лучславъ*
Морошкин 1867: 113

шляхта:

XIII ст. (1) *Лоука* ИЛ 1261

XIV ст. (5) *съ Лукашомъ* Гр. XIV 1347

XV ст. (1) *лучка* ССМ 1411

XVI ст. (4) *Łuka* Smut. 1575, *Łukasz* Smut. 1600

XVII ст. (14; 1) *Луса* AKR 1605, *Лукаш* Як. 1648, *Лука* Смут. I 1681;
Łuczka Smut. 1649

XVIII ст. (5) *Łukasz* ІК 1701, *Луці* Смут. I 1702

ЛУК'ЯН, ЛУКІЯН, церк. *Лукианъ* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (4) *Лукъяна* Гр. XIV 1371, *Лукъанъ* Гр. XIV 1385, *Лукъанъ*
Гр. XIV 1386, *Лукъянъ* Гр. XIV

ЛУНИК, від назви хижого птаха *лунь* (лат. *Circus*) ЕСУМ 3: 306

шляхта:

XIV ст. (1) *Луникъ* Гр. XIV 1386

ЛЮБАРТ, нім. *Liubhard* Rymut 1999: II 19

князі:

XIV ст. *Любартъ* Гр. XIV 1322

XV ст. *Люборта* (Род.) ССМ 1498

ЛЮТИК, слов. Чучка 2011: 224–225

шляхта:

XV ст. (1) *лютик* УГ 1478

МАКАР, церк. *Макарии* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (5) *Makar* Smut. 1580

МАКСИМ, церк. *Максимъ* ТСУІ

князі:

XVI ст. (1) *Maksim* DŁ 1569

XVII ст. (1) *Maxim* KG 1680

шляхта:

XV ст. (3;1) *Максыма* ССМ 1430; *Maszeko* AGZ XIII 1442

XVI ст. (8; 1) *Максим* AS III 1528; *Маском* ПВЛ 1567

МАКСИМІЛІАН, ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (2) *Maximilian* KG 1680

МАЛ, від двоосновних імен на зразок *Маломир*, *Малодобр* або християнського імені *Малахія*, див. Демчук 1988: 59, 76, 77, *Маю*- SEM I 156

князі:

X ст. (1) *Малъ* ИЛ 945

шляхта:

X ст. (1) *Малъко* ИЛ 970

XV ст. (1) *Malo* AGZ XIII 1443

МАЛАХІЯ, МАЛАФІЙ, церк. *Малахия* ТСУІ:

шляхта:

XV ст. (1) *Малофъи* ССМ 1409

МАНАСІЙ, церк. *Манассия* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Манастъя* Гр. XIV 1356

МАНУЙЛО, МАНУЇЛ, церк. *Мануиль* ТСУІ. Похідні форми також віж двоосновного імені *Маниславъ* Морошкин 1867: 118

шляхта:

XVI ст. (3; 2) *Manuiło* RW 1583, *Ману(и)л* ВГ 1571; *Манка* ПВЛ 1567, *Mańko* Smut. 1600

МАРКО, ТСУІ, **MAREK** MalCh 280

князі:

XVI ст. (1) *Marko* RŁ 1583

шляхта:

XV ст. (1) *Марко* AS I 1466

XVI ст. (17) *Марко* Груш. VI 1539

XVII ст. (1) *Marka* ПВ 1662

МАРТИН, церк. *Мартинъ* ТСУІ, **MARCIN**, лат. **MARTINUS** MalCh 279

шляхта:

XIV ст. (3) *Мартинъ* Гр. XIV 1347, *Мартинъ* Гр. XIV 1378, *Мартинъ* Гр. XIV 1386

XV ст. (4) *ма(р)тинъ* ССМ 1497, *Martinus* AGZ XIII 1476

XVI ст. (17) *Мартин* AS III 1521, *Marcin* CZ 1544

XVII ст. (1) *Martinum* AGS 1678

XVIII ст. (1) *Marcin* Smut. 1732

МАРКІЯН, **MARCJAN**, див. *Marcyjan* MalCh 280, KN

шляхта:

XVII ст. (1) *Marciana* AGS 1637

МАТВІЙ, церк. *Матѡей* ТСУІ, **MACIEJ**, лат. **MATHIAS** MalCh 274

князі:

XVI ст. (1) *Matwiey* AS VI 1559

шляхта:

XIII ст. (1) *Матѡа* ИЛ 1205

XIV ст. (1) *Матѡѡи* Гр. XIV 1378, *Маѡина* Гр. XIV 1400

XV ст. (2; 1) *Mathias* AGZ XIII 1436, *Mathphey* AGZ XIII 1437; *маѡыною* AS I 1497

XVI ст. (35; 11) *Maciej* CZ 1526, *Матѡей* AS III 1522, *Matfieja* OK 1552, *Matwiia* ОЛ 1552, *Матѡи* AS III 1528, *Mathias* AKR 1588, *Matjas* DŁ 1569; *Матушу* ВГ 1569, *Маѡко* AS III 1528

XVII ст. (7) *Mathias* AGS 1604, *Матѡиш* ТУ 1613, *Maciej* AGZ X XI 1649

XVIII ст. (6) *Maciej* Smut. 1735, *Matwiey* ІК 1759

МЕЛЕТІЙ, **МЕЛЕНТІЙ**, церк. *Мелетий* ТСУІ, *Mełenty(j)* // *Mielenty(j)* ІСН 283. Похідні форми з початковим Міл-, Мі(е)л- також від двоосновних імен зразка *Милонѡъ*, *Милослав* Демчук 1988: 62–63, 77, решта також від *Омелян*, *Омелько*

шляхта:

XIV ст. (2) *Мелентии* Гр. XIV 1371, (1) *Мелешко* Гр. XIV 1392

XVII ст. (2) *Meleszko* PWW 1621

МЕЛЬХІОР, ТСУІ, MELCHIOR MalCh 282

шляхта:

XVI ст. (1) *Malcher* RW 1583

XVII ст. (3) *Malchra* ПБ 1662

МИКИТА, церк. Никита ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1; 1) *Микита* Гр. XIV 1356, *Микишикъ* Гр. XIV 1378

XV ст. (1) *Микыта* AS III 1475

XVI ст. (18) *Микита* AS III 1528, *Mikita* DŁ 1569

МИКОЛА, МИКОЛАЙ, церк. Никола, Николаи ТСУІ, **MIKOŁAJ**, лат. **NICOLAUS** MalCh 285

князі:

XVI ст. (2) *Миколай* AS VII 1558, *Mikołaj* ЛК 1563

XVII ст. (7) *Миколай* Як. 1621, *Mikołaja* ЛК 1663

шляхта:

XIII ст. (1) *Микоула* ИЛ 1231

XIV ст. (3) *Миколай* Гр. XIV 1347, *Миколаи* Гр. XIV 1398, *Миколај* Гр. XIV 1400

XV ст. (20; 6) *миколаи* ССМ 1424, *Nicolaus* AGZ XIII 1439, *микоула* ССМ 1440, *Миклаш* Смут. III 1491; *мика* AGZ VII 1464, *Micosz* AGZ XIII 1437, *колъ* ССМ 1409

XVI ст. (63) *Mikołaj Dymitr* CZ 1546, *Mikolai* ІК 1560, *Миколая* ВГ 1569

XVII ст. (56) *Mikołaj* Jabł. V 1616, *Миколаи* ТУ 1646

XVIII ст. (13) *Mikołaj* Smut. 1725

МИРОСЛАВ, слов. Чучка 2011: 241

шляхта:

XII ст. (3) *Мирославъ* ИЛ 1134, *Мирославъ* ИЛ 1146, *Мирославъ* ИЛ 1146

XIII ст. (1) *с Мирославомъ* ИЛ 1202

МИРЧА, слов. Чучка 2011: 242

шляхта:

XIV ст. (1) *Мирча* Гр. XIV 1390

МИСАЇЛ, церк. Мисаилъ ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Миско* Гр. XIV 1378

XVI ст. (1) *Мизаило* ТУ 1575

МИХАЙЛО, церк. *Михаилъ* ТСУІ, **MICHAŁ**, лат. **MICHAEL** MalCh 284

князі:

XII ст. (1; 1) *Михаило* ИЛ 1130, *Михалко* ИЛ 1170

XIII ст. (2) *Михаилъ* ИЛ 1224, *Михаило* ИЛ 1284

XIV ст. (4) *Михаило* Гр. XIV 1371, *Михайло* Гр. XIV 1386, *Михайломъ* Гр. XIV 1386, *Михаило* Гр. XIV 1392

XV ст. (15) *Михаило* AS III 1446, *Михайло* AS I 1496

XVII ст. (5) *Michajło* Smut. 1649, *Михайло* Як. 1650, *Michała* AGK 1684

XVIII ст. (2) *Michał* AK 1702

шляхта:

XII ст. (1; 2) *Михаилъ* ИЛ 1147, *Михалко* ИЛ 1185, *Михалко* ИЛ 1195

XIII ст. (2) *Михалка* ИЛ 1213, *Михалка* ИЛ 1213

XIV ст. (12; 1) *Михайлъ* Гр. XIV 1350, *Михаило* Гр. XIV 1368, *Михно* Гр. XIV 1371, *Михаило* Гр. XIV 1378, *Михаило* Гр. XIV 1378, *Михаило* Гр. XIV 1386, *Михалко* Гр. XIV 1390, *Михаль* Гр. XIV 1391, *Михаль* Гр. XIV 1395, *Михаль* Гр. XIV 1395, *Михайло* Гр. XIV 1397, *Михаль* Гр. XIV 1400, с *Михаиломъ* Гр. XIV

XV ст. (16; 14) *михайло* CCM 1407, *Michał* CCM 1401, *Michael* AGZ

XIII 1425; *михалко* CCM 1409, *Михно* Смут. I 1474, *Michno* ASI 1464, *Миско* CCM 1430, *Мишко* AS I 1466, *михоула* CCM 1462, *Хацка* CCM 1430

XVI ст. (177; 13) *Michał* UKCZ 1503, *Михайло* AS III 1528, *Michajło* ПВЛ 1567, *Миха(у)ло* ВГ 1577, *Michał* RK 1583; *Miszko* PZŁ 1545, *Miśko* Smut. 1561, *Михно* AS III 1528, *Michno* DŁ 1569

XVII ст. (24; 5) *Михайло* AS III 1619, *Michaell* AGS 1678, *Michał* UKCZ 1684; *Mis* AGZ XXI 1649, *Myszki* NŁ 1677

XVIII ст. (28) *Michał* UKCZ 1720, *Michajło* Smut. 1729

МИЧКО, похідне від *Микола*, *Микита* або *Дмитро*

шляхта:

XIV ст. (4) *Мичко* Гр. XIV 1390, *Мичко* Гр. XIV 1391, *Мичко* Гр. XIV 1399, *Мичко* Гр. XIV 1400

МИШ, слов., Чучка 2011: 243 наводить ім'я *Мишка*

шляхта:

XIV ст. (1) *Мишь* Гр. XIV 1390

МОЙСЕЙ, МУСІЙ, церк. *Моисеи* ТСУІ

шляхта:

XIII ст. (1) *Моиси* ИЛ 1232

XVI ст. (3) *Моисеи* ПВЛ 1565

МОНИВИД, лит. *Май(i)vudas*, див. Чучка 2011: 247

шляхта:

XV ст. (1) *Монивид* AS I 1444

МОНЧУК, слов. Чучка 2011: 247

шляхта:

XIII ст. (1) *Мончюкъ* ИЛ 1202

МСТИБОГ, слов. Чучка 2011: 248

шляхта:

XIII ст. (1) *Мъстьбѣ* (*Мъстебогъ*) ИЛ 1202

МСТИСЛАВ, слов. Чучка 2011: 249

князі:

X ст. (1) *Мъстиславъ* ИЛ 980

XI ст. (4) *Мъстислава* ИЛ 1069, *Мъстиславъ* ИЛ 1076, *Мъстислава* ИЛ 1097, *Мъстиславъ* ИЛ 1099

XII ст. (12) *Мъстиславомъ* ИЛ 1146, *Мъстиславъ* ИЛ 1149, *Мъстиславоу* ИЛ 1161, *Мъстиславъ* ИЛ 1162, *Мъстиславъ* ИЛ 1164, *Мъстислава* ИЛ 1169, *Мъстиславъ* ИЛ 1173, *къ Мъстіславоу* ИЛ 1177, *за Мъстислава* ИЛ 1182, *Мъстиславъ* ИЛ 1183, *Мъстиславъ* ИЛ 1187, *Мъстиславъ* ИЛ 1193

XIII ст. (3) *Мъстиславъ* ИЛ 1234, *Мистиславъ* ИЛ 1213, *Мъстиславъ* ИЛ 1219

МСТИША, від слов. *Мъстиславъ* Чучка 2011: 249

шляхта:

X ст. (1) *Мъстишинъ* ИЛ 945

НАВОЙ, НАВОЙКО, слов. Чучка 2011: 251

шляхта:

XIV ст. (1) *Навоуй* Гр. XIV 1366, *Навойко* Гр. XIV 1366

НАЖИР, слов. Чучка 2011: 252

шляхта:

XII ст. (1) *Нажира* ИЛ 1162

НАЗАР, церк. *Назари* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (3) *Nazar Smut.* 1524

НЕВСТУП, слов. Чучка 2011: 255

шляхта:

XIII ст. (1) *Невъстоупъ* ИЛ 1268

XIV ст. (1) *Нѣвъступъ* Гр. XIV 1366

НЕЗДИЛО, слов. Чучка 2011: 257

шляхта:

XIII ст. (1) *Нездилова* ИЛ 1231

НЕКРАШ, від слов. імені *Некрас* Чучка 2011: 257

шляхта:

XV ст. (1) *Некраш* AS I 1497

XVI ст. (1) *Некраш* AS III 1508

НЕМИРА, слов. Чучка 2011: 259, див. *Немира* : *Незнамиръ*, пол. *Niemir, Nieznatmir* Демчук: 30, 94, ТСУІ

шляхта:

XV ст. (8) *немира* ССМ 1446, *немера* AS I 1481

XVI ст. (1) *Немира* AS I 1503

НЕСТІР, НЕСТОР, церк. *Несторъ* ТСУІ

шляхта:

XII ст. (1) *Нестеръ* ИЛ 1170

XVI ст. (1) *Nester* PZK 1545

XVII ст. (2) *Nester* KG 1665, *Nestor* PWW 1621

НИКАНДР, ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Никандро* Груш. VI 1539

НИКИФОР, НИЧИПІР, МИКИФОР, церк. *Никифоръ* ТСУІ

шляхта:

XIII ст. (1) *Микифоръ* ИЛ 1202

XVII ст. (1) *Nicipir* Jabł. V 1636

НИКОН, церк. *Никонъ* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. *Никонъ* Гр. XIV ст. 1392

НІГОЙ, від слов. *Нѣгомиръ, Нѣгославъ, Добронѣъ* Чучка 2011: 264–265

шляхта:

XV ст. (1) *нѣгой* ССМ 1448

ОВСІЙ, ЄВСЕВІЙ, церк. *Євсевии* ТСУІ

шляхта:

XV ст. (1) *Євсея* ССМ 1430

ОЖЕГ, слов. Чучка 2011: 268

шляхта:

XIV ст. (1) *ожегъ* Гр. XIV 1366

ОКСЕНТІЙ, ОКСЕНТ, ОКСЕН, АВКСЕНТІЙ, ОВКСЕНТІЙ, церк. *Авъксентии* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Oksenty* ПНЛ 1677

ОКУШКО, слов. Чучка 2011: 268

шляхта:

XV ст. (4) *Шкушко* AS I 1424

ОЛЕГ, слов'янізована форма скандинавського імені *Гельгі* (норв. *Hailaga*, швед. *Hélgi*) ТСУІ

князі:

IX ст. (1) *Шлгъ* ИЛ 882

X ст. (1) *Шлгъ* ИЛ 970

XI ст. (1) *Шлегъ* ИЛ 1076,

XII ст. (4) *Шлегъ* ИЛ 1147, *Шлегъ* ИЛ 1175, *Шлгови* ИЛ 1187, *Шлга* ИЛ 1196

XIII ст. (2) *Шлгови* ИЛ 1224, *Шлгомъ* ИЛ 1274

XIV ст. (1) *Олегъ* Гр. XIV 1356

ОЛЕКСАНДР, церк. *Александръ*, див. також *Сандар, Сандик* ТСУІ, **ALEKSANDER** MalCh 179. Форми *Олехно, Олеско, Олешко* також від *Олексій, Олекса*, форми з початковим *Лес-, Леш-* також від *Олексій, Єлисей, Леон*, форма *Сахно* також від *Софон, Софоній*

князі:

XIV ст. (4) *Алехно* УГ XIV 1378, *Александро* УГ XIV 1388, *Александръ* УГ XIV 1388, *Александръ* УГ XIV 1400,

XV ст. (5; 1) *Слександръ* AS III 1443, *Александро* AS III 1446, *Слександро* AS III 1475; *Санкгоушко* ССМ 1454, *Сангушко* (Сендюшко) Як. 1463

XVI ст. (7; 1) *Александр AS III 1537, Александрo AS III 1522, Aleksandro DW 1569, Aleksander Alb. 1598; Олехно Войт. 1533*

XVII ст. (10) *Александрови ТУ 1638, Олександр Як. 1653, Alexandra ICZ 1677*

XVIII ст. (2) *Alexander R 1752*

шляхта:

XIII ст. *Шлександръ ИЛ 1208*

XIV ст. (3; 1) *оу Оленка Гр. XIV 1371, Олѣжанъдро Гр. XIV 1375, Олександръдро Гр. XIV 1392, Александра Гр. XIV 1398,*

XV ст. (5; 10) *Alexander AGZ XIII 1437, Olexander alias Olechno AGZ XIII 1464; Олешко Груш. VI 1404, Олехно ССМ 1491*

XVI ст. (63; 23) *Aleksander Smut. 1598, Александр ВГ 1569; Александрo AS III 1528, Olechno Smut. 1528, Oleszko DŁ 1569, Санка ОК 1552, Leś Smut. 1592*

XVII ст. (112; 8) *Олександр Смут. I 1607, Aleksander Smut. 1649; Lechno Smut. 1612, Olesko Jabł. V 1616, Oleszka Jabł. V 1636, Les AGZ XXI 1648*

XVIII ст. (12) *Aleksander UKCZ 1702*

ОЛЕКСИЙ, ОЛЕКСА, церк. *Алексей ТСУІ, ALEKSY MalCh 181.*

Форми з початковим *Лец-, Леч-, Łec(z)-* також від *Леонтій, Глеб*

шляхта:

XII ст. (2) *Шлексу ИЛ 1171, Шлексу ИЛ 1174*

XIII ст. (2) *Шлексию ИЛ 1227, Шлѣжа ИЛ 1258*

XIV ст. (3; 2) *Олехно Гр. XIV 1347, Олешко Гр. XIV 1368, в Шлеша Гр.*

XIV 1378, Олешко Гр. XIV 1386, Олехно Гр. XIV 1388

XVI ст. (6; 3) *Olekszij DW 1569, Олексша ПВЛ 1567; Łecko PZŁ 1545*

XVIII ст. (2) *Ołeksza Smut. 1749, Aleksy KG 1791*

ОЛОВ'ЯНЕЦЬ, слов. Чучка 2011: 269

шляхта:

XIII ст. (1) *Шлованъца ИЛ 1282*

ОЛЬБРАХТ, див. **ВОЙТЕХ**

ОЛЬСТИН, Чучка 2011: 269 пов'язує ім'я з назвою польського міста *Ольштин*, однак вірогідніше походження від нім. *Holstein*

шляхта:

XII ст. (1) *Шльстина ИЛ 1185*

ОМЕЛЯН, церк. *Ємилианъ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (3) *Шмелян* КЗК 1578

XVII ст. (2) *Omelian* Jabł. V 1636

ОНИКІЙ, АНИКІЙ, ЙОАНИКІЙ, церк. *Йоаникии* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (3) *Оникиєи* ВГ 1577

ОНИСІЙ, ОНИСЬКО, церк. *Онисии* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Онисимъ* Гр. XIV ст. 1371

XVI ст. (1) *Onisko* PZŁ 1545

ОНЦИПОР, церк. *Онисифоръ* Керста 1984: 122

шляхта:

XIV ст. (1) *Шнципоръ* Гр. XIV 1392

ОНУПРІЙ, ОНУФРІЙ, ОНОПРІЙ, ОНОФРІЙ, церк. *Онуфрии* ТСУІ

князі:

XIV ст. (1) *Анофрей* Гр. XIV 1399

шляхта:

XII ст. (1) *Шнофрьæ* ИЛ 1159

XVII ст. (2; 1) *Onufryiem* KRR 1693; *Onuchy* Jabł. V 1636

ОРЕФА, церк. *Арефа* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Orefa* Jabł. V 1636

ОСТАП, ОСТАФІЙ, ЄВАСТАФІЙ, ЄВСТАХІЙ, церк. *Євфстафии* ТСУІ, **AWSTACH, (EUSTACHY)** MalCh 190

князі:

XI ст. (1) *Єоустафии* ИЛ 1033

XIII ст. (1) *Шстафьи* ИЛ 1262

шляхта:

XIV ст. (3) *Осташко* Гр. XIV 1366, *Осташко* Гр. XIV 1366, *Осташкови* Гр. XIV 1386

XV ст. (2) *осташко* ССМ 1412

XVI ст. (10; 2) *Eustachy* CZ 1547, *Eustachy (Ostasz) zwany Stanisławem Wereszczyński* CZ 1550, *Ostafiey* AS VI 1558, *Шстафья* КЗК 1578, *Ostafiej* RŁ 1583; *Ostasz* CZ 1526

XVII ст. (4) *Ostafiy* PWW 1621, *Ostapowi* Jabł. V 1636

XVIII ст. (1) *Eustachy* Smut. 1709

ОСТРОМИР, праслов. Чучка 2011: 271

шляхта:

XI ст. (1) *Шстромиръ* ИЛ 1064

ОТА, від герм. *Отто*, не можна виключати походження від угорськ. *Оттіло*

шляхта:

XIV ст. (1) *Шта* Гр. XIV 1368

ПАВЛО, церк. *Павель* ТСУІ, **PAWEŁ**, лат. **PAULUS** MalCh 303. Похідні форми з початковим *Пах-*, *Пас-*, *Паш-* також від *Пахом*, *Пафнутій* та двоосновного імені *Пакославъ* Морошкин 1867: 174, форми з початковим *Пац-*, *Пач-* також від *Пахом*, *Пантелеймон*, *Іпатій*

князі:

XVII ст. (2) *Павло* Як. 1638

XVIII ст. (1) *Rawła* Z 1747

шляхта:

XII ст. (1) *Павломъ* ИЛ 1114

XIII ст. (2) *Павла* ИЛ 1228, *Павлови* ИЛ 1289

XIV ст. (4; 5) *Павель* Гр. XIV 1356, *Павель* Гр. XIV 1368, *Павель* Гр.

XIV 1385, *Павель* Гр. XIV 1388, *Пашко* Гр. XIV 1347, *Пашко* Гр. XIV

1371, *Пашко* Гр. XIV 1393, *Пашко* Гр. XIV 1399, *Пашко* Гр. XIV, XIV

XV ст. (3; 7) *Raulus* AGZ XIII 1436; *Пашко* AS I 1463

XVI ст. (49; 7) *Павло* Груш. VI 1539, *Павел* КЗК 1578, *Raweł* U 1558,

Paul RPCN 1589; *Packo* AS III 1506, *Paszko* AS III 1528, *Pachna* PZW

1545, *Пашук* ОК 1552

XVII ст. (27) *Rawło* Smut. 1602, *Paulus* KGK 1652

XVIII ст. (10) *Rawło* Smut. 1701, *Raweł* Smut. 1765

ПАВУК, слов. Чучка 2011: 272

шляхта:

XII ст. (1) *Паоука* ИЛ 1171

ПАНАС, АТАНАС, АТАНАСІЙ, АФАНАСІЙ, ОПАНАС, ТАНАС, ТАНАСІЙ, церк. *Афанасий* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Офонасъ* Гр. XIV

XV ст. (1;1) *Опанас* ССМ 1476; *Панаско* AS I 1444

XVI ст. (3) *Orphanas* RK 1545, *Panasa* Jabł. XX 1581

XVII ст. (1) *Athanasium* AGS 1624

XVIII ст. (1) *Athanasym* АО 1706

ПАНКРАТІЙ, ПАНКРАТ, церк. *Панкратии* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Панкратей* Гр. XIV

ПАНТЕЛЕЙМОН, ПАНТЕЛЕЙ, ПАНТЕЛЕМОН, ПАНТЕЛІЙ,

церк. *Пантелеон(т)ъ* ТСУІ. Похідні форми також від *Панас*

шляхта:

XIV ст. (1) *Панько* Гр. XIV

XVI ст. (2) *Panka* PZK 1545

XVII ст. (1) *Paniuta* Jabł. V 1616

ПАРФЕНІЙ, ПАРФЕН, ПАРФЕНТІЙГ. ПАРХІМ, ПАРХОМ,

церк. *Парфении* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Fenko* AGZ XXI 1649

ПАТРИКІЙ, ПАТРИКЕЙ, церк. *Патрикии, Патрикъ* ТСУІ

князі:

XIV ст. (1) за *Патрикиæ* Гр. XIV 1352

шляхта:

XV ст. (2) *патрикъи* ССМ 1458

XVI ст. (3) *Патрикєя* ВГ 1569, *Patrykij* DŁ 1569, *Patryk* RK 1583

ПЕРЕНІЖКО, слов. Чучка 2011: 275

шляхта:

XIII ст. (1) *Перенъжько* ИЛ 1213

ПЕТРО, церк. *Петръ* ТСУІ, **PIOTR**, лат. **PETRUS** MalCh 306

князі:

XVI ст. (2) *Petr* PZW 1545, *Петро* Войт. 1539

шляхта:

XII ст. (4) *Петръ* ИЛ 1147, *оу Петрила* ИЛ 1158, *Петръ* ИЛ 1170, *Петръ* ИЛ 1175

XIV ст. (8; 2) *Петра* Гр. XIV 1347, *Петръ* Гр. XIV 1349, *Петрашкови* Гр. XIV 1359, *Петръ* Гр. XIV 1361, *ис Петромъ* Гр. XIV 1366, *Петръ* Гр. XIV 1368, *Петько* Гр. XIV 1368, *Пьтрь* Гр. XIV 1371, *Петра* Гр. XIV 1371, *Петръ* Гр. XIV 1388

XV ст. (17; 7) *Petrus* AGZ XIII 1436, *Piotr* AS III 1486, *Петр* AS I 1491; *петрашъ* CSM 1401, *Петрашко* AS III 1451, *Петрушко* AS I 1488

XVI ст. (74; 1) *Piotr* CZ 1525, *Петр* AS III 1521, *Петро* Груш. VI 1539;

Петрушко AS I 1505

XVII ст. (13) *Petro* Smut. 1629, *Петръ* ТУ 1646, *Petr Teodor* ACH 1694

XVIII ст. (9) *Piotr* Smut. 1707, *Петро* Смут. I 1724

ПИЛИП, церк. *Филиппъ* ТСУІ

шляхта:

XIII ст. (1) *Филипъ* ИЛ 1208

XIV ст. (1) *Пилипко* Гр. XIV 1389

XVI ст. (3) *Pilip* Smut. 1536, *Пилип* ВМ 1579

ПОЗВИЗД, слов. Чучка 2011: 282; Боровский 1982: 20

князі:

X ст. (1) *Позвиздъ* ИЛ 988

ПОРЕЙ, ПОРІЙ, слов. Чучка 2011: 286

шляхта:

XI ст. (1) *Поръи* ИЛ 1064

ПОТАП, церк. *Патанин* ТСУІ

князі:

XVI ст. (1) *Потан* Як. XVI ст.

ПРЕІБОР, слов. Чучка 2011: 288

шляхта:

XIII ст. (1) *Пръиборъ* ИЛ 1262

ПРЕСЛАВ, слов. Чучка 2011: 288

шляхта:

XV ст. (1) *Preslaw* AGZ XIII 1437

ПРОКІП, ПРОКОПІЙ, церк. *Прокопий* ТСУІ, **ПРОКОР**, лат.

PROCORIUS MalCh 313. Форми з початковим *Прон-*, *Прун-* також від *Софрон*, *Супрун*

шляхта:

XII ст. (1) *Прокопъѣ* ИЛ 1175

XIII ст. (1) *Прокопий* ИЛ 1263

XIV ст. (2) *Прокопъ* Гр. XIV 1375, *Прокофей* Гр. XIV 1386

XV ст. (1; 1) *прокопъ* ССМ 1413; *Проць* Смут. II 1495

XVI ст. (14) *Прокоп* ПВЛ 1567

XVII ст. (8) *Prokor* AGZ XXI 1649, *Procopius* Alb. 1626

XVIII ст. (1) *Prokor* Smut. 1775

ПРОХОР, церк. *Прохоръ* ТСУІ

шляхта:

XII ст. (1) *Прохоръ* ИЛ 1185

XVI ст. (2) *Прохор* ВГ 1569

ПУТЬША, слов. Чучка 2011: 292

шляхта:

XI ст. (1) *Путьша* ИЛ 1015

ПУТЯТА, слов. Чучка 2011: 292, Демчук 1988: 60, 79, ТСУІ

князі:

XV ст. (2) *Путата* ССМ 1483

шляхта:

XI ст. (1) *Путата* ИЛ 1097

РАГУЙЛО, слов. Чучка 2011: 293

шляхта:

XII ст. (1) *Рагоуило* ИЛ 1147

РАД, від слов. двоосновних імен зразка *Радислав, Радомир, Радогост, Радосин, Домарад*, також від *Радивон, Родіон* Чучка 2011: 295, ТСУІ, див. *Rado-* SEM I 247

шляхта:

XV ст. (1) *Radco* AGZ XIII 1441

XVI ст. (1) *Радко* ВГ 1569

РАДИЛО, слов. від *Радомир* чи *Радослав* Чучка 2011: 295

шляхта:

XII ст. (1) *Радила* ИЛ 1169

РАДУЛ, слов. Чучка 2011: 298

шляхта:

XVII ст. (1) *Raduł* Jabł. V 1616

РАДУНЕЦЬ, слов. Чучка 2011: 298

шляхта:

XIV ст. (1) *въ Радунца* Гр. XIV, 1347

РАТИБОР, слов. Чучка 2011: 302

шляхта:

ХІІ ст. (1) *Ратиборъ* ИЛ 1095

РАТИСЛАВ, слов. Чучка 2011: 302

шляхта:

ХІІІ ст. (1; 1) *Ратиславъ* ИЛ 1232, *Ратиславко* ИЛ 1277

РАТША, РАТЬША, слов. Чучка 2011: 303

шляхта:

ХІІ ст. (1) *Ратша* ИЛ 1146

ХІІІ ст. (1) *Ратьшю* ИЛ 1288

РАФАЇЛ, церк. *Рафаилъ* ТСУІ, лат. *Raphael* MalCh 315

шляхта:

ХV ст. (3) *Raphael* AGZ ХІІІ 1437

РАХ, слов. Чучка 2011: 303

шляхта:

ХІІІ ст. (1) *Рахъ* ИЛ 1281

РАШКО, слов. Чучка 2011: 303-304

шляхта:

ХVІ ст. (1) *Рашко* Груш. VI 1539

РЕМІГІАН, *Remigius* MalCh 317

шляхта:

ХVІІ ст. (1) *Remigian* UKCZ 1646

РИМКО, латин. від ім. *Рим* ТСУІ

шляхта:

ХІV ст. (1) *Римко* Гр. ХІV, 1347

РОГВОЛОД, існують різні версії походження, найбільш вірогідні: 1) сканд. *Рогвольд* (*Ragnvaldr*) або 2) слов. Чучка 2011: 305

князі:

Х ст. (1) *Рогъволодъ* ИЛ 980

ХІІ ст. (2) *Рогъволода* ИЛ 1128, за *Рогъволода* ИЛ 1143

шляхта:

ХІІ ст. (1) *Рогъволода* ИЛ 1192

РОГОЗКА, слов. від назви *рогізка* (комиш):

шляхта:

ХІV ст. (1) *Рогозка* Гр. ХІV 1375

РОД, слов. Чучка 2011: 306

шляхта:

XII ст. (1) *Рода* ИЛ 1171

РОМАН, церк. *Романъ* ТСУІ

князі:

XI ст. (1) *Романъ* ИЛ 1079

XII ст. (6) *Романа* ИЛ 1113, *Романъ* ИЛ 1116, *Романа* ИЛ 1151, *Романови* ИЛ 1165, *Романъ* ИЛ 1177, *с Романомъ* ИЛ 1183,

XIII ст. (3) *Романъ* ИЛ 1213, *на Романа* ИЛ 1263, *Романъ* ИЛ 1289

XIV ст. (2) *Романъ* Гр. XIV 1371, *Романъ* Гр. XIV 1388

XVI ст. (1) *Ротан* DW 1569

XVII ст. (3) *Роман* Як. 1610

шляхта:

XII ст. (1) *Романа* ИЛ 1185

XIV ст. (1) *Романъ* Гр. XIV 1392

XV ст. (3) *романъ* ССМ 1436, *Ротан* УГ 1450

XVI ст. (33) *Роман* AS III 1528

XVII ст. (10) *Ротан* Jabł. V 1616, *Романъ* ТУ 1628

РОСТИСЛАВ, слов. Чучка 2011: 308, ТСУІ

князі:

XI ст. (3) *Ростиславъ* ИЛ 1065, *по Ростислава* ИЛ 1093, *с Ростиславомъ* ИЛ 1093

XII ст. (12) *Ростиславъ* ИЛ 1120, *Ростислава* ИЛ 1128, *Ростислава* ИЛ 1139, *по Ростислава* ИЛ 1140, *Ростиславъ* ИЛ 1144, *Ростиславъ* ИЛ 1145, *Ростиславъ* ИЛ 1159, *Ростиславъ* ИЛ 1173, *к Ростиславоу* ИЛ 1189, *Ростислава* ИЛ 1191, *Ростиславъ* ИЛ 1195, *Ростислав* ИЛ 1195

XIII ст. (6) *Ростиславу* ИЛ 1208, *Ростиславъ* ИЛ 1228, *Ростислава* ИЛ 1234, *Ростиславъ* ИЛ 1238, *Ростиславъ* ИЛ 1238, *Ростислава* ИЛ 1250

шляхта:

XVI ст. (2) *Рослав* ВМ 1595, *Росток* ВМ 1599

РУДОЛЬФ, ТСУІ:

шляхта:

XVII ст. (1) *Rudolf* KG 1680

РУСАН, слов. Чучка 2011: 311

князі:

XIV ст. (1) *Русанъ* Гр. XIV 1392

РЮРИК, давньосканд. *Hrørekr* : *hródr* 'слава' та *rikr* 'король' ТСУІ

князі:

IX ст. (1) *Рюрикови* ИЛ 879

XI ст. (1) *Рюрикъ* ИЛ 1092

XII ст. (1) *Рюрикъ* ИЛ 1158

РЯБЕЦЬ, слов. Чучка 2011: 312

шляхта:

XIII ст. *Рябца* ИЛ 1282

САВА, церк. *Савва* ТСУІ. Похідні форми також від *Савел*, *Савелій*

шляхта:

XVI ст. (3) *Sawa* DŁ 1569

XVII ст. (1; 1) *Sawa* Jabł. V 6636, *Sawko* AGZ XXI 1648

САМІЙЛО, церк. *Самуиль* ТСУІ, **SAMUEL** MalCh 321

князі:

XVII ст. (4) *Самуель* Як. 1638, *Samuel* РСН 1649, *Samuel* КГ 1680

шляхта:

XVII ст. (4) *Самійло* Як. 1618, *Семен-Самуель* Войт. 1638, *Samuel* AGZ XXI 1648

XVIII ст. (5) *Samuel* Smut. 1701

САСОНІЙ, церк. *Сасоний* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Сасъ* Гр. XIV 1388

XVII ст. (1) *Sasin* PNŁ 1677

СВЕНЕЛЬД, давньосканд. *Sveinaldr*

шляхта:

X ст. (1) *Свенгелдъ* ИЛ 946

СВИДРИГАЙЛО, лит. двоосновне ім'я *Švitrigaila*

князі:

XIV ст. (2) *на Свидригайла* Гр. XIV 1382, *на Швитригайла* Гр. XIV 1400

XV ст. (4) *Boleslaus alias Swidrigail* AS I 1420, *Швидригайло* *инако* *Болеслав* AS I 1424, *Александр* *инако* *Швидригайла* AS I 1426

СВЯТОПОЛК, праслов. Чучка 2011: 315

князі:

X ст. (1) *Стѣполка* ИЛ 980

XI ст. (1) *Стѣполка* ИЛ 1069

XII ст. (2) *Стѣполкомъ* ИЛ 1135, *Стѣполка* ИЛ 1157

шляхта:

XII ст. (1) *Стѣполкъ* ИЛ 1173

СВЯТОСЛАВ, праслов. Чучка 2011: 315

князі:

X ст. (1) *Стѣславомъ* ИЛ 945, *Стѣслава* ИЛ 980

XII ст. (14) *Стѣславъ* ИЛ 1114, *Стѣславомъ* ИЛ 1139, *Стѣслава* ИЛ 1140, *Стѣславъ* ИЛ 1145, *Стѣславъ* ИЛ 1147, *Стѣславъ* ИЛ 1158, *Стѣславъ* ИЛ 1162, на *Стѣслава* ИЛ 1169, *Стѣславъ* ИЛ 1172, *Стѣславъ* ИЛ 1173, *Стѣславъ* ИЛ 1174, *Стѣславъ* ИЛ 1177, *Стѣславъ* ИЛ 1185, *Стѣславъ* ИЛ 1192

XIV (1) *Свѣтославъ* Гр. XIV 1371

СВЯТОША, від слов. композитів зразка *Святополк*, *Святослав*
Чучка 2011: 316

князі:

XII ст. (1) *Стѣошю* ИЛ 1142

шляхта:

XVI ст. (1) *Свѣтоша* AS III 1503

СЕБАСТЯН, СЕБАСТІАН, церк. *Севастіанъ* ТСУІ, див. *Sebastyan*
MalCh 321

шляхта:

XVI ст. (5) *Sebestyan* ОО 1542, *Sebastian* UCH 1558

XVII ст. (7) *Sebastian* АН 1606, *Sebastian* PWW 1621

XVIII ст. (2) *Sebestyan* КГ 1728

СЕМЕН, церк. *Симеонъ* ТСУІ. Форми з початковим *Сем-* також від *Семирадъ* Морощкин 1867: 176, форми з початковим *Сен-* також від *Авксентій*, *Арсен*, *Ксенофонт*, *Олександр*

князі:

XIV ст. (2; 1) *Семенъ* Гр. XIV 1388, *Семенъ* Гр. XIV 1389, *Семеникъ* Гр. XIV 1392

XV ст. (6; 2) *Семен* AS I 1491; *Сенько* Як. 1411

XVI ст. (5) *Семен* Як. 1555

XVII ст. (2) *Семен* Як. 1638

шляхта:

XIII ст. (3) *Семена* ИЛ 1213, *Семьюнька* ИЛ 1234, *Семена* ИЛ 1289

XIV ст. (6) *Семенъ* Гр. XIV 1356, *Семенъ* Гр. XIV 1356, *Семенъ* Гр.

XIV 1359, *Семенко* Гр. XIV 1375, *Семенъ* Гр. XIV 1386, *Семенъ* Гр.

XIV 1398

XV ст. (4;18) *Семенъ* УГ 1499, *Symon* AGZ XIII 1446; *Семашко* ССМ

1478, *сєнко* УГ 1478, *Szimco* AGZ XIII 1462

XVI ст. (72; 24) *Семен* AS III 1528, *Semen* AS III 1525, *Siemion* U 1563;

Semko ОЛ 1552, *Сєнко* AS III 1508, CZ 1519, *Sieńko* Smut. 1560, *Se-*

maszko PZŁ 1545, *Siemaszko* AS III 1533, *Seniuszko* AS III 1518, *Sień*

Smut. 1598

XVII ст. (7; 16) *Siemion* AGZ XXI 1649, *Симеон* Смут. II 1651, *Semen*

KRR 1691; *Sieniuty* (Род.) ОО 1620, *Sień* Smut. 1622, *Senko* AGZ

XXI 1649

XVIII ст. (3) *Сумеон* Smut. 1742

СЕРГІЙ, церк. *Сергии* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Sergiy* ВМ 1570

СИГІЗМУНД, розм. **ЗІГМУНД** ТСУІ, **ZYGMUNT** MalCh 347

шляхта:

XV ст. (1) *жикмонтъ* УГ 1468

XVI ст. (1) *Zygmunt* CZ 1542

СИДІР, церк. *Исидоръ* ТСУІ, (*Izydor*) MalCh 239

шляхта:

XV ст. (1) *Sidor* AGZ XIII 1447

XVI ст. (2) *Сидор* AS III 1528

XVIII ст. (1) *Isydor* KG 1719

СИМОН, церк. *Симонъ* ТСУІ, **SZYMON** MalCh 326

князі:

XVIII ст. (1) *Szymon* Bon. 1790

шляхта:

XVII ст. (1) *Symon* Jabł. V 1616

XVIII ст. (1) *Szymon* Smut. 1789

СИНЬКО, ім'я може співвідноситися з назвою спорідненості *син*, прикметником *синій* або церк. іменами *Семен, Арсен, Сенько* Чучка 2011: 320

шляхта:

X ст. (1) *Синько* ИЛ 945

СКОРА, слов. Чучка 2011: 322

шляхта:

XIV ст. (1) *Скора* Гр. XIV 1341

СЛАВН, слов. Чучка 2011: 324

шляхта:

XI ст. (1) *къ Славнови* ИЛ 1095

СЛАВ'ЯТА, слов. Чучка 2011: 324

шляхта:

XI ст. (1) *Славятоу* ИЛ 1095

СОФРОН, СУПРУН, церк. *Софронии* ТСУІ, лат. **SOPHRONIUS**

шляхта:

XIV (1) *Софони* Гр. XIV 1356

XVII ст. (2) *Sepronius* АН 1601, *Supron* Jabł. V 1616

СПИТКО, слов. Чучка 2011: 327

шляхта:

XV ст. (2) *Spithko* AGZ XIII 1436

СТАНИМИР, слов. Чучка 2011: 328

шляхта:

XV ст. (1) *Станимира* ССМ 1457

СТАНИСЛАВ, СТАСІЙ, ТСУІ, лат. *Stanislaus* MalCh 323. Форми з початковим *Стан-* також від двоосновних імен *Станимир, Добростан*, форми з початковим *Стах-, Стас-, Сташ-* також від *Анастасій, Остап, Стахій*

князі:

X ст. (1) *Станиславъ* ИЛ 980

XVI ст. (1) *Stanisław* RK 1583

XVII ст. (1) *Станіслав* Войт. 1606

XVIII ст. (1) *Stanisław* LW 1765

шляхта:

XII ст. (1) *Станислава* ИЛ 1136

XIII ст. (1) *Станиславъ* ИЛ 1229

XIV ст. (1) *Станиславъ* Гр. XIV 1392

XV ст. (3; 4) *Станислав* ССМ 1421, *Stanislaus* AS III 1436; *станъ* ССМ 1435; *Stan* AGZ XIII 1437, *Stanko* AGZ XIII 1437, *сташко* ССМ 1422

XVI ст. (63; 7) *Stanisław* CZ 1502, *Станислав* RPR 1578; *Stania* ОЛ 1552, *Stanko* CZ 1516, *Staś* Smut. 1590

XVII ст. (41; 1) *Stanisław* AGS 1637, *Станиславъ* ТУ 1638; *Staś* AGZ XXI 1649

XVIII ст. (9) *Stanisław* KG 1703

СТАХІЙ, церк. *Стахи*и ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Стахе(и)* ВГ 1571

СТЕПАН, СТЕФАН, церк. *Стефанъ* ТСУІ, див. також **ЩЕПАН**

князі:

XVI ст. (1) *Stefan* RK 1583

XVII ст. (5) *Стефан* Як. 1625, *Stefana* AGK 1684

шляхта:

XII ст. (1) *Степена* ИЛ 1162

XIII ст. (2) *Степана* ИЛ 1262, *Степанъ* ИЛ 1262

XIV ст. (2; 2) *Степанъ* Гр. XIV 1392, *Стефанъ* Гр. XIV 1395, *Стецько* Гр. XIV 1378, *Стецько* Гр. XIV 1392

XV ст. (3; 6) *Степанъ* ССМ 1449, *Stephanus* AGZ XIII 1447; *стецко* УГ 1458, *Steczko* AGZ VII 1464

XVI ст. (38; 6) *Stepan* CZ 1504, *Степанъ* AS III 1528, *Stefan* U 1558; *Stecko* PZŁ 1545, *Steczko* CZ 1547, *Stećko* Smut. 1584

XVII ст. (46; 4) *Stepan* Smut. 1630, *Stefan* AGZ XXI 1649, *Stephan* KGW 1683; *Stećko* Smut. 1608, *Стець* Груш. VI 1628

XVIII ст. (15) *Stefan* UKCZ 1764

СТРАШКО, слов. Чучка 2011: 334

шляхта:

XV ст. (1) *страшко* AS I 1470

СУДИВОЙ, слов. Чучка 2011: 336

шляхта:

XIV ст. (1) *Соудивой* Гр. XIV 1378

XV ст. (1) *Соудивой* AS III 1441

СУДИМИР, слов. Чучка 2011: 336

шляхта:

XII ст. *Соудимира* ИЛ 1147

СУДИСЛАВ, слов. Чучка 2011: 336

князі:

X ст. (1) *Судиславъ* ИЛ 988

шляхта:

XIII ст. (2) *Соудиславъ* ИЛ 1208, *Соудиславъ* ИЛ 1234

СУЛТАН³, кабардино-черкеське з арабського *Султан* Суперанская 1987, Демчук 1988: 134

князі:

XV ст. (1) *Солтан* Як. 1472

XVI ст. (1) *Солтан* AS III 1528

шляхта:

XVI ст. (5) *Со(л)та(н)* ВГ 1571

ТАЛЕЦЬ, слов. Чучка 2011: 338

шляхта:

XI ст. (1) *Талець* ИЛ 1015

ТАРАС, церк. *Тарасии* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (1) *Taras* DŁ 1569

ТАТОМИР, слов. Чучка 2011: 339

шляхта:

XV ст. (1) *татомира* ССМ 1413

ТЕЛЕШКО, від *Телемах*, *Телесфор* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Teleszko* РWW 1621

ТЕМРЮК, кабардино-черкеське ім'я *Темрыкъуэ* Суперанская 1987: 332

князі:

XVI ст. (1) *Темрюк* Як. 1598

³ Ймовірний зв'язок і з угорським ім'ям *Zoltán*.

ТЕОДОР, ТОДОР, церк. *Феодоръ*, лат. *Theodorus* ТСУІ. Див. також ФЕДІР

шляхта:

XVII ст. (29) *Theodor* AGS 1604, *Teodor* UKCZ 1620, *Theodorus* R 1672, *Feodor* ПНЛ 1677

XVIII ст. (18) *Teodor* Smut. 1702

ТЕРЕНТІЙ, церк. *Терентии* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Терешко* Гр. XIV 1378 1392

ТЕРП, слов. Чучка 2011: 340

князі:

XIV ст. (1) *Терпъ* Гр. XIV 1388

ТИМОФІЙ, церк. *Тимофей* ТСУІ

князі:

XVI ст. (1) *Тимофеа* AS III 1519

шляхта:

XIV ст. (1) *Тимошь* Гр. XIV 1356

XVI ст. (13; 1) *Тимофеи* ВГ 1569, *Tymofieja* Jabł. XX 1581; *Tymosz* RW 1583

XVII ст. (2; 4) *Timofiej* Jabł. XX 1616; *Tymko* AGZ XXI 1648

ТИТ, церк. *Титъ* ТСУІ

шляхта:

XIII ст. *Титъ* ИЛ 1282

XVI ст. (1) *Тит* ПВЛ 1567

ТИХІН, ТИХОН, церк. *Тихонъ* ТСУІ. Похідні форми також від двоосновних імен *Тихомиръ*, *Тихославъ* Морошкин 1867: 193, 198

шляхта:

XIV ст. (1) *Тихно* Гр. XIV 1371

XV ст. (7) *This* AGZ XIII 1439, *Тиша* ССМ 1491, *Тихъно* AS I 1475, *Тишко* ССМ 1454

XVI ст. (8) *Тишко* AS III 1522, *Tyszka* PZŁ 1545, *Тихно* ПВЛ 1567, *Czichna* Jabł. XX 1581

XVII ст. (1; 1) *Тихон* Як. 1624; *Tychno* Jabł. V 1616

ТРОХИМ, церк. *Трофимъ* ТСУІ. Форми з початковим *Трус-*, *Труш-* також від *Трухан*

шляхта:

XV ст. (1) *Троуш* AS I 1490

XVII ст. (1) *Trochut* KGL 1607

ТУДОР, давньосканд. Мельникова 2015: 266–276

шляхта:

XII ст. на *Тоудора* ИЛ 1146

ТУКИ, слов. Чучка 2011: 344

шляхта:

XI ст. *Тукы* ЛЛ 1068, 1078

ТУМКЕЛЬ, можливо, давньоолит. ім'я, див. *Timkuis* LPŽ II 1083

шляхта:

XIV ст. (1) *Тумкель* Гр. XIV 1347

ТУР, слов. Чучка 2011: 345

князі:

X ст. (1) *Туръ* ИЛ 980

ТУРЯК, давньоукр. від *Тур* Чучка 2011: 345

шляхта:

XI ст. (1) на *Турака* ИЛ 1097

УРСУЛ, пор. *Ворсул* Реєстр, *Урсула* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (2) *Ursułowi* KGL 1664

ФАЛАЛІЙ, церк. *Фалалей* ТСУІ. Похідні форми також від слов. імен *Хвалимир*, *Хвалислав*, *Хвалибог*

князі:

XIV ст. (1) *Фалелей* Гр. XIV 1398

XVI ст. (1) *Chwalelij* DŁ 1569

шляхта:

XV ст. (2) *Хвалко* AS III 1475

XVI ст. (7) *Фалелеи* ПВЛ 1567

ФАНИСЛАВ, слов., можливо, пов'язане з *Фалислав* Чучка 2011: 348

шляхта:

XIV ст. (1) *Фаниславъ* Гр. XIV 1366

ФЕБРУН, від латинської назви другого місяця *Februārius*

шляхта:

XIV ст. (1) *Фебрунъ* Гр. XIV 1390

ФЕДІР, церк. *Феодоръ* ТСУІ, див. також ТЕОДОР, ТОДОР

князі:

XIII ст. (1) *Федоръ* ИЛ 1262

XIV ст. (5) *Федоръ* Гр. XIV 1386, *Федоръ* Гр. XIV 1388, *Федоръ* Гр. XIV 1389,

Федоръ Гр. XIV 1392, *Федоръ* Гр. XIV 1393

XV ст. (4) *Федор* AS III 1485

XVI ст. (10) *Федор* AS III 1528, *Fiedor* RŁ 1583

шляхта:

XIII ст. (3; 1) *Федоръ* ИЛ 1251, *Федоръ* ИЛ 1245, *Федоръ* ИЛ 1255, *Федорця* ИЛ 1287

XIV ст. (2) *Федоръ* Гр. XIV 1388, *Федоръ* Гр. XIV 1392,

XV ст. (3; 29) *Федор* CCM 1459, *Федоръ* CCM 1498; *Федко* AS I 1446, *Fyedko* AGZ VII 1464, *Федорко* CCM 1445

XVI ст. (144; 9) *Федор* AS III 1528, *Fedor* Smut. 1539, *Chwedor* DŁ 1569; *Фича* Груш. VI 1509, *chphyczyjal* CZ 1515, *Fedko* Smut. 1599

XVII ст. (50; 15) *Chwedor* AGS 1604, *Fedor* Jabł. V 1616, *Fiedor* PWW 1621, *Федор* Груш. VI 1628; *Fedyna* Smut. 1622, *Fedko* Smut. 1632, *Fejtko* AGZ XXI 1648, *Fedio* AGZ XXI 1649

XVIII ст. (1) *Fedorowi* LW 1765

ФЕДОТ, церк. *Феодотъ* ТСУІ

князі:

XIV ст. (1) *Федотъ* Гр. XIV 1386

ФЕЛІКС, ТСУІ, **FELIKS** MalCh 215, лат. **FELIX**, див. також ЩАСНИЙ

шляхта:

XVI ст. (5) *Felix* RPCH 1589

ФЕОДОСІЙ, ФЕДОСІЙ, церк. *Феодосии* ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Teodosa* ПВ 1662

ФІЛОН, церк. *Филонъ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (2) *Filon* Jabł. XX 1571

XVII ст. (4) *Filon* UKCZ 1630, *Филона* ТУ 1638

ФІРС, церк. *Фирсъ* ТСУІ

шляхта:

XVI ст. (2) *Fursa* PZŁ 1545

ФЛОРИАН, ТСУІ, **FLORIAN**, див. *Floryjan, Tworzyjan* MalCh 217

шляхта:

XVII ст. (3) *Florian* LCH 1661

ФРАНЦИСК, **ФЕРЕНЦ**, MalCh 218, лат. **FRANCISCUS**

шляхта:

XV ст. (1) *Franciscus* AGZ XIII 1451

XVII ст. (6) *Ferens* Smut. 1603, *Franciszek* AU 1637, *Franciszka* PŁ 1678

XVIII ст. (6) *Franciszek* UKCZ 1787

ФРЕДЕРІК, **ФРИДЕРИК**, див. *Frydrych, Biedzych* MalCh 219

шляхта:

XIV ст. (1) *Бедрихъ* Гр. XIV 1392

XVI ст. (1) *Frydrycha* Jabł. XX 1581

XVII ст. (2) *Fryderych* Jabł. V 1616, *Friderika* ПНВ 1678

ХВАЛ, слов. Чучка 2011: 348

шляхта:

XIII ст. (1) *Хвалъ* ИЛ 1258

ХОДКО, **ХОДЬКО**, слов. Чучка 2011: 350, можливо також від імені

Федір, розм. *Ходор* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (5) *Ходько* Гр. XIV 1366, *Ходко* Гр. XIV 1368, *Ходько* Гр. XIV 1378, *Ходко* Гр. XIV 1390, *Ходько* Гр. XIV 1399

XV ст. (3) *Ходко* AS III 1446, *Choda* AGZ XIII 1444, *Chodecz* AGZ XIII 1444

ХОМА, **ФОМА**, церк. *Фома* ТСУІ, **TOMASZ** MalCh 332. Форми з початковим *Том-* також від *Томислав*, форми з початковим *Хоц-* від *Хотислав*, *Хотимир*, *Доброхот*, *Фотій*, *Фот*, *Мефодій*

князі:

XVI ст. (1) *Tomasz* Як. 1598

XVII ст. (1) *Томаш* Як. 1667

шляхта:

XII ст. (1) *с Фомою* ИЛ 1116

XIV ст. (1) *Хома* Гр. XIV 1388

XV ст. (2; 1) *Thomas* AGZ XIII 1438; *Chocz* AGZ XIII 1437

XVI ст. (2; 7) *Tomasz* CZ 1502, *Tomasz inaczej Wasyl* CZ 1542; *Томко* AS III 1528, *Томко* DŁ 1569, *Tomito* DŁ 1569

XVII ст. (5) *Tomasz* AGZ XXI 1649

XVIII ст. (3) *Thomasz* KG 1701, *Tomasz Smut.* 1773

ХОТЬ, слов. від *Хотислав*, *Хотимир*, *Доброхот*, також віж *Фотій*, *Фот*, *Мефодій* Чучка 2011: 351-353, ТСУІ

шляхта:

XV ст. (1) *Хоть* Смут. 1427

ХРЕЩЕН, слов., від *хрестити* Чучка 2011: 353, порівн. стпол. *Krszczon* від лат. *Christianus* : ім. *Christus* MalCh 265

шляхта:

XIV ст. (2) *Хрщнь* Гр. XIV 1387, *Хрщень* Гр. XIV 1399

XV ст. (1) *хр(с)чень* ССМ 1401

ХРИСТОФОР, церк. *Христофоръ*, *Христофоръ* ТСУІ, **KRZYSZTOF**, див. *Krzysztofor* MalCh 266

князі:

XVII ст. (2) *Криштоф* Як. 1653, *Krzysztof* AGK 1684

шляхта:

XVI ст. (1) *Хрис* AS III 1528

XVII ст. (9) *Krzystoph* PWW 1621, *Криштоф* Як. 1634

XVIII ст. (4) *Krzysztof* Smut. 1749

ХРОЛ, церк. *Фрол*, *Флор* ТСУІ

шляхта:

XIV ст. (1) *Хроль* Гр. XIV 1398

ЦТИБОР, праслов. від *Чъстиборъ* Чучка 2011: 355

шляхта:

XIV ст. (2) *Цтиборъ* Гр. XIV 1359, *Цтиборъ* Гр. XIV 1366

ЧАК, слов. Чучка 2011: 356, однак не можна виключати тюркське походження

шляхта:

XIII ст. (1) *Чакови*

ЧУДИН, слов., Чучка 2011: 363 наводить Чудан від Чудимиль, Чудомирь; проте не можна виключати походження від етноніма чудь

шляхта:

ХІІІ ст. (1) Чюдина ИЛ 1289

ЧУРИНА, слов., утворене від чур, або похідне від Кирило

шляхта:

ХІІ ст. (1) Чюрыноу ИЛ 1187

ШВАРН, ШВАРНО, від укр. шварний (гарний, спритний) ЕСУМ 6: 395, Чучка 2011: 364 вважає германським запозиченням; огляд інших теорій стосовно цього імені див. Nagirnyu 2020

князі:

ХІІІ ст. (1) Шеварно ИЛ 1213

шляхта:

ХІІ ст. (1) оу Шварна ИЛ 1146

ШЕЛВ, етимологія неясна Чучка 2011: 364

шляхта:

ХІІІ ст. (1) Шелвомъ ИЛ 1227

ЩАСНИЙ, від пол. особового імені *Szczęśny* : *Feliks* Чучка 2011: 367, MalCh 215, див. також ФЕЛІКС

шляхта:

ХVІ ст. (8) Щасного ТУ 1592, Щастнии ПВЛ 1567

ХVІІ ст. (1) Щасний Як. 1602

ЩЕПАН, SZCZEPAN MalCh 325, див. також СТЕПАН

князі:

ХІV ст. (1) Щепанъ Гр. ХІV 1359

ЮРІЙ, ГЕОРГІЙ, ГЮРГІЙ, ДЮРДІЙ, церк. *Георгии* ТСУІ, **JERZY**, лат. **GEORGIUS** MalCh 251

князі:

ХІІ ст. (6) за Гергиѣ ИЛ 1106, за Дюрда ИЛ 1144, Гюрги ИЛ 1152, Юрьѣ ИЛ 1173, Дюрьдии ИЛ 1174, Юрьи ИЛ 1187

ХІІІ ст. (5) Юрьгии ИЛ 1224, Юрьи ИЛ 1237, Юрьѣ ИЛ 1262, Юрьи ИЛ 1289, Юрьи ИЛ 1292

ХІV ст. (9) Юрьии Гр. ХІV 1352, Юрьи Гр. ХІV 1356, Юрьии Гр. ХІV 1368, Юрьѣ Гр. ХІV 1371, Юрія Гр. ХІV 1376, Юрьии Гр. ХІV 1375, Юрьи Гр. ХІV 1386, Юрьии Гр. ХІV 1388, Юрьи Гр. ХІV 1392

XV ст. (3) *Юри* AS I 1466

XVI ст. (10) *Юрьѧ* AS III 1529, *Юрій* DŁ 1569

XVII ст. (3) *Юреи* ОО 1605, *Єжи* Як. 1662

шляхта:

XII ст. (3) *Гюргѧ* ИЛ 1146, *Геургии* ИЛ 1159, *Гюргѧ* ИЛ 1160

XIII ст. (5) *Юрьи* ИЛ 1208, *Юрьгии* ИЛ 1224, *Юрьи* ИЛ 1228, *Юрьи* ИЛ 1232, *со Юрьемъ* ИЛ 1254

XIV ст. (5) *Юрьи* Гр. XIV 1347, *Юрьий* Гр. XIV 1350, *Юрьий* Гр.

XIV 1356, *Юрьи* Гр. XIV 1386, *Юрьи* Гр. XIV 1388

XV ст. (6;1) *Юрий* Груш. VI 1404, *Ieorgius* AGZ XIII 1439; *Iurko* AGZ XIII 1458

XVI ст. (22; 1) *Jerzy* CZ 1510, *Юрий* *Fedor* AS III 1528, *Jurej* DW 1569, *Juryj* RŁ 1583, *Jury* RK 1583; *Juracha* ЛК 1562

XVII ст. (16; 3) *Georgii* АН 1601, *Юреви* ТУ 1639, *Jerzy* UKCZ 1674; *Юрко* Смут. I 1601, *Jurka* Jabł. V 1636

XVIII ст. (2) *Jerzy* UKCZ 1748

ЮСТИНИАН, ТСУІ

шляхта:

XVII ст. (1) *Justyan* ПНЛ 1677

ЮХИМ, ЄФИМ, церк. *Євфимии* ТСУІ. Похідні форми також від *Йосип*

князі:

XVI ст. (1) *Богущ-Євфимій* Войт. 1510

шляхта:

XIV ст. (1) *Юшко* Гр. XIV 1347

XV ст. (5) *Iuschko* AGZ XIII 1442, *Юшко* AS I 1464, *Юхно* Як. 1484

XVI ст. (1; 14) *Яхимъ* ТУ 1583; *Juszko* CZ 1510, *Juchno* AS III 1522, *Юхно* Груш. VI 1539, *Jusko* DŁ 1569,

XVII ст. (1) *Jewchim* Jabł. V 1636

ЯВОЛОД, східнослов. Чучка 2011: 369

шляхта:

XIII ст. (1) *Аволодоу* ИЛ 1211

ЯГАЙЛО, LPŽ I 783, 837

шляхта:

XVII ст. (1) *Jawgielła* PŁ 1678

ЯКІВ, церк. *Ияковъ* ТСУІ, **ЈАКУВ**, лат. **JACOBUS** MalCh 239. Форми з початковим *Яц*- також від *Яким*, форми з початковим *Яс*- можливо й від *Яхим*: *Юхим*

князі:

ХІІ ст. (1) *Æкова* ИЛ 1187

ХVІ ст. (1;3) *Jakowa* ОЉ 1552; *Яцько* Як. 1516

шляхта:

ХІІІ ст. (2) *Æкова* ИЛ 1240, *со Æковомъ* ИЛ 1249

ХІV ст. (8) *Аковъ* Гр. ХІV 1385, *ахно* Гр. ХІV 1385, *ацко* Гр. ХІV 1385, *ацъ* Гр. ХІV 1387, *аковъ* Гр. ХІV 1388, *панъ ашко тарновъски*, *панъ ашко ѡлешинъски* Гр. ХІV 1394, *ашко* Гр. ХІV 1400

ХV ст. (2; 16) *Jakow* AS I 1478, *Iacobus* AGZ ХІІІ 1448; *яцко* Груш. VI 1404, *Акушь* ССМ 1420

ХVІ ст. (17; 29) *Jakub* Z 1533, *Jakow* PZŁ 1545, *Iacobus* RPCH 1564; *Яцко* AS ІІІ 1528, *Jaczko* CZ 1522, *Jacko* RK 1583

ХVІІ ст. (8; 18) *Jakob* Jabł. V 1616, *Jakub* R 1669; *Jacek* UKCZ 1602, *Jacko* Smut. 1622

ХVІІІ ст. (7; 1) *Jakub* Smut. 1714, *Jakow* Smut. 1716; *Jacko* Smut. 1718

ЯКИМ, церк. *Иоакимъ* ТСУІ

шляхта:

ХІІ ст. *Æкимъ* ИЛ 1175

ХVІ ст. (19) *Яким* AS ІІІ 1522

ХVІІ ст. (1) *Якут* PWW 1621

ЯКУН, давньосканд. від *Hákon* ТСУІ

князі:

Х ст. *Æкунъ* ИЛ 945

ХІ ст. *Акунъ* ИЛ 1024

шляхта:

ХІІ ст. *Æкуна* ИЛ 1159, *Æкуна* ИЛ 1162

ЯНЕЛІЙ, можливо, латинського походження

Янели Гр. ХІV 1347

ЯНУШ, від пол. *Jan* MalCh 243. Див. ІВАН, ЯН

ЯРЕМА, **ВЕРЕМІЙ**, **ЄРЕМІЯ**, церк. *Иеремия* ТСУІ, **JAREMA**, див. *Jeremiasz* MalCh 250

князі:

ХVІІ ст. (1) *Ярема* Як. 1651

шляхта:

XIV ст. (1) *Єремѣи* Гр. XIV 1356

XV ст. (2) *єремѣа* ССМ 1448

XVII ст. (1) *Jeremiasz* Jabł. XX 1638

ЯРОМИР, слов. Чучка 2011: 370

шляхта:

XVI ст. (1) *Jaromir* CZ 1547

ЯРОПОЛК, слов. Чучка 2011: 371

князі:

X ст. (1) *Ѧрополкомъ* ИЛ 968

XII ст. (7) *Ѧрополкъ* ИЛ 1103, *Ѧрополку* ИЛ 1149, *Ѧрополкъ* ИЛ 1158, *съ Ѧрополкомъ* ИЛ 1162, *Ѧрополку* ИЛ 1174, *Ѧрополкъ* ИЛ 1190, *Ѧрополка* ИЛ 1196

шляхта:

XIII ст. (1) *Арополкоу* ИЛ 1211

ЯРОСЛАВ, слов. Чучка 2011: 371

князі:

XI ст. (3) *Ѧрославу* ИЛ 1024, *Ѧрославъ* ИЛ 1096, *Ѧрославъ* ИЛ 1097

XII ст. (8) *Ѧрославъ* ИЛ 1140, *Ѧрославъ* ИЛ 1148, *Ѧрославъ* ИЛ 1152, *Ѧрославъ* ИЛ 1166, *Ѧрославъ* ИЛ 1183, *Ѧрославоу* ИЛ 1196, *Ѧрославъ* ИЛ 1196, *за Ѧрослава* ИЛ 1199

XIV ст. (1) *Ѧросла(в)* Гр. XIV 1396

XVI ст. (1) *Ярославом* AS VII 1566

шляхта:

XVII ст. (2) *Jarosław* PW 1661

ЯРОФЕЙ, церк. *Иерофей* ТСУІ

шляхта:

XV ст. (1) *Iarosz* AGZ XIII 1438

XVI ст. (1) *Ярофіѹ (Ярош)* Як. 1581

XVII ст. (1) *Jarosz* AGZ XXI 1649

ЯЦЕНТІЙ, див. *Hyacinthus* MalCh 236

шляхта:

XVII ст. (1) *Jacenty* Smut. 1674

XVIII ст. (3) *Яцентія* Смут. I 1721, *Jacenty* Smut. 1757

* * *

Однією з головних трансформацій, яку пережила антропонімія руського середньовіччя, стала християнізація давньоруського іменника з послідовним зміщенням акцентів у співвідношенні передхристиянських (слов'янських) і церковних особових імен. Цей процес був довготривалим і мав багато наслідків для антропосистеми. Одним із них стало поступове формування категорії офіційність/неофіційність, яка характерна для сучасної системи імен.

Літописні тексти періоду Київської Русі – надзвичайно цінне джерело для дослідників, одним з найпримітніших історико-культурних явищ середньовіччя. На відміну від хронік більшості країн Європи, написаних латиною, вони викладені рідною мовою, якщо й не цілком ідентичною розмовній народній, то дуже близькою до неї. Саме цим і зумовлена надзвичайна популярність літописного жанру на Русі. Літописи були надбанням не лише давньоруської книжної еліти, а й широкого загалу грамотного населення. Вони читалися й переписувалися впродовж кількох століть, завдяки чому дійшли до нашого часу (Толочко 2001). Водночас руські літописи середньовіччя – надзвичайно цінне джерело для історичної антропоніміки, оскільки вони є найдавнішим ономастично насиченим документом, що відображають ранню історію Русі. Авторитетні історики вважають, що Київська Русь як суверенна держава – імперія проіснувала до 1240 р. (Войтович 2006: 13), а хронологічний відрізок її існування обмежують 882 – 1240 рр. Тематика цього різновиду текстів пов'язана передусім з державними справами: особливостями боротьби за владу, воєнною історією, княжими з'їздами та міжусобицями, конфліктами з сусідніми народами, міжнародними питаннями тощо, внаслідок чого в літописах домінують іменування представників панівної верстви суспільства, переважно князів, чиї життєписи займають чільне місце в літописах, та меншою мірою бояр.

Перші руські князі були скандинавського походження, що безсумнівно підтверджується етимологією їх особових імен: Аскольд (від *Haskuldr* або *Höskuldr*), Ігор (від *Ingvar*), Гліб (від

Guðleifr), Дір (від *Dyr* або *Djur*), Олег (від *Helgi*), Рюрик (*Hrærekr*), а також імен княжої дружини: *Ivor* (від *Ívarr*), *Свенельд* (від *Sveinaldr*), *Якун* (від *Hákon*). Поступове розчинення скандинавського етносу в слов'янському оточенні відбувалося, напевне, через двомовність дружинників-варягів, а згодом – внаслідок їх переходу на мову слов'ян. Н. Яковенко вважає, що відповідні напрями асиміляції варягів обумовлювалися як природним переважанням місцевого населення, так і тим, що слов'янська племінна верхівка поволі вливалася до складу княжого оточення, прискорюючи «ослов'янення» скандинавів завдяки шлюбним зв'язкам (Яковенко 2006: 41). Вже наприкінці X ст. син Ігоря і Ольги дістав слов'янське ім'я *Святослав*, і впродовж наступного періоду серед князівських імен вже переважали антропоніми слов'янського походження. Хоча не можна виключати на ранніх етапах варязько-слов'янську двоіменність. Зокрема, старший син Володимира Мономаха князь Володимир Мстиславич (1076-1132), окрім християнського імені *Феодор*, мав ім'я *Гаральд*, під яким був відомий у західних хроніках. Проте загалом «скандинавський слід» у місцевій культурній традиції маловиразний. Можливо, це пояснюється тим, що слідом за асиміляцією варягів на зміну язичницьким дружинним вартостям швидко прийшли християнські, ґрунтовно перекривши давніші шари культури з їхнім складним плетивом слов'янського, балтійського, готсько-скандинавського, тюркського, булгарського та іранського ферментів, химерно поєднаних (як саме – нині можна тільки здогадуватись) у тому строкатому етнічному казані, де впродовж першого тисячоліття нашої ери зароджувалася майбутня Україна (Яковенко 2006: 42).

Аналіз складу антропонімів, зафіксованих літописами, свідчить, що в IX–XI ст. князі і шляхта називалися дохристиянськими іменами скандинавського або слов'янського походження, виняток становить лише церковне ім'я *Іван*, що фіксується з XI ст. (див. табл.).

Таблиця 1.

Ім'я	ІХ ст.		Х ст.		ХІ ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш
Аскольд	+					
Блуд				+		
Брячислав					+	
Вишата						+
Вишеслав			+			
Володар					+	
Всеволод			+			
Всеслав					+	
В'ячеслав					+	
Гліб			+			
Гордята				+		
Горясір						+
Дір	+					
Добриня				+		
Іван						+
Івор				+		
Ігор	+		+		+	
Ізяслав			+			
Мал			+			
Малко				+		
Мстислав			+			

Ім'я	ІХ ст.		Х ст.		ХІ ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш
Мстиша				+		
Олег	+		+			
Остромир						+
Позвізд			+			
Порей						+
Рогволод			+			
Рюрик	+				+	
Свенельд				+		
Святополк			+		+	
Святослав			+			
Синько				+		
Славн						+
Слав'ята						+
Станислав			+			
Судислав			+			
Талець						+
Тур			+			
Туряк						+
Якун				+		
Ярополк			+			

Церковні імена з'являються в літописі лише з ХІІ ст., а їх кількісна інтерпретація показує суттєву перевагу дохристиянських імен; церковні становили менше чверті від загальної кількості особових імен – 23%.

Таблиця 2.

XII ст.	
Дохристиянські імена – 77%	Християнські імена – 23%
Борис	Андрій
Борислав	Василько
Брячислав	Георгій, Гюрьгі, Дюрьгі, Юрій
Володарь	Дмитрій
Володимир	Давид
Воротислав	Іван, Іванко
Всеволод	Михаїл, Михалко
Всеслав	Нестер
В'ячеслав	Петр
Гліб	Прохор
Жирослав	Роман
Завид	
Здислав	
Ігор	
Ізяслав	
Мирослав	
Мстислав	
Нездим	
Олег	
Радило	
Радослав	
Ратибор	

XII ст.	
Дохристиянські імена – 77%	Християнські імена – 23%
Ратша	
Рогволод	
Род	
Ростислав	
Рюрик	
Святополк	
Святослав	
Станіслав	
Судимир	
Тудор	
Чурина	
Шварн	
Ярополк	
Ярослав	

У XIII ст. кількість церковних імен руської знаті помітно зросла, але й надалі вони не сягають половини засвідчених імен. Звертає на себе увагу, що в князівському середовищі в цей період продовжують переважати дохристиянські імена, церковних імен у них засвідчено значно менше, ніж серед шляхти. Імена *Брячислав, Володар, Володимир, Воротислав, Всеволод, Всеслав, Ізяслав, Мстислав, Роман, Ростислав, Святослав, Ярослав, Ярополк* фіксуються винятково серед князів; імена *Андрій, Борис, Василь, Гліб, Іван, Костянтин, Михайло, Юрій* відзначаються високим ступенем вживаності як у представників князівської верстви, так і шляхти.

Таблиця 3.

XIII ст.	
Дохристиянські імена – 55%	Християнські імена – 45%
Блус	Андрій
Борис	Василь
Борко	Гаврило
В'ячеслав	Григорій
Вишата	Давид
Вишта	Данило
Володислав	Дем'ян
Володимир	Денис
Воротислав	Дмитро
Всеволод	Іван
Держикрай	Ілля
Держислав	Клим
Доброгость	Костянтин
Доброслав	Лаврентій
Дунай	Лазар
Желислав	Лев
Жирослав	Лука
Збислав	Матвій
Івор	Микола
Ізяслав	Михайло
Мирослав	Мойсей
Мстибог	Никифор

XIII ст.	
Дохристиянські імена – 55%	Християнські імена – 45%
Мстислав	Олександр
Нездило	Олексій
Олов'янець	Остафій
Переніжко	Павло
Преїбор	Пилип
Ратислав	Прокопій
Ратша	Роман
Рах	Семен
Ростислав	Тит
Рябець	Федір
Станислав	Юрій
Судислав	Яків
Хвал	
Чак	
Шварн	
Шелв	
Яволод	
Ярополк	

Літописні джерела свідчать, що в повсякденному житті навіть після масової християнізації, коли кожна особа отримувала при хрещенні церковне ім'я, перевага надавалася традиційним автохтонним іменам, які мали прозору семантику і звичну фонетичну структуру. Християнські імена не одразу увійшли до мовленнєвої практики, залишаючись лише *фактом*

ритуалу хрещення, актом фіксації та спорадичного використання (Бірила 1982: 4). Таку наявність у денотата двох особових імен дослідники називають русько-іномовною двоіменністю (Суперанская 1980: 211), або антропонімним дуалізмом (Худаш 1977: 104). У мовленні звичайно вживалося одне з цих імен, переважно світське. Різкий стрибок у вживанні церковних імен письмові тексти засвідчують лише з XIV ст.

Максимальне число християнських імен домонгольського періоду зареєстровано у графіті – майже 80%. На це є кілька причин. По-перше, у звертанні до Бога (а більшість графіті, знайдених у Софійському соборі Києва саме такого змісту) доречніше було згадувати своє церковне, а не язичницьке ім'я. Якщо повсякденно людину називали традиційним слов'янським ім'ям, то у молитвах та інших текстах, пов'язаних із релігійним культом, вживали християнське ім'я. Це красномовно підтверджує наступний літописний приклад. Князь Ростислав, якого літописець весь час називає цим слов'янським іменем, у релігійній ситуації іменується християнським: *помилуй мене грѣшнаго раба своего Михаила* (ИЛ: 532, 1168). По-друге, в малодоступні місця соборів, де виявлено більшість графіті, могли проникнути тільки церковнослужителі, а вони серед східних слов'ян були відомі лише під християнськими іменами. У багатьох графіті наявні прямі вказівки на церковну посаду поіменованих осіб, напр.: *Ияковъ... чръньць* (СНСК № 118: 41, XII), *Луцьъ, владычину дияку* (СНСК № 188: 84, XIII–XIV). Поєднання і християнського, і традиційного імен у межах спільного найменування – нетиповий спосіб ідентифікації особи. Так, про християнське ім'я князя Святополка, використане у Лаврентіївському літописі лише один раз, дізнаємося з повідомлення про смерть князя: *преставися благовѣрный князь Михаилъ зовомый Стополкъ* (ЛЛ: 290, 1114). Можна припустити, що писар в умовах іменного дуалізму користувався правом вибору одного з імен. З'ясувати, якими мотивами він при цьому керувався, не завжди можливо. Але є підстави твердити, що зазвичай це було ім'я, під яким особа була більш відома у суспільстві. Генеалогічні джерела та деякі літописні дані дозволяють реконструювати "таємничі" імена великих князів: церковне ім'я князя Володимира

– Василь, Володимира Мономаха – Федор, таке ж ім'я мав і батько Олександра Невського – володимирський князь Ярослав Всеволодович, Ярослав Мудрий мав християнське ім'я Георгій. Отже, більш відомим у той час було споконвічне слов'янське ім'я особи.

Ідентифікація особи синхронно двома іменами (християнським і слов'янським) стосувалася, головним чином, тих випадків, коли мова йшла про народження дитини. На користь нетиповості таких іменувань у Київській Русі промовляє не тільки незначна їх кількість, але й те, що літописець при одночасному використанні обох особових імен вважав своїм обов'язком обумовити кожне з них спеціальним означенням: *нареченьмъ въ крщніи Василии Русьскім именемъ Володимиръ* (ЛЛ: 240, 1096), *в стомъ крщеньи Георгии, а мирьскии Игорь* (ИЛ, с. 422, 1151), *имя ему Володимиръ а во крщньи Петръ* (ИЛ: 562, 1173), *въ крещеньи Борисъ, а мирьсти Стославъ* (ИЛ: 526, 1167), *имя Михаилъ а княже Ростиславъ* (ИЛ, с. 567, 1173), *имя ему Ростиславъ а в крщеньи Иванъ* (ИЛЖ: 568, 1174), *имя ему Олегъ а въ крщеньи Павелъ* (ИЛ: 600, 1175), *въ крщньи Андрѣянъ а княже Стославъ* (ИЛ: 604, 1177), *Дмитръи въ стмъ крщнии. а княжее имя оучини емоу Володимиръ* (ИЛ: 675, 1192), *нарекоша во крщнии Феодоръ, а княже Мьстиславъ* (ИЛ: 679, 1193). В інших контекстах паралельне використання обох імен спостерігається дуже рідко, зокрема в графіті: *рабоу своємоу Ивану имямъ Равятъ* (ДНСК № 37: 87, XII), *мирьскимъ иємъмъ Пуцько на хрьстьніе Евстратієви* (СНСК № 203: 94, XIII–XIV). Поєднання християнського і слов'янського імен у межах одного найменування було в давньоруський період надзвичайно рідкісним і, як справедливо зазначає Т. Скуліна, мало характер не сполучення, а скоріше – протиставлення (Skulina 1973: 96). Синхронне вживання обох особових імен зафіксовано лише літописними пам'ятками та графіті, переважно воно датується XI–XII ст.

Остаточне переважання церковних імен над дохристиянськими відзначається у XIV ст., і це виражається не лише кількісно, але й якісно – збагаченням репертуару імен.

Таблиця 4.

XIV ст.	
Дохристиянські імена – 40%	Християнські імена – 60%
Білик	Адам
Богдан	Андрій
Борис	Антон
Братул	Артемій
Братша	Василь
Вербота	Венедикт
Весна	Войтех
Владислав	Гаврило
Вожик	Гервас
Володимир	Григорій
Волошин	Давид
Воронко	Данило
В'ячеслав	Дмитро
Гліб	Єлевферій
Гнівош	Єнох
Грозина	Єриній
Добеслав	Єфрем
Драгомир	Захар
Збигнів	Іван
Клявко	Ігнат
Кмит	Йосип
Колочко	Кирило

XIV ст.	
Дохристиянські імена – 40%	Християнські імена – 60%
Корята	Клим
Ладомир	Костянтин
Лип'ята	Лев
Лісота	Лугвеній
Луник	Лука
Мирча	Лукіян
Мичко	Манасій
Навой	Мартин
Нацко	Матвій
Невступ	Мелетій
Ожег	Микита
Олег	Микола
Радунець	Мисаїл
Рогозка	Михайло
Русан	Никон
Святослав	Олександр
Скора	Олексій
Станислав	Онисій
Судивой	Онуфрій
Терп	Онципор
Фанислав	Остап
Ходко	Охрім
Хрещен	Павло
Чурило	Панас

XIV ст.	
Дохристиянські імена – 40%	Християнські імена – 60%
Ярослав	Панкратій
	Пантелеймон
	Патрикій
	Павло
	Пилип
	Прокіп
	Римко
	Роман
	Сасоній
	Семен
	Софрон
	Степан
	Терентій
	Тимофій
	Тихін
	Фалалій
	Фебрун
	Федір
	Федот
	Хрол
	Юрій
	Юхим
	Яків
	Ян
	Ярема

Таблиця 5.
Найпопулярніші імена української знаті в джерелах XI–XIV ст.

Місце	XI ст.		XII ст.	
	к	ш	к	ш
1	Мстислав	Іван	Борис	Іван
2	Ярослав		Володимир	Костянтин
3	Іван		Святослав	Жирослав
4	Ізяслав		Ростислав Мстислав	Мирослав Михайло
5			Всеволод Гліб	Василь Дмитро Юрій Лазар
6			Ізяслав	
7			Ярополк Василь	
8			Роман Юрій	
9			Олег Іван Брячислав	
10			Андрій Ярослав Давид	

Місце	XIII ст.		XIV ст.	
	к	ш	к	ш
1	Володи- мир	Юрій Іван	Юрій	Іван
2	Всеволод Юрій	Гліб Федір	Федір	Василь
3	Василь Ізяслав Мстислав Роман	Василь Дмитро Костянтин	Андрій Дмитро Михайло Олександр	Михайло
4	Іван Михайло Олег	Жирослав Михайло	Воло- димир Данило	Андрій Петро
5			Борис Іван	Павло
6				Яків
7				Дмитро
8				Семен
9				Костянтин Лука Олексій Степан Ходко Юрій
10				Борис Гліб Григорій Мичко Олек-сандр

Загалом серед представників привілейованої верстви впродовж X–XIV ст. зафіксовано 219 особових імен переважно слов'янського походження.

У джерелах XV–XVIII ст. зафіксовано 216 імен української знаті, які в переважній більшості походили з церковного літургічного календаря. Посеред них імена польського звучання, що здебільшого є відповідниками українських. У польськомовних джерелах писарі могли легко замінити руські імена польськими, проте частина з них, а також ті, які не були притаманні українській традиції, свідчили про мовно-культурну інтерференцію, типову для білінгвальних середовищ, були мовним виявом зміни віровизнання на католицизм, що інколи супроводжувалося повторним хрещенням, а згодом виявом колонізації багатьох шляхетських родів, зокрема на західних територіях, напр. *Dominik, Feliks, Florian, Franciszek, Jacenty, Janusz, Karol, Krystian, Kazimierz, Krzysztof, Marcjan, Malcher (Melchior), Remigian, Rudolf, Wincenty, Wojciech, Zbroch, Zbroszek, Zygmunt*. Про інші міжетнічні контакти свідчать імена литовського, німецького, угорського чи кабардино-черкеського походження, напр. *Jagwillo, Корибум, Свидригайло, Монивид, Frydrych, Lubart, Olbracht, Ferens (Ferenc), Султан, Солтан, Темрюк*.

Дуже цікаву, хоча нечисленну групу, складають слов'янські імена, які належать до передхристиянської традиції. На території України під великим впливом православної церкви відбулася трансформація давнього іменника, що полягала в заміні більшості слов'янських та питомих українських імен запозиченими, ранньохристиянськими латинського, грецького, гебрейського та арамейського походження. Це підтверджує також досліджуваний матеріал.

У документах занотовано небагато слов'янських імен, які записані переважно в повних формах: найбільше (38 форм) в XV ст. – *Бик, Богуш, Богдан, Boleslaus, Борис, Budko, Бум, Wlodek. Горностай, Гриб, Derslaus, Доброславець, Drobisz, Zbroszek, Zbroch, Звір, Лань, Лютик, Malo, Некраш, Немера, Ньгой, Шкушко, Preslaw, Путата, Radco, Spithko, Станислав, Стань, Stan, Stanko, Сташко, Страшко, Соудивой, Татомир, хр(с)чень, 30 форм*

у XVI ст. – *Богущ, Богдан, Богуслав, Борис, Wacław, Wiaczesław, Venceslaus, Владислав, Война, Войтех, Wojciech, Володимир, Гневош, Gniewosz, Годай, Горностай, Доброгост, Żdan, Zwir, Некраш, Немира, Радко, Рашко, Рослав, Росток, Сватоша, Stanisław, Stań, Stanko, Staś, Щастний, Ярослав*, 12 форм у XVII ст. – *Богуфал, Богдан, Борис, Вацлав, Владислав, Albertus (Wojciech), Hniewosz, Zdan, Raduł, Станіслав, Щасний, Jarosław*, 6 форм у XVIII ст. – *Bogusław, Wacław, Wojciech, Włodzimierz, Kazimierz, Stanisław*. З них найпопулярнішими були *Богдан* у XVI ст. та *Станислав* у XV–XVIII ст. Це побажальні імена-композиції, відапелятивні та похідні від них гіпокористики.

Серед давніх імен привертають увагу відапелятивні одноосновні утворення, у тому числі імена з негатиєю в препозиції, які первинно виконували магічну профілактично-охоронну функцію чи просто характеризували дитину за певними її ознаками або обставинами приходу на світ: *Бик, Война, Горностай, Гриб, Drobisz, Żdan, Zwir, Zbroszek, Zbroch, Звір, Лань, Лютик, Мало, Шкушко, Raduł, Сватоша, Страшко, хр(с)чєнь, Щастний, Некраш, Немера*. З плином часу вони або занепали, або перейшли у розряд прізвиськ, а згодом прізвищевих назв (Mytnik 2014: 187-197; 2010: 151-159, Демчук 1988: 19-21, Худаш 1977: 96-130).

Таблиця 6.

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Абрагам, Абрам, Аврам								+				+				+
Адам								+		+		+		+		+
Акиндин												+				
Ананій										+		+		+		
Андрій			+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Антін, Антон, Антоній, Antoni								+				+			+	+
Арсен, Арсеній																+
Артемій								+								
Балтасарій											+	+		+		
Банко														+		
Бик									+							
Білик								+								

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Біловолод				+												
Блус						+										
Болеслав									+							
Богдан								+		+	+	+	+	+		
Богуслав												+			+	
Богухвал											+	+	+			
Богущ									+	+	+	+				
Борис			+	+	+	+	+	+	+	+				+		
Борко						+										
Братша								+								
Братул								+								
Брячислав	+		+													
Будко										+						
Бут										+						
Валентій, Валент, Валентин											+					

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Валерян, Валеріан														+		
Варфоломій, Бартоломій								+				+				
Василь	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Венедикт, Бенедикт								+				+				
Вербоба								+								
Весна								+								
Вихот								+								
Вишата		+				+										
Вишеслав																
Вишко				+												
Віктор												+				
Вікторин														+		
Вінцентій														+		
Владислав, Володислав				+		+	+	+			+	+	+	+		

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Влас, Улас, Власій										+		+				+
Вовк										+						
Вожик								+								
Война											+	+				
Войтех								+		+		+				+
Володар	+		+													
Володимир	+		+			+	+			+	+	+			+	
Воротислав				+		+										
Всеволод	+		+			+										
Всеслав	+		+													
В'ячеслав, Вацлав	+		+			+	+					+	+			+
Гарасим													+			
Гаврило				+		+				+	+	+				+
Гаспар												+				
Гедеон													+			+

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Гектор												+				
Гервас, Гервасій								+								
Гілар, Гіларій														+		
Гінко								+								
Гліб	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+			+		
Гнівош								+				+		+		
Годай												+				
Горин, Горін						+										
Горностай												+				
Горясір		+														
Гриб											+					
Григорій, Григор				+		+				+	+	+	+	+		+
Грозина								+								
Грозя								+								

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Гурій		+										+				
Давид	+		+	+		+	+	+				+		+		
Данило				+	+		+	+			+	+	+	+		+
Дашко										+		+				
Демид												+				
Дем'ян						+				+	+	+		+		
Денис						+				+		+		+		
Держикрай						+										
Держислав						+				+						
Дмитро				+		+				+	+	+	+	+		+
Добеслав								+								
Добриня				+												
Доброгост						+						+				
Доброслав						+										
Домінік										+		+		+		+
Дорожай																
Дорофій, Дорош																+

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Драгомир, Драгош								+								
Дробиш										+						
Дунай						+										
Євтихій, Євтух, Явтух														+		
Єлизар, Єлезар												+		+		+
Єло												+		+		
Єнох												+				
Єпімах												+				
Єрмоген, Гермоген												+				
Єрмолай, Ярмолай, Єрмак												+				
Єрофій, Ярофей												+				

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Єфрем, Офрім, Охрим								+								
Ждан												+		+		
Желислав						+										
Жирослав						+										
Завид																
Захар, Захарій														+		
Збигнів										+						
Збислав						+										
Зброслав										+						
Звір										+		+				
Здеслав																
Зенон												+		+		
Зіновій										+		+		+		
Іван, Ян		+		+		+	+	+		+	+	+	+	+		+
Івор						+										

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Ігнат, Ігнатій, Гнат								+		+		+		+		+
Ігор	+		+													
Ієронім								+				+			+	
Ізяслав	+		+													
Ілля, Ілько						+			+	+		+		+		+
Інгвар			+													
Ісай											+					
Ісак, Сакій, Ісаак										+			+			
Йона, Іона												+				
Йосип, Осип, Йосиф								+			+	+		+	+	+
Казимир																+
Каєтан																+
Карл, Карол													+	+		

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Карп									+					+		
Кирик												+				
Кирило								+				+		+		
Кіндрат								+				+		+		
Клим, Климент						+		+				+		+		+
Клявко								+								
Кмит								+								
Колочко								+								
Корибут									+							
Корята							+									
Костянтин, Кость		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+		+
Крістіан												+				
Кузьма				+						+	+	+				
Лаврентій, Лаврін						+						+		+		
Ладислав										+						

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Ладомир						+										
Лазар		+		+								+				
Лань										+						
Леон										+		+				+
Леонт, Леонтій																+
Лев, Левко							+	+	+	+	+	+	+			
Лип'ята								+								
Лісота								+								
Лутвеній									+							
Лука						+		+		+		+		+		+
Лукіян								+								
Луник								+								
Любарт					+				+							
Лютик										+						
Макар												+				
Максим										+	+	+	+			

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Максиміліан														+		
Мал										+						
Малахія, Малафій										+						
Манасій								+								
Мануйло, Мануїл												+		+		
Марко										+	+			+		
Мартин								+		+		+		+		+
Маркіян														+		
Матвій				+				+		+	+	+		+		+
Мелетій, Мелентій								+						+		
Мельхіор												+		+		
Микита								+		+		+				
Микола, Миколай, Никола						+		+		+	+	+	+	+		+
Мирослав						+										

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Мисаїл								+				+				
Михайло			+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
Мичко								+								
Миш								+								
Мойсей, Мусій						+						+				
Монивид						+										
Мончук						+						+				
Мстибог																
Мстислав	+		+													
Навой																
Нажир												+				
Назар				+												
Невступ						+		+								
Нездило						+										
Некраш												+				
Немира												+				

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Нестір, Нестор				+								+		+		
Никандр												+				
Никифор						+								+		
Никон								+								
Нігой										+						
Овсій										+						
Ожег								+								
Оксентій, Оксент, Оксен, Авксентій, Овксентій														+		
Окушко										+						
Ольбрахт												+				
Олег	+		+		+		+									
Олександр					+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Олексій, Олекса				+		+		+								+

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Олов'янець				+												
Ольстин				+												
Омелян												+				
Оникій, Аникій, Йоанікій											+					
Онисій, Онисько								+			+					
Онципор								+								
Онуцрій, Онуфрій, Онопрій				+			+						+			
Орефа													+			
Остал, Євстафій, Євстахій	+				+			+		+		+		+		+
Остромир		+														
Ота								+								
Охрім								+								

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Павло				+		+		+		+		+	+	+	+	+
Павук				+												
Путята																
Панас, Атанас, Атанасій, Афанасій, Опанас, Танас, Танасій								+		+		+		+		+
Панкратій								+								
Пантелеймон, Пантелей, Пантелемон, Пантелій								+		+		+		+		
Парфеній, Парфен, Парфентій, Пархм, Пархом														+		
Патрикій, Патрикей							+			+						

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Переніжко						+										
Петро				+				+		+		+		+		+
Пилип						+		+								
Порей																
Потап											+					
Преїбор						+										
Преслав											+					
Прокїп, Прокопїй				+		+					+	+		+		+
Прохор				+								+				
Путьша		+														
Путьга		+							+							
Рагуйло				+												
Рад, Радко										+		+				
Радило				+												
Радул														+		
Радунець								+								

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Ратибор				+												
Ратислав, Ратиславко						+										
Ратша, Ратьша						+										
Рафайл										+						
Рах						+										
Рашко												+				
Ремігійан														+		
Римко								+								
Рогволод				+												
Рогозка								+								
Род																
Роман	+		+	+	+		+	+		+	+	+	+	+		
Ростислав	+		+		+							+				
Рудольф														+		
Русан							+									
Рюрик	+		+													

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Рябець					+											
Сава												+		+		
Самійло													+	+		+
Сасоній								+								+
Свидригайло							+		+							
Святополк	+		+	+												
Святослав	+		+				+									
Святоша			+									+				
Севаст'ян, Севастіан												+		+		+
Семен					+		+	+	+	+	+	+	+	+		+
Сергій											+	+				
Севаст'ян, Севастіан												+		+		+
Сипізмунд												+				
Сидір												+				+
Симон														+	+	+
Скора								+								

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Славн		+														
Слав'ята		+														
Софрон, Супрун						+							+			
Спитко										+						
Станимир										+						
Станислав, Стасій				+		+		+		+		+	+	+	+	+
Стахій												+				
Степан, Стефан				+		+		+		+		+	+	+		+
Страшко										+						
Судивой								+		+						
Судимир				+												
Судислав						+										
Султан										+		+				
Тарас												+				
Татомир										+						

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Телешко														+		
Темрюк												+				
Теодор, Тодор														+		+
Терентій								+								
Терп							+									
Тимофій								+				+		+		
Тит						+						+				
Тихін, Тихон								+				+		+		
Трохим										+				+		
Тудор																
Туки		+														
Тумкель								+								
Урсул														+		
Фалалій							+					+				
Фанислав								+								
Фебрун								+								

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Федір					+	+	+	+	+	+	+	+		+		+
Федот						+										
Фелікс												+				
Феодосій, Федосій													+			
Філон												+		+		
Фірс											+	+				
Флоріан														+		
Франциск, Ференц														+		+
Фредерік, Фридерик								+				+		+		
Хвал						+										
Ходко, Ходько								+								
Хома, Фома, Томаш				+				+			+	+	+	+		+
Хогъ																

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Хрещен								+								
Христофор												+	+			+
Хрол, Фрол							+									
Цтибор							+									
Чак						+										
Чудин						+										
Чурина				+												
Шварн, Шварно				+												
Шелв						+										
Щасний												+		+		
Щепан							+									
Юрій			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Юстиніан													+			
Юхим, Єфим								+				+		+		

Ім'я	XI ст.		XII ст.		XIII ст.		XIV ст.		XV ст.		XVI ст.		XVII ст.		XVIII ст.	
	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш	к	ш
Яволод						+										
Ягайло														+		
Яків, Якуб			+			+		+		+		+		+		+
Яким												+				
Якун	+			+												
Янелій								+								
Януш								+			+		+	+		+
Ярема, Єремія, Веремій								+		+			+	+		
Яромір												+				
Ярополк			+			+										
Ярослав	+		+				+				+			+		
Ярофей												+		+		
Яцентій														+		+

Антропонімікону української шляхти від найдавніших часів притаманна повторюваність імен у межах окремих родів, які подеколи визначали родову належність і були свого роду клеймом. І так, крім різних династичних гілок Рюриковичів, де імена успадковувалися від предків по чоловічій та жіночій лініях, також у пізнішій, розгалуженій династії Гедиміновичів, литовського походження, помітне надавання переваги певним іменам. Наприклад, серед Корятовичів, Ольгердовичів та Наримунтовичів найбільшою популярністю користувалися *Михайло*, *Олександр* (*Александр*, *Олелько*, *Сангушко*), *Іван* (*Івашко*), *Федір* (*Федько*, *Федюшко*), *Юрій*, *Василь*. У роді Сангушків з династичної гілки Ольгердовичів князь Андрій Федорович Сангушкович отримав своє ім'я від діда, кременецького та брацлавського намісника, маршалка волинського воєводства. Федір Роман Сангушкович перше своє ім'я успадкував також від діда, володимирського старости, а друге від батька, житомирського старости та брацлавського воєводи. У свою чергу Олександр Сангушкович Кошерський хрестильне ім'я отримав від прадіда, володимирського старости та кременецького намісника. Спадкові імена зустрічаємо також в інших князівських родах, напр., у Вишневецьких, Воронецьких чи Порицьких. Любартовичі залюбки надавали своїм нащадкам імена *Андрій*, *Олександр*, *Федір* та *Михайло* (Mytnik 2010: 95-96), а князі Глинські з династії тюркського походження імена *Іван*, *Василь*, *Федір* (Яковенко 1993: 362-363).

Замилування до певних імен, яке видно в їхній спадковості, стосувалося також панів та зем'ян-шляхти. У роді Волчковичів, що мали свої землеволодіння на Київщині та Брацлавщині (кінець XIV – початок XVII ст.), найчастіше повторювався *Іван* (*Івашко*), у волинських родах Кірдеєвичів *Іван*, *Федір* (*Федько*, *Хведор*), *Семен* (*Сенько*) та *Василь* (*Ванько*, *Васко*), а в Гулевичів *Василь*, *Гаврило*, *Дем'ян* (*Дахно*), *Іван*, *Михайло* (*Михно*), *Роман*, *Семен* (*Сенько*), *Федір* (Яковенко 1993: 170-171, 130-134, 138), тоді як в історії холмської руської шляхти Угровецьких у чергових поколіннях повторювалося ім'я *Миколай*, у роді Анджейовських – *Івашко*, Ясліковських – *Ян* та *Миколай* (Mytnik 2017: 95). Певну тяглисть іменика видно й у галицької шляхти: *вживання у двох послідовних*

вже покатоличених поколіннях родини Боляновських імені Дмитра могло нав'язувати до родинної традиції і пам'яті про родоначальника родини Боратинських Дмитра Матвійовича. Особливе значення в передачі родинної пам'яті іншої родини Корчаків – Сінновських належало імені Гліб, що можливо вказує на їхнє походження від відомого галицького боярина другої половини XIV ст. Гліба Дворсковича. Гліб був другим іменем одного із синів першого відомого представника цієї родини лвівського каштеляна Сенька з Сіннова перемиського земського підсудка Миколая-Гліба з Сіннова та його внука Михайла-Гліба з Сіннова... (Зауляк 2007: 292).

В ономастиконі представників привілейованого стану було відоме двоймення, проте це не було поширеним явищем. Раніше, як уже знаємо, воно мало зв'язок із функціонуванням християнських імен паралельно із слов'янськими та питомими українськими, в родах Рюриковичів додатково нордичними, згодом у Гедиміновичів з іменами литовсько-прусського походження, яких вживали разом з православними хрестильними іменами (Mytnik 2009: 43-49). Упродовж XV-XVIII ст. двоймення могло бути спричинене православно-католицькими шлюбами, що інколи супроводжувалося зміною віросповідання й повторним хрещенням – практикою, відомою в Польській Короні та у Великому князівстві Литовському, а також було результатом акультуризації та полонізації руської шляхти (Зауляк 2007: 282, 284). Воно полягало у поєднанні імен церковно-руського та польського літургічного календаря – найстаріші фіксації подвійних імен цих обох традицій у Галичині Ю. Зауляк відносить до поч. XV ст., а феномен зберігання своїх старих імен пояснює прагненням підтримки тяглості родової пам'яті та ідентичності (Зауляк 2007: 286). Джерела свідчать про наявність двох імен у польському (і латиномовному) звучанні, що могло мати зв'язок з польським звичаєм при хрещенні віддавати дитину під опіку кількох святих покровителів, а також про те, що представники руської шляхти були носіями подвійних православних імен. Напр.

Корибут-Дмитро Ольгердович Войт. 1405, *Boleslaus alias Swidrigail* AS I 1420, *Швидригайло* инако *Болеслав* AS I 1424, *Павло-Кароль Сангушкович* Войт. 1439, *Zbroszek Iohannes* AGZ XIII 1444,

Roman Olizar Wołczkiewicz EU 1450, *Свидригайло-Лев-Болеслав* Войт. 1452, *Iohannes Budek Budkovicz* AGZ XIII 1460, *Ивану Дробишоу Мжуровичоу* (Дав.) AS I 1464, *Hornostaj Ostafij Romanowicz* UKCZ 1487, *Звір* (Василь) *Романович Волчкович* Як. 1491, *Бик* (Юрій) *Александрович Кміта Вороновицький* Як. 1498.

Григорій Юрій Войт. 1503, *Богуш-Євфимій Федорович Корецький* Войт. 1510, *Jerzy zwany Juszek Jaślikowski* CZ 1510, *Iwan zwany Janem* CZ 1515, *Gniewosz Stepan Stawski* CZ 1520, *Jan zwany Damian* CZ 1528, *Mikołaj Dymitr Wereszczyński* CZ 1546, *Адам Олександр* Як. 1563.

Fedor Mytko Wereszczatyński Jabł. V 1616, *Іван Йона* Як. 1625, *Миколай Михайло* Войт. 1632, *Jan Mikołai* AU 1636, *Семен-Самуель Андрійович Сангушко-Ковельський* Войт. 1638, *Ярема Міхал* Як. 1651, *Hieronim Gabriel Nacowicz* ACH 1653, *Адам-Олександр Григорович Сангушко-Каширський* Войт. 1653, *Владислав Домінік* Як. 1656, *Jan Karol Książę na Klewaniu Czartoryski* KGK 1658, *Микола-Юрій Юрійович Чорторийський* Войт. 1661, *Миколай Єжи* Як. 1662, *Aleksandra Hilarego* ICZ 1677, *Prokop Jan Skowrodka* UKCZ 1682, *Heremiego Michała* (Род.) AGK 1684, *Konstantym Krzysztofem Korybutem Wiszniowieckim* (Op.) AGK 1684.

Jan Antoni Szeptycki Smut. 1728, *Albert Mikołaj Korybut Woroniecki* UKCZ 1742, *Jozef Paulin* R 1752, *Janusz Alexander* R 1752, *Stefan Józef Dwernicki* Smut. 1762, *Antoniego Włodzimierza* LW 1765, *Michał Tadej Hordyński Fedkowicz* Smut. 1778, *Felicjan Światopółk Czetwertyński* UKCZ 1775, *Bogusław Ignacy Ustrzycki* Smut. 1780, *Janusz Tomasz Światopółk Czetwertyński* UKCZ 1785.

Досліджувані документи дають певне уявлення про популярність імен української знаті в окремих часових проміжках. Отож іменами, які найчастіше надавалися в князівських родинах, були: в XV ст. – *Іван, Михайло, Андрій, Василь, Семен, Олександр*, у XVI ст. – *Андрій, Іван, Василь, Федір, Юрій, Олександр, Лев*, у XVII ст. – *Олександр, Миколай, Абрагам, Григорій, Андрій, Роман, Іван. Семен, Федір, Лев*, у XVIII ст. маємо надто мало фіксацій, щоб можна було говорити про частотність імен. У шляхетському середовищі найбільшою популярністю користувалися: *Іван, Федір, Михайло, Григорій. Миколай* у XV ст., *Іван, Василь, Михайло,*

Федір, Григорій у XVI ст., Іван, Олександр, Григорій, Федір, Миколай у XVII ст. та Іван, Михайло, Василь, Григорій, Миколай, Олександр, Степан у XVIII ст. (перших п'ять місць). Обидві групи єднає висока продуктивність імен Іван, Михайло, Василь.

Регіональні дослідження шляхетського іменника, зокрема Галицької та Львівської, Волинської, меншою мірою Холмської земель, підтверджують популярність багатьох імен у цілому досліджуваному матеріалі, а саме: Іван, Михайло, Андрій, Петро, Миколай, Павло в XVI ст. 1992: 26), Іван, Василь, Михайло, Андрій, Федір, Григорій, Олександр, Семен, Богдан, Петро в XVI ст., Григорій, Іван, Федір, Дмитро, Василь, Михайло в XVII ст. та Михайло, Василь, Миколай, Олександр, Станіслав, Дмитро.

Таблиця 7.

Найпопулярніші імена української знаті в джерелах XV–XVIII ст.

Місце	XV ст.		XVI ст.	
	князі	шляхта	князі	шляхта
1	Іван	Іван	Андрій	Іван
2	Михайло	Федір	Іван	Василь
3	Андрій	Михай-ло	Василь	Михайло
4	Василь Семен	Григо-рій	Федір Юрій	Федір
5	Олександр	Миколай	Олександр Лев	Григорій
6		Петро Василь		Андрій
7		Семен		Семен
8		Андрій		Олександр
9		Олександр		Богдан
10		Павло		Петро

Місце	XVII ст.		XVIII ст.
	князі	шляхта	шляхта
1	Олександр	Іван	Іван
2	Миколай Абрагам	Олександр	Михайло
3	Григорій	Григорій	Василь
4	Андрій Роман	Федір	Григорій Миколай
5	Іван Семен Федір Лев	Миколай	Олександр Степан
6		Степан	Павло Андрій
7		Василь	Петро Станіслав
8		Станіслав	Дмитро
9		Михайло Дмитро	Матвій
10		Андрій	Семен

Таблиця 8.

Найпопулярніші імена української шляхти
Холмської землі у XVI ст. [за: Мутнік 2017: 96]

Місце	XVI ст.
1	Ян (Іван)
2	Миколай
3	Андрій
4	Станіслав

Місце	XVI ст.
5	Стефан
6	Якуб
7	Павел
8	Федор
9	Фелікс
10	Василь

Таблиця 9.

Найпопулярніші імена української шляхти Волинського
воєводства в XV–XVIII ст. [за: Mytnik 2017: 98]

Місце	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст.
1	Василь	Олександр	Михайло
2	Іван	Станіслав	Теодор
3	Михайло	Миколай	Станіслав
4	Андрій	Степан	Дмитро Олександр
5	Григорій	Григорій	Миколай Павло Василь
6	Олександр Семен	Федір	
7	Богдан	Теодор	
8	Петро Станіслав	Іван	
9	Миколай	Дмитро	
10	Павло	Василь	

Основою антропонімікону представників привілейованих шарів суспільства в домонгольський період були композитні імена слов'янського походження, напр.: Біловолод, Вишеслав, Володислав, Володимир, Воротислав, Всеволод, Всеслав, В'ячеслав, Горностай, Горясір, Держикрай, Держислав, Добеслав, Доброгост, Доброслав, Драгомир, Желислав, Жирослав, Збигнів, Збислав, Здеслав, Ізяслав, Ладіслав, Ладомир, Мирослав, Мстибог, Мстислав, Остромир, Ратибор, Ратислав, Рогволод, Ростислав, Святополк, Святослав, Станислав, Судивой, Судимир, Судислав, Татомир, Фанислав, Цтибор, Яволод, Яромир, Ярополк, Ярослав. Церковні імена в XI–XIV ст. вживаються переважно у повній формі. Найпродуктивнішими антропоформантами при творенні гіпокористичних форм як від слов'янських, так і християнських імен є суфікси *-ко* і *-ята*, меншою мірою продуктивності відзначаються в цей період суфікси *-ик*, *-ша*, *-ош*, *-ло*, *-ул*, *ота*.

Більшість іменників князів та шляхти складають календарні форми християнських імен. У записах XV–XVIII ст. похідні від них гіпокористики утворювалися від повних або усічених імен за допомогою формантів, а також альтернативної, альтернативно-суфіксальної та парадигматичної деривації.

Найбільш продуктивним виявився суфікс *-ко*, що підтверджують також інші дослідження українського антропонімікону, зокрема міщан та селян у XIV–XIX, в тому числі території контактів польсько-українських (Керста 1984: 75–78, 101; Осташ 2003: 89; Панцьо 1995: 9; Rieger 1977: 18; Szulowska 1992: 17; Kojder 2019: 73; Mytnik 2010: 101; Mytnik 2017: 100; Olejnik 2019: 101, Wolnicz-Pawłowska 1993: 89). Фіксації імен з суфіксом *-ек* ілюструють вплив польської системи на українську.

1. Суфіксальні деривати

1.1. з основним *-к-* у суфіксальній частині

-ко/-'ко: Банко, Борко, Будко, Войтко, Волчко, Воронко, Вишко, Гінко, Гірко, Гурко, Данко, Демко, Дениско, Зинко, Зієнко, Іванко, Исачко, Клявко, Колочко, Костко, Левко, Лучко, Малко, Мичко,

Нацко, Панко, Переніжко, Радко, Римко, Сачко, Синько, Станко,
Страшко, Тимко, Томко, Fedko, Ходко, Юрко, Юшко;

-ик: Білик, Вожик, Луник, Лютик;

-аш-ко: Петрашко, Семашко;

-уш-ко: Костюшко, Шкушко, Петрушко, Сенюшко;

-ц-ко: Грицко, Пацко;

-н-ко: Гринко, Занко, Сенко;

-ш-ко: Івашко, Мишко, Олешко, Пашко, Рашко;

-ка/-'ка: Łuczka, Рогозка, Sawka;

-ок: Росток;

-юк: Костюк, Пашук;

-ек: Jacek, Wlodek, Zbroszek;

1.2. з основним -ц- у суфіксальній частині

-ц: Chocz;

-ець: Доброславець, Олов'янець, Радунець, Рябець;

1.3. з основним -н- у суфіксальній частині

-ан: Волканъ, Русанъ;

-ен: Хрецен;

-ин: Чудин, Волошин, Горин;

-ина: Грозина, мацын, Fedyna, Чурина;

-иня: Добриня;

-но: Михно, Юхно;

-х-но: Дахно, Олехно;

1.4. з основним -ш- у суфіксальній частині

-ш: Некраш, Осташ;

-asz: петрашъ;

-иш: Дробиш;

-ош: Гнівош, Дорош, Драгош, Тимош;

-ша: Братша, Путъша, Ратиша;

-оша: Сватоша;

-уш: Богуш, Троуш;

1.5. з основним -х- у суфіксальній частині

-х: *Zbroch*;

-ух: *Danczuch*;

1.6. з основним -л- у суфіксальній частині

-ило: *Нездило, Радило, Saciło, Чурило*;

-ул: *Братул, Raduł*;

1.7. інші деривати

-ч-а (*ę): *Мирча, Фича*;

-ята (*-ęta): *Вишата, Гордята, Гурята, Корята, Лип'ята, Путата, Слав'ята*;

-ота: *Вербота, Лісота, Іанота*;

-ач: *Косняч*.

2. Альтернаційні деривати

Це форми, які виникли в результаті усічення частини основи імені, напр.

- із зредукованою початковою частиною імені, напр. *Бут*: *Голобут, Лань* : *Милан, Хвал* : *Богухвал*,

- із усіченою середньою частиною імені, напр. *Рослав*,

- із усіченою кінцевою частиною імені, напр. *Влад*: *Владислав, Kost*: *Костянтин, Мал*: *Маломир, Рад*: *Радослав (Радомир, Радогост), Рах*: *Рахослав, Стан* : *Станислав*.

3. Альтернаційно-суфіксальні деривати

Зафіксовано приклади форм утворених шляхом усічення початкової частини імені та приєднання суфіксів -ко: *Ванко, -ц-ко*: *Хацко*, у результаті усічення початкової та фінальної частини імені та приєднання суфікса -ко: *Mytko* (або від *Микита* – з усіченням середньої частини та суфіксом -ко).

4. Парадигматичні деривати

Цю групу складають імена на *-а/-я*, напр. *Война* (або шляхом усічення імен-комполитів типу *Войнѣзь, Войславъ*), *Коста*, на *-о/-'о*, напр. *Fedio, Костѡ, Ławro*.

II ПІСЛЯІМЕННІ ОЗНАЧЕННЯ

У цьому розділі, як і в попередньому, присвяченому іменам представників привілейованого стану, вводимо розподіл емпіричного матеріалу за двома групами: антропонімікон князів та антропонімікон решти шляхетського прошарку. Застосовуємо хронологічний критерій фіксації найменувань у джерелах двох часових проміжків, а саме: XI–XIV ст. та XV–XVIII ст. Це зумовлено появою в XV ст. тенденцій успадковування післяіменних означень батька його дітьми та охоплювання спільним найменуванням цілої родини, а також якісно нового етапу розвитку онімичної системи, пов'язаного зокрема з виразним домінуванням синтетичних відтопонімних означень. У межах обох станових груп та часових проміжків здійснено лінгвістичний аналіз антропонімікону: номінативних типів найменування та граматичних засобів творення.

1. КНЯЗІ ТА ШЛЯХТА В X–XIV СТ.

1. ВІДТОПОНІМНЕ ОЗНАЧЕННЯ

Князі

Відтопонімне означення як додатковий до імені компонент позначає людину за географічною або етнічною ознакою, за місцем походження, за назвою землеволодіння, маєтку, місцевості, в якій проживає чи з якої прибула особа і полягає у відповіді на

запитання *звідки?, де?*. Твірною основою при цьому виступає зазвичай топонім або етніонім, а за морфологічною вираженістю така назва могла бути ад'єктивною або субстантивною.

Відтопонімне означення субстантивного типу для ідентифікації князів не використовувалося. Єдиний приклад іменування князя субстантивним відтопонімним означенням *Ивань Берладникъ* ИЛ 1146 стосується звенигородського і галицького князя Івана Ростиславича, який дістав іменування за містом Берлад, центром території Берладь при Дунаї, яка служила прихистком для князів та вільних людей з давньоруських земель і куди після невдалої спроби зайняти галицький княжий стіл у 1144 р. прибув цей князь.

Відтопонімне означення як типовий компонент в іменуванні князів з'являється в текстах починаючи з XII ст. Актуальна інформація про княжий уділ у попередній період здійснювалася описово, наприклад: *Пришедь Изаславъ . съде в Києвъ . а Стѣславъ в Черниговъ . Всеволоъ^д же в Переяславль . Игорь в Володимерь . Вачеславъ въ Смолъньсцѣ* ИЛ 1055, *и посадиша Игоря въ Смольсцѣ . изъ Володимера выведе* ИЛ 1057, *Стѣславу в Києвъ съдащю* ИЛ 1073, *съде Борисъ в Черниговъ* ИЛ 1077, *съдащю в него мѣсто Стѣполку в Новѣгородъ . сѣу Изаславлю . Арополку . съдащю Вѣшегородъ . а Володимеру съдащю оу Смоленскѣ* ИЛ 1078, *Всеволодъ же съде Киевъ на столѣ шѣа^г свое^е і бра^т свое^е . переємъ всю власть Рускую . і посади сѣа свое^е Володимера в Черниговъ . а Арополка Володимеръ . придавъ ему Туровъ* ИЛ 1078, *и съблюдѣмъ Рускую землю . каждо держить шѣчину свою . Стѣполку Киевъ Изаславль . Володимеръ Всеволожъ . Дѣдъ и Шлегъ . Арославъ . Стѣславъ . имѣже раздажѣ Всеволодъ . города . Дѣдѣ Володимеръ . Ростиславичема Перемышль . Володареви Теребовль . и Василкови . и на томъ цѣловаша хрестъ* ИЛ 1097.

В антропонімії XII–XIV ст. відтопонімне означення ад'єктивного типу, утворене за назвою землеволодіння, було характерною рисою ідентифікації представників княжої верстви. В іменуванні воно могло бути пов'язаним з назвою титулу князь, утворюючи аналітичну форму, або приєднуватися безпосередньо до особового імені князя, утворюючи синтетичну форму.

Аналітичний варіант відтопонімного означення:

Всеславъ Половъцьскѣи князь ИЛ 1101, князь Полотьскѣи Борисъ ИЛ 1129, Мьстиславъ Полотьскѣи князь ИЛ 1130, Всеволодъ князь Кіевскѣи ИЛ 1143, къ Ростиславу Смоленському князю ИЛ 1146, къ Изяславу князю Кіевському ИЛ 1147, Святополкъ Володимерьскѣи князь ИЛ 1153, великій князь Кіевскѣи Изяславъ ИЛ 1154, по Ростислава по Смоленскаго князя ИЛ 1156, Глѣбови же князю Кіевському ИЛ 1173, Святославу князю Кіевському ИЛ 1183, Ярославъ князь Пиньскѣи ИЛ 1183, Ярослава великого князя Суждальского ИЛ 1250, Михаила князя Черниговьского ИЛ 1250.

Синтетичний варіант відтопонімного означення:

Всеволодъ Городеньскѣи ИЛ 1141, съ Борисомъ Городеньскимъ ИЛ 1150, Володимеръ Галичской ИЛ 1150, съ Ярославомъ съ Галичскимъ ИЛ 1157, Глѣбъ Городеньскѣи ИЛ 1168, Ярославъ Галичскѣи ИЛ 1174, Ярославъ Лучьскѣи ИЛ 1174, Городеньскѣи Мьстиславъ ИЛ 1183, Володимера Переяславьского ИЛ 1183, князь же Ярославъ Черниговьскѣи ИЛ 1185, Рюрикъ Кіевскѣи 1195, Всеволоду Суждальскому ИЛ 1196, со Ярославомъ съ Черниговьскимъ ИЛ 1196, Володимера Пиньскаго ИЛ 1204, Вячеславъ Володимерьскѣи и Володиславъ Галицкѣи ИЛ 1208, Мьстиславъ Пересопницкѣи ИЛ 1211, Мьстиславъ Черниговьскѣи ИЛ 1224, Ольгови Курьскому ИЛ 1224, Ростиславъ Пиньскѣи ИЛ 1228, Володимеръ же Кіевскѣи ИЛ 1228, Михаилъ Чепниговьскѣи ИЛ 1228, Борисъ же Межибожьскѣи ИЛ 1233, Изяслава Новгородського ИЛ 1236, Ярославъ Суждальскѣи ИЛ 1236, на Костянтина Рязаньского ИЛ 1241, Романъ Дѣбраньскѣи и Глѣбъ Смоленьскѣи ИЛ 1274, княз(ь) Михаилу тѣѣрскѣи, княз(ь) Дмитрии браньскѣи Гр. XIV 1371, княз(ь) великии Володимеръ проньскѣи Гр. XIV 1371, кнѣзь алек(с)андро четвертенскѣи Гр. XIV 1388, кна(з) иванъ городецкѣи Гр. XIV 1392, великии князь. андреи полоцкѣи Гр. XIV 1399.

Соціальна обмеженість ад'єктивних відтопонімних означень з суфіксом *ськ*, що уточнювали ім'я князя за назвою його уділу, робила інформативно надлишковою присутність компоненту *князь*. З цієї причини упродовж XII – XIV ст. спостерігається скорочення кількості таких аналітичних іменувань.

Таблиця 10.
Співвідношення аналітичних та синтетичних
відтопонімних означень в іменуваннях князів

Тип патроніма	XII ст.	XIII ст.	XIV ст.
	%	%	%
Синтетичний	50	90	100
Аналітичний	50	10	0

Аналіз динаміки співвідношення аналітичних та синтетичних відтопонімних означень ад'єктивного типу в іменуваннях князів демонструють виразну тенденцію еволюції від аналітичних назв до синтетичних. Ця тенденція підтверджує перспективність трансформації відтопонімних означень у прізвищеві назви в наступний період.

Шляхта

Відтопонімне означення ад'єктивного типу в іменуванні шляхти упродовж X – XIII ст. взагалі не відзначається, воно з'являється лише з XIV ст.: *петрашкови радцьгъовьскому* Гр. XIV 1359, *петръ радцьгъовьский, навоуи' стоажньский, нгвъстунъ столпувьский, осташко соульский* Гр. XIV 1366, *панъ Ота пилецький староста русьскою земель. панъ добеславъ кошицкий* Гр. XIV 1368, *ватславъ дмитровьский* Гр. XIV 1371, *мартинъ лютковьский* Гр. XIV 1378, *Василеви Карачовскому* Гр. XIV 1383, *чюрило бродовьский* Гр. XIV 1385, *Олешко женчиньский, бѣданъ лашковьский* Гр. XIV 1386, *соцкий' теребовельский Луникъ* Гр. XIV 1386, *хриѣнъ козегловьский* Гр. XIV 1387, *Вязовецкій Пилипко* Гр. XIV 1389, *мичко мжюрувьский* Гр. XIV 1390, *ходько быбельский, панъ адамъ орецкий* Гр. XIV 1391, *ашко тарновьски. панъ ашко ѡлешиньски* Гр. XIV 1394, *хролъ варвариньский* Гр. XIV 1398, *хриценъ. судомирский. пашко скотницький, пашко мазовески* Гр. XIV 1399, *ходорошидловоскый, мичко куликовскый, михаль жильховскый* Гр. XIV 1400.

В іменуванні шляхти в попередній період зафіксовано відтопонімні означення субстантивного типу: *Анастасі Корсунанинъ* ИЛ 966, *Иванка Захаръича Козарина* ЛЛ 1106, *Василь Полочанинъ* ИЛ 1146, *Кузмище Киянинъ* ИЛ 1175, *Никола Греъчинъ* ИЛ 1183, *Ивань Смолнянинъ* ГВНП 1266-1291, такі назви фіксуються і пізніше: *пашко мазувишанинъ* Гр. XIV 1393, *михайло волошынъ* Гр. XIV 1397, *панъ михалъ оугринъ ваповецкии* Гр. XIV 1391.

2. ПАТРОНІМІЧНІ ІМЕНУВАННЯ

Князі

Патроніми у функції додаткового до особового імені компонента іменування характеризуються максимальною уживаністю в XI–XIV ст. Використання східними слов'янами патроніма в ролі антропонімного знака має дуже давню традицію. Поза всяким сумнівом, уточнення особи за батьківським іменем є назвою, що сягає своїм корінням глибокої давнини – праслов'янської чи навіть індоевропейської епохи⁴. Але, на наш погляд, патронімічні назви в контексті однолексемної антропосистеми використовувалися в доісторичну епоху не як додатковий компонент, котрий супроводжував ім'я, а як такий, що його замінював у певних ситуаціях. Лише з часом патронімічні назви стали приєднуватися до власного імені особи й уживатися поряд із ним. І ця система, при якій особове ім'я батька ставало додатковим, уточнюючим елементом іменування сина, виконувала роль своєрідного мовного ланцюга, який протягом багатьох століть пов'язував між собою різні генерації спільного роду.

Багатовікова традиція їх використання спричинила різноманітність форм вираження патронімічності, які представлені у текстах середньовічної Русі і проявляються

⁴ У багатьох мовах – за межами слов'янських – знаходимо прізвища з патронімічним компонентом, пор. англ. *Джонсон*, шотл. *Маккарті*, сканд. *Карлсон*, *Свенсен*, франц. *Toutissienos*, гр. *Ніколау*, *Теодоракіс*, угор. *Петефі*, рум. *Петреску* тощо.

і на деривативному, і на морфологічному, і на синтаксичному рівнях. Загалом патроніми поділяються на дві групи: ад'єктивні та субстантивні.

Ад'єктивний патронім

Морфологічними показниками патронімічності ад'єктивних онімів є суфікси *-jъ, -ов/-ев, -ин. У свою чергу ад'єктивні патроніми поділяються на аналітичні (Мьстиславль сынъ) та синтетичні (Мьстиславль). Додатковий до імені компонент слугує в таких найменуваннях відповіддю на запитання чий син? або чий?. Найчастіше вказану групу патронімів утворюють рефлексі суфікса *-jъ:

XI ст.

Володимеръ снѣ Ёрославль ЛЛ 1042, Шльга бн^а Стѣославля ЛЛ 1044, престависа Володимеръ снѣ Ёрославль ЛЛ 1052, Престависа Вачеславъ снѣ Ёрославль ЛЛ 1057, престависа Игорьъ снѣ Ёрославль ЛЛ 1060, заратиса Всеславъ снѣ Брачиславль ЛЛ 1067, ходи Володимеръ снѣ Всеволожъ и Шлегъ снѣ Стѣославль Лахомъ в помощь на Чехы . сего же лѣта престависа Стѣославъ снѣ Ёрославль ЛЛ 1976, Шлегъ же снѣ Стѣославль ЛЛ 1077, оубьѣнъ бы^с Глѣбъ снѣ Стѣославль ЛЛ 1978, съдащю Стѣополку в него мѣсто Новѣгородъ. снѣ Изаславлю ЛЛ 1078, оубиша Бориса снѣ Вачеславля ЛЛ 1978, убьѣнъ бы^с Изаславъ снѣ Ёрославль ЛЛ 1078, в се же лѣто оумре Рюрикъ снѣ Ростиславль ЛЛ 1092, Ростисл^авъ снѣ Всеволожъ ЛЛ 1093, Ёрослав же снѣ Стѣополчъ приде съ Оугръи ЛЛ 1097, к Стѣоши снѣ Дѣдву ЛЛ 1097, оубьѣнъ Мстиславъ снѣ Стѣополчъ ЛЛ 1099;

XII ст.

Мстиславъ снѣ Володимеръ ЛЛ 1102, Ёрославъ снѣ Стополчъ ЛЛ 1113, начало княжения Володимеря сына Всеволожа ИЛ 1113, престависа Святославъ сынъ Володимеръ ИЛ 1114, престависа благовѣрный князь Мьстиславъ Володимеръ сынъ ИЛ 1133, умре Святославъ сынъ Ярославль ИЛ 1145, и тако скончаша Игоря князя, сына Олгова ИЛ 1147, пустиша съ нимъ Романа сына Ростиславля ИЛ 1151, Ростиславъ сынъ Мьстиславль ИЛ 1160, преставижеся Ярополкъ

сынъ Изяславъ ИЛ 1170, князь же Рюрикъ сынъ Ростиславъ ИЛ 1174, Мьстиславъ сынъ Ростиславъ ИЛ 1179, преставися князь Всеволодъ сынъ Мьстиславъ ИЛ 1195;

XIII ст.

Шлегъ снѣ Романовъ ИЛ 1274, Данило ^Г снѣ Романовъ ИЛ 1284.

Звичайнопатронімзсуфіксом *-jъ уточнюєнебезпосередньо ім'я особи, а пов'язується з номеном *син*. Назви з елімінацією цього номена виняткові: *Ратиславко Мьстиславъ* ИЛ 1277.

Ад'єктивна патронімічна модель з суфіксом *-jъ, досить активна в XI–XII ст., починає згасати в XIII ст. і зовсім не відзначена в текстах XIV ст. Її доля безпосередньо пов'язана з історією проникнення християнських імен у традиційний язичницький антропонімікон східних слов'ян. Рефлекси вказаного архаїчного суфікса приєднувалися винятково до імен слов'янського походження, переважно композитних, котрі сягали давніх основ на *-ō (*Мстиславъ, Всеволожъ*). Оновлення давньоруської антропосистеми за рахунок християнських імен, значна частина яких мала фіналь -ей, -ий або -ай, призводило до помітного звуження кола твірних основ для патроніма цієї моделі: рефлекси суфікса *-jъ не приєднувалися до палатальних основ. Творення патронімів за допомогою цього суфікса від християнських імен у давньоукраїнській антропонімії XI–XIV ст. не відзначено. Згасання патронімічної моделі з *-jъ пояснюється скороченням числа вживаних слов'янських імен.

Меншою мірою в цей період відзначена патронімічна модель з присвійним суфіксом -ов/-ев, що, очевидно приходить на зміну архаїчного суфікса *-jъ: *Сѣоша снѣ Дѣдовъ Сѣославича* ЛЛ 1097, князь Святополкъ сынъ Гюргевъ шюринъ Рюриковъ ИЛ 1190, Пиньский князь Юрьи снѣ Володимировъ ИЛ 1292, тоє же зими престависа . Степаньский князь . Иванъ снѣ Глѣбовъ ИЛ 1292, князь Глѣбъ сынъ Юрьевъ внукъ Володимерь ИЛ 1173, князь Володимерь снѣ Василковъ вноукъ Романовъ ИЛ 1287. В основі цієї моделі лежать християнські імена (*Давид, Василько, Юрій*) та імена скандинавського походження (*Гліб*).

З XII ст. фіксується новий тип патронімічності у формі родового відмінка від імені батька: Володимєрь сынъ великаго князя *Ярослава Володимєрича* ИЛ 1178, *Василко снъ великаго кназа Романа* ИЛ 1271.

Субстантивний патронім

Субстантивні патроніми в XI–XIII ст. утворюються переважно за допомогою суфікса *-ич*.

XI ст.

Володаря Ростиславича ЛЛ 1083, *по Мъстислава Володимєрича* ЛЛ 1094, *Дѣдъ Игоревичъ. и Василко Ростиславичъ. и Давѣдъ Стѣславичъ* ЛЛ 1097, *Дѣдъ Игоревичю* ЛЛ 1097, *привабиша Дѣда Игоревича* ЛЛ 1097;

XII ст.

Ярославъ Ярополчичъ ЛЛ 1101, *Дѣдъ Всеславичъ* ЛЛ 1102, *Вачеславъ Ярополчичъ, Ярополкъ Володимєричъ* ЛЛ 1102, *престависа Вачеславъ Ярополчичъ* ЛЛ 1104, *Стѣславъ Володїмеричъ* ЛЛ 1114, *Романъ Всеславичъ* ИЛ 1116, *Ярославъ Святополчичъ* ИЛ 1118, *Романъ Володимєричъ* ИЛ 1118, *Георгій Володимєричъ* ИЛ 1120, *Давыдъ Святославичъ* ИЛ 1123, *Василко Ростиславичъ* ИЛ 1124, *Всеволода Мъстиславича* ИЛ 1133, *Всеволода Мъстиславича* ИЛ 1138, *Изяслава Мъстиславича* ИЛ 1140, *Андрей Володимєричъ* ИЛ 1141, *Вячеславъ Володимєричъ* ИЛ 1144, *Святославъ Всеволодичъ* ИЛ 1144, *Изяславъ же то слышавъ Мъстиславичъ* ИЛ 1146, *Василка Ярополчича* ИЛ 1150, *съ Святославомъ Всеволодичемъ* ИЛ 1152, *Святополкъ Мъстиславичъ* ИЛ 1154, *Мъстиславъ Изяславичъ* ИЛ 1154, *Мъстислава Дюргєвича* ИЛ 1158, *Георгій Ярославичъ* ИЛ 1160, *съ Володимиромъ Мъстиславичемъ* ИЛ 1172, *Мъстиславъ Изяславичъ* ИЛ 1172, *Романъ Ростиславичъ* ИЛ 1173, *на Романа Мъстиславича* ИЛ 1173, *ко Святославу къ Мъстиславичю* ИЛ 1173, *Игорь Святославичъ* ИЛ 1174, *Ярополка Ростиславича* ИЛ 1174, *Святославъ Всеволодичъ* ИЛ 1174, *Мъстиславъ Ростиславичъ* ИЛ 1174, *Олегъ Святославичъ* ИЛ 1175, *Володимера Святославича* ИЛ 1179, *Олегъ Святославичъ* ИЛ 1179, *Ярославъ Всеволодицъ* ИЛ 1179,

Давидъ Ростиславичъ ИЛ 1180, *Всеславъ Микуличъ* ИЛ 1180, *Андрей Володьшичъ* ИЛ 1180, *Василко Бряцславичъ* ИЛ 1180, *съ Гльбомъ съ Рогъволодичемъ* ИЛ 1180, *Мьстислава Володимерича* ИЛ 1180, *Святослава Володимерича* ИЛ 1189, *Ростиславъ Володимеричъ* ИЛ 1192, *Новгородци Ярослава Володимерича* ИЛ 1196, *Игорь Святъславичъ* ИЛ 1198, *пріѣха Мьстиславъ Мьстиславичъ* ИЛ 1198, *Рюрикъ Ростиславичъ* ИЛ 1199;

ХІІІ ст.

Всеволодъ Святославичъ ИЛ 1211, *Мьстиславъ Мьстиславичъ* ИЛ 1224, *Михаилъ Всеволодичъ* ИЛ 1224, *за Андреа князя Всеволодича* ИЛ 1261.

Еволюція патронімів торкнулася плану їх вираження на деривативному рівні. На зміну суфіксам простої структури – ад’єктивним (*-jъ, -ов/-ев) із значенням присвійності та субстантивним (-ич) – з ХІІ ст. приходять нові, складної структури, що поєднують обидва: *-jъ + ич, -ов + -ич, -ев + -ич. Відзначено приклади, коли того самого князя поіменовано патронімом з простим субстантивним патронімом із суфіксом -ич (*Ярославъ Всеволодичъ князь Черниговський* ИЛ 1195) та субстантивним патронімом зі складним суфіксом *-jъ + ич (*Ярославъ Всеволожичъ князь Черниговський* ИЛ 1196).

Утворення патронімів зі складним суфіксом *-jъ + ич обмежується лише слов’янськими композитними іменами: *Давидъ Святославличъ* ИЛ 1115, *Олегъ Святославличъ* ИЛ 1115, *Ярославъ Святославличъ* ИЛ 1130, *Романъ Ростиславличъ* ИЛ 1151, *Всеволодъ Святославличъ* ИЛ 1180, *Игорь Святославличъ* ИЛ 1183, *приде къ Изяславу вѣсть къ Мьстислаличю* ИЛ 1147, *Ростиславъ Мьстислаличъ* ИЛ 1155, *Романъ Мьстиславличъ* ИЛ 1196. Натомість патронімічні назви на -ович/-евич вживаються значно активніше і утворюються як від слов’янських, так і від запозичених імен. Від слов’янських імен вони утворюються меншою мірою: *Володимерко Володаревичъ* ИЛ 1141, *Мьстиславъ Всеволодоквичъ* ИЛ 1169; переважно вони приєднуються до запозичених імен: *Дѣдъ Игоревичъ* ИЛ 1112, *Изяславъ Гльбовичъ*

ИЛ 1134, Святослава Олговича ИЛ 1138, Всеволодъ Олговичъ ИЛ 1140, Ростислава Гюргевича ИЛ 1141, Святославъ Олговичъ ИЛ 1146, Иванко Гюргевичъ ИЛ 1146, Изяславъ Давыдовичъ ИЛ 1149, Андрей Гюргевичъ ИЛ 1150, Ростиславъ Гюргевичъ ИЛ 1150, съ Володимеромъ съ Давыдовичемъ и съ Святославомъ Олговичемъ ИЛ 1151, Изяславъ Давыдовичъ ИЛ 1151, Рогъволода Борисовича ИЛ 1151, Борисъ князь Дюргевичъ ИЛ 1159, Святославъ Олговичъ ИЛ 1159, Володаръ Глѣбовичъ ИЛ 1167, Михалка князя Дюргевича ИЛ 1170, Володимиръ Андреевичъ ИЛ 1171, Святополкъ Гюргевичъ ИЛ 1171, Мъстиславъ Андреевичъ ИЛ 1173, Всеволода Юръевича ИЛ 1174, Всеволодъ Гюргевичъ ИЛ 1179, отрядиста Володимера Глѣбовича... и Мъстислава Романовича ИЛ 1184, Святослава Олговича ИЛ 1185, слышавше Ростислава Рюриковича ИЛ 1190, за Ярослава за Глѣбовича ИЛ 1199, Мъстиславъ Романовичъ ИЛ 1224, Данилъ Романовичъ ИЛ 1224, Киръ Михайловичъ ИЛ 1237, Мъстиславъ Глѣбовичъ ИЛ 1237, Остафъи Костянтиновичъ ИЛ 1262, Юръи Лвовичъ ИЛ 1282, Володимероу Василькови^ч. велико^м ИЛ 1288.

Завдяки своєму універсальному характеру патроніми на -ович/-евич мають перспективу свого розвитку й у наступний період.

Таблиця 11.
Співвідношення субстантивних та
ад'єктивних патронімів князів

Тип патроніма	XI ст.	XII ст.	XIII ст.	XIV ст.
	%	%	%	%
субстантивний	25	91	79	92
ад'єктивний	75	9	21	8

Динаміка розвитку патронімів полягала, по-перше, у поступовому переході від аналітичних ад'єктивних форм вираження патронімічності до синтетичних. По-друге, вона відбилася в морфологічній трансформації патроніма, який поступово, внаслідок субстантивації, перетворився із антрополоксеми, котра була відповіддю на запитання *чий син?*, в онім, який відповідав на запитання *хто?*. А це – поряд з іншими умовами – утворювало основу для подальшого його розвитку в прізвищеву назву. По-третє, еволюція патронімів торкнулася плану їх вираження на деривативному рівні. На зміну простим суфіксам із значенням присвійності, а далі – патронімічності прийшли нові, складні.

Шляхта

Патроніми як уточнюючі компоненти особового імені активно вживаються при іменуванні бояр, дружинників, воевод, намісників та інших представників знаті. При цьому ад'єктивний тип патронімічності вживається лише в поодиноких випадках: *Аневи сѣу Вѣшатиу* ЛЛ 1071, *Михалко Давыдовъ* ИЛ 1195, *левъ васильєвъ снѣ. ѿзарѣа мишютинѣ* Гр. XIV 1392. Переважно в текстах представлено субстантивну модель патроніма для іменування шляхти. Як і в назвах князів, граматичним засобом вираження патронімічності є простий суфікс *-ич* та складний *-ович/-євич* або *-инич*. Поеднання формантів **-jъ* + *-ич* в патронімах для називання шляхти майже не відзначаються (*Иванъ Радъславличъ* ИЛ 1164). Спостереження за особливостями приєднання цих суфіксів до імені батька демонструє виразну тенденцію: простий суфікс *-ич* приєднується переважно до світських імен, тоді як складний суфікс *-ович/-євич* – до церковних імен; і ця тенденція увиразнюється по віках.

XI ст.

У XI ст. представники шляхти іменуються у текстах здебільшого однослівно, а невелика кількість використаних для уточнення імені патронімів не дає можливості представити об'єктивну картину співвідношення наведених засобів

патронімічності: *Иванъ Творимиричъ* ЛЛ 1043, *Иванъ Жирославичъ* ЛЛ 1078, *Гюрата Роговичъ* ЛЛ 1096, *Добрыню Рагуиловича* ЛЛ 1096, *Сновидъ Изечевичъ* ЛЛ 1097.

ХІІ ст.

Однак з ХІІ ст. кількість патронімів в найменуваннях шляхти невинно зростає, і це дозволяє чітко простежити динаміку засобів вираження патронімічності.

Простий субстантивний суфікс *-ич* приєднується переважно до світських імен *Воротислав, Бориня, Добриня, Жидислав, Жирослав, Сновид, Сірослав, Творимир*, більшість з яких є двоосновними: *Кузма Сновидичъ* ИЛ 1159, *Кснятинъ Строславичъ* ИЛ 1160, *Володислава Воротиславича* ИЛ 1169, *Давыдъ Борыничъ* ИЛ 1169, *посла къ Рагуилови Добрыничю* ИЛ 1169, *посла Бориса Жидиславича* ИЛ 1170, *Сбыслава Жирославича* и *Иванка Творимирича* ИЛ 1171, *Сдъславъ Жирославичъ* ИЛ 1180.

Очевидно, складний суфікс *-ович/-евич* або *-инич* мав у ХІІ ст. універсальний характер, оскільки міг приєднуватися як до світських імен: *Дмитръ Иворовичъ* ЛЛ 1109, *съ Жирославомъ съ Нажировиче*^с ИЛ 1160, *Василья Волковича* ИЛ 1169, *Кснятинъ Хотовичъ* ИЛ 1170, *Бѣловолодъ Просовичъ* ИЛ 1185, *Славна Борисовича* ИЛ 1188, так і до церковних: *Ивора Гюргевиича* ИЛ 1146, *Жирослава Яванковича* ИЛ 1146, *Бориса Захарьинича* ИЛ 1180 або запозичених *Ому Назаковича* ИЛ 1182 (назак у перській мові 'ніжний').

ХІІІ ст.

У ХІІІ ст. простий суфікс *-ич* приєднується переважно до нецерковних імен: *Климъ Хръстиничъ* ИЛ 1213, *Держикрай Володиславичъ* ИЛ 1224, *Юрьги Домамиричъ* ИЛ 1224, *Юрьи Толигнѣвичъ* ИЛ 1228, *Давыдови Вышатиичю* ИЛ 1231, *Лазоръ Домажирѣчъ* и *Иворъ Молибожичъ* ИЛ 1240, *Андрѣѣ Поутивлича* ИЛ 1273.

Складний субстантивний суфікс є у складі патронімів як від світських імен: *Гльбъ Потковичъ* ИЛ 1209, *Гаврила Душиловича* ИЛ 1213, *посла Михалка Гльбовича* ИЛ 1213, *Гльбъ Судиловичъ* ИЛ 1213, *Гаврило Иворовичъ* ИЛ 1213, *Данила Нажировича* ИЛ 1235, так

і від християнських: Юрьи Витановичь, Илія Щепановичь ИЛ 1208, Гльбѣ Зеремѣвичь ИЛ 1211, Василка Гавриловича ИЛ 1213, Гльбѣ Васильевичь ИЛ 1213, Иванъ Дмитръевичь ИЛ 1224, Воротиславъ Петровичь ИЛ 1229, Володиславъ Юрьевичь ИЛ 1231, Василью Гавриловичю ИЛ 1231, Ратиславъ Юрьевичь ИЛ 1231, Юрьи Яневичь ИЛ 1231, Григоря Василевича ИЛ 1234, посла Деонисія Павловича ИЛ 1257, Лука Иванковичю ИЛ 1261, снѣ боѣръскийи Михаиловичь именемъ Рахъ ИЛ 1281, посла с нимъ Павла Дешнисъевича ИЛ 1288.

XIV ст.

Патроніми з простим суфіксом *-ич* у XIV ст. стають рідкісним явищем, що в текстах іксуються лише спорадично: *Павель Соробич* Гр. XIV 1356, *иванъко польпричичь* Гр. XIV 1359, *пань васко шепъчичь* Гр. XIV 1391, *Иванъ Стравичь* Гр. XIV 1391, *левъ плакси(ч), ру(с)нъ плакси(ч)* Гр. XIV 1392, *Степанъ Жибуничь* Гр. XIV 1400. Це пояснюється масовим усталенням в антропоніміконі церковних імен і згасанням питомої ваги дохристиянських. Цим пояснюється різкий стрибок у реєстрації складного суфікса *-ович/-евич* у складі патронімів: *Януша Костевича* Гр. XIV 1342, *Олехно Ромашковичь, Юшко Яковичь, Петра Олехновича, Петко Возбуновичь, Єнюли Радивилловичь* Гр. XIV 1347, *Римко Якубовичь и Еринко Дашковичь, а Янели Дашковичь, а Бартъко Мицевичь, Нацко Петковичь, Нацко Чижевичь, Мартинъ Довнаровичь* Гр. XIV 1347, *гльбѣ дворъсковичь* Гр. XIV 1349, *юръйїболковичь* Гр. XIV 1350, *а бояре со мною были: Софонии Алтыкулачевич, Семенъ Федорович, Микита Аньдрѣевич, Тимошь Олександрович, Семенъ Микитѣчъ съ братьею, Федоръ Борисович* Гр. XIV 1356, *друздъ кадолъфовичь* Гр. XIV 1366, *петръ ивановичь, дмитръ матѣфѣевичь, ожегъ солначковичь* Гр. XIV 1366, *в олешка оу малечковича* Гр. XIV 1368, *пань Ходко Ло[є]вичь, пань Васко Волчковичь, пань Миско Тяптуковичь* Гр. XIV 1378, *михаило потрутовичь, гаврилъко дробышевичь, игнатко черневи(ч)* Гр. XIV 1378, *михаило ивановичь* Гр. XIV 1386, *Ивана Федоровича* Гр. XIV 1386, *андрейїборисовичь* Гр. XIV 1387, *єско романкови(ч), васко кирдѣви(ч), андрѣйко романкови(ч)* Гр. XIV 1388, *василиї данильєви(ч), фѣдоръ ѡвлашкови(ч), васко, дрюкови(ч), юрьї звинкеневи(ч), ива(н), балактърови(ч), сасъ горбачеви(ч), семе(н) асманови(ч), гльбѣ*

євдокимови(ч). павель петрови(ч) Гр. XIV 1388, мишь мужикови(ч) Гр. XIV 1390, мичко боркови(ч) Гр. XIV 1391, дани(л) висовидови(ч) Гр. XIV 1392, ива(н) ру(с)нови(ч), дани(л) висовидови(ч), федоръ ѿсташкови(ч), василей. дмитриєви(ч), монивидъ. койликикови(ч), матфѣи"оусови(ч) Гр. XIV 1392, борись хомѣковичъ Гр. XIV 1398, Пашко Обуховичъ, Онтонъ Ефремовичъ, Степанъ Жибуничъ, Ондронъ Комаровичъ, Василей Протасовичъ Гр. XIV, ходко. чемерєви(ч) Гр. XIV 1399.

Простий суфікс -ич приєдувався до церковних імен на -а: Олекса, Кузьма, Ілля тощо: Ольстина Олексича ИЛ 1184, Станиславъ Микуличъ ИЛ 1229, Судиславу Ильичу ИЛ 1234, васько кузмышъ Гр. XIV 1366.

Таблиця 12.

Співвідношення простих та складних патронімічних суфіксів субстантивного типу в іменуваннях шляхти

Тип патроніма	ХІІ ст.	ХІІІ ст.	ХІV ст.
	%	%	%
простий	57	30	10
складний	43	70	90

3. ПОХІДНА НАЗВА ВІД ІМЕНІ ІНШОГО РОДИЧА

Князі

Ідентифікація особи спорадично здійснювалася за допомогою вказівки на інших, крім батька, членів князівської родини (Влодимера Ярославича Галицького, сестричича Михалькова ИЛ 1174).

Найчастіше в якості післяіменного означення виступав пропатронім, тобто іменування за дідом: Мстиславъ Игоревъ внукъ ЛЛ 1102, Сѣславъ сѣъ Дѣдовъ внукъ Стѣславъ ЛЛ 1106,

Вячєславичь Михайло внук Володимерь ИЛ 1130, Брачиславь снѣ Изаславль внукъ Володимерь шѣъ Всеславль ЛЛ 1044, Святославичь Володимирь Ярославль внукъ ИЛ 1146, Изяславь Мьстиславичь вѣнукъ Володимерь ИЛ 1154, Глѣбъ сынъ Юрьевъ внукъ Володимерь ИЛ 1173, Мьстиславь сынъ Ростиславль внукъ великаго князя Мьстислава ИЛ 1178, Романъ сынъ Ростиславль внукъ великаго князя Мьстислава ИЛ 1180, Святославичь Игорьъ внукъ Олговъ ИЛ 1185, князь Смоленскій Давыдъ сынъ Ростиславль внукъ же великаго князя Мьстислава ИЛ 1197, Володимерь снѣ Василковъ вноукъ Романовъ ИЛ 1287, Мьстиславь снѣ королевъ вноукъ Романовъ ИЛ 1287, Левъ князь бра^т Мьстислав^ъ снѣ королевъ вноукъ Романовъ ИЛ 1291.

Крім того, уточнення імені князя часто відбувалося вказівкою на брата, і цей звичай, напевно, підкріплювався лествичним правом, що передбачало передачу спадкових прав спершу по горизонталі – між братами, від старших до молодших до кінця покоління, а потім по вертикалі – між поколіннями, знову до старшого з братів молодшого покоління. У цьому разі уточнення особи князя здійснювалося вказівкою на ім'я брата: братъ Изяславль Святополкъ ИЛ 1151, Судиславъ престависа Ярославль братъ ЛЛ 1063, Всеволода Игорєва брата ИЛ 1180, Ярополкъ Изяславичь братъ Мьстиславль ИЛ 1170, князь Всеволодъ Святославичь братъ Игорєвъ ИЛ 1196, Левъ князь бра^т Мьстислав^ъ снѣ королевъ вноукъ Романовъ ИЛ 1291, або іменем брата дружини князя: Святополкъ сынъ Гюргєвъ шюринъ Рюриковъ ИЛ 1190, князь Глѣбъ Туровьски, шюринъ Рюриковъ, сынъ Гюргєвъ ИЛ 1195.

Післяіменним означенням особи виступало посилання, що вказувало й на інші родинні зв'язки в княжій родині, це могло бути посилання не лише на найстаршого її члена, але, можливо, найбільш савного або відомого родича. Це могла бути вказівка

на ім'я сина: Володимерь шѣъ Ярославль ЛЛ 1039, Брачиславь снѣ Изаславль внукъ Володимерь шѣъ Всеславль ЛЛ 1044,

на ім'я зятя: Тугорканъ тестъ Стѣполчъ ЛЛ 1096,

на ім'я тестя: зять Глѣбовъ Мьстиславъ Ростиславичь ИЛ 1177, Романъ Мьстиславличь зять Рюриковъ ИЛ 1196,

на ім'я свата: кѣ Володимеру Галичському свату Дюргеву ИЛ 1149,

на ім'я дядька: Володимиричъ сыновець Изяславль ИЛ 1156, Изяслава Глѣбовича сыновца Всеволожа ИЛ 1182,

на ім'я матері: внук Володимеръ Василко Маричичъ ИЛ 1135, сѣ Володимеромъ Мѣстиславичемъ мачешичемъ ИЛ 1155, Олегъ Настасьичъ ИЛ 1187; матроніми у складі таких іменувань завжди мали синтетичну форму.

Шляхта

Пряма вказівка на родича, що уточнювала особове ім'я представників шляхти, зустрічається в текстах дуже рідко: *панъ навои́ко насановъ братъ* Гр. XIV 1366, *иванъ владычинъ зать* Гр. XIV 1385, *о́ндрѣи митковъ. пасыно(к)* Гр. XIV 1392, *панъ волѣчко пана ходьковъ сыновець* Гр. XIV 1393, *оунукъ Григоревъ Иванецъ* Гр. XIV 1362–1392, *панъ Мыхаль братъ воеводинъ* Гр. XIV 1395. Звичайно родинна належність виражалася описово: *пан лѣсота, воевода кременецкый и его брат пан вербота ставишин* Гр. XIV 1361, *панъ нѣвъстунъ столпувський* і *братъ ѣго фаниславъ* Гр. XIV 1366, *оу васила ѣму жъ рѣчють скибичъ и въ ѣго брата на іма оу гѣнка и въ ѣхъ сновца оу оленка* Гр. XIV 1371.

4. ДРУГЕ ІМ'Я

Князі

Властивість людини мати кілька імен веде свою традицію з доісторичного періоду, коли згідно з язичницькими ритуалами особа упродовж цілого життя кілька разів змінювала ім'я при переході з одного вікового стану в інший. Та давня багатоіменність була асинхронною: зміна імені відбувалася в межах однолексемного способу ідентифікації особи, і поєднання різних імен одного суб'єкта ідентифікації в межах спільної синтагми було неможливе. Руйнація язичницьких уявлень знищила цю давню іменну асинхронність. Після прийняття князем Володимиром християнства кожна людина в Київській

Русі отримувала церковне ім'я. Внаслідок цього почала розвиватися синхронна багатоіменність, яка полягала не тільки в тому, що одна особа могла мати два імені водночас (сьогодні ми б сказали – офіційне і неофіційне), але й у здатності цих імен поєднуватися в антропосполучення. Незвичність таких сполук спочатку була, очевидно, відчутною носіями мови, оскільки кожне з імен супроводжувалося спеціальними означеннями, напр.: *въ крщніи Василии Русьскім именемъ Володимиръ* (ІЛ 1096), *в стомъ крщєньи Георгии, а мирьсти Игорьъ* (ІЛ 1167), *имя ему Ростиславъ а в крщєньи Иванъ* (ІЛ 1174), *имя ему Володимѣръ а во крщньи Петръ* (ІЛ 1173), *великому князю Рюрикови, по пороженію же яже от божественные купели духомъ пронаречену Василью* (ІЛ 1199), *работу своему Ивану имямъ Равятъ* (ДНСК XII), *мирьскиимъ именемъ Путъко на хрьстїніє Євстратїєви* (СНСК XIII–XIV).

Християнсько-слов'янська двоіменність була особливою рисою східних слов'ян, оскільки протиставлення християнських і язичницьких імен диктувалася тут жорсткою церковною політикою. В репертуарі імен інших слов'янських мов, особливо в південнослов'янських, канонізовані оніми знайшли своє місце поряд з церковними і вживалися не всупереч, а нарівні з ними. Суворість руської церкви в плані надавання імен призвела пізніше до розшарування іменного репертуару. Гостровідчутна різниця між споконвічними і церковними іменами призвела згодом до формування в антропонімії такої категорії, як офіційність-неофіційність, разом із тим ставши причиною для формування окремого класу прізвиськ, що врешті-решт зумовило трансформацію іменування *особове ім'я + особове ім'я* у формулу *особове ім'я + прізвисько*. Прізвисько, як і нині, давалося особі не при народженні, а вже в дорослішому віці. Важливою рисою іменування князів є відсутність у його складі прізвиська як післяіменного означення.

Описувана двоіменність принципово відрізняється від пізнішого звичаю присвоєння людині при народженні подвійного імені, притаманному католицькій традиції, оскільки подвійне ім'я надавалося церквою. При давньоруській двоіменності лише одне ім'я було церковним, а друге давали батьки.

Шляхта

В іменуванні шляхти з XIII ст. відзначаємо особове ім'я слов'янського походження, що супроводжує церковне ім'я: *Олексю Орѣшкомъ* ИЛ 1227, *федоръ весна* Гр. XIV 1392, *юрѣи голова* Гр. XIV 1386, *ивашко дроздъ* Гр. XIV 1378, *иванъ губъка* Гр. XIV 1378, *петръ мошенка грудковичъ* Гр. XIV 1368, *ходко михаило* Гр. XIV 1368, *дмитрий"ли(на)та* Гр. XIV 1392, *Манастѣя Дядько* Гр. XIV 1356, *ѣшко колочко* Гр. XIV 1361. На відміну від найменувань князів, де церковні і світські імена утворюють протиставлення, в назвах шляхти вони складають антропосполучення.

5. ПРИЗВИСЬКО

У сучасній ономастиці прізвисько характеризується як іменування, яке не лише ідентифікує, а й характеризує поіменовану особу. Воно визначається такими рисами, як корпоративність, факультативність, інформативність, змінність упродовж життя людини, але основною ознакою є неофіційний характер прізвиська (Тимінський 1987: 64-65; Кравченко 2014: 166–167). Прізвискам у XI–XIV ст. неофіційність не була притаманна, як і загалом категорія офіційність/неофіційність не була властива антропонімії цього періоду, вона сформувалася вже у наступні століття (Пахомова 2014: 74–82). Постання цієї категорії зумовлено особливостями поширення християнства в Київській Русі та інтенсивністю християнізації іменного репертуару. Докладне обстеження давніх пам'яток писемності дозволяє стверджувати, що однією з головних трансформацій, яку пережила антропонімосистема, стало зміщення акцентів у співвідношенні слов'янських і християнських особових імен. Певна конкуренція між ними, що почалася після запровадження християнства, супроводжувалася поступовим витісненням більшості автохтонних імен запозиченими. На підставі писемних джерел можна зробити висновок, що з XIV ст. відбувся злам на користь християнських імен, що вживалися в документах. Ця тенденція розширення функціонування церковних імен за рахунок слов'янських тривала

й надалі та зрештою призвела до того, що більшість слов'янських за походженням онімів перемістилося в інший антропонімний клас – у клас прізвиськ, і це створило підґрунтя для усвідомлення того, що християнське ім'я має вживатися в офіційній сфері, а автохтонне – у побуті.

Однак стилістичних конотацій у XI–XIV ст. прізвисько ще не мало. Основна його функція – досягти розпізнаваності його носія в суспільстві. І хоча воно надавалося оточуючими за певними диференційними ознаками особи і створювалося в реальній екстралінгвальній ситуації, головне його призначення збігалося з роллю особового імені – ідентифікувати людину. Через прозору семантичну структуру автохтонного імені та прізвиська подекуди їх буває важко розрізнити.

Князі

Уточнення особового імені за допомогою прізвиська не характерно для іменування князів Київської Русі. Такі назви є винятковими, наприклад, *Володимєрь Мономахъ* ИЛ 1126. Відомі іменування *Ярослав Мудрий*, *Ярослав Осмомисл*, *Володимир Красне сонечко* та подібні в опрацьованих джерелах не фіксуються (див. також Нагірний 2019).

Шляхта

Прізвисько у функції післяіменного означення більшою мірою характеризує антропонімію шляхти. Прізвиська звичайно характеризують людину за такими ознаками:

а) за зовнішніми рисами особи: *Добрыня Долгий* Туп. 1177, *Вячеслава Лысого* ИЛ 1202, *Вячеславъ Толстый*, *Мьстиславъ Ньмый* ИЛ 1208, *Михалко Скула* ИЛ 1213, *Дмитрей Желтой* Туп. 1216, *Володъслава Ломоносаго* ИЛ 1273, *васко голый* Гр. XIV 1385, *короткий павель* Гр. XIV 1368, *оуаньдрька оу дому лысого* Гр. XIV 1366, *Семьюнка Чермьнаго* (тобто 'рудоволосий') ИЛ 1225, *Данила Чермьного* ИЛ 1234, *Лукъянъ Шуба* Гр. XIV 1400, вони є найчисельнішою групою прізвиськ за мотивами номінації;

б) за внутрішніми властивостями особи: *Станислава Доброго Тудьковича* ИЛ 1135;

в) за родом занять особи: *Иванъ Ручечникъ* ИЛ 1159, *Степанъ Медушникъ* ИЛ 1262, *Юрьи чашьникъ* Гр. XIV 1356, *исаи`соколникъ* Гр. XIV 1366, *пашко бортникъ* Гр. XIV 1371, *миколаи`спичникъ* Гр. XIV 1398, *Филаретъ Полатникъ* Гр. XIV 1398, *панъ мичко кухмистръ* Гр. XIV 1399;

г) за соціальним станом особи: *Юрьи околничии* Гр. XIV 1356, *Богданъ Тивунъ* Гр. XIV 1366, *иванъ воєвода лучьскый* Гр. XIV 1366, *панъ фебрунъ воєвода* Гр. XIV 1390, *костько судыа перемышльскый* Гр. XIV 1390, *панъ ликоза воєвода* Гр. XIV 1394, *панъ збыгнѣвъ маршалко* Гр. XIV 1399, *панъ гнѣвошъ подкомории* Гр. XIV 1399, *панъ бѣнко старосто галицки* Гр. XIV 1399, *панъ мацина. воєвода јлвовъскый* Гр. XIV 1400, *Офонасъ сотникъ* Гр. XIV 1400;

д) за етнічним походженням особи: *Волошинъ* Гр. XIV 1359, *Волошинъ* Гр. XIV 1378, *Волошинъ* Гр. XIV 1397;

е) внаслідок незвичної ситуації: *Коснятина рекомаго Положишила* ИЛ 1257, *Семенъ непролѣи гаврилови(ч)* Гр. XIV 1386, *Стефанъ Переломило* Гр. XIV 1398.

Морфологічна інтерпретація цього типу іменувань дозволяє виділити прізвиська кількох груп – субстантивні: *Скула, Шуба, Медушникъ, Тивунъ, Сотникъ*; ад’єктивні: *Німий, Лисий, Ломоносий, Голий, Добрий, Долгий, Короткий* та дієслівні: *Положишило, Переломило, Непролїй*.

У наступний період внаслідок формування антропонімічної категорії офіційності/неофіційності прізвиська разом із споконвічними автохтонними іменами (окрім тих, що були освячені церквою) сформували клас неофіційних індивідуальних прізвиस्क.

2. КНЯЗІ ТА ШЛЯХТА В XV–XVIII СТ.

1. ВІДТОПОНІМНІ НАЙМЕНУВАННЯ

У XV–XVIII ст. відтопонімні означення при ідентифікації привілейованого прошарку виконували визначальну роль і походили від назв землеволодінь. Це були, зокрема, антропоніми із суфіксом *-ський/-цький* та розширеними варіантами, прийменникові конструкції *з + мн* або *на + мн*, а також відтопонімні парадигматичні утворення. Їхню мотиваційну основу складали перш за все назви населених пунктів, розташованих в Україні, а також у Білорусі, в Росії та в Польщі. Синтетичні утворення на *-ський/-цький* становили модель, на яку сперта була ідентифікація цілого привілейованого стану: серед князів у XV ст. вони складали 53% усіх прізвищевих назв, серед шляхти – 39,6% у XVI ст. відповідно: – 55% та 66,2% , у XVII ст. – 74% та 73,3 %, у XVIII ст. – 54,5% та 79%. У великих княжих родах антропоніми, мотивовані назвами (новопридбаних) земельних маєтностей, могли бути додатковими означеннями родових гілок, що стояли поруч прізвищевих назв і ставали спадковими.

1.1. Синтетичні відтопонімні прізвищеві назви із суфіксом *-ський/-цький* та розширеними варіантами

Князі

XV ст.

Васила Острогского AS I 1428 (: *Острог*⁵ або назва герба *Острогський* (*Ostrogski*) Niesiecki 1839: VII 171-172), *иванъ четвертенский* AS III 1446 (: *Четвертня* або назва герба *Четвертинський* Niesiecki 1839: VIII 167–168), *Василей Лукомский* AS I 1448 (: *Лукомль*, *полоцька земля*, *Білорусь*), *Ілляш Сатийвський* Як. 1465 (: *Сатийв*), *Юри Василевич Жаславский* ASI 1466 (: *Заслав*, *Жаслав*), *Михайло Васильевич Збаразкий* ASI 1475 (: *Збараж*), *Михайло Иванович*

⁵ Якщо не вказано інше, то населений пункт, що мотивує прізвище, розташований в Україні.

Роговицький AS I 1475 (: Роговичі), Василь Юрійович Гольшанський Як. 1481 (: Гольшани, опшманський район, Білорусь) Богуш Васильєвич Корецький AS I 1483 (: Корець), Анреї Іванович Дубровицький AS I 1491 (: Дубровиця), Федор Четвертенський ССМ 1494 (див. вище), Лев Буремський AS I 1494 (: Буремль), Михайло Вишневецький AS I 1496 (: Вишневець або назва герба Вишневецький (*Wiśniowiecki*) *Niesiecki* 1839: IX 345), фєдоро(м) фєдоровичо(м) соколи(н)ски(м) ССМ 1496 (: Сокольня, оршанський повіт, Білорусь), Іванъ Сеньський ССМ 1499 (: Сенно, моголевська губерня, Білорусь), Андрій Семенович Звягольський Як. 1499 (: Звягель), Михайло Іванович Деревинський Як. к. XV (: Деревич);

XVI ст.

Василь Михайлович Верейський Як. 1501 (: Веря, білозірське князівство, Росія), Михайло Роговицький AS III 1501 (див. вище), Богдан Федорович Глинський Путивльський Як. 1509 (: Путивль), Василей Ковелський AS III 1512 (: Ковель), Дем'ян Яцькович Половець Рожиновський Як. 1516 (: Ружин), Богуш Несвѣцький AS III 1518 (: Несвѣч), Солтан Михайлович Соколський AS III 1522 (: Сокіл), Александро Федорович Буремський AS III 1522 (див. вище), Василь Четвертенського AS III 1527 (див. вище), Анреї Михайлович Коширський AS III 1527 (: Кошер), Іван Григорович Сенський Як. 1528 (див. вище), Григорій Голичинський Як. 1528 (: Гільче (Голче), може, теж Голич над Моравою, Словаччина), Іван Галичанський AS III 1528 (: Галичани), Богдан Любецький AS III 1528 (: Любеч), Федор Вишневецький AS III 1528 (див. вище), Іван Михайлович Роговицький AS III 1533 (див. вище), Семен Ямонтович Подберезький Як. 1540 (: Подбереззя, вітебська земля, Білорусь), Богушу Федоровичу Корецькому AS IV 1541 (: Корець), *Krokotki Jełowickoho z Jełowicz PZŁ 1545* (: Єловичі), *kniazia Andreia a knehini Iwanowoie Zamlickich z Zamlicz PZŁ 1545*, Іван Васильович Козека Замлицький Войт. 1550 (: Замличі), *Kuźma Zeslawski PZK 1545* (див. вище), *Bohdan Sokolinski PZŁ 1545* (див. вище), Іван (Януш) Юрійович Дубровицький і Гольшанський Як. 1549 (див. вище), Михайло Іванович Осовецький (Осовський) Як. 1550 (: Осово), Семен Юрійович Дубровицький Як. (див. вище), *Konstantyna Ostrogskiego AS VII 1557* (див. вище),

Mikołaj Zbaraski LK 1563 (див. вище), *Ярославом Соколенскимъ* AS VII 1566 (див. вище), *Лву Кошєрскому* AS VII 1566 (див. вище), *Януш Матвєевич Четвертенский* ВГ 1569 (див. вище), *Ostafej Sokolskij* DŁ 1569 (див. вище), *Hrihorja Lubeckoho* DŁ 1569 (див. вище), *Andrej Hołownia Ostrożeckij z Ostrożca* DŁ 1569 (: *Острожець* або назва герба *Острожецький* (*Ostrożęcki*) *Niesiecki* 1839: IV 365-366), *Андѣя Курпского Ковелского* RPW 1569 (: *Курба*, *ярославська губернія*, *Росія*), *Миха(и)ло Фєдорови(ч) Ружи(н)ски(и)* ВГ 1577 (див. вище), *Лву Вороницкому* КЗК 1578 (: *Ворончин*), *Владислава Збаражского* (Зн.) КЗК 1578 (див. вище), *Григорєи Подгорский* *Воронєвєцкый* КЗК 1578 (: *Вороновичі*), *Костєнтин Костєнтинович ССтрозский* КЗК 1578 (див. вище), *Андрєа Ивановича Вишнєвєцкого* КЗК 1578 (див. вище), *Балтазар Андрійович Лукомський* Як. 1581 (див. вище), *Дмитро Андрійович Козека Замлицький* Як. 1583 (див. вище), *Stanisław Woroniecki* RK 1583 (див. вище), *Janusz Zastawski* RW 1583 (див. вище), *Aleksander Demetrii Chowanski* Alb. 1598 (: від *землевласності на річці Хованка*, що у *волоколамському князівстві*, *Росія*, *Войтович* 2000: 300).

XVII ст.

Андрійович Буремльський Як. 1610 (див. вище), *Богуфал* (*Богдан*) *Григорович Ружинський* Як. 1611 (див. вище), *Миколай Михайлович Подгорський* Як. 1645 (див. вище), *Владислава Доминика Заславского* PPK 1646 (див. вище), *Андрєя Четвертинского* PPŁ 1648 (див. вище), *Mikołaja Andrzejewicza Zbaraskiego* LK 1663 (див. вище), *Andrzeya z Korczmina na Porwanczu Porwanieckiego* ПНЛ 1677 (: *Порванче*), *Януша Острозского* ОО XVII (див. вище).

XVIII ст.

Antoniego Włodzimierza Czetwertynskiego LW 1765 (див. вище), *Michała i Katarzyny Korybutow Wiszniowieckich* KG 1702 (див. вище), *Aleksander Woroniecki* KG 1709 (див. вище), *Włodzimierz na Czetwertni książe Swiatopelk Czetwertyński* 1778 *Nies.* 1830 III (див. вище).

Невелика кількість записів у той час була спричинена вимиранням багатьох князівських родів у XVII ст. У пізніших джерелах згадуються лише князі Чорторийські, Четвертинські, Воронецькі, Вишневецькі, а також Курцевичі та Сангушки.

Шляхта

XV ст.

Бѣнко жабокрички ССМ 1404 (: Жабокрики), михаило боучатьскии ССМ 1424 (: Бучач), *Michael de Warowcze Warowsky* AGZ XIII 1425 (: Ваповце, Польща), *дмитръ ходоровьскии* ССМ 1430 (: Ходорів), *Senyko de Chodnowicze Chodnowski* AGZ XIII 1436 (: Ходновице, Польща), *Nicolaus de Raczslawowka de Starananywa Pyotraszowsky* AGZ XIII 1436 (: Піотрашувка, Польща), *Andreas de Bibel Bibelsky* AGZ XIII 1436 (: Библо), *Iurek de Biskupicze Biscupyski* AGZ XIII 1436 (: Біскупиці), *Hriczko de Wolczisczowicze Wolczisczowsky* AGZ XIII 1436 (: Волчищовичі), *Adam Szalowsky de Szalowa* AGZ XIII 1437 (: Шалова, Польща), *Stanislaus Czelaticzski de Dobanyowicze* AGZ XIII 1437 (: Челятице, Польща), *Ilco Tustanowsky de Tustanowicze* AGZ XIII 1437 (: Тустановичі), *Chocz de Baranczicze Baraneczsky* AGZ XIII 1437 (: Баранчичі), *Stanko Rytharowski (Riterowski)* AGZ XIII 1437 (: Рутаровичі), *Iwasko Tustanowsky de Tustanowicze* AGZ XIII 1438 (: Тустановичі), *Iarosz Trzczenski* AGZ XIII 1438 (: Тщенець), *Costhko Melniowski de Melnow* AGZ XIII 1439 (: Мельнув, Польща), *Myeschko Thessarowsky* AGZ XIII 1439 (: Тусарів), *Iohannes Lisakowsky de Lyssakow de Sczithna* AGZ XIII 1440 (: Лукакув, Польща), *Albertus Zarnowyeczsky de Lipniki* AGZ XIII 1442 (: Зарновйecz, Польща), *Dmitri de Boratin Boratinsky* AGZ XIII 1442 (: Боратин), *Sandek Czemyerzowski de Czemyerzowicze* AGZ XIII 1443 (: Цеменжовіце, Польща), *Dmitri de Boratin Boratinsky* AGZ XIII 1442 (: Боратин), *Iohannes de Didaticze Drohoyowski* AS III 1443 (: Дрогоїв, Польща), *Iohannes de Blazow Blazowsky* AGZ XIII 1445 (: Блажів), *непрашъ бакотский* УГ 1445 (: Бакоту), *Iohannes Mzurowsky* AGZ XIII 1446 (: Мзурова, Польща), *Fedorco Mychalowski de Michalowicze* (: Михайлевичі) AGZ XIII 1446, *Nicoalus Orzechowsky de Orzechowcze* AGZ XIII 1447 (: Ожеховце, Польща), *Waszko Lutouensky de Lanthownya* (: Лентовня, Польща) AGZ XIII 1448, *Nicolaus de Borowicze Borowsky* AGZ XIII 1448

Jerzy Krupski CZ 1502 (: Крупе, Польща), Hawrył Syczyński CZ 1513 (: Сичин, Польща), Богдан Сенькович Гостський Як. 1515 (: Гуца), Wasyl Winnicki Łucznicz Smut. 1515 (: Винники), Łazar Biliński Łyzicz Smut. 1520 (: Билина Велика), Andruszko Wereszczyński CZ 1528 (: Верещин, Польща), Hryćko Kalnofojski Smut. 1532 (: Кальнофостин), Jan Gorajski CZ 1532 (: Горай, Польща), Pilip Sozański Smut. 1536 (: Созань), Sieńko Ilnicki Smut. 1536 (: Ільник), Ławro Winnicki Smut. 1540 (: Винники), Hryćko Baraniecki Smut. 1541 (: Баранчиці), Іван Добрянський Смут. III 1541(: Добряни), Iwan Baczyński Smut. 1542 (: Бачина), Roman Jaworski Smut. 1544 (: Явора), Mykity a Jacka Kutrowskich z Kutrowa PZŁ 1545 (: Кумпів), Wasilia Branskocho z Brań PZŁ 1545 (: Брани), Krasowskocho z Krasowa ОЛ 1552 (: Красів), Petro Terlecki Jurowski Smut. 1557 (: Тепло; Юров, Польща), Andrij Winnicki Łucznicz Sieńkowicz Smut. 1558 (: Винники), Petro Ilnicki Mikłaszowicz Smut. 1558 (: Ільник), Iwan Kruszelnicki Hawryłowicz Smut. 1559 (: Крушельниця), Miško Uruski Smut. 1559 (: Урож), Грицько Кульчицький Івашкович Смут. I 1559 (: Кульчиці), Jacobus Jaslikowski RPCN 1563 (: Яслікув, Польща), Misko Siemiginowski Smut. 1564 (: Семигинів), Андрій Бабинський PWL 1567 (: Бабин, Бабін, Польща), Andrej Ostrożekij z Ostrożca DŁ 1569 (: Острожець), Boris

Ochłopotowski DŁ 1569 (: Охлонів), *Iwan Jełowicz Bukoemskij* z *Bukojmy* DŁ 1569 (: Букойма), *Mikita Juszkowski* DŁ 1569 (: Юшківці), *Dimitr Nieumierzyski* Jabł. XX 1571 (: Невмиричі), *Sieńko Kalnofojski* Smut. 1571 (: Кальнофости), *Ihnat Paclawski* Smut. 1576 (: Пацлав, Польща), Михайло Федорович Сербин Хорохоринський Як. 1576 (: Хорохорин), Гаврило Васильович Бокій Печихвостський Як. 1577 (: Печихвости), Оникей Богданович Бутетицький ВГ 1577 (: Бутятичі), Андрій Юхнович Єлович Куневський Як. 1577 (: Кунів), Мисько Шашкович Долбуновський Як. 1578 (: Здолбунів), Василя Василевича Лосатинського КЗК 1578 (: Лосятин), Іван Романович Сєнютя Лаховецький КЗК 1578 (: Ляховичі, Білорусь), Івана Курозвонського КЗК 1578 (: Курозвони), Тихно Іванович Хомак Смородовський КЗК 1578 (: Смордва, Смородов), Єском Жижниковським КЗК 1578 (: Жижніківці), Богуш Павлович Лудвиский КЗК 1578 (: Лудвища), Станислав Каменецький КЗК 1578 (: Кам'яниця), Ємеян Ушак Куликовський КЗК 1578 (: Куликов), *Jacko Szibenski* DŁ 1569 (: Шибенна), *Ihnat Turzański* Lylo Smut. 1592 (: Тужа, Польща), *Iwan Łucki Hlibkowicz* Smut. 1592 (: Лонка (укр. Лука), Польща), *Staś Rudnicki* Smut. 1593 (: Рудники, Польща), *Waśko Stupnicki Fedkowicz* Smut. 1593 (: Ступниця), Сенько Костьович Баранецький Смут. I 1593 (: Баранчиці), *Mańko Sielecki Szkrebetycz* Smut. 1600 (: Селець, Польща або Селець).

XVII ст.

Dymitr Winnicki Klizewicz Smut. 1602 (: Винники), *Chwedor Spaskij* AGS 1604 (: Снас), *Alexandru Kropywnyckomu* KGK 1609 (: Кропивник, Кропивники), *Lechno Horodyski Czobotowicz Miśkowicz* Smut. 1612 (: Городище, Польща), *Kość Inicki Kalinowicz* Smut. 1616 (: Ільник), Григорій Бориславський Миськович Смут. I 1616 (: Борислав), *Paniuta Baranowski* Jabł. V 1616 (: Баранівка), *Łukasza Wołotowica Kuziewiczyskiego* Jabł. V 1616 (: Кувечиці), Васько Зелікович Іванович Бандрівський Смут. I 1618 (: Бандрув, Польща), *Hrihoriy Szostakowsky* z *Szostakowa* PWW 1621 (: Шостаків), *Hrehory Tarnawsky* PWW 1621 (: Тарнавка, Тарнава), *Chwedorii Tuligłowski* AGS 1622 (: Туліглови, Польща), Лучка Жукотинський Шутич Смут. III 1624 (: Жукотин), *Lusa Zienkowicz Pełczycki* AKR 1628 (: Пелчиці, Польща), Гриць Волчкович Ясницький з Ясниця Груш. VI 1628

(: Ясниці), *Iwana Kropiwnickiego Chraplowicz Smut. 1629* (: див. вище), *Waśka Kulczyckiego Poliwiki Smut. 1629* (: Кульчиці), *Petro Stupnicki Siechnowicz Smut. 1630* (: Ступниці), *Ferens Błażowski Andrijkowicz Smut. 1630* (: Блажів), *Sień Manasterski Smut. 1630* (: Монастєрек, Польща), *Iwan Hordyński Fedkowicz Smut. 1632* (: Гординя), *Samuel Mołodecki AGZ XXI 1648* (: Молодич, Польща), *Kawryło Korczynski AGZ XXI 1648* (: Корчин), *Iwan Ustrzycki Dmitrowicz AGZ XXI 1648* (: Устишки, Польща), *Wasko Huniatycki AGZ XXI 1648* (: Гунятичі), *Teodor Tustanowski z Tustanowicz AGZ XXI 1649* (: Тустановиці), *Dymitr Matkowski Hryniowicz Smut. 1649* (: Матків), *Fedyna Smereczanski Nalewajkowicz AGZ XXI 1649* (: Смеречна), *Wasiuta Terszowski AGZ XXI 1649* (: Тершів), *Fenko Przysłupski Fajowicz AGZ XXI 1649* (: Пишслуп, Польща), *Michajło Zworski AGZ XXI 1649* (: Звір), *Лука Вовчанський Гриневич Смут. II 1652* (: Вовче), *Roman Hruszwicki KG 1655* (: Грушвиця), *Dmytra Rohozińskiego PW 1662* (: Рогізно), *Oksenty Hulanicki ПНЛ 1677* (: Гулянки), *Андрій Мисьович Вицьовський Смут. II 1677* (: Вицьів), *Jan Proskura Suszczanski UKCZ 1654* (: Суцани), *Konstanty Wyhowski R 1669* (: Вузіс), *Szaciła Kulikowskiego ПНЛ 1678* (: Куликів), *Samuel Boreyko Knerucki KG 1680* (: Кнерут, Кнерути), *Dymitr Żabokrzycki UKCZ 1683* (: Жабокрики), *Maksimilian Komarnicki Czerlenowicz Smut. 1685* (: Комарники), *Konstanty Hoszowski Smut. 1689* (: Гошіс), *Данила Пацлавського Димитровича Смут. I 1695* (: Пацлав, Польща).

XVIII ст.

Aleksander Porwaniecki UKCZ 1702 (: Порванче), *Aleksander Łasko Czerczycki AK 1702* (: Черчиці, Чернчиці), *Konstanty Bożeniec Jełowicki UKCZ 1703* (: Єловичі, Яловичі), *Konstanty Iwanicki na Iwaniczach AGW 1705* (: Іваничі), *Teodor Szeptycki Smut. 1710* (: Шептичі), *Bazyłem Serednickim KG 1710* (: Середня, Сєреду), *Jan Strzelbicki Smut. 1711* (: Стрільбичі), *Daniło Sozański Worona Smut. 1714* (: Созань), *Hrehory Liskowacki Smut. 1716* (: Лісковате, Польща), *Jakow Terlecki Petryłowicz Smut. 1716* (: Тепло), *Pawło Komarnicki Misiurczak Smut. 1717* (: Комарники), *Jacko Kropiwnicki Smut. 1718* (: Кропивники), *Dorociej Liskowacki Smut. 1716* (: Лісковате, Польща), *Andrij Kulczycki Daszynicz Smut. 1718* (: Кульчиці), *Hrehory Kruszelnicki Czulewicz*

Smut. 1722 (: Крушельниця), Stefan Napowski Smut. 1722 (: Нанове), Jan Podhorodecki Smut. 1724 (: Підгородці), Bazyli Strzelbicki Smut. 1724 (: Стрільбичі), Dymitr Hrymaszewski KG 1726 (: Грим'яче), Stefan Wołczański Smut. 1727 (: Вовче), Теодор Городиський Коханович, Каматяк Смут. II 1728 (: Городище, Польща), Hawryło Stupnicki Saturnik Smut. 1728 (: Ступниця), Paweł Łopuszański Smut. 1731 (: Лопушани), Hrehory Turzański Kahanowicz Smut. 1734 (: Тужа), Petro Terlecki Szymkowicz Smut. 1734 (: Тепло), Petro Jaworski Martycz Połotnianik Smut. 1737 (: Явор), Jan Baczyński Smut. 1739 (: Бачина), Jakub Kopystyński Smut. 1740, Mikołaj Liskowacki Smut. 1743 (: Лисковате, Польща), Hryćko Jaworski Kosaczowicz Smut. 1745 (: Явор), Andrzej Smereczanski Smut. 1757 (: Смеречна, Смеречина), Matwiey Sernacki IK 1759 (: Серники), Ilia Bereźnicki Humenowicz Kupryniak Smut. 1762 (: Березьниця, Польща), Andrij Terlecki Sawczak Smut. 1764 (: Тепло), Hrehory Lityński Piskorowicz Smut. 1771 (: Лимин), Ilia Biliński Melesiewicz Gieź Smut. 1774 (: Велика Билина), Symeon Korosteński Smut. 1774 (: Коростень), Elias Hordyński Juchnowicz Smut. 1776 (: Гординя), Alexander Żerebecki IK 1789 (: Жеребки, Жереб'яче), Leonty Kulczycki IK 1789 (: Кульчин), Konstanty Odrowąż Hołowinski KG 1789 (: Головин, Головно).

1.2. Аналітичні відтопонімні означення

Аналітичні відтопонімні найменування мали структуру *з + мн і/або на + мн і* виконували функцію додаткового ідентифікаційного компонента в розбудованих антропоформулах. Їх фіксують джерела XV-XVIII ст., що стосуються як князів, так і шляхти, а їхню наявність, ймовірно, можна пояснювати впливом польських канцелярій, оскільки більшість фіксацій походить із польсько- та латиномовних джерел.

Князі

Митько з Кураша, Путкова і Коронця Як. 1442;

Michał Zastawski ze wsi Zastawie RK 1583, Janusz ze Zbaraża Woronicki z Woronczyną RŁ 1583, Stefan Korybutowicz Zbarazki z miasta swego Zbaraża RK 1583;

Aleksander z Ostroga Zasławski Jabł. V 1616, *Stephan Koributowicz Porycki ze Zbaraża* PWW 1621, *Михайло Юрійович з Козельська Пузина* Як. 1650, *Владислав Домінік на Острозі Заславський* Як. 1656, *Jan Karol Książę na Klewaniu Czartoryski* KGK 1658, *Władysław ze Zbaraża Zbaraskiego Woronieckiego* ПНЛ 1677;

Włodzimierz na Czetwertni książę Swiatopelk Czetwertyński 1778 Nies. 1830 III.

Шляхта

сташко ись давыдова CCM 1422, *Nicolaus de Raczslawowka de Starananywa Pyotraszowsky* AGZ XIII 1436, *Dmitro Popyel de Rathiczno* AGZ XIII 1439, *Iohannes de Starzewa Doluski* AS III 1441, *Zan de Nyehrebka* AGZ XIII 1442, *Iaczco de Dobanyowicze Dobanyewski* AS III 1443, *Symon de Nowoszedlcze* AGZ XIII 1446, *Petrus Kokotheke // Cokoth de Solecz* AGZ XIII 1447, *Stephanus v. Lanczka de Thesyarow* AGZ XIII 1447, *Senko de Sennow* AGZ XIII 1448, *Nicolaus Zarnowieczski de Topolowka* AGZ XIII 1454, *Andreyko de Swariczow* AGZ VII 1464, *Iwaschko de Dulebi* AGZ VII 1464, *Syenko de Balicz* AGZ VII 1464, *Andreas de Gdassicze Dzechanthkowycz* AS III 1467, *Nicolso Hleb de Syennov* AGZ VII 1470, *Marcissius Korawa // Corewa de Opari, de Rapczicze, de Michalowicze* AGZ XIII 1477;

Mikołaj Krzczon z Jaślikowa CZ 1514, *Bogdan Hański z Sernaw* CZ 1518, *Tomasz inaczej Wasyl zwany Chrapkowicz z Wereszczyna z Woli Lejnskiej* CZ 1542;

Григорій Рудницький з Браткович Груш. VI 1628, *Іван Заплатинський з Осталович* Груш. VI 1628, *Iwan Popiel Czarnokozic z Bereźnicy* Smut. 1649, *Fedor Winnicki z Horodyszczna* AGZ XXI 1649, *Andrzej Puzyna z Kozielska* UKCZ 1689.

В обох групах синтетичні та аналітичні відтопонімні найменування, утворені від такої самої основи, розкривають мотивацію родинних чи родових прізвищевих назв із суфіксом *-ський/-цький*, напр.:

Michael de Wapowcze Wapowsky AGZ XIII 1425, *Senyko de Chodnowicze Chodnowski* AGZ XIII 1436, *Stanislaus de Didaticze Didaticzki* AS III 1436, *Andreas de Bibel Bibelsky* AGZ XIII 1436, *Iurek de Biskupicze Biscupyski* AGZ XIII 1436, *Hriczko de Wolczyszczowicze*

Wolcziszczowsky AGZ XIII 1436, Albertus Dimitrowski de Dmitrowicze AS III 1437, Ilco Tustanowsky de Tustanowicze AGZ XIII 1437, Chocz de Baranczicze Baraneczsky AGZ XIII 1437, Vasko de Biskupicze Biscupyski AGZ XIII 1442, Iaczco de Dobanyowicze Dobanyewski AS III 1443, Iohannes de Goluchow Goluchowsky AS III 1450, Iohannes Orzechowsky de Orzechowcze AGZ XIII 1456, Olexander alias Olechno de Prochnik Prochniczski AGZ XIII 1464;

Гриць Волчкович Ясницький з Яснищ Груш. VI 1628, Andrzeza z Korczmina na Porwanacz Porwanieckiego ПНЛ 1677.

1.3. Парадигматичні утворення із закінченням -(ськ)ий/-(цьк)ий

Князі

XV ст.

Борис Глинский AS I 1437 (: Глинськ), михайла черторыйского ССМ 1445, Михайла Чорторийского AS I 1458 (: Чарторийськ, Чорторийськ), дмитрь порыцкии ССМ 1450 (: Порицьк), Григорю Глинському (Дав.) ССМ 1496 (див. вище).

XVI ст.

Иван Андрѣвич Полубенский AS I 1503 (: Полубенськ на Ліді, Білорусь, Войтович 2000: 313), Глѣб Юрьевич Пронский AS III 1519 (: Пронськ, Прунськ, рязанська губерня, Росія), Василей Велицкий AS III 1528 (: Велицьк), Юрьѧ Семеновича Слуцкого AS III 1529 (: Слуцьк, слуцьке князівство, Білорусь), Александр Фѣдорович Порицкий AS III 1537 (див. вище), Iwan Masalski Muńcza PZK 1545, Федора Масалского (Зн.) КЗК 1578 (: Мосальськ, мосальське князівство, Росія), Юрій Васильович Глинський Як. 1547 (див. вище), Wasyli Połubiński AS VI 1552 (див. вище), Семен Глібович Пронський Як. 1555 (див. вище), Иван Анѣдруски PWL 1566 (: Андруськ), Ивана Чорторийского AS VII 1557, Aleksandro Fedorowicz Czortorijskij DW 1569 (див. вище), Jurij Okorskij DŁ 1569 (: Окорськ), Alexander Pronski RW 1583 (див. вище), Aleksander Porycki RK 1583 (див. вище).

XVII ст.

Юреи Чарторыскии MWN 1605 (див. вище), *Fryderyka Chlebowicza Prońskiego Jabł. V* 1616 (див. вище), Миколай Олександрович Порицький Як. 1621, Стефана Порыцкого ТУ 1634 (див. вище), *Stefana Polubienskiego* AGK 1683 (див. вище).

XVIII ст.

Stanisław na Xiestwie Koreckim Kalwaryi y Olexińcu Czartoryski LW 1765 (див. вище);

Шляхта

XV ст.

Marcissius Morawsky de Woczechow et de Lowcze AGZ XIII 1432 (: Моравско, Польща), Мишко Глуский AS I 1466 (: Глуск, Польща).

XVI ст.

Jerzy Abrahamowicz Hański CZ 1520 (: Ганськ, Польща).

1.4. Іменування, тотожні топонімам

Шляхта

XV ст.

Petrus Odrowasch AGZ XIII 1450 (: Одровонж, Польща або н. герба *Odrowąż* SEM VI 38).

XVI ст.

Jan zwany Chojna CZ 1501 (: Хойна, Польща), *Tomilo Worona Borotin z Borotina* DŁ 1569 (: Боратин), *Hornostaj Sepla* RPŁ 1569 (: Шепля, Шепель ССМ).

XVIII wiek

Konstantego Kurasza KG 1710 (: Кураш).

1.5 Іменування, тотожні назвам мешканців

Шляхта

XVI wiek

Hryśko zwany Bychowiec CZ 1520 (: похідне від назви села *Бихів*), *Аврам Болоховець* ВМ 1592 (: болоховець 'похідне від назви міста *Болохів*, *Болоховъ*; мисливець' ЕСУМ, див. також *поле болохово* 'місцевість на Дністрі' ССМ), *Iwani Wołynsi* ПВЛ 1565 (: *воłyнець* 'мешканець Волині' СУМ XVI–XVII).

XVII wiek

Hrehory Wołyniec PWW 1621 (див. вище).

2. ПАТРОНІМІЧНІ ІМЕНУВАННЯ

Другу щодо частотності групу післяіменних означень становили патронімічні утворення. Вони підкреслювали значення роду та роль батька в родині, виконували основну прізвищеву функцію, а також, як актуальні патроніми у позиції після хрещеного імені, вказували на відношення син-батько, виконуючи референційну та предикативну функції. Утворювалися за допомогою суфіксів *-ич*, *-ович/-евич*, іноді *-ов/-ев*, *-ин*, *-ак*, *-к-*, *-енко*, **ę*, **ęta* у Род. відм. мн., Род. відм. одн. та шляхом семантичної деривації (патроніми, тотожні іменам). Вони були мотивовані іменами в календарній та скороченій і гіпокористичній формах, а також іншими антропонімами: прізвиськими чи родовими прізвищевими назвами. Найчисленнішу групу серед них становили найменування на *-ич*, *-ович/-евич*, які серед князів у XV ст. складали 35% усіх родових найменувань, серед шляхти – 46,8% у XVI ст. відповідно: 14% та 15%, у XVII ст. – 5% та 14,5%, у XVIII ст. – 18,2% та 12,4%.

Із суфіксом *-ич*

Князі

Патронімічні утворення з тим суфіксом зафіксовані лише в чотирьох князівських родах як у функції історичних

прізвищевих назв, так і додаткових ідентифікаційних засобів. Їх використовували князі з династичної гілки Ольгердовичів: Путятічі, напр., *Иван Путятич* AS I 1490, *Дмитрею Путятичу* ССМ 1496 (: слов. ім. *Путята*⁶: *Путимиръ*, *Путиславъ* Чучка 2011: 292) та Воронецькі, які послуговувалися додатковим найменуванням *Войнич*, *Война*, напр., *Стефан Матушович Войнич Воронецький* Як. 1625 (: слов. ім. *Война*, *Войно* або *Войнѣгъ*, *Воймиръ*, *Войславъ* Чучка 2011: 109, можливо, й від назви герба *Война* (*Wojna*) SEM VI 68), а також князі Кропотки (Крокотки) Єловицькі зі смоленської гілки Рюриковичів: *Jakowa Krokotczyca* ОЛ 1552 (: *Крокотка*, *Кропотка*: рос. *кропот* ‘бурмотіння’, *кропота* ‘сварка’, *кропотать* ‘бурмотіти; поратися’ Трубачев 1976: II), та Козики, князі невстановленого походження: *василеи козечи(ч)* ССМ 1490, *Василь Федорович Козечич* Як. 1493, *Иван Козѣчич* AS III 1518 (: *Козѣк(а)*: *козик* ‘з пол. *kozik* ‘ніж для знімання шкіри’ ЕСУМ), *Тимофея Пузынича* AS III 1519 (: *Пузина*: *пузо*).

Шляхта

XV ст.

Волчко Кузьмич Груш. VI 1404 (: *Кузьма*), *Волчко Преслужич Груш.* VI 1404 (: **Прислуга*⁷: *прислуга* ‘услуга’, заст. ‘милість’, діал. ‘уважність, люб’язність’ СУМ у 20 т.), *васко мошонѣччи* УГ 1421 (: **Мошонка*: *мошонка* ‘анат.; гаманець’ ЕСУМ, *ходько головеньчичь* ССМ 1424 (: **Головенька*: *голівонька*), *Богуша Оверкича* AS I 1438 (: *Оверко*, *Оверкій*), *ленько заруби(ч)* ССМ 1433 (: слов. ім. *Заруба*: *заруба* ‘зруб, посіч; лісосіка’ Чучка 2011: 193), *Федко Хомич* AS III 1446 (: *Хома*), *Федько Чаплич* Як. 1464 (: ** Чапля*: *чапля*), *ванько чжоусичь* ССМ 1478 (: *Джуса*: **Джус*: *джус* ‘джура, хлопець’ ЕСУМ), *Яцка Смолчица* AS I 1491 (: **Смолка*, **Смолко*: *смола*, *смолити*).

⁶ Посилання на відіменні чи відапелятивні мотиваційні основи наводимо лише тоді, коли вони маловідомі чи полісемічні. Етимологію відіменних форм, якщо не вказано інше, визначаємо на основі ТСУІ.

⁷ Антропоніми, позначені зіркою, – це гіпотетичні утворення, не зафіксовані в досліджуваних джерелах.

XVI ст.

Lazar Biliński Łyzicz Smut. 1520 (: *Лиза : лиза 'прилизаний' Грін.), *Богдан Олехнович Джусич Як.* 1528 (див. вище), *Богданъ Култунич AS III* 1528 (: *Култун : ковтун), *Грицко Сенютитч AS III* 1528 (: Сенюта : Семен), *Богуфал Дмитрович Кмітич Як.* 1529 (: *Кміта : кміта 'мудра людина' ЕСУМ), *Яцко Ёмилчич AS III* 1530 (: Омелько, Омелян), *Кад'ян Іванович Чаплич Як.* 1545 (див. вище), *Dronczicz Soroka ІК* 1560 (: Дронко, Дронько, Дронець : Андроник, Андрон), *Józef Iwanowicz Niemirycz UKCZ* 1566 (: слов. ім. Немира, Немир Чучка 2011: 259), *Kirik Łuczic Jabł.* XX 1571 (: Лука).

XVII т.

Ioannes Lipski Oleksyc KGK 1652 (: Олекса, Олексій), *Casimirus Strubicz KWZ* 1696 (: *Струб, *Струба : струб 'лісозаготівля' Грін.).

XVIII ст.

Матвія Кульчицького Дашинича Гавича Смут. I 1702 (: *Гава: гава 'ворона; роззява' ЕСУМ, *Jakub Ilnicki Rybczyz Smut.* 1714 (: *Рибка : рибка), *Jan Kulczycki Daszynicz Smut.* 1731 (: ім. Дашина : Данило, Дасій, Давид, Євдоким, Дарохвій), *Stefan Kulczycki Hrycynicz Smut.* 1732 (: Грицина : Григір, Григорій), *Józef Woronicz UKCZ* 1746 (: Ворона : ворона), *Michał Czaplic UKCZ* 1767 (: *Чапля, див. вище).

Із суфіксом -ович/-евич

Князі

Найменування на -ович/-евич у князівській антропонімії виконували функцію родової прізвищевої назви, напр., *Василий Курцевич ССМ* 1473, *Миха(и)ло Іванови(ч) Ку(р)цєви(ч) ВГ* 1569 (: н. герба *Kurcz Niesiecki* 1839: V 451-452, також пол. *kurcz* 'порода мисливських собак' Sstp; болісне мимовільне стягнення м'язів' SXVI або у зв'язку з пол. *kurczyć (się)* 'підтягнути (ся), скорочувати' Sstp чи нім. *kurz* 'короткий', див. *Kurcz, Kurczewicz Rym NP I* 494, *Kurczowic(z) SEM I* 136). Вони виступали також у ролі спадкових прізвищ, мотивованих іменами протопластів династійних гілок, синів великого литовського князя Гедиміна: *Наримунта, Корята, Любарта та Ольгерда*, напр., *Романа Наримунтовича*

Ружинського ОО 1605 (: лит. ім'я *Narmuntas* LPŽ II 299, 335), *Alexandra Kuryatowicza Kurcewicza* ПІВ 1662 (: лит. ім'я *Kārjotas* LPŽ I 925), *Pawła na Białym Kowlu, Smolanach, Rakowie, Lubartowie Lubartowicza Sanguszka* Z 1747 (: нім. ім'я *Liubhard* Rymut 1999: II 19), *Адамови Александрови Олкгєрдовичови Санкгушкови* ТУ 1638 (: лит. ім'я *Algirdas* LPŽ I 167), а також інших родових прізвиськ, напр., *Юрии Андриєвич Корибутович Збаразский* КЗК 1578 (: н. герба *Korybut* SEM VII 26 або безпосередньо від імені засновника роду *Корибута Дмитра Ольгердовича*, онука *Гедиміна* : лит. ос. н. *Kāributas* LPŽ 1925, див. також SEM VII 26) чи додаткових індивідуальних ідентифікаційних засобів, напр., *Григорій Михайлович Бурдинович Ружинський* Як. 1633 (: *Бурдин: *Бурда: бурда 'сварка, звада, колотня, бешкет, бешкетник; каламутний напій' ЕСУМ). Проте найчастіше антропоніми на -ович/-євич були патронімами, що вказували на актуальне філіаційне відношення, здебільшого в трикомпонентних формулах, напр., *Максим Іванович Булига* Як. 1687 (: *Іван*) (див. Способи номінації привілейованого прошарку).

XV ст.

Іван Ольгимунтович Як. 1401 (: лит. ім'я *Algimantas* Bednarczuk 1983: 38), *Семен (Сенько) Ямонтович* Як. 1411 (: лит. ос. н. *Jāmontas, Jōmantas* LPŽ 1985 I: 795), *Boleslaus alias Swidrigaill dei graciae dux Olgothowicz* AS I 1420 (див. вище), *Васылый Сангушковиць* ССМ 1430 (: *Олександр*, див. *Сандар*, *Сандик* ТСУІ), *Василей Федорович Острозский* ССМ 1433 (: *Федір*), *Константынъ Ивановичъ Озтрозкій* ССМ 1443 (: *Іван*), *швитрикга(л) Олькгирдовичъ* ССМ 1446 (див. вище), *Олександро Сеньгоушьковичъ* AS I 1451 (див. вище), *Санкгоушко Федкович* ССМ 1454 (: *Федько*: *Федір*), *кназь Василей кназь Семен кназь Солтан Василевичи* AS I 1463 (: *Василь*), *Юри Василевич Жаславский* AS I 1466 (: *Василь*), *Іван Василевич Курцевич* AS I 1475 (: *Василь*, **Курч*, див. вище), *Михайло Іванович Роговицкий* AS I 1475 (: *Іван*), *Василь Юрійович Гольшанський* Як. 1481 (: *Юрій*), *Путата Івановичъ* ССМ 1483 (: *Іван*), *Федор Василевич Збаразский* AS I 1485 (: *Василь*), *Михайло Сонкгушковиць* AS III 1475 (див. вище), *Поутаты Івановича* AS I 1475 (: *Іван*), *Гліб Лизоносович*

Як. 1493 (: Лизонос: лизати + ніс), фєдоро(м) фєдоровичо(м) соколи(н) ски(м) ССМ 1496 (: Федір), Любартъ Кгедиминовичъ ССМ 1498 (: лит. ім'я *Gediminas* LPŽ 1985 I: 640), иванъ борисови(ч) глиньський ССМ 2 пол. XV ст. (: Борис), Михайло Іванович Деревинський Як. к. XV (: Іван), Григорій Кожанович Войт. XV ст. (: *Кожан: кожан 'кажан' Грін.).

XVI ст.

Іван Григорович Кожанович Велицький Як. 1528 (: Григір, *Кожан, див. вище), Іван Андреевич Полубенский AS IV 1537 (: Андрій), Александр Федорович Порицкий AS III 1537 (: Федір), *Dmitrei Sanguskięwicz* OŁ 1552 (див. вище), Михайла Курцевича AS VII 1557 (див. вище), Салтанкул-мурза (Михайло) Темрюкович Як. 1560 (: *Темрюк: кабардино-черкеське ім'я *Темрыкъуэ* Суперанская 1987: 332, Ковешников 2006: 5), Гаврило Камбулатович Як. 1562 (: Камбулат: кабардино-черкеське ім'я *Къэмболэт* Суперанская 1987: 330), Януш Матвеевич Четвертенский ВГ 1569 (: Матфій), *Kostentin Kostentinowicz Ostrozskij* DW 1569 (: Костянтин), *Roman Fedorowicz Sankhuszko* DW 1569 (: Федір), Андрей Петрович Масалский II 1570 (: Петро), Васи(л)я Миха(и)ловича Ружи(н)ско(г)л[о] ВГ 1571 (: Михайло), Андрій Тимофійович Капуста Як. 1572 (: Тимофій), *Lwa Wasylewicz* *Potubinskiego* AS VI 1553 (: Василь), Василь Шимкович П'ятигорець Як. 1574 (: Шимко: Шимон), Миха(и)ло Федорови(ч) Ружи(н)ски(и) ВГ 1577 (: Федір), А(н)дрея Івановича Вишневе(ц)кого ВГ 1577 (: Іван), Стефан Корыбутович КЗК 1578 (див. вище), Дмитра Василевича Курцевича Булыгу КЗК 1578 (: Василь, *Курч, див. вище), Миколаємъ Андриєвичомъ Збаражскимъ КЗК 1578 (: Андрій), Юремъ Богдановичом Пузыною КЗК 1578 (: Богдан), Михаила Григоревича Вороновецького КЗК 1578 (: Григір, Григорій), Андреи Івановича Вишневецького КЗК 1578 (: Іван), Темрюк Шимкович П'ятигорець Як. 1598 (: Шимко: Шимон), Потап Стефанович (?) Домонтович Як. XVI ст. (: Стефан, Домонт: лит. ім'я *Daitmantas* LPŽ 1985 I: 473).

XVII ст.

Роману Кириковичу Ружинському NWN 1605 (: Кирик), *Andrzeia Andrzejewicza Buremskiego* AZŁ 1608 (: Andrzej SI), Адам Григорович Наримунтович Ружинський Як. 1611 (: Григір, Григорій; Наримунт,

див. вище), *Іван Федорович Курцевич* Як. 1613 (: *Федір, Курч*, див. вище), *Олександр Михайлович Бурдинович Ружинський* Як. 1633 1571 (: *Михайло, Бурдин*: див. вище), *Семен Самуель Андрійович Сангушко Лобартович Ковельський* Як. 1638 (: *Андрій, Любарт*, див. вище), *Миколай Михайлович Подгорський* Як. 1645 (: *Михайло*), *Криштоф Юрійович Козика* Як. 1653 (: *Юрій*), *Mikołaja Andrzejewicza Zbaraskiego* LK 1663 (: *Andrzej SI*), *Samuel Kurczewicz Bulicha* KG 1680 (**Курч*, див. вище).

XVIII ст.

Jozefem Koryatowiczem Kurczewiczem AGW 1712 (: *Kopiam*, **Курч*, див. вище), *Janusz Alexander na Białym Kowlu Smolanach Rakowie Zastawiu y Ostrohu Lubartowicz Sanguszek Hrabia na Wisznicy Tarnowie y Iarostawiu* R 1752, *Jozef Paulin Lubartowicz Sanguszek* KG 1754 (: *Любарт*, див. вище), *Hieronim Pawłowicz Szanguszek* IB 1795 (: *Павло, Paweł SI*).

Шляхта

Також в антропоніміці бояр, панів та зем'ян-шляхти найменування на *-ович/-евич* належали до найбільш популярних патронімів упродовж XV–XVIII ст. й виконували функцію прізвищевих назв, прізвищ та вказували на відношення батько-син у багатокомпонентних формулах. Інколи назви на *-ович/-евич*, які стосувалися однієї людини, вживалися паралельно з антропонімом, що був його мотиваційною основою, напр., *Яцко Хвалелъи* ССМ 1498 та *Яцко Хвалелиевич* ССМ 1498. Такі фіксації свідчили про тривалий процес стабілізації найменувань. Джерела фіксують також заміну суфіксального *-ч* польським фонетичним відповідником *-ц*, напр., *Fiedko Okuszkowicz Bezki* CZ 1510, *Onoszek Klimowicz* IP 1598, *Daniel Matthaei Jełowicz Malinski* Alb. 1606, *Jan Mikołaj Czurow Daniłowicz* AU 1636, що могло бути проявом польських впливів на українську систему, цілком оправданих в умовах тодішнього білінгвізму або результатом фонетичної колонізації записів, зроблених писарями в польсько-латиномовних документах.

XV ст.

Михайло Сенькович Груш. VI 1404 (: Сенко : Семен, Авксентій, Арсен, Ксенофонт), Михайло Процович Груш. VI 1404 (: Проць : Прокіп, Проконій), Грицько Кердейович Груш. VI 1404 (: Кирдей : н. герба *Kierdej* SEM VI 22 або від не збереженого в українській мові апелятива *кирдей*, спорідненого наприклад з *кирдатий* 'людина з коротким або кирпатим носом; мордатий', *кирдуватий* 'кремезний' Єфименко 2003: 87–88), ивашка гулевича УГ 1421 (: Гуль : Юлій, розм. Гулій ТСУІ, також від гуль 'дурень, нікчема' СБГ, гуляти 'вештатися; ходити, не поспішаючи' СУМ XVI–XVII, 'танцювати; вести розпусний спосіб життя' Аркушин 2000: I 113), Максима инако Влада Драгосиновича AS I 1424 (: слов. ім. Драгосин Чучка 2011 172), дмитрѣ данилови(ч) ССМ 1428 (: Данило), Максима Тымковича ССМ 1430 (: Тимко : Тимофій), Єсько (Єсиф) Мишкович Як. 1437 (: Мисько : Михайло, Мисайл), кости андрониковича ССМ 1437 (: Андроник : Андрон, Андроник), Пашѣко Прокофѣвич AS I 1451 (: Прокіп, Проконій, розм. Прокофій), Єрьша терешковича ССМ 1452 (: Терешко : Терентій), тишко ходкевичѣ ССМ 1454 (: слов. ім. Ходко : ходити або Ходор, Федір Чучка 2011: 350), Федко Бобрыкович AS I 1461 (: слов. ім. Бобрик : бобрик 'малий бобер' СУМ XVI–XVII), Ёско Єлович AS I 1464 (: Ело : Ялисей, Елисей, Елій, Елизар, Елеазар), Олехно Юревич AS I 1464 (: Юрій), Семену Олизаровичу AS I 1466 (: розм. Олизар: Елизар, Елеазар), Марко Гаврилович AS I 1466 (: Гаврило), Гринко Мукостѣвич ССМ 1472 (: Мукосій : мука + сіяти), Ивашко Мелешкович AS I 1477 (: Мелешко : Мелетій, Омелян), ва(н(ко) петрашковичѣ УГ 1478 (: Перашко : Петро), Сенко Денискович AS I 1478 (: Дениско : Денис), Семашко Єпифановичѣ ССМ 1478 (: Єпифан), сенко каленниковичѣ УГ 1478 (: Каленик), *Jakow Owdeiewicz* ASI 1478 (: Овдій), Сенко Федкович ASI 1482 (: Федько : Федір), Федко Пашкович AS I 1483 (: Пашко : Павло, Пахом, Пафнутій, а також Пакославѣ Морошкин 1867: 174), Юхно Зенкович Як. 1484 (: Зенько: Зенон), *Roman Iwaszkowicz Wołczkowicz* UKCZ 1486 (: Івашко : Іван, слов. ім. Вовчок, Вовк : вовк Чучка 2011: 105), Петрѣ Олехнович AS I 1488 (: Олехно : Олександр), Олизара Шиловича AS I 1488 (: слов. ім. Шило : шило Чучка 2011: 365), го(р)ностаю романовичу

УГ 1489 (: Роман), Федоромъ Исаєвичомъ ССМ 1498 (: Исай), Яцко Хвалелієвичъ ССМ 1498 (: Хвалелій), Семенъ Чижевичъ УГ 1499 (: слов. ім. Чиж : чиж Чучка 2011: 361), ивашко русиновичъ УГ 1499 (: Русин : русинъ ССМ; русини 'українське населення Буковини, Галичини і Закарпатської України' ЕСУМ), Оедора Денковича ССМ 1500 (: слов. ім. Денко, співвідносно з Деян, Десимир Чучка 2005: 190, також від Денко : Денис).

XVI ст.

Немира Богданович Хренницький AS 1503 (: Богдан), Michał Michajłowicz Chalecki UKCZ 1503 (: Михайло), Iwan Lwowicz Hliński UKCZ 1505 (: Лев), Senko Denikiewicz CZ 1506 (: Деник : Денис або слов. ім. Деян, Десимир Чучка 2005: 190), Fiedko Okuszkowicz Bezki CZ 1510 (: Окушко : Акила), Hrysko Błażejowicz CZ 1512 (: пол. ім. Błażej), Iwaszko Ihnatkowicz Andrzejowski CZ 1516 (: Ігнатко : Ігнатій), Olechno Suprunowicz AS III 1522 (: Супрун, Софрон), Aleksandra Soltanowycza ОЛ 1552 (: Солтан : тюрк. ім. Sołtan або угор. ім. Zoltán Чучка 2003: 100, також від ап. султан), Иван Хомакович AS III 1528 (: Хом'як : хом'як), Ивашко Ъбухович AS III 1528 (: Обух : обух 'тупа, важча частина гострого знаряддя або зброї, молот' ЕСУМ), Гаврило Гороховичъ AS III 1528 (: *Горох : горох), Федор Охримович AS III 1528 (: Охрим : Охрім, Єфрем), Томко Сачкович AS III 1530 (: Сачко : Ісак, Сакій, Ісакій), Jusza Potarowicz AS III 1533 (: Потап), Давида Яцковича AS III 1533 (: Яцько, Яцко : Яків, Яким), Иван Покотилович AS III 1533 (: *Покотило : покотити), Tomasz inaczej Wasyl zwany Chrapkowicz CZ 1542 (: *Храпко : укр. храпко 'про людину, яка хропить' Грін.), Iwan Chrebtowicz PZK 1545 (: *Хребет : хребет), Wołczka Jakimowicza PZŁ 1545 (: Яким), Wasilem Fedorowiczem Drzywinskiem AS VI 1558 (: Федір), Chojeńscy Kostrowicze ОСН 1564 (: *Kostrа : пол. kostra 'зламані частини льону або конопель; купа' SW), Sosnowscy Feciulowicze ОСН 1564 (: *Фецюла : Федір), Olichwir Dawidowicz LR 1565 (: Давид), Ігнат Ярмолевич WW 1566 (: Ярмолай), Bohusz Promczejkowicz ПБЛ 1567 (: *Промчейко : промчати), Wasyl Biliński Tarasowicz Smut. 1567 (: Тарас), Семен Васильович Дешковський Як. 1570 (: Василь), Daniło Kostiuszkowicz RW 1583 (: Костюшко : Костянтин), Grzegorz

*Iwanowicz z przydomkiem Połoński UCH 1587 (: Іван), Іван Зеліскович Смут. I 1588 (: *Зеліско : заліско 'лезо, наконечник або який-небудь інший предмет із заліза; праска' ЕСУМ, Станіславом Братківським Іванковичем Смут. I 1590 (: Іванко : Іван).*

XVII ст.

*Марко Грузевич TU 1602 (: *Груз : груз 'вантаж; бита цегла' ЕСУМ), Мисько Бориславський Іванкович Смут. I 1609 (: Іванко: Іван), Мисько / Миколай Зеліскович Бандрівський Смут. I 1609 (: *Зеліско, див. вище), Сень Бориславський Миськович Смут. I 1616 (: Мисько : Михайло, Мисаїл), Іван Лешкович, Юркович, Білик Смут. I 1617 (: Лешко : Олександр, Олексій, Єлисей, Леон, Олег; Юрко : Юрій), Tomasz Hnatkiewicz KGK 1617 (: Гнатко : Гнат, Ігнат, Ігнатій), Bohdan Czudnowicz PWW 1621 (: *Чудин : Чудо, Чуд: чудо, чудь Тим.), Іван Угринович, Андрійович Смут. I 1623 (: ім. Угрин : угрин 'угорець' Чучка 2011: 346; Андрій), Jerzy Ochrymowicz AKR 1628 (: Охрім, Єфрем), Joannet Nicolaum Danilowicz AGS 1631 (: Данило), Stefan Popiel Malewicz Smut. 1631 (: слов. ім. Мал: малий або Малодобр, Маломир, Малослав Чучка 2011: 226–230), Pawło Popiel Kołodrub Husakowicz Smut. 1639 (: *Гусак : гусак 'птах; дерев'яний бутель для горілки; нутрощі забитої тварини; порожниста цеглина' ЕСУМ), Івана Кульчицького Васьковича Тузика Смут. I 1652 (: Васько : Василь), Wassil Ioskowicz KGK 1653 (: Йоско : Йосип, Осип, Йосиф), Dawid Dunajewicz LK 1663 (: *Дунай : дунай 'розлив; повінь' ЕСУМ), Hieronim Gabriel Hascowicz ACH 1653 (: Гаць : Гаврило, Гапон, Гарасим, можливо, також від Михайло, див. Га(ц)ко Остап 2008: 245, Харитон, див. Hacz, Chacz Kojder 2014: 40), Wawrzyniec Hryniiewicz R 1672 (: Гринь : Григорій, Григор), Михайлу і Йоану Ільницьким Черчовичам Миськовичам Смут. III 1672 (: *Черч : черч 'черв' ЕСУМ; Мисько : Михайло, Мисаїл), Prokop Czeretowicz ПНЛ 1677 (: *Черет : черет, очерет ЕСУМ), Zacharias Archipowicz AGS 1678 (: Архун), Michaellem Jacewicz AGS 1678 (: Яць : Яків, Яким).*

XVIII ст.

Pawło Ilnicki Zankowicz Smut. 1701 (: Зань : Захар, Захарій), *Piotr Winnicki Antonowicz Smut.* 1707 (: Антон, Антін, Антоній), *Michał Fedkiewicz UKCZ* 1707 (: Федько : Федір), *Jakow Terlecki Petryłowicz Smut.* 1716 (: Пемпило : Пемпо), *Eliasz Komarnicki Aleksandrowicz Smut.* 1717 (: Aleksander MałCh 179), *Demian Pankiewicz AO* 1719 (: Панько : Пантелемон, Пантелеймон, Пантелей, Пантелій), *Marcin Manasterski Stepanowicz Smut.* 1732 (: Степан), *Jan Bereźnicki Abramowicz Smut.* 1732 (: Абрам, Аврам), *Petro Terlecki Szymkowicz Smut.* 1734 (: пол. ім. *Szymek*, *Szymko* : *Szymon* MałCh 326), *Hrehory Turzański Kahanowicz Smut.* 1734 (: *Каган : каган 'найвищий старотюркський титул; голова держави' ЕСУМ), *Maciej Trypolski Dedowicz UKCZ* 1736 (: слов. ім. *Деда*, співвідносного з антропоосною *Dědъ* Чучка 2011 : 151), *Hrehory Jaworski Czerwakowicz Smut.* 1742 (: *Червак : червак 'хробак; хвороба овець', черв'як ЕСУМ), *Михайло Мішкуда, Ігнатович Смут.* I 1743 (: Ігнат, Ігнатій), *Aleksander Dubicki Hładunowicz UKCZ* 1749 (: *Гладун : гладун 'гладкий чоловік; вид рослини' ЕСУМ), *Andrij Komarnicki Czerlenowicz Smut.* 1752 (: *Черлінь : черлінь 'деревина дуба', *Черлений : черлений, червлений 'багряний, темно-червоний' ЕСУМ), *Jan Horodyski Czobotowicz Maciejczak Smut.* 1758 (: *Чобот : чобіт, діал. чобот,), *Іліа Bereźnicki Humenowicz Kupryniak Smut.* 1762 (: Гумен : гумен 'ігумен' СУМ XVI–XVII), *Józef Hordyński Fedkowicz Smut.* 1763 (: Федько : Федір), *Szyszką Zorokowiczem KG* 1764 // *Szyszką Żarochowiczem IK* 1770 (ймовірно від *Зорок : зорок 'світло, зіниця; стертий леміш' ЕСУМ), *Bazyli Biliński Melesiewicz Wołczak Smut.* 1769 (: Мелешко : Мелетій, Омелян), *Hrehory Lityński Piskorowicz Smut.* 1771 (: *Піскож : пол. *piskorz* 'назва риби' Sstp), *Teodor Saykiewicz AGW* 1781 (: Сайко : Ісай).

Із суфіксами -ов/-ев, -ин**Князі**

Князівські родові найменування на -ин проілюстровані лише двома прикладами: *Iwana Kozieczyna PZW* 1545, *kniazia Krokotczyна ОЛ* 1552, що вживалися як взаємозамінні відповідно з формою *Кози(е)ка* (: козик 'з пол. *kozik* 'ніж для знімання шкіри'

ЕСУМ) та *Крокотка*, *Кропотка* (: рос. *кропот* 'бурмотіння', *кропота* 'сварка', *кропотать* 'бурмотіти; поратися' Трубачев 1976: II), а також з їх морфологічними варіантами на *-ич*: *Козечич*, напр., *Василь Федорович Козечич* Як. 1493 та *Крокотчич*, напр., *Jakowa Krokotczyca* ОЛ 1552.

Шляхта

Шляхетські антропоніми із суфіксами *-ов/-ев*, *-ин* також нечисленні, деякі з них мали свої морфологічні варіанти, якими записували в документах цю саму особу, напр., *васко таптюко(в)* ССМ 1404 та *васко тептюкови(ч)ъ* ССМ 1415.

XV ст.

станислав милишевъ ССМ 1421 (: слов. ім. *Милиш*, утворене від базового імені *Мил*- 'милий, любий' Чучка 2011: 236), *Боговитин* ССМ 1430 слов. ім. *Боговит* Чучка 2011: 64), *Семен Петров* АС III 1475 (: *Петро*), *Митко Кривцев* АС III 1475 (: слов. ім. *Кривець* : *кривець* 'крива людина; кривоногий; винуватець' Чучка 2011: 210).

XVI ст.

Максим Павловъ АС III 1528 (: *Павло*), *Andrei Korowaiew* PZŁ 1545 (: **Коровай* : *коровай* 'chleb weselny' Грін., див. ос. н. *Короваи* ССМ), *Serbinow* PZŁ 1545 (: **Сербин* : *сербин* 'серб; вид танцю' ЕСУМ), *Нрыска Чмтаруна* PZŁ 1545 (: **Хмара* : *хмара* або н. герба *Чмтара* SEM VI 9), *Станіслав Колчужин* ВМ 1573 (: **Кольчуга* : *кольчуга*), *Fiedor Bohowityn* RK 1583 (: див. вище).

XVII ст.

Wasyl Mielenin Jabł. V 1616 (: слов. ім. *Милен* Чучка 2011: 235), *Iwan Buiczyn* Jabł. V 1616 (: слов. ім. *Буйк*, *Буйко* Чучка 2011: 89), *Jacko Winnicki Demkowicz Pawłów* Smut. 1622 (: *Павло*), (: *Павло*), *Iwan Kulczycki Hryciów* Smut. 1627 (: *Гриць* : *Григорій*, *Григор*), *Iwan Tustanowski Kotowow* AGZ XXI 1649 (: **Комов* : *Ком* : *ком*, *kim*), *Mis Kulczycki Gutow* AGZ XXI 1649 (: нім. ос. н. *Gut* SEM V 85).

XVIII ст.

Jakub Biliński Tarasowicz Dołobów Smut. 1776 (: *Долоб : долобкувати 'видовбувати' ЕСУМ), *Wasył Kondratiukow KG* 1789 (: Кондратюк : Кондрат, Кіндрат).

Із суфіксом -'ак

Шляхта

XVII ст.

Jasenty Winnicki Maciejczak Smut. 1674 (: Мацейко : Матвії або пол. ім. *Maciejek, Maciejko* : *Maciej (Mateusz) MałCh*).

XVIII ст.

Базилія Комарницького Федчака Смут. III 1717 (: Федько: Федір), *Петра Білинського Тарасовича Лободяка Смут.* I 1743 (: *Лобода : лобода), *Павла Білинського Мельковича Фединяка Смут.* I 1743 (: Федина : Федір), *Andrij Terlecki Sawczak Smut.* 1764 (: Савка : Сава, Савел, Савелій), *Hrehory Horodyski Prokopiak Smut.* 1774 (: Прокіп, Проконій).

Із суфіксом -енко

Шляхта

XVII ст.

Nicipir Kaliniczzenko Jabł. V 1636 (: розм. ім. *Калиник* : *Каленик*).

Із суфіксом -к-

Шляхта

XVII ст.

Iwan Kotarnicki Klimonka AGZ XXI 1649 (: *Климент, Климентій*).

XVIII ст.

Петро Табачка Смут. I 1740 (: *Табака : табака 'нюхальний тютюн').

Із суфіксом -ек

Шляхта

XVII ст.

*Iwan Bereżnicki Kupryniaczek AGZ XXI 1649 (: *Куприняк : Купріян, Купер'ян, Купрії).*

Із суфіксом -*ęta у Род. відм. мн.

Шляхта

XVII ст.

*Hrus Baczynski Uhryniąt AGZ XXI 1649 (: *Угрина : ім. Угрин, що походить від давнього етноніма угрин 'угорець' Чучка 2011: 346).*

Найменування у формі Род. одн.

Князі

XV ст.

*Федоръ Козика ССМ 1455 (: *Козик, див. вище), Андрей Александрович Сонкгушковича AS III 1498 (: Сонкгушкович, див. вище).*

XVI ст.

*Януш Михайлович Сєнкгушковича AS III 1511 (: Сєнкгушкович, див. вище), Василей Богданович Путятича AS III 1514 (: Путятин: слов. ім. Путятя: Путимиръ, Путиславъ Чучка 2011: 292), Василей Иванович Курцевича AS IV 1538 (: Курцевич: див. вище), Януш Михайлович Козека Войт. 1541 (: *Козик, див. вище).*

XVII ст.

*Криштоф Юрійович Козика Як. 1653 (: *Козик, див. вище).*

Шляхта

XV ст.

*оле(х)но(м) чжоусою ССМ 1478 (: *Джус : джус 'джура, хлопець' ЕСУМ).*

XVI ст.

Богдан Яцкович Войниловича AS III 1508 (: *Войнилович : слов. ім. Войнило : Война, співвідносного з іменами зразка *Войнѣгъ*, *Воймиръ* Чучка 2011: 109-110), Богдан Иллович Боговитиновича AS III 1520 (: Боговитин : слов. ім. Боговит Чучка 2011: 64), Федько Богданович Хребтовича AS III 1521 (: Хребтович : хребет), Андрѣй Юхнович Єловича AS III 1528 (: Єло : Єлисей, Ялисей, Єлизар), *Matwij Daszkowicz Kornilowicza* AS III 1530 (: Корнилович : Корнило, Корнилій), *Ostafiej Bohdanowicz Iwanowicza* AS VI 1558 (: Іванович : Іван), Іван Дчуса DŁ 1569 // *Iwan Dzusa* RK 1583 // Григорей Джуса RK 1583 (: *Джус, див. вище).

XVII ст.

Богдан Іванович Боговитиновича AS III 1520 (: Боговитинович : Боговитин, див. вище), Іван Олехнович Хребтовича Богуринский AS IV 1542 (: Хребтович, див. вище), *Iwan Dzusa* PWW 1621 (див. вище), *Fedor Hryhorowicz Sredicza* LK 1663 (: *Середич : *Середа : середа або від слов. ім. Середа Чучка 2011: 318).

XVIII ст.

Dziusy LW 1789 (: *Джус, див. вище).

Семантичні патроніми

В антропоніміконі привілейованого прошарку наявні назви, що формально дорівнюють іменам слов'янського та християнського походження в їхніх календарній, скороченій та гіпокористичній формах, які шляхом трансонімізації перейшли до категорії прізвищевих назв, родових та індивідуальних прізвищ⁸. Деякі з них мотивовані іменами польської культурної традиції, напр., *Hanisz*, *Hanik* : *Jan*.

Прикладом може слугувати родове найменування князів Сангушків із династії Гедиміновичів, утворене від імені родоначальника Сангушка (Сендюшка) Федьковича, яке члени

⁸ У деяких випадках неможливо бути абсолютно впевненим, чи має суфікс у похідній формі імені зменшувальну або патронімічну функцію, напр. *Боженець*.

роду вживали паралельно з формами на -ович/-евич, напр., *Roman Fedorowicz Sankhuszko* DW 1569 та *Dmytryja Sanguskiowicza* ОЛ 1552 // *Gmytreia Sanguszkowicza* ОЛ 1552, а також прізвищева назва князів Путятів з династичної гілки Ольгердовичів: *Иван Путята* АС I 1437.

Інші фіксації – це додаткові ідентифікаційні означення, а саме *Муньча*, яке в XVI ст. приєднав до родової назви один із представників князів Масальських, з волинської гілки Рюриковичів: *Iwan Masalski Muńcza* PZK 1545; *Война*, прийняте в честь засновника роду князями Воронецькими Ольгердовичами, напр., *Томаш Станіславович Война Воронецький* Як. 1598, а також індивідуальні прізвиська: *Дуда*, яке належало князю Івану Полубенському: *Иван Андрійович Дуда Полубенський* Як. 1556, *Нелюб*, прийняте князем Олександром Гольшанським, із литовських удільних князів, сином київського намісника Івана Ольгимунтовича: *Олександр Іванович Гольшанський Нелюб* Як. 1405 та *Мамай*, прізвисько приєднане до родової назви князем Іваном Львовичем Глинським на честь славного пращура, татарського темника, одного з претендентів на престол Золотої Орди: *Иван Львович Глинський Мамай* Як. 1522.

У XVII ст. джерела засвідчують про те, що православна частина роду Четвертинських прийняла додаткове найменування *Святополк*, вшановуючи протопласта турівської гілки Рюриковичів – Святополка Ізяславича, напр., *Stefana Swiatopółka na Żytowie u Kniażey Krynicy Czetwertynskiego* ПНЛ 1677.

Більше прикладів семантичних патронімів фіксують документи, які стосуються шляхти.

Князі

XV ст.

Олександр Іванович Гольшанський Нелюб Як. 1405 (: слов. ім'я *Нелюб Чучка* 2011: 258, *Иван Путята* АС I 1437 (: слов. ім. *Путята*: *Путимиръ*, *Путиславъ Чучка* 2011: 292).

XVI ст.

Иван Львович Глинський Мамай Як. 1522 (: *Мамай* : тюрк. ім. *Мамай*, *Суперанская* 1987: 53), *Iwan Masalski Muńcza* PZK 1545, *Иван Федорович Мунча Масальський* Як. 1560 (: *Муньча* : *Мунько* :

Филимон, Соломон або Мусій, Мойсій, див. *Mojżesz MalCh*: 293), Іван Андрійович Дуда Полубенський Як. 1556 (: слов. ім. Дуда : дуда 'назва інструмента' Чучка 2011: 178), Ле(в) Са(н)кгушъко Коше(р)ски(и) ВГ 1569, *Fiedor Romanowicz Sanguszko* RŁ 1583 (: Сангушко, Сендюшко: Олександр, див. Сандар, Сандик ТСУІ), Лву Воине Вороницькому (Дав.) КЗК 1578 (: слов. ім. Война, Войно або від двоосновних ім. Войнѣгъ, Воймирѣ, Войславѣ Чучка 2011: 109, можливе також походження від н. герба Война (Wojna) (SEM VI 68).

XVII ст.

Станіслав Станіславович Война Воронецький Як. 1607 (: див. вище), Адамови Александрови Санкгушкови ТУ 1638 (: див. вище), *Zacharyaszem Swiatopelkiem Czetwertenskim* PZŁ 1644, *Wacław Światopelk Czetwertyński* UKCZ 1662, *Gedeon Swiatopolk Czetwertyński* ПНЛ 1677 (: слов. ім'я Святополк Чучка 2011: 315).

XVIII ст.

Felicjan Swiatopolk Czetwertyński UKCZ 1775, *Janusz Tomasz Światopelk Czetwertyński* UKCZ 1785 (: див. вище), *Hieronima Pawłowicza Szanguszka* ІБ 1795 (: див. вище).

Шляхта

XV ст.

Григорей Исаевичъ Громыка ССМ 1410 (: слов. ім. Громика : Громислав Чучка 2011: 140), Богуша Оверкича Тимоха ССМ 1438 (: Тимох : Тимофій), *Andreas Czurilo* AGZ XIII 1447 (: Чурило, Курило : Кирило), Єремиєю Ша(ш)ко(м) ССМ 1459 (: слов. ім. Шашко : ймовірно від пол. *Szaszko* : *szaszok* 'блязень' Чучка 2011: 363–364), Михоула Андроника ССМ 1462 (: Андроник, Андрон), *Petrus Wolczko de Clodzyencze* AGZ VII 1464 (: слов. ім. Вовчко : Вовк Чучка 2011: 106), Стецька Шишку ССМ 1475 (: слов. ім. Шишка співзвучного з ап. шишка Чучка 2011: 365), ивану ю(р)ши УГ 1489 (: Юрша : Юрій), Олехно Скорута ССМ 1491 (: слов. ім. Скорута, можливо, від антропооснови Скор- Чучка 2022: 322), Яцко Хвалелѣи ССМ 1498 (: Фалалій).

XVI ст.

Sečen Koszka AS III 1509 (: слов. ім. Кошка, співвідносного з кошка єкішка' Чучка 2011: 207), *Mikołaj Krzczon z Jaślikowa* CZ 1514 (: пол. ім. Krzczon MalCh 265), Федор Мишка AS III 1528 (: слов. ім. Мишка : мишка, також від Мишка : Михайло), Иванъ Дениско AS III 1528 (: Дениско : Денис), *Iwana Chomeka* PZŁ 1545 (: Хомик : Хома), *Mikołai Bogusch* IK 1560 (: слов. ім. Богуш : Богуслав, Богухвал Чучка 2011: 67), Андрій Угрин Смут. I 1561 (: ім. Угрин : угрин 'угрець' Чучка 2011: 346), *Bogufał Michałowicz Pawsza* UKCZ 1566 (: Павша : Павло), *Sečen Bran* ПВЛ 1567 (: слов. ім. Бран : Браниборъ, Бранимиръ Чучка 2011: 79), Иван Патрикѣи ПВЛ 1567 (: Патрикій, Патрикей), *Sečen Jeło* DŁ 1569 (: Єлеазар, Єлисей, Єлії), *Ostafej Borejko* DŁ 1569 (: Борейко : Боривой, Боримиръ Демчук 1988: 32 або н. герба *Borejko* Niesiecki 1839: II 241–242), *Iwan Hniewosz* DW 1569 (: слов. ім. Гнівошъ : двоосновних імен зразка Гнѣвомиръ, Збыгнѣвъ Чучка 2011: 125), *Filon Siemaszko* Jabł. XX 1571 (: Семашко : Семен, також від Семирадь Морощкин 1867: 176), *Iwana Olizara* Jabł. XX 1572 (: розм. Олизар : Елизар, Єлеазар), Тихно Иванович Хомек Смородовский КЗК 1578 (: Хома), Гаврило и Марина Сасини ВМ 1578 (: Сасин, що походить від нім. етноніма *Sax* 'саксонець'; співвідносне також з християнським іменем Сасоній Чучка 2011: 313), *Iwana Sołtana* Jabł. XX 1581 (: кабардино-черкеське з арабського ім. Султан Суперанская 1987, Демчук 1988: 134 або угор. *Zoltán* Чучка 2003: 100, також від н. герба *Sołtan* Gajl 2003: 355 або ап. султан), *Mikołaj Patrykijewicz Sieniuta* RK 1583 (: Сенюта : Семен або н. герба *Sieniuta* Niesiecki 1839: VIII 361), *Fiedor Michajłowicz Łasko* RK 1583 (: Ласко : Уласко : Улас або двоосновних імен зразка Ласлав, Ладислав Демчук 1988: 89), *Fiedora Mielezka* RW 1583 (: Мелешко : Мелетій), Остафій Иванович Горностай Як. 1585 (: слов. ім. Горностай : горностай Чучка 2011: 133), *Joannes Hanyszey* AKR 1588 (пол. ім. Hanisz : Hanus, Hanusz : Jan, лат. *Iohannes*, нім. *Johann* MalCh 243), *Ihnat Turzański* Lylo Smut. 1592 (: південнослов'янського Лило, співвідносного з Илија, Милослав, Милован Чучка 2005: 338, див. також Лільо : Ілля ТСУІ), Стефан Івко ВМ 1597 (: Іван), Матей Росток ВМ 1599 (: ймовірно від двоосновного імені Ростислав або Ростимир Чучка 2011: 308).

XVII ст.

Iwan Dobrzański Sokół Smut. 1602 (: слов. ім. Сокіл : сокіл Чучка 2011: 326 або від ап. *sokół* ‘сокіл’), *Fedorowi Czarnotowi Jabł.* V 1616 (: слов. ім. Чорнота Чучка 2011: 362, *Czarnota* SEM I 41), *Іван Лешкович, Юркович, Білик Смут.* I 1617 (: слов. ім. Білик Чучка 2011: 53), *Самійло Горностай Як.* 1618 (див. вище), *Teodor (Fedor) Jelec UKCZ* 1620 (: Єлець : Єлусей, Ялусей, Єлизар), *Wasil Setwruk PWW* 1621 (: Севрук : Север, Севір), *Jan Hromyka PWW* 1621 (: слов. ім. Громика Чучка 2011: 140), *Mikołaj Sołtan UKCZ* 1633 (див. вище), *Mikołaj Mieleszko UKCZ* 1640 (див. вище), *Abraham Haraszko AGS* 1642 (: Гарашко : Гарасим, Герасим), *Hryn Kulczycki Nedwid AGZ XXI* 1649 (: слов. ім. Медвідь : медвьдъ ‘ведмідь’ Чучка 2011: 233), *Wasil Siemasz AGZ XXI* 1648 (: Семаш : Семен, також від *Семирадъ* Морощин 1867: 176), *Wasko Tatumir AGZ XXI* 1648 : слов. ім. Татомир Чучка 2011: 339), *Nicoalus Lipski Masło KGK* 1652 (: слов. ім. Масло : Масломет, Маслобог Чучка 2011: 232-233), *Iuzeph Suprunik KG* 1655 (: Супруник : Супрун), *Teodosa Sulima ПВ* 1662 (: слов. ім. Сулим : Сулимир Чучка 2011: 337), *Федько Кульчицький Ільич Мацік Смут.* I 1662 (: Мацік : Маміій), *Janowi Kosmowi KGŁ* 1665 (: Косма), *Jarostaw Pociej PW* 1662 (: Памей, Паміій, Inamіій), *Jana Deniska ПВ* 1662 (: див. вище), *Stanisław Oleszko ПНВ* 1678 (: Олешко : Олександр, Олексій), *Jerzy Nieczaj UKCZ* 1690 (: слов. ім. Нечай Чучка 2011: 263).

XVIII ст.

Станіслав Кульчицький Тарасович Волчко Смут. I 1702 (: слов. ім. Вовчко : Вовк Чучка 2011: 106), *Луці Бачинському Лешковичу Терешку Смут.* I 1702 (: Терешко : Терентій), *Теодор Білинський Слотило, Ганик Смут.* I 1704 (: пол. ім. *Hanik* : Jan, лат. *Johannes*, нім. *Johann* MalCh 246), *Михайло Кульчицький Костик Смут.* I 1712 (: Костик : Костянтин), *Michał Antoni Pawsza UKCZ* 1715 (: див. вище), *Павло Білинський Качкинович Гур Смут.* I 1717 (: Гуріій), *Hawryło Stupnicki Saturnik Smut.* 1728 (: Сатурн), *Antoni Sieniuta UKCZ* 1733 (: Сенюта, див. вище), *Adam Odynieć Siemaszko UKCZ* 1736 (: Семашко, див. вище), *Григорія Бачинського Лешковича Процика Смут.* I 1750 (: Процик : Прокін, Проконіій), *Michała*

Bożenca Jełowickiego KG 1754 (: слов. ім. Бож Чучка 2011: 68–69, див. також *Boż, Božen : Boguchwał, Bogusław SEM I 14*), *Michała Woynę* AGW 1760 (: слов. ім. Война, див. вище).

3. ВІДАПЕЛЯТИВНІ ІМЕНУВАННЯ

В антропоніміконі привілейованого стану назви відапелятивного походження досить рідко використовувалися в ідентифікації, складаючи третю щодо частотності групу ідентифікаційних засобів. У момент номінації вжиті метафорично чи метонімічно загальні слова вказували на внутрішні чи зовнішні риси людини, певні обставини її життя, що супроводжувалося зміною їх предикативної функції на референційну. Вони стали виконувати функцію індивідуальних прізвиськ, а згодом історичних прізвищ (див. *Способи номінації привілейованого прошарку*). Це здебільшого антропоніми, які виникли шляхом онімізації, тобто переходу з апелятивної площини мови до антропономастичної, вони формально дорівнювали загальним назвам, мали іменникову або прикметникову структуру. Невелику частину складали похідні з формантами *-ик, -ек, -ка, -айко, -ейко, -айло, -ало, -іло/-ило, -ина, -ош* та композити, парадигматичні утворення із закінченням *-ø, -а* та *-o*.

3.1 Найменування, тотожні загальним назвам

Князі

В антропоніміконі князів наявні індивідуальні прізвиська, які з'являються у зв'язку з однойменням дітей. Це були числівники або прикметники, що вказували на вікові відносини між братами, напр., *Семен Молодий (Малий) Васильович Збаразький, Манівський Як., Войт. 1489 (: малий), Семен Середній Васильович Збаразький Як. 1474 (: середній), Семен Старший Васильович Збаразький Як. 1482 (: старший), Іван II Васильович Хромий Глинський Як. 1508, kniaź Dobrowicki tenszyi PZŁ 1545 (: менший), Федір старший Стефанович Ружинський, Федір молодший Стефанович Ружинський Як. 1578 (: молодший)*. Цього типу означення засвідчують давньокиївські пам'ятки з XII ст. (Медвідь-Пахомова 1999: 105–106).

Відапелятивне походження мали також інші індивідуальні та родові іменування, успадковані наступними поколіннями. Вони зафіксовані в документах, що стосуються декількох князівських родів із династії Гедиміновичів, династії тюркського та невстановленого походження.

Князь Дмитро Денисович Хованський прийняв прізвисько *Гроза*, успадковане також його синами, напр., *Jana Hrozy Chowanskiego* AGK 1684 (: *гроза* ‘погроза; суворість; покарання’ СУМ XVI–XVII). Наявність таких найменувань могла також мати зв’язок із розгалуженням роду і означати нову гілку, про що засвідчує генеалогія Курцевичів Корятівичів. У XVI ст. князь Василь Іванович прийняв прізвисько *Булига*, зафіксоване в поколінні його онуків: *Дмитръ Курцевич Булыга* КЗК 1578, *Samuel Joannis Kurczewicz Bulicha* Alb. 1615, *Maxim Butyha* KG 1680 (: *булига* ‘вид рослини’ Грін.; ‘камінь, сукувата палиця’ СУМ в 11 т., або тюрк. *булига* ‘неотесаний, грубий чоловік’ Pakszys 1995: 57).

Цього типу прізвиська фіксуємо і в роді Глинських тюркського походження. Князь Лев Борисович, що володів Старим Глинськом на Сулі, прийняв додаткове найменування *Сліпий*, якого вживав також один із його синів: *Лев Борисович Сліпий Глинський* Як. 2 пол. 15 ст. В інших членів роду використовувалися такі прізвиська, як: *Великий* (: *великий*), *Хромий* (: *хромий*), напр., *Іван Борисович Великий Глинський* Як. 1498, *Григорій (Юрій) Борисович Хромий Глинський* Як. 1503.

У роді князів Капустів невстановленого походження Петро, онук родоначальника та слуга князя Володимира Глинського Путивльського, прийняв прізвисько *Горчак* (: *горчак*, *гірчак* ‘рід рослин; прісноводна риба; неїстівний гриб’ ЕСУМ): *Петро Федорович Капуста Горчак* Як. 1539.

Відапелятивні антропоніми виконували також функцію самостійних родових прізвищевих назв: *Олександръ Иванович Носъ* ASI 1443 (: *нос*, *ніс*), *Федір Іванович Капуста* Як. 1475, *Іван Капуста* Як. XV ст. (: *капуста*), *Юрій Смага* Як. XV ст. (: *смага*), *Семен Іванович Лико* Як. 1621 (: *лико* ‘внутрішня частина кори молодих листяних дерев, перев. липи, що легко відокремлюється від стовбура і ділиться на стрічки; виріб з такої частини кори та ін.’ СУМ у 20 т.).

Більше прикладів відапелятивних найменувань фіксують джерела, які стосувалися бояр, панів та зем'ян-шляхти.

Шляхта

XV ст.

ходко чемерь ССМ 1411 (: *чемір, чемер* 'хвороба коней; хвороба хребта, біль у животі, біль у ділянці серця', *чемер 'чуприна'* ЕСУМ), *Борис Головаты* ССМ 1421 (: *головатий*), *Ивань Чорный* AS I 1424 (: *чорний*), *Nicoalus de Dobanyowicze Wnuczek* AGZ XIII 1439 (: *пол. wnuczek* 'онучок' USJP), *Chriczco Popyel* AGZ XIII 1439 (: *пол. popiel*, *стпол. popiół* s.v. *popiół* SEM 1: 230 'попіл', також 'різновид лисиці з сірою грудкою' Rymut 2001 II: 279.) *Гринко Болобань* ССМ 1440 (: *балабан* 'різновид сокола; велика квасоля; вид печива' ЕСУМ), *Alexander Cokoth* AGZ XIII 1441 (: *кокот* 'пустун', *кокотіти* 'лепетати, базікати' ЕСУМ або *пол. kokot* 'півень' SXVI), *Bartholdus v. Ozog de Nakel* AGZ XIII 1442, *чобото(м)ь* ССМ 1445 (: *чобот, чобіт*), *Степань Гуща* ССМ 1449 (: *гуща*), *Nicolaus de Nathkowicze Golambek* AS III 1468 (: *пол. gołąbek* 'малий голуб' USJP).

XVI ст.

Korniło Tur CZ 1515 (: *тур*), *Wasył Winnicki Łuczniak* Smut. 1515 (: *лучник* 'воїн, озброєний луком; майстер, що виготовляє луки' СУМ у 20 т.), *Jan zwany Kostur z Jaślikowa* CZ 1518 (: *пол. kostur* 'палиця' SXVI), *Сенко Владыка* AS III 1528 (: *владыка*), *Сенко Посник* AS III 1528 (: *постник, пісник* 'той, хто постить' ЕСУМ), *Fedor Sozański Humien* Smut. 1539 (: *гумен* 'ігумен' ЕСУМ), *Іван Лопатка* Груш. VI 1539 (: *лопатка*), *Iwan Dehot* PZŁ 1545 (: *дъоготь* СУМ у 20 т.), *Borysa Diaka* PZŁ 1545 (: *дяк*), *Zachary Popiel* Smut. 1546 (див. вище), *Іван Зеліско* Смут. I 1559 (: *залізко* 'лезо, наконечник або який-небудь інший предмет із заліза; праска' ЕСУМ), *Dronczicz Soroka* IK 1560 (: *сорока*), *Бориса Ивановича Совы* WW 1563 (: *сова*), *Fedor Tysza Wykowski* UKCZ 1566 (: *тиша*), *Fedko Matkowski Skyba* Smut. 1567 (: *скиба*), *Філон Скобейкович Кордиш* Як. 1569 (: *лат. cor, cordis* 'серце' SŁŚ), *Jusko Szczoka* DŁ 1569 (: *щока*), *Михайла Голуба Остафій* Коровай Селецький ВМ 1570 (: *коровай*), *Тимоф(е)и Обух* Воцятинский ВГ 1577 (: *обух* 'тупа частина

гострого знаряддя (переважно сокири) або зброї, що міститься з протилежного боку від гострої та ін.' СУМ у 20 т.), *Pawła Rybki Smut.* 1578 (: *рибка*), *Яну Воронє Боротинському КЗК* 1578 (: *ворона*), *Тутофієја Тоґкача Јабл.* XX 1581 (: *товкач* 'дятел' ЕСУМ; 'товстий дерев'яний стрижень, ударами, натискуванням якого ущільнюють яку-небудь масу або подрібнюють, розтирають що-небудь; спеціально оброблений камінь, яким товчуть, розтирають що-небудь; нерозумна людина' ВТС), *Panasa Tryznu Јабл.* XX 1581 (: *тризна* 'поминки' ЕСУМ), *Semen Snyhur UKCZ* 1583 (: *снігур*), *Hordej Suryn RŁ* 1583 (: *шурин* 'брат дружини' ЕСУМ або від *Сурина гора*), *Федір Злоба ВМ* 1583 (: *злоба*), *Васька Кульчицького Сметанки Смут.* I 1585 (: *сметанка*), *Павла Комарницького Петрашевича Дружби Смут.* III 1590 (: *дружба*), *Sieńko Tustanowski Nahorny Smut.* 1590 (: *нагірний*), *Stanisław Kulia KG* 1594 (: *куля*), *Petro Biliński Tarasowicz Swystula Smut.* 1599 (: *свистуля* '(орн.) вівчарик жовтобровий' ЕСУМ).

XVII ст.

Андрій Гординський Антонович, Сурмач, Сметанчик Смут. II 1603 (: *сурмач*), *Михайло Олехнович Ласко Як.* 1607 (: *ласько* 'ласун' ЕСУМ), *Fedor Proskura Suszczanski UKCZ* 1615 (: *проскура* 'круглий хлібець у православних церковних обрядах' ЕСУМ), *Aleksander Bałaban Јабл.* V 1616 (див. вище), *Fedor Puhacz PWW* 1621 (: *пугач* 'вухата сова' ЕСУМ), *Szimon Skoworodka PWW* 1621 (: *сковорідка*), *Jacko Popiel Smut.* 1625 (див. вище), *Hrycko Tustanowski Nahorny Smut.* 1628 (: див. вище), *Waska Kulczyckiego Poliwki Smut.* 1629 (: *поливка* 'рідка приправа, яку додають у страву для поліпшення її смаку; підлива, соус; діал. юшка, суп' СУМ у 20 т.), *Fedko Kulczycki Kotcz Smut.* 1632 (: *ковч* 'ковчег; діал. 'верстат для валяння сукна' СУМ у 20 т.), *Fedko Horodyski Czobotowicz Żurawel Smut.* 1632 (: *журавель*), *Hryćko Kulczycki Śmietanka Hryckowicz Smut.* 1634 (: *пол. śmietanka* 'сметанка', див. вище), *Basili Orda AGS* 1634 (: *орда* напр., 'об'єднання кількох кочових племен під владою одного хана у тюркських і монгольських народів; середньовічна феодальна держава у тюркських і монгольських народів; татарсько-турецьке військо; *перен., зневажл.* 'те саме, що збігівще; вороже військо'

СУМ у 20 т.), *Базилія Кульчицького Тарасовича Ханки* Смут. I 1644 (: *ханка* 'пастка' ЕСУМ), *Senko Kulczycki Hnida* AGZ XXI 1649 (: *гнида*), *Dominik Horoch* PCH 1649 (: *горох*), *Łukasz Bilinski Szafran* AGZ XXI 1649 (: *шафран*), *Fedko Łucki Biały* AGZ XXI 1649 (: пол. *biały* 'білий'), *Jarosz Łucki Jedynak* AGZ XXI 1649 (: діал. *єдинак* 'одинак' СУМ у 20 т.), *Iwan Bilinski Sroda Grodzewicz* AGZ XXI 1649 (: пол. *środa* 'середа'), *Wasko Winnicki Duczyk* Smut. 1649 (: *дука*, *дук* 'господар, багач, князь' ЕСУМ, або від ім. *Дука* ЕСУМ, *Jacko Ortyński Łabędź* Smut. 1649 (: пол. *łabędź* 'либідь' або н. герба *Łabęć* SEM 6 : 30), *Saban* IW 1663 (: *сабан* 'примітивний плуг' ЕСУМ), *Michajło Jaworski Pletenik* Smut. 1649 (: *плетеник* 'плетений виріб з білого тіста; обплетений лозою бутель' ЕСУМ), *Pawła Tetry* KG 1665 (: *тетера* 'тетеря' Грін.), *Стефан Табака* Смут. I 1671 (: *табака*), *Łukasz Hrazny* UKCZ 1674 (: *грязний*), *Teodora Wereszczaki* ПНЛ 1677 (: *верещака* 'той (та), хто багато верещить' СУМ у 20 т.), *Alexander Suszczewica* ПНЛ 1677 (можливо, від *сочевіця*), *Feodor Dubina* ПНЛ 1677 (: *дубина*), *Prokor Jan Skoworodka* UKCZ 1682 (: див. вище), *Pawłem Zubet* AGK 1684 (: *зуб*), *Maciey Hryb Hrytiacki* R 1696 (: *гриб*).

XVIII ст.

Bazylego Hrysznika KG 1701 (: *грішник*), *Йоан Білинський Слотило Ванда* Смут. I 1708 (: *ванда* 'вид батога' Грін.), *Bogusław Weryhe* KG 1708 (: *верига* 'ланцюг, кайдани' СУМ XVI–XVII, *Павла Кульчицького Сметанки Ручки* Смут. I 1714 (: *сметанка*, *ручка*), *Daniło Sozański Worona* Smut. 1714 (: *ворона*), *Krzysztof Popiel Dumicz* Smut. 1749 (див. вище), *Mikołaj Proskura Suszczański* UKCZ 1779 (: *проскура*, див. вище), *Jacenty Baraniecki Kowcz* Smut. 1757 (: див. вище), *Antoni Tałataj* KG 1789 (: *талалай* 'людина, яка багато говорить' Грін.).

3.2. Відапелятивні суфіксальні утворення

Із суфіксом -ик

Шляхта

XVI ст.

Миколая Остика ВГ 1569 (: *осот* Грін.).

XVII ст.

Андрій Гординський Антонович, Сурмач, Сметанчик Смут. II 1603 (: сметанка), *Fedko Horodyski Zurańwik AGZ XXI 1649* (: журав 'журавель').

XVIII ст.

Jan Biliński Słotyło Caryk Smut. 1711 (: цар 'володар якоїсь країни' або від царик : '(іхт.) йорж; (орн.) волове очко' ЕСУМ, Стефан Бачинський Лешкович Цапик Смут. I 1768 (: цан 'самець (дикої) кози; самець сарни; перен. чоловік з неприємним, фальшивим голосом; бородатий старий чоловік' ВТС).

Із суфіксом -ек

Шляхта

XV ст.

Alexander Kokothek AGZ XIII 1441 (: кокот 'пустун', кокотіти 'лепетати, базікати' ЕСУМ або пол. *kokot* 'півень' SXVI).

XVI ст.

Павло Жукотинський Шутич, Владичек Смут. III 1660 (: владика).

Із суфіксом -к(а)

шляхта

XVI ст.

Czichna Korkoszka Jabł. XX 1581 (: коркоші 'спина, плечі' ЕСУМ).

Із суфіксом -айко

шляхта

XVII ст.

Patweł Paclawski Potyrajko AGZ XXI 1649 (: потирати 'загубити, втратити' ЕСУМ).

Із суфіксом -ейко

шляхта

XVI ст.

Гришко Промчейко AS III 1528 (: промчати).

Із суфіксом -айло

шляхта

XVII ст.

Jacko Kulczycki Stokajło AGZ XXI 1649 (: *штокати* 'говорити *што*, взагалі намагатися висловлюватися по-російському' ЕСУМ).

XVIII ст.

Яцентія Кульчицького Вачинича Штокайла Смут. I 1721 (: *штокати*, див. вище).

Із суфіксом -ало

шляхта

XV ст.

Миколай Гримало ССМ 1467 (: *гримати*).

XVI ст.

Mytko Poskrebtało UKCZ 1520 (: *скребти, скребтати* 'чистити скребницею' ЕСУМ).

Із суфіксом -іло/-ило

шляхта

XVI ст.

Богдан Покотило КЗК 1578 (: *покотити*).

XVII ст.

Стефан Білинський Слотило, Царик Смут. I 1647 (: *слотити* 'мрячити, дощити' ЕСУМ), *Iwan Kulczycki Szumiło* AGZ XXI 1649 (: *шуміти*).

Із суфіксом -ина

князі

XVI ст.

Юрємь Богдановичом Пузыною КЗК 1578 (: *пузо* Грін.).

шляхта

XVII ст.

Andrzej Puzyna z Kozielska UKCZ 1689 (див. вище).

Із суфіксом -ош

шляхта

XVI ст.

Iwan Złotosz CZ 1515 (: пол. złoty ‘золотий’).

3.3 Композити

Князі

XVI ст.

Темрюк Шимкович П’ятигорець Як. 1598 (: н’ять + горець).

Шляхта

XVI ст.

Iwana Olechnowicza Borzobohatoho AS III 1533 (: барзо ‘дуже’ СУМ XVI–XVII + богатый ‘багатий’ ССМ), Івана Вышетравку ПВЛ 1567 (: више ‘вище’ СУМ XVI–XVII + травка), Hricka Nepituszczoho PZŁ 1545 (: не ‘ні’ ССМ + питущий Грін.).

XVII ст.

Mikołaj Sołohub PWW 1621 (: солодкии + губа), Aleksander Makosi Bakowiecki KGK 1652 (: мука + сіяти).

XVIII ст.

Dominik Wyszotrawka Smut. 1758 (див. вище).

3.4 Парадигматичні утворення

із закінченням -ø

шляхта

XVII ст.

Самійло Лащ Тучапський Як. 1629 (: лащитися або від християнського імені Łaskarz Rymut 2001 II: 34)

із закінченням -а

шляхта

XVII ст.

Zakliki ПНВ 1678 (: закликати).

із закінченням -о

шляхта

XVIII ст.

Стефана Кульчицького Тарасовича Цмайло Смут. I 1761
(: цмайлик 'немовля' ЕСУМ).

4. НАЙМЕНУВАННЯ, ТОТОЖНІ НАЗВАМ ГЕРБІВ

Герби – це символічні зображення, що належали державі, місту та представникам чи цілим родам привілейованого прошарку. Початки протогербової символіки в Україні сягають часів Володимира Великого, проте до другої половини XVI ст. гербова традиція не була розвинутою. За привілеєм з 1434 р. руські князі та бояри отримали право користуватися гербами литовської знаті, а після Люблінської унії українська та білоруська шляхта стала позичати гербові знаки з польської геральдики й уживати їх разом зі своїми (Яковенко 2008: 53-57; Кубійович 1993 I: 373).

Від назв гербів інколи утворювалися іменування їхніх власників і вони виконували прізвищеву функцію, а також функцію додаткових спадкових означень, що стояли поруч давніх родових назв. В аналізованих джерелах (гіпотетичні) геральдичні утворення фіксуються, починаючи з XVI ст. Оскільки вони були хронологічно пізнішими від антропонімів, топонімів чи загальних назв, які слугували мотиваційною основою цього типу найменувань (SEM 6 IX), не завжди можна встановити їхню достовірну мотивацію. Отже, деякі із наведених нижче прикладів можуть мати подвійну мотивацію і походити як від назв гербів, так і від назв землеволодінь чи антропонімів родоначальників, славних предків, або апелятивів, що згодом стали основою для тих гербових назв. Думаємо, не викликає сумніву геральдичне походження тих назв, які стояли між ім'ям та прізвищевою назвою в багатокомпонентних формулах.

Князі

XV ст.

Дмитро Головня Войт. XV ст. (: н. герба *Hołownia* Niesiecki 1839: IV 365-366, VII 206 або від ап. *головня*).

XVI ст.

Stefan Rużyński PZŁ 1545, *Knjaz Michajło a knjaz Dmitr Iwanowiczi Rużiński* DW 1569, *Ми(х)аило Федорови(ч) Ружи(н)ски(и)* BG 1570 (: н. герба *Rożyński*) Niesiecki 1839 VIII: 167–168 або ойк. *Ружин*); *Матфея Четвертенского* OK 1552 (: н. герба *Czetyrtyński* Niesiecki 1839 III: 225 або від ойк. *Четвертня*); *Fedor Hołownia Ostrożecki* PZŁ 1545, *kniazia Fedora a knehini Juriewoie Ostrożeckich* PZŁ 1545, *Fedora Hołowniu* PZŁ 1545, *Petr Hołownia* PZW 1545, *Андрѣй Федорович Головня* ПВЛ 1567, *Andrej Hołownia Ostrożekij z Ostrożca* DŁ 1569 (: н. герба *Hołownia*, *Ostrożęcki* Niesiecki 1839: IV 365-366, VII 206 або від *головня* та від ойк. *Острожець*); *Kostentyn Ostrozkij* DŁ 1569 (: н. герба *Ostrogski* Niesiecki 1839 VII: 171-172 або від ойк. *Острог*).

XVII ст.

Daniela Ostrogskiego R 1634 (: див. вище); *Павло Друцький Любецький* Як. 1638 (: н. герба *Druck*, *Drucki* Niesiecki 1839 III: 409 або від ойк. *Друцьк*), *Alexandra Hilarego Swiatopołka Czetyrtertenskigo* ICZ 1677 (: див. вище); *Heremiego Michała Korybuta na Wiszniowcu i Łubniach Wiszniowieckiego* AGK 1684, *Konstantym Krzysztophem Korybutem Wiszniowieckim* AGK 1684 (: н. герба *Wiśniowiecki* Niesiecki 1839 IX: 345 або від ойк. *Вишневець*; н. герба *Корибут* Ostrowski 1906: 151 або від лит. ос. н. *Kāributas* LPŽ 1925, див. також SEM VII 26).

XVIII ст.

Albert Mikołaj Korybut Woroniecki UKCZ 1742 (див. вище).

Шляхта

XV ст.

оташко давидовскии корчакъ CCM 1419 (: н. герба *Korczak* SEM VI 23–24), *Олізар (?) Васильович Кірдей* Як. 1424 (: н. герба

Kierdej SEM VI 22 або від не збереженого в українській мові апелятива *кирдей*, спорідненого, напр., з *кирдатий* ‘людина з коротким або кирпатим носом; мордатий’, *кирдуватий* ‘кремезний’ Єфименко 2003: 87–88).

XVI ст.

Ивашко Гуторъ AS III 1528 (: н. герба *Hutor Niesiecki* 1839 I: 553 або від ап. *гутір* ‘розмова’, *гуторити* ‘розмовляти’ Грін.), *Тухно Кисел* AS III 1528, *Hrehory Kisiel Niskiniński* RW 1583 (: н. герба *Kisiel Niesiecki* 1839 V: 95 або від *кисіль* ‘драглиста страва з ягідного або фруктового сиропу, молоко тощо з домішкою крохмалю’ BTC), *Hawryła Bokija* AS VI 1558, *Ян Бокъй Зарецкии* ПВЛ 1567 (: н. герба *Bokiej Niesiecki* 1839 II: 216–217 або від ап. *бік*), *Jarofej Hutor Rohaczowski z Rohaczowa* DŁ 1569 (: н. герба *Hutor*, див. вище), *Дмитръ Занкович Дедеркало* КЗК 1578 (: н. герба *Dederkało Niesiecki* 1839 II: 338–340, можливо, також від *дедеркати* ‘повторювати де-де’ Редько 200: I: 289 або від *Дедерка* : слов. двоосновного ім. зразка *Дедомир*, *Дедослав* Чучка 2005: 188), *Iwan Kirdej Mylski* RŁ 1583 (: див. вище), *Іван Корсак* ВМ 1581 (: н. герба *Korsak Gajl* 2003: 284 або від *корсак* ‘полози саней’ Осташ 1996: 546, можливо, також від **Корс* : *корс* ‘вигин полоза’, *корса* ‘полоз саней’ ЕСУМ), *Марко Борейко Кнерутинский* ВМ 1581 (: н. герба *Borejko Niesiecki* 1839 II: 241–242 або від слов. ім. *Боривой*, *Боримиръ* Демчук 1988: 32), *Michajło Bołtharyn* RK 1583 (: н. герба *Bułtharyn Gajl* 2003: 263 або від етноніма *болгарин*), *Тухно Номіак Смодовски* RŁ 1583 (: н. герба *Chomiak Gajl* 2003: 38 або від ап. *хом’як*).

XVII ст.

Moyzesz Sieniuta PWW 1621 (: н. герба *Sieniuta Niesiecki* 1839 VIII: 361 або від ім. *Сенюта* : *Семен*), *Ян Мартинович Аксак* Як. 1627 (: н. герба *Aksak Ostrowski* 1906: 10), *Samuela Dałmata Isaikowskiego* ПБ 1664 (: н. герба *Dołmat Gajl* 2003: 268 або від лит. ос. н. *Daūmantas* LPŽ I 473), *Jerzy Bułtharyn* UKCZ 1674 (див. вище), *Aleksandra Dederkała* ПНЛ 1677 (див. вище).

XVIII ст.

Andrzej Bułharyn UKCZ 1733 (див. вище), *Pawłem Beyzymet* на *Beyzymach* KG 1789 (: н. герба *Beyzym* Gajl 2003: 259), *Konstanty Odrowąż Hołowinski* 1789 KG (: н. герба *Odrowąż* SEM VI 38).

5. ВІДЕТНІЧНІ ІМЕНУВАННЯ

Князі

XV ст.

Михайло Юрійович зі Сквиря Половець Рожиновський Як. 1454 (: *половець*).

XVI ст.

Яцько, князь зі Сквиря Половець Рожиновський Як. 1516 (див. вище).

Шляхта

XVI ст.

Mikita Fedorowicz Serbin AS VII 1555 (: *сербин* 'серб; вид танцю' ЕСУМ), *Федора Русина* КЗК 1578 (: *русинь* ССМ; *русини* 'українське населення Буковини, Галичини і Закарпатської України' ЕСУМ), *Michajło Bołharyn* RK 1583 (: *болгарин* або від н. герба *Bułharyn* Gajl 2003: 263).

XVII ст.

Hrehorego Ilnickiego Cygana Smut. 1631 (: *циган*), *Jerzy Bułharyn* UKCZ 1674 (див. вище), *Czerkasa* ID 1695 (: ст. *черкасы* 'українці' ЕСУМ, *Mordwin* PWW 1621 (: *мордвин* 'угро-фінська народність' ЕСУМ).

XVIII ст.

Andrzej Bułharyn UKCZ 1733 (див. вище).

6. ЧУЖОМОВНІ ІМЕНУВАННЯ

XVII ст.

Mikołaj Horayn PWW 1621 (: шкот. ос. н. *Horain Bystron* 1936: 199)

XVIII ст.

Jan na Starej Czetwertni Horain KG 1703 (див. вище).

ПІДСУМКИ

Позамовними факторами, які мали вплив на виникнення звичаєвих прізвищевих назв, що ставали спадковими, охоплювали рід та з часом передавалися нащадкам, був розвиток економічних відносин і звичаєве спадкове право, витоки якого сягають давніх правових норм, зафіксованих у різних актах князівського законодавства Київської Русі та неписаного, традиційного права (Іванівська 2002). Укладення угод про передачу родового майна чи купівлю-продаж землеволодінь вимагали точної ідентифікації та підтвердження членства в родині. Спершу, ясна річ, звичаєві назви виникли в середовищі руської знаті.

Процес розвитку антропонімічної системи в давній Україні був суспільно зумовлений. Численні дослідження, проведені українськими та польськими ономастами, яскраво свідчать про відмінності в засобах та способах номінації представників окремих соціальних груп, а також про певні схожості, які стосувалися перш за все значної ролі патронімів в ідентифікації цілого українського суспільства. Певні відмінності можна помітити й у межах привілейованого стану.

Із джерел X–XIV ст. досліджено біля 1 тисячі складених чоловічих іменувань.

Магістральна тенденція розвитку давньої української антропосистеми XI–XIV ст. полягала в трансформації одноклексного способу іменування в багатоклексний. Внутрішньою причиною цього було ускладнення соціальної

структури суспільства, що потребувало точнішої ідентифікації своїх громадян. Стимулюючими факторами, що сприяли перебудові антропосистеми, були:

- ✓ християнізація іменника, наслідком якої було послідовне скорочення упродовж століть багатого репертуару автохтонних імен;
- ✓ поступова заміна їх церковними іменами, частину яких складали антропоодиниці з високим коефіцієнтом вживаності, що призводило до масової тезоіменності у межах цілого суспільства;
- ✓ водночас збереження прадавньої традиції родинно пов'язаних імен, результатом чого були тетки в межах спільної сім'ї.

Усе це часто створювало омонімічні ситуації: тезоіменність була головною перешкодою для ефективного функціонування однолексемної антропосистеми. Вихід із її кризи було знайдено в переході на двослівний спосіб ідентифікації особи.

Додатковими до особового імені антропонімічними одиницями у цей період виступали патроніми, матроніми, похідні від власних назв інших членів родини, відтопонімічні означення та прізвища. Антропонімія XI – XIV ст. характеризується пошуком найбільш оптимального способу ідентифікації особи, і вираженням цього є граматична варіативність різних післяіменних означень у складі дво- та трилексемних іменувань.

Серед додаткових антропоодиниць виділяються патроніми як найбільш універсальні ідентифікатори особи, оскільки вони визначаються високою вживаністю в усіх досліджуваних соціальних групах – як у князівському середовищі, так і серед представників аристократії. Граматичними варіантами патронімів були ад'єктивний (аналітичний і синтетичний) і субстантивний. Ад'єктивні патроніми, надзвичайно вживані серед князів у XI ст., зовсім не притаманні шляхті. Це пояснюється тим, що представники аристократії у цей час називалися

однолексемно. Субстантивні патроніми на *-ич*, *-ович/-евич* не мали жодних обмежень у своєму функціонуванні і з XII ст. утворюють найчисельнішу групу післяіменних антропоодиноць.

Другим за вживаністю є відтопонімне означення ад'єктивного типу на *-ський/-цький*, воно характеризується соціальною обмеженістю і починає вживатися як уточнюючий компонент в іменуваннях князів з XII ст. Актуальність цього компонента пояснюється необхідністю визначення особи князя за назвою його землеволодіння в умовах феодального роздроблення Київської Русі на удільні князівства. Пік уживаності відтопонімного означення, що уточнювало особу князя, припадає на XIII ст., однак після монгольської навали його питома вага дещо зменшується, а в XIV ст. найвища уживаність знов повертається до субстантивного патроніма.

Інші додаткові компоненти не притаманні іменуванню князів або вживаються несистемно.

Структура післяіменних компонентів в іменуванні шляхти дещо інша. Найуживанішою додатковою антропоодиноцею є субстантивний патронім, який упродовж усіх століть вказаного періоду займає перше місце серед інших додаткових компонентів.

Відтопонімне означення ад'єктивного типу на *-ський/-цький* в іменуваннях шляхти починає вживатися лише з XIV ст.

Крім того, додатковим компонентом при ідентифікації шляхти з XII ст. реєструється індивідуальне прізвище, що взагалі не притаманне назвам князів.

Християнсько-слов'янська двоіменність, характерна для наших предків після хрещення Київської Русі князем Володимиром Святославичем, мала своєрідний відбиток в антропонімії XI–XIV ст. Друге ім'я князя, звичайно церковне, згадується лише в описових контекстах і протиставляється світському, воно ніколи не реєструється у формі прямого уточнюючого компонента. Натомість в іменуванні шляхти друге ім'я утворює разом із першим антропосполучення.

Давню українську антропонімію XI–XIV ст. відрізняє багатство граматичних засобів і відсутність усталених норм у їх вживанні. Це період відживаючої традиційної однолексемної антропонімії системи, час формування нової; це епоха, що є симбіозом нового й старого, коли християнство зруйнувало тисячолітні традиції язичницької системи іменування, і наслідки цього поширилися на різні рівні системи номінації особи.

Перше державне об'єднання східних слов'ян було розхитане удільними князівськими міжусобицями і протиріччями можновладців, підірване наскоками кочівників і кількасотлітнім ординським ігом. Результатом цих внутрішніх і зовнішніх чинників стало зникнення з політичної арени Європи колись могутньої держави – Київської Русі.

Таблиця 13.
Найчастіші додаткові означення князів

Післяіменні означення	XI ст.	XII ст.	XIII ст.	XIV ст.
	%	%	%	%
відтопонімні на -ський/-цький	0	15	60	20
субстантивні патроніми	25	77	34	74
ад'єктивні патроніми	75	8	6	6
прізвисько	0	0	0	0
друге ім'я	0	0	0	0

Таблиця 14.
Найчастіші додаткові означення шляхти

Післяіменні означення	XI ст.	XII ст.	XIII ст.	XIV ст.
	%	%	%	%
відтопонімні на -ський/-цький	0	0	0	21,6
субстантивні патроніми	100	88,5	75	52,8
ад'єктивні патроніми	0	0	0	0
прізвисько	0	11,5	22,7	18,4
друге ім'я	0	0	2,3	7,2

На початку XV ст. найменування, які виконували основну ідентифікаційну функцію, були вже сімейними й передавалися нащадкам, а набір найбільш продуктивних антропонімічних формантів був здавна відомий в українському ономастиконі.

Із джерел XV–XVIII ст. зафіксовано понад 4600 власних назв чоловіків. Головні типи та частотність додаткових родових найменувань представлено в таблицях:

Таблиця 15.
Найчастотніші додаткові означення князів

Післяіменні означення	XV ст.	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст.
	%	%	%	%
відтопонімні на -ський/-цький	53,0	55,0	74,0	54,5
патроніми на -ич, -ович/-евич	35,0	14,0	5,0	18,2

Післяіменні означення	XV ст.	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст.
	%	%	%	%
антропоніми, тотожні апелятивам	3,0	0,8	4,2	0,0
семантичні патроніми	1,5	2,4	1,4	9,1

Таблиця 16.
Найчастотніші додаткові означення шляхти

Післяіменні означення	XV ст.	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст.
	%	%	%	%
відтопонімні на -ський/-цький	39,6	66,2	73,3	79,0
патроніми на -ич, -ович \ -евич	46,8	15,0	14,5	12,4
антропоніми, тотожні апелятивам	7,3	6,4	4,6	2,5
семантичні патроніми	2,8	3,1	3,7	2,5

Таблиця 17.
Найчастотніші типи прізвищевих назв князів

Тип найменувань	XV ст.	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст.
	%	%	%	%
відтопонімні (похідні від ойк.; тотожні ойк.)	58,25	71,7	81,0	54,0
патроніми (суфіксальні; семантичні; у формі Род. відм.)	38,0	21,2	7,8	36,0

Тип найменувань	XV ст.	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст.
	%	%	%	%
відапелятивні (тотожні апелятивам; похідні від апелятивів)	3,0	2,4	4,2	0,0

Таблиця 18.
Найчастотніші типи прізвищевих назв шляхти

Тип найменувань	XV ст.	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст.
	%	%	%	%
відтопонімні (похідні від ойк.; тотожні ойк.)	40,0	66,5	73,4	79,7
патроніми (суфіксальні; семантичні; у формі Род. відм.)	51,3	20,0	19,4	16,1
відапелятивні (тотожні апелятивам; похідні від апелятивів)	8,0	7,4	4,9	2,7

1. У XV–XVIII ст. ідентифікація князівських династій та решти української знаті в XVI–XVIII ст. ґрунтувалася на відтопонімних означеннях із суфіксом *-ський/-цький*, які відігравали роль родинних прізвищевих назв (XV ст. – 53% (князі) та близько 40% (шляхта), XVI ст. відповідно: 55% та понад 66%, у XVII ст. – 74% та понад 73% , у XVIII ст. – понад 54% та 79% усіх прізвищевих назв). У княжих родах, що розгалужувалися, а також серед гніздової шляхти, існувала практика приймати нові (додаткові), з часом спадкові синтетичні відтопонімні означення.

Домінування цього типу утворень свідчить про значення, яке надавалося земельній власності в привілейованому стані. Їхню популярність підтверджують регіональні дослідження антропонімікону шляхти Галицької та Львівської земель у XV ст. (Szulowska 1992: 56), Правобережної України в XVI ст. (Єфименко 2003: 7), Житомирщини і Холмської землі в XVI–XVII ст. (Ящук 2008: 74; Mytnik 2017: 201) та Волинського воєводства в XVI–XVIII ст. (Mytnik 2010: 154). Певним феноменом є антропонімія руської шляхти Перемишльської землі в XIV–XVIII ст., в якій функцію спадкових прізвищевих назв виконували майже виключно означення на *-ський/-цький* (Смуток 2008; 2019–2020).

Функціонування синтетичних відтопонімних найменувань у давній українській антропонімії було соціально зумовленим і в основному обмежувалося привілейованим прошарком. Як уже знаємо, перші фіксації датуються джерелами XII ст., пізніші записи свідчать про систематичний зріст найменувань на *-ський/-цький* в антропоніміконі знаті, що, починаючи з XIV ст., а згодом, зокрема після Люблінської унії 1569 р., могло мати зв'язок із посиленнями українсько-польськими контактами та впливом антропонімічної системи польської шляхти, яка базувалася на синтетичних відтопонімних означеннях. У давній багатоетнічній Україні, з виразною присутністю польського етносу, зрозумілим видається польська інфільтрація в ономастичній площині.

В ідентифікації досліджуваного стану використовувалися також аналітичні відтопонімні конструкції, які склалися з прийменника *з* або */ і на* та місцевої назви. У XV ст. вони ще досить часто стоять безпосередньо після імені, в пізніших документах – тільки після прізвищевих назв у багатокомпонентних антропоформулах. Такі записи несли інформацію про походження та землевласність шляхтича, зокрема розбудовані конструкції підкреслювали приналежність до знаті. Як аналітичні, так і синтетичні відтопонімні найменування в антропоніміконі привілейованого прошарку виконували локаційну та посесивну функції, водночас ці останні відігравали роль звичаєвих історичних прізвищ, які передавалися дітям й охоплювали весь рід.

Таблиця 19.

Найчастотніші типи прізвищевих назв українського
привілейованого прошарку у Волинському
воєводстві [за: Mytnik 2010: 341]

Тип найменувань	XVI ст.	XVII ст.	XVIII ст
	%	%	%
відтопонімні (похідні від ойк.; тотожні ойк.)	69,5	69,1	66,7
патроніми (суфіксальні та семантичні)	19,2	22,6	27,9
Відапелятивні	8,2	6,1	3,6

Таблиця 20.

Найчастотніші типи прізвищевих назв українського
привілейованого прошарку
в Холмській землі [за: Mytnik 2017: 201]

Тип найменувань	XVI ст.	XVII ст.
	%	%
відтопонімні (похідні від ойк.; тотожні ойк.)	55,0	62,8
патроніми (суфіксальні та семантичні)	25,8	23,0
Відапелятивні	18,2	11,9

2. Друге місце серед найменувань знаті протягом цілого досліджуваного періоду посідали патронімічні утворення, здоміновані назвами із суфіксами *-ич*, *-ович/-евич*. У XV ст. вони становили 35% усіх родових найменувань князів та близько 47% шляхти, у XVI ст. відповідно: 14% та 15%, у XVII ст. – 5% та понад 14 %, у XVIII ст. – понад 18% та понад 12%.

Патроніми виконували не лише роль прізвищевих назв, але також додаткових означень, серед яких найбільшу частотність мали антропоніми, що вказували на актуальне філіаційне відношення й стояли після імені й перед родовою назвою або перед прізвиськом у багатокомпонентних формулах. Конструкції такого типу були відомі серед князів, бояр, панів та зем'ян-шляхти різних регіонів України, існували безперервно ще з часів Київської Русі. Вони виконували також функцію династичних чи інших додаткових родових або індивідуальних найменувань, засвідчували приналежність до роду та роль батька в ньому або пам'ять про знатних предків. Мотиваційною основою більшості антропонімів на *-ич*, *-ович/-евич* служили імена.

Подібну частоту найменувань із названими суфіксами в ідентифікації привілейованого стану підтверджують регіональні дослідження та джерела XV ст. з Львівської та Галицької земель, де вони належали до найпопулярніших патронімів в шляхетському антропоніміконі (Szulowska 1992: 58), джерела XVI–XVIII ст. з Волинського воєводства (Mytnik 2010: 294), XVI–XVII ст. з Холмської землі (Mytnik 2017: 201) та Житомирщини (Ящук 2008: 6). Високу продуктивність формантів *-ич*, *-ович/-евич*, зокрема в XVI ст., засвідчують дослідження антропономастикону підляської шляхти XVI–XVII ст. (Złotkowski 1999: 343–349). Їхнє функціонування в давній українській антропонімії не мало соціальних обмежень.

Групу патронімів утворювали також нечисленні назви на *-ин*, *-ов/-ев*, *-ак*, *-к-*, *-енко*, *-*ęta* у Род. мн., найменування у формі Род. одн., а також семантичні патроніми, мотивовані повними та похідними формами імен. Поодинокі найменування із суфіксом *-енко* стосувалися лише шляхти з Київського воєводства в XVII ст., а із суфіксом *-ак* перемишльської шляхти в XVII–XVIII ст.

Патроніми є цінним джерелом знань про давній іменник представників знаті, зокрема про імена генетично питомі, давньослов'янського походження та християнської традиції у їхніх повних, скорочених, демінутивних та аугментативних формах. Наявність польських, литовських, тюркських, кабардино-черкеських, румунських та німецьких імен ілюструє давні міжетнічні та міжкультурні контакти.

3. Третя, найменш численна група – це номінації відапелятивної генези, з перевагою антропонімів, що формально дорівнювали загальним назвам. Серед них також антропонімічно деривовані утворення з формантами *-ек*, *-ка*, *-айко*, *-ейко*, *-айло*, *-ало*, *-іло/-ило*, *-ина*, *-ош*, композити та парадигматичні утворення із закінченнями *-ø*, *-а* та *-о*. Відапелятивні назви виконували функцію прізвищевих назв та прізвиськ. У них задована мовна картина оточення, яке надавало ймення крізь призму свого світобачення та сприйняття другої людини.

Рідкісні також фіксації геральдичних назв, які могли виконувати функцію основного або допоміжного ідентифікаційного засобу. Вони були мотивовані назвами питомих гербів або гербів, прийнятих із польської чи литовської геральдики.

III

СПОСОБИ НОМІНАЦІЇ ПРИВІЛЕЙОВАНОГО ПРОШАРКУ

Система власних іменувань особи складається не тільки з антропоодиниць, об'єднаних у парадигми й категорії – особові імена, патроніми, прізвиська, прізвища, андроніми тощо, – але й з синтагматичних поєднань антропонічних лексем у дво-, три- та багатолексемні найменування, а також закономірностей, котрі лежать в основі таких складених антропонічних утворень. Упродовж восьми століть (від початків писемності аж до XVIII ст. включно) антропосистема допрізвищевого періоду пройшла складний шлях трансформації від однолексемної системи до складеної: через вживання різних способів і засобів іменування, через різноманітне поєднання цих засобів у різні антропосполучення, через їх селекцію і відбір найбільш придатних формул найменування особи. Огляд еволюції антропосистеми в різних мовах дозволяє нам стверджувати, що цей процес відбувається хвилюподібно як у соціальному, так і в територіальному плані: від вищих верств населення до низів, від центральних територій до периферії. З огляду на це увага до процесів змін у системі іменування привілейованого прошарку населення в діяхронії дає можливість краще усвідомити особливості сучасних українських антропонімічних норм.

1. КНЯЗІВСЬКИЙ СТАН У X–XIV СТ.

1.1. Однолексемні іменування

У середині першого тисячоліття основним способом ідентифікації особи у слов'ян залишався однолексемний. Про це свідчать приклади іменування представників слов'янського етносу, зафіксовані у ранньосередньовічних джерелах Маврикія Стратега, Феофілакта Симокатти, Іордана, Феофана, Менандра, Прокопія Кесарійського, Аль-Масуді. Так, у розповідях, присвячених готсько-, візантійсько- та аваро-слов'янським відносинам, згадуються слов'янські вожді *Бож* (IV ст.), *Анангаст* (V ст.), *Добрит*, *Пирогост*, *Хвилибуд*, *Ардагаст*, *Мусокий*, *Доброгаст*, *Всегород*, *Маджак* (VI ст.). «Можливо, відлунням давніх антських походів до кордонів Візантії є коментар автора “Повісті минулих літ” до розповіді про Кия, Щека та Хорива» (Державин 1946: 18).

Основним джерелом, що відображає антропонімію представників князівського стану X–XIII ст., є літописи. Вони свідчать, що антропосистема цього періоду продовжує закономірності, що характеризували дописемний період, а отже, система особових іменувань залишається простою, однолексемною: ядром усіх іменувань є однослівні антропоніми (особові імена, самотійні патроніми), які складають близько 90 % антропонімічних вживань, складені власні назви залишаються в периферійній частині антропонімічної системи, яка перебуває в стадії пошуку найоптимальніших засобів визначення особи. Сутність однолексемної системи номінації не заперечує наявності кількох іменувань у особи (за дохристиянськими традиціями особа могла мати кілька позначень упродовж свого життя), важливо, що ці іменування не вживалися у цій системі синхронно, у межах спільної синтагми.

Крім особових імен, серед однолексемних назв, якими ідентифікувалися представники князівського прошарку, виділяється група самотійних патронімів субстантивного типу. Ці патроніми первісно розвивалися у мові не як додаткові до особового імені засоби ідентифікації, а як замітники імені –

антропонімії евфемізми, необхідність в яких виникала у зв'язку з обрядом ініціації та певними язичницьким табу на ім'я.

Самостійний патронім міг уживатися у формі однини:

XI ст.

вѣгнѧ Ростиславичѧ ЛЛ 1084

XII ст.

Всеславичѣ ЛЛ 1106, Василковичѣ же и Володаревичѣ ИЛ 1140, ходи Игорьъ къ Чернигову на Давыдовичѧ ИЛ 1141, Дюрдевичѧ стрѣичичѧ своего пусти къ отцю ИЛ 1142, посади в немѣ Андреевичѧ ИЛ 1146, не мы его убили, но Олговичѣ, Давыдовичѧ и Всеволодичѣ ИЛ 1147, идетъ Гюргевичѣ ИЛ 1147, куряне же послаша къ Гюргевичу ИЛ 1147, а се отциньѣ межи нама двѣ, одина моего отца Олга, а другая твоего отца Давыда, а ты, брате, Давыдовичѣ, а язѣ Олговичѣ ИЛ 1151, Глѣбовичѧ собѣ уведоша ИЛ 1151, бѣжа Володимеричѣ ИЛ 1156, и нача Володимеричѣ не пустити его въ городѣ, но битись съ нимѣ ИЛ 1158, съ сыновцемѣ своимѣ съ Всеволодичемѣ ИЛ 1158, Всеволодичѣ ИЛ 1159, Андреѣвичѣ же перемета мостѣ на Горинѣ ИЛ 1169, она же иде Чернигову къ Всеволодичю ИЛ 1169, съ Всеволодковичемѣ ИЛ 1172,

XIII ст.:

славяху бо Игоревичѧ ИЛ 1202,

двоїни:

XII ст.

ко Мстиславичема ИЛ 1140, посла къ Давыдовичема ИЛ 1142, Мѣстиславичѧ два ИЛ 1144, Всеволодковичѧ два ИЛ 1144, почаствѧ Давыдовичѧ думати ИЛ 1146, поидоста Гюргевичѧ ИЛ 1146, сдума съ Давыдовичема ИЛ 1147, Всеволодичѧ съ нимѣ оба ходистѧ ИЛ 1160, придоша къ нимѣ Дюрдевичѧ ... и Ростиславичѧ ИЛ 1174, и совокупишасѧ съ ними Святославичѧ ИЛ 1183, затвори два Святославичѧ в Черниговѣ ИЛ 1196,

XIII ст.

вращду имѣяше ко своима братома Романовичема ИЛ 1225,

МНОЖИНИ:

XI ст.

Василковичи ЛЛ 1097

XII ст.

Олговичи ИЛ 1116, Изяславичи ИЛ 1128, съ Олговичи ИЛ 1132, Олговичи почаша просити ИЛ 1135, не стояти Олговичемъ противу нашей силъ ИЛ 1135, князи ихъ Володимеричи бяхуся со Олговичи ИЛ 1135, тогда нача слатися къ Володимеричемъ ИЛ 1140, билися Олговичи у Переяславля съ стрьемъ его ИЛ 1142, болъ не воюется съ Мъстиславичи ИЛ 1142, не любяхуть сего Олговичи ИЛ 1142, оже любовь имѣеть съ Мъстиславичи ИЛ 1142, того же лѣта ходиша Олговичи на Володимирька ИЛ 1144, Олговичемъ вѣры не ими ИЛ 1147, а Давыдовичи и Олговичи съ нимъ суть ИЛ 1151, къ Ярославичемъ в Рязань посласа ИЛ 1152, нача Андрей вины покладывати на Ростиславичи ИЛ 1174, Ростиславичи не послушаша ИЛ 1174, пойдоша Мъстиславичи кличюче ИЛ 1176, Мъстиславичи же не доѣхавши ИЛ 1176, то слышавши Олговичи ИЛ 1177,

XIII ст.

хотя зла Романовичемъ ИЛ 1210, Василковичемъ же срѣтившимъ ИЛ 1235.

Таблиця 21.

Співвідношення самостійних патронімів та іменувань АФ
особове ім'я + субстантивний патронім у назвах князів

Тип найменувань	XI ст.	XII ст.	XIII ст.	XIV ст.
	%	%	%	%
<i>самостійний патронім</i>	6	35	22	0
<i>ім'я + патронім</i>	94	65	78	100

За своїми функціями самотійні патроніми є передвісниками прізвищевих назв, оскільки є ідентифікаторами особи за приналежністю до певної родини: *совокупившеса Ёрославичі . Изаславъ . Стѣславъ . Всеволодъ* ЛЛ 1072, *посла к Дѣду и к Олгови . Стѣславичема* ЛЛ 1097, *Миколай а Пашко Яцковичи* Гр. XIV 1347, *ѡзарьичи дѣдъ и ѡковъ* Гр. XIV 1388. Потреба в таких іменуваннях, очевидно, вже є актуальною, що виразно виявляється у таких прикладах: *не хотимъ сына твоего, ни брата, но хотимъ племени Володимеря* ИЛ 1140, *племя Романово* ИЛ 1202. Самостійні патроніми у формі множини, очевидно, вживалися у дописемний період на позначення племен, про що свідчить граматична форма назв *уличі, дреговичі, радимичі, в'ятичі, кривичі*. Із часом вони перетворювалися в ойконіми, що підтверджується значною кількістю прикладів назв населених пунктів (див. монографію О. А. Купчинського 1981).

Відсутність багатолексемних найменувань у межах невеликих соціумів компенсувалася звичаєм сімейно пов'язаних імен, що відповідало традиціям іменування даної родини, і ці традиції були добре відомі всім членам конкретного комунікативного простору. У такій допрізвищевій системі позначення особи ім'я виконувало дві функції – номінативну та ідентифікаційну: воно не тільки називало особу, а й прив'язувало її до певної сім'ї, позначаючи родинну належність, – а це, як відомо, властиве сучасним прізвищам. Відголоски давнього праслов'янського звичаю називання внуків на честь дідів фіксуються літописами у повідомленнях про народження княжичів і присвоєнні їм імен: *родишася у него сынъ и нарекоша и въ святомъ крещенѣ дѣдне имя Михайло, а княже Ростиславъ дѣдне же имя* ИЛ 1173, *родися сынъ у великаго Всеволода... и велъ отецъ его Всеволодъ... нареши имя ему Юрьи, дѣдне имя* ИЛ 1187, а також у записах про смерть князів: *Преставися князь Мъстиславъ, сынъ Ростиславъ, внукъ великаго князя Мъстислава* ИЛ 1178, *идѣже лежитъ Володимеръ, сынъ великаго князя Ярослава Володимерича* ИЛ 1178.

Та можливості родинного зв'язку і зв'язку поколінь за допомогою особових імен були обмежені простором і часом, цей спосіб ідентифікації особи діяв лише в межах невеликих поселень, коли в контакті опинялися представники кількох сімей, але в контексті цілої держави він втрачав свій сенс. Це було особливо відчутно, коли в комунікативній ситуації опинялися тезки, у цьому разі ім'я кожного з них уточнювалося додатковим компонентом – патронімом: *и Дѣдъ Сѣбославичъ . и Дѣдъ Всеславичъ* ЛЛ 1102, *Изяславъ же Давыдовичъ, Изяславъ Андреевичъ, слышавъ узворотившихся, идѣ Изяславъ у Вятичѣ, а Андреевичъ Изяславъ възворотися ко отцю своему Андрееви в Ростовъ* ИЛ 1160, *Святославъ Олговичъ и Святославъ Всеволодичъ* ИЛ 1149, *Святослава же оба Олговичъ и Всеволодичъ* ИЛ 1160, або відтопонімним означенням: *Мъстиславъ и другій Мъстиславъ Черниговъскый* ИЛ 1224, *ашко. тарновъски. панъ ашко ѡлѣшинъски* Гр. XIV 1394 або назвою заняття: *Юрьи околничии, Юрьи чашьникъ* Гр. XIV 1356.

Однією з ознак антропонімікону будь-якої мови є прагнення до стабільності. І наявність тезків – яскраве тому підтвердження: замість пошуків нового слова, яке б виконувало функцію особового позначення, обирається лексема, яка традиційно вже виконує функцію власного імені особи. Наявність тезків у межах спільного комунікативного поля породжує незручності, котрі розв'язуються за допомогою додаткових мовних засобів. На певному етапі розвитку це створює умови для трансформації однолексемної антропосистеми у нову – в систему антропонімних формул. Однак непрямим свідченням того, що давньоруська антропосистема залишалася однолексемною, є нестабільність, розпливчастість багатолексемних іменувань тієї доби. Додатковий до імені тої ж особи компонент залежав від позамовних реалій і міг змінюватися залежно від актуальності конкретного акту мовлення, напр.: *Гльбъ Переяславъскый* ЛЛ 1168 та *Гльбъ Киевъскый* ЛЛ 1172; утворювався або за іменем батька, або за іменем матері: *Володимера Мстиславича* ЛЛ 1168 та *Володимеръ Мачешичъ* ЛЛ 1154; міг бути дериватом або від побутового, або від хрещеного імені батька: *Всеволодъ Мъстиславичъ* та *Всеволодъ*

Борисовичь ЛЛ 1214; міг оформляти інформацію стосовно особи номінації різними способами, як лексичними, так і граматичними: *Иоанъ Дмитриевичь* ЛЛ 1292, *Иванъ Переяславъскыи* ЛЛ 1302, *Иоанъ князь Дмитриевичь изъ Переяславля* ЛЛ 1301.

1.2. Дволексемні формули

Отже, причиною розхитування і руйнування прадавньої однолексемної антропосистеми, яка, очевидно, протягом тривалого часу відповідала потребам суспільства, було кілька причин: по-перше, руйнація язичництва, а внаслідок цього – неактуальність табування імен, що “дозволяло” поєднувати у спільній синтагмі ті антрополексеми, які раніше були взаємозамінними, по-друге, обмеженість іменного репертуару, що пояснювалася звичаєм сімейно суміжних імен, на тлі масштабних демографічних змін, по-третє, християнізація суспільства, що призвела до різкого скорочення функціонуючих імен, і, нарешті, ускладнення суспільних відносин, спадкоємне право, необхідність обліку податків – усі ті фактори, що супроводжували зміни у суспільному ладі. Усі ці причини в комплексі (а не просто соціальне розшарування суспільства, про що наголошувалося й раніше) стали підґрунтям для трансформації однолексемної антропосистеми у систему антропонімних формул.

Найпоширенішим способом уточнення імені особи в XI – XIV ст. був патронім, виражений різними морфологічними варіантами. Визначення людини через вказівку на батька як на главу сімейства, найближчу людину, відому у колі людей, що спілкуються, – найбільш раціональний спосіб ідентифікації особи в умовах патріархату.

Особове ім'я + субстантивний патронім

XI ст.

с Володаремъ Ростиславичемъ ЛЛ 1081, *Володаря Ростиславича* ЛЛ 1083, *с Василькомъ Ростиславичемъ* ЛЛ 1092, *по Мъстислава Володимерича* ЛЛ 1094, *Изаславу Володимеричю* ЛЛ 1096, *Дѣдъ Игоревичь. и Василко Ростиславичь. и Давъдъ Стѣславичь* ЛЛ 1097, *к Дѣдви Игоревичю* ЛЛ 1097, *привабиша Дѣда Игоревича* ЛЛ 1097;

ХІІ ст.

Ерославъ Ерополчичъ ЛЛ 1101, и Дѣдъ Стѣославичъ, и Дѣдъ Всеславичъ ЛЛ 1102, Вячеславъ Ерополчичъ, Ерополкъ Володимеричъ ЛЛ 1102, престависа Вячеславъ Ерополчичъ ЛЛ 1104, Дѣдъ Игоревичъ ЛЛ 1112, престависа Стѣславъ Володѣмеричъ ЛЛ 1114, Давыдъ Святославичъ ИЛ 1115, престависа Олегъ Святославичъ ИЛ 1115, Мьстиславъ Володимеричъ ходи на Чюдъ ИЛ 1116, престависа Романъ Всеславичъ ИЛ 1116, Ярославъ Святополчичъ ИЛ 1118, престависа Романъ Володимеричъ ИЛ 1118, престависа Глѣбъ въ Кієвъ Всеславичъ ИЛ 1119, Георгій Володимеричъ ИЛ 1120, престависа Давыдъ Святославичъ ИЛ 1123, умре Василко Ростиславичъ ИЛ 1124, престависа Изяславъ Святополчичъ ИЛ 1128, престависа Ярославъ Святославичъ ИЛ 1130, приведе Всеволода Мьстиславича ИЛ 1133, престависа Изяславъ Глѣбовичъ ИЛ 1134, выгнаша Новгородци князя своего Всеволода Мьстиславича изъ Новгорода, а Святослава Олговича ведоша къ собѣ ИЛ 1138, Всеволодъ Олговичъ ИЛ 1140, вабяша князя Изяслава Мьстиславича ИЛ 1140, прія волость Володимерко Володаревичъ ИЛ 1141, пояша Ростислава Гюргевича ИЛ 1141, престависа благовѣрный князь Андрей Володимеричъ ИЛ 1141, Вячеславъ Володимеричъ ИЛ 1144, Святославъ Всеволодичъ ИЛ 1144, Изяславъ же то слышавъ Мьстиславичъ ИЛ 1146, Святославъ Олговичъ ИЛ 1146, Иванко Гюргевичъ ИЛ 1146, Изяславъ Давыдовичъ ИЛ 1149, Андрей Гюргевичъ ИЛ 1150, Василка Ярополчича ИЛ 1150, престависа Ростиславъ Гюргевичъ ИЛ 1150, сгадавъ съ Володимеромъ съ Давыдовичемъ и съ Святославомъ Олговичемъ ИЛ 1151, Изяславъ Давыдовичъ и Романъ Ростиславичъ уѣхаста въ Черниговъ ИЛ 1151, яша Полочане Рогѣволода Борисовича князя своего ИЛ 1151, съ Святославомъ Всеволодичемъ ИЛ 1152, престависа Святополкъ Мьстиславичъ ИЛ 1154, Мьстиславъ Изяславичъ ИЛ 1154, выгнаша Новгородѣци Мьстислава Дюргевича ИЛ 1158, престависа Борисъ князь Дюргевичъ ИЛ 1159, Святославъ Олговичъ ИЛ 1159, Георгій Ярославичъ ИЛ 1160, Володаръ Глѣбовичъ ИЛ 1167, Мьстиславъ Всеволодковичъ ИЛ 1169, посла Михалка князя Дюргевича ИЛ 1170, престависа князь Володимиръ Андреевичъ ИЛ 1171, Святополкъ Гюргевичъ ИЛ 1171, съ Володимиромъ Мьстиславичемъ ИЛ 1172, разболѣся князь Мьстиславъ Изяславичъ ИЛ 1172, Романъ Ростиславичъ ИЛ 1173, на

Романа Мьстиславича ИЛ 1173, ко Святославу кь Мьстиславицю ИЛ 1173, преставися благовѣрный князь Мьстиславъ Андреевичъ ИЛ 1173, Игорь Святославичъ ИЛ 1174, Ярополка Ростиславича ИЛ 1174, яша Всеволода Юрьевича ИЛ 1174, Святославъ Всеволодиць ИЛ 1174, Мьстиславъ Ростиславичъ ИЛ 1174, Олегъ Святославичъ ИЛ 1175, призва Всеволодъ Гюргевичъ Володимера Святославича кь собѣ ИЛ 1179, преставися Олегъ Святославичъ ИЛ 1179, Ярославъ Всеволодиць ИЛ 1179, Давыдъ Ростиславичъ ИЛ 1180, Всеволодъ Святославличъ ИЛ 1180, Всеславъ Микуличъ ИЛ 1180, Андрей Володьшичъ ИЛ 1180, Василко Бряцславичъ ИЛ 1180, съ Гльбомъ съ Рогъволодичемъ ИЛ 1180, посла Мьстислава Володимерича ИЛ 1180, Игорь Святославличъ ИЛ 1183, отрядиста Володимера Гльбовича... и Мьстислава Романовича ИЛ 1184, Святослава Олговича ИЛ 1185, Святослава Володимерича ИЛ 1189, слышавше Ростислава Рюриковича ИЛ 1190, Ростиславъ Володимеричъ ИЛ 1192, выгнаша Новгородци Ярослава Володимерича ИЛ 1196, благовѣрный князь Игорь Святъславичъ ИЛ 1198, пріѣхъ Мьстиславъ Мьстиславичъ ИЛ 1198, благовѣрный великий князь Рюрикъ Ростиславичъ ИЛ 1199, за Ярослава за Гльбовича ИЛ 1199;

XIII ст.

Княжаше Всеволодъ въ Кыеве Святославичъ ИЛ 1211, Мьстиславъ Романовичъ ИЛ 1224, Мьстиславъ Мьстиславичъ ИЛ 1224, Даниль Романовичъ ИЛ 1224, Михаилъ Всеволодиць ИЛ 1224, Киръ Михайловичъ ИЛ 1237, Мьстиславъ Гльбовичъ ИЛ 1237, за Андреа князя Всеволодича ИЛ 1261, Остафъи Костянтиновичъ ИЛ 1262, Юрьи Лвовичъ ИЛ 1282, князю же Володимероу Василькови^ч. велико^м ИЛ 1288,

XIV ст.

князь Левъ снѣ короля Данила Гр. XIV 1301, князь Лѣвъ сынъ крола Данила 1302, юрьи наримонѣтовичъ, юрьи корѣѣтовичъ Гр. XIV 1352, князя великого Ивана Олександровича Гр. XIV 1356, князь великий Олегъ Ивановичъ Гр. XIV 1356, князь великий Вьлодимеръ Ольгѣрдовичъ Гр. XIV 1362–1392, княз(ь) великий Св(а)тѣславъ Иванович Гр. XIV 1371, к Володимеру Аньдрѣевич(ю), княз(ь) Борис Костянтинович, княз(ь) Аньдрѣи Иванович, княз(ь) Юрье

Володимирович, отъ великого княза отъ Дмитрежъ Иванович(а) Гр. XIV 1371, князу федору данильєвичю Гр. XIV 1385, кня(з) дмитриї ольгирдовичъ Гр. XIV 1386, кнѣзь Федоръ Романовичъ Гр. XIV 1386, кня(з) дѣдъ. Дмитриєви(ч). кня(з) русанъ плакси(ч) Гр. XIV 1388, кнѣзь федоръ данильєви(ч). кнѣзь рома(н) федорови(ч) кнѣзь семенъ іванови(ч) Гр. XIV 1388, кня(з) дмитриї ольгирдови(ч) Гр. XIV 1388, кня(з) михайло євнутєви(ч). кня(з) василиї михайлови(ч) Гр. XIV 1392, кня(з) федоръ. любортови(ч) Гр. XIV 1393.

Субстантивний патронім + особове ім'я (інверсійний варіант)

XI ст.

Мьстиславичъ Єоустафии оумре ЛЛ 1033, Игоревичъ Дѣдъ ЛЛ 1081;

XII ст.

Ольгович Всеволодъ ИЛ 1128, Давыдовичу Володимерю ИЛ 1140, вигнаша Новгородци Гюргевича Ростислава ИЛ 1140, преставися у Галичи Василковичъ Иванъ ИЛ 1141, отда дочерь свою Полотъску за Борисовича за Рогъволода ИЛ 1141, Давидовиць Володимиръ ИЛ 1144, Глѣбовичъ Ростиславъ ИЛ 1144, а Рязаню послаша меншого Ростиславича Глѣба ИЛ 1145, прибѣже от строя Святославичъ Володимиръ ИЛ 1146, поидита на Ольговича на Святослава ИЛ 1146, Давыдовичъ Володимиръ съ нимъ ИЛ 1146, Всеволодичъ Святославъ ИЛ 1146, се заялъ Ольговичъ Святославъ ИЛ 1147, съ Всеволодичемъ Святославомъ ИЛ 1147, въ томъ же лѣтъ ѣхъ Гюргевичъ Глѣбъ ИЛ 1147, Мьстиславичъ Изяславъ ИЛ 1148, и начаша ему повѣдати на Гюргевича на Ростислава ИЛ 1149, рече же Ольгович Святославъ ИЛ 1149, съ Андреевичемъ Володимиромъ ИЛ 1149, не слушай Ярославича Дюргя ИЛ 1149, вда Гюрги дочерь свою за Святославича за Олга, другу за Володимирича за Ярослава ИЛ 1150, съ Всеволодичемъ Святославомъ ИЛ 1150, Изяславичъ Мьстиславъ ИЛ 1151, съкупився съ Давыдовичемъ Изяславомъ ИЛ 1152, Ярославичъ Ростиславъ съ братью ИЛ 1152, вигнаша Новгородци Изяславича Ярослава ИЛ 1154, слышавъ же Давыдовичъ Изяславъ ИЛ 1154, съ Ростиславичемъ Святославомъ утече ИЛ

1154, синовця свого Володимиріча Святослава остави Черниговъ ИЛ 1158, Ростиславича Святослава посадиша Новъгородъ ИЛ 1158, Андреевичъ Ярополкъ ИЛ 1158, Ростиславичъ Рюрикъ ИЛ 1158, Володимирічъ Святославъ ИЛ 1159, Андреевичъ Изяславъ ИЛ 1160, Андреевичъ Володимиръ ИЛ 1169, Гюргевичъ Иванъ ИЛ 1170, и поможе Богъ Андреевичу Мъстиславу ИЛ 1171, посла Андрей къ Ростиславичу къ Рюрикови ИЛ 1173, стретоша съ... Андреевичемъ Юрьемъ ИЛ 1176, Всеволодичъ Святославъ ИЛ 1177, пожалова на Володимерича на Мъстислава ИЛ 1180, Романовичъ Мъстиславъ ИЛ 1183, Святославичъ Игорьъ ИЛ 1185.

Таблиця 22.

Співвідношення іменувань особове ім'я +
субстантивний патронім з прямим та інверсійним
розташуванням компонентів у назвах князів

Тип найменувань	XI ст.	XII ст.	XIII ст.	XIV ст.
	%	%	%	%
ім'я + патронім	83	67	100	100
патронім + ім'я	17	33	0	0

Особове ім'я + ад'єктивний патронім

XI ст.

Володимеръ снѣ Ёрославль ЛЛ 1042, Шльга сн^а Стѣславля ЛЛ 1044, престависа Володимеръ снѣ Ёрославль ЛЛ 1052, Престависа Вачеславъ снѣ Ёрославль ЛЛ 1057, престависа Игорьъ снѣ Ёрославль ЛЛ 1060, заратиса Всеславъ снѣ Брачиславль ЛЛ 1067, ходи Володимеръ снѣ Всеволожь и Шлегъ снѣ Стѣславль Лахомъ в помочъ на Чехы . сего же лѣта престависа Стѣславъ снѣ Ёрославль ЛЛ 1976, Шлегъ же снѣ Стѣславль ЛЛ 1077, оубѣнъ бы^с Глѣбъ снѣ Стѣславль ЛЛ 1978, стѣдацю Стѣполку в него мѣсто Новъгородъ. снѣ Изаславлю ЛЛ 1078, оубиша Бориса снѣ Вачеславля ЛЛ 1978, убѣнъ бы^с Изаславъ снѣ

Арославль ЛЛ 1078, в се же льто оумре Рюрикъ снѣ Ростиславль ЛЛ 1092, Ростиславль снѣ Всеволожь ЛЛ 1093, Арослав же снѣ Стополчь приде съ Оугры ЛЛ 1097, к Стоши снѣ Дѣдву ЛЛ 1097, оубьенъ Мстиславъ снѣ Стополчь ЛЛ 1099;

XII ст.

Мстиславъ снѣ Володимеръ ЛЛ 1102, Арославъ снѣ Стополчь ЛЛ 1113, начало княжения Володимеря сына Всеволожа ИЛ 1113, преставися Святославъ сынъ Володимеръ ИЛ 1114, преставися благовѣрный князь Мьстиславъ Володимеръ сынъ ИЛ 1133, умре Святославъ сынъ Ярославъ ИЛ 1145, и тако скончаша Игоря князя, сына Олгова ИЛ 1147, пустиша съ нимъ Романа сына Ростиславля ИЛ 1151, Ростиславъ сынъ Мьстиславъ ИЛ 1160, преставижеся Ярополкъ сынъ Изяславъ ИЛ 1170, князь же Рюрикъ сынъ Ростиславъ ИЛ 1174, Мьстиславъ сынъ Ростиславъ ИЛ 1179, преставися князь Всеволодь сынъ Мьстиславъ ИЛ 1195;

XIII ст.

Шлегъ снѣ Романовъ ИЛ 1274, Ратиславко Мьстиславъ ИЛ 1277, Данило ^Г снѣ Романовъ ИЛ 1284.

Інверсійний варіант іменування *ад'єктивний патронім* + *особове ім'я* представлено у вигляді okazіональної фіксації: *сынъ же Изяславъ Мьстиславъ спрятавъ тѣло отца своего ИЛ 1154.*

Антропосполучення, складене з імені і патроніма, в XI–XIII ст. були ще вільними, неусталеними, про що свідчать приклади їх розриву іншими членами речення: *Ярославъ ходи на Ятвязь сынъ Святополчь ИЛ 1111, преставися Глѣбъ въ Киевѣ Всеславичъ ИЛ 1119, Василка посадиша Стославича ЛЛ 1132, посла Ярополкъ по другаго Мьстиславича въ Полтескъ по Изяслава ИЛ 1133, посла съ половци... Володаревича изъ Галича Володимерка ИЛ 1140, Изяславъ же то слышавъ Мьстиславичъ ИЛ 1146, приде къ Изяславу вѣсть къ Мьстиславичю ИЛ 1147, приде къ нему Глѣбъ изъ Суждаля Гюргевичъ ИЛ 1147, ко Стославу есте хрстъ цѣловали къ Олговичю ИЛ 1147, Изяславъ же вѣѣха съ Романомъ въ Черниговъ съ Ростиславичемъ ИЛ 1151, Святославъ же то видивъ Олговичъ ИЛ 1158, веля Романа*

отступити Мьстиславича ИЛ 1196, княжаше Всеволодъ въ Кыеве Святославичъ ИЛ 1211, посла Семена *своего* Дядьковича ИЛ 1289.

Особове ім'я + відтопонімне означення

Літописні джерела містять значний матеріал, присвячений князівським міжусобицям, причиною яких була переважно боротьба за князівський престол. До Любецького з'їзду 1097 року спадок у разі смерті князя переходив до найстаршого чоловіка в родині, а ним міг бути залежно від віку або старший син, або молодший брат князя – і це нерідко ставало причиною зіткнення інтересів та конфліктів. Одним із важливих здобутків Любецького з'їзду князів стало рішення про передачу спадку в разі смерті князя нащадкам по прямій лінії – від батька до старшого сина. Це послужило підставою для формування верстви удільних князів. Зазначена подія мала виразний ономастичний наслідок, оскільки стала поштовхом для виникнення нової антропонімічної одиниці – відтопонімного означення у формі відносного прикметника із суф. *ськ*, яке утворювалося від назви князівського уділу і приєднувалося до особового імені. Цей спосіб ідентифікації князів реєструється літописами починаючи від XII століття.

XII ст.

Престависа Всеславъ Половъцьскъи князь ЛЛ 1101, *престависа князь Полотьскый Борисъ* ИЛ 1129, *Мьстиславъ Полотьскіи князь* ИЛ 1130, *съ Всеволодомъ Городеньскимъ* ИЛ 1132, *престависа Всеволодъ Городеньскій* ИЛ 1141, *Всеволодъ князь Кіевській* ИЛ 1143, *къ Ростиславу Смоленському князю* ИЛ 1146, *къ Изяславу князю Кіевському* ИЛ 1147, *съ Борисомъ Городеньскимъ* ИЛ 1150, *Володимеръ Галичской* ИЛ 1150, *тако побѣже Святополкъ Володимерьскій князь* ИЛ 1153, *розболѣся великій князь Кіевській Изяславъ* ИЛ 1154, *по Ростислава по Смоленскаго князя* ИЛ 1156, *съ зятемъ своимъ Ярославомъ съ Галичскимъ* ИЛ 1157, *Глѣбъ Городеньскій* ИЛ 1168, *Глѣбови же князю Кіевському въ то время болъну сущю* ИЛ 1173, *Ярославъ Галичкый* ИЛ 1174, *приде Ярославъ Лучьскыи* ИЛ 1174, *Богъ вложи въ сердце Святославу князю Кіевському* ИЛ 1183, *Ярославъ князь Пиньскій* ИЛ 1183, *Городеньскій*

Мьстиславъ ИЛ 1183, *отряди же Володимера Переяславьского* ИЛ 1183, князь же Ярославъ Черніговський ИЛ 1185, князь великий Рюрикъ Киевський 1195, *ко свату своему Всеволоду Суждальскому* ИЛ 1196, *со Ярославомъ съ Черниговскимъ* ИЛ 1196;

XIII ст.

яша Володимера Пиньскаго ИЛ 1204, Вячеславъ Володимерський *и Володиславъ Галицькій* ИЛ 1208, Мьстиславъ Пересопницький ИЛ 1211, Мьстиславъ Черниговський ИЛ 1224, Ольгови Курьскому ИЛ 1224, Ростиславъ Пиньский ИЛ 1228, Володимеръ же Киевський ИЛ 1228, Михаилъ Чепниговський ИЛ 1228, Борисъ же Межибожьский ИЛ 1233, Изяслава Новгородського ИЛ 1236, Ярославъ Суждальский ИЛ 1236, *на Костянтина Рязаньского* ИЛ 1241, Ярослава великого князя Суждальского ИЛ 1250, Михаила князя Черниговського ИЛ 1250, князи Пиньсции *Ододоръ, и Демидъ, и Юрьи* ИЛ 1262, Романъ Дьбраньский . *и Гльбъ . Смоленский* ИЛ 1274;

XIV ст.

кназ(ь) Михаило тфѣрскии, кназ(ь) Дмитрии браньскии Гр. XIV 1371, *кназ(ь) великии Володимеръ проньскии* Гр. XIV 1371, *кнѣзь алек(с)андро четвертенскии* Гр. XIV 1388, *кна(з) иванъ городецький* Гр. XIV 1392, *великии кназь. андреи полоцкии* Гр. XIV 1399.

Відтопонімне означення в іменуваннях даної формули могло виражатися синтетично або аналітично: за допомогою апелятива *князь*. При цьому в іменуваннях князів спостерігаються обидві форми іменування: (ИЛ 1274, *Андрѣи князь Соуждальский* ИЛ 1174. Про стабільність цього типу іменувань у князівському середовищі свідчить їх зростаюча кількісна динаміка за століттями, а також типовість синтетичних форм, коли відтопонімне означення уточнює ім'я особи безпосередньо, а не через титул.

1.3 Трилексемні іменування

Репертуар трилексемних іменувань вироблявся різним комбінуванням у словосполучення імені, патроніма, пропатроніма, відтопонімного означення, другого імені або прізвища, дериватами від імен різних родичів, кожен із яких

мав різний граматичний вияв. Характерно, що кожна із структур підтверджується кількома прикладами літописів. Однак більшість тричленних іменувань утворювалися в давньоруській мові передусім приєднуванням до найбільш вживаної дволексемної формули *ім'я + патронім* третьої антропонімної одиниці, у ролі якої звичайно виступали пропатронім або відтопонімне означення.

Можливо, діапазон таких трилексемних схем потенційно був ширший. Але все це свідчить про те, що у вживанні трилексемних найменувань панувала ще повна свобода вибору антропонімічних засобів, причому одна антропонімна формула стилістично не відрізнялася від іншої. Ймовірно, писар, що обирав одну з таких тричленних структур, керувався не узусом (про норми використання антропонімічних тричленів у давньоруській мові говорити ще рано), а комунікативними та ідентифікаційними потребами конкретної ситуації.

Трилексемні іменування починають з'являтися у літописах з XII ст.

Особове ім'я + субстантивний патронім + відтопонімне означення

XII ст.

и тутъ убиша Володимира князя Давыдовича Черниговського, доброго и кроткого ИЛ 1151, Ростиславъ Мьстислаличъ Смоленській князь ИЛ 1155, Преставися Кієвъ Гюрги Володимиричъ князь Кієвській ИЛ 1158, Святослава Всеволодича Черниговського ИЛ 1174, умирися съ Ярославомъ со Изяславичемъ съ Киевскимъ ИЛ 1174, князь Киевський Святославъ Всеволодичъ 1182, Глѣба Гюргевича князя Дубровицьского ИЛ 1183, преставися князь Вышегородській Мьстиславъ Давыдович ИЛ 1187, преставися Галичській князь Ярославъ сынъ Володимеръ ИЛ 1187, Романъ же Володимерьскыи Мьстиславичъ ИЛ 1188, Ярославъ Всеволодичъ князь Черниговській ИЛ 1195, Ярославъ Всеволожичъ князь Черниговський ИЛ 1196, ѣхавше къ Ярославу ко Всеволодичю Черниговскому ИЛ 1196, преставися Черниговский князь Ярославъ Всеволодичъ ИЛ 1198;

XIII ст.

Всеволодъ Мьстиславичъ Киевський ИЛ 1224, Ростиславъ Мьстиславичъ Смоленського ИЛ 1238, престависа блговѣрнии князь хрѣтолюбивѣи великии Володимерьскыи именемъ Василко снѣъ великого князя Романа ИЛ 1271, престависа Пиньскыи князь Юрьи снѣъ Володимировъ ИЛ 1292, тоє же зимы престависа . Степаньскыи князь . Иванъ снѣъ Глѣбовъ ИЛ 1292;

XIV ст.

кна(з) литовський кна(з) олежандро корьїтовичъ Гр. XIV 1375, Юрьи Святъслава(ч) кнѣъ великийи смоленський Гр. XIV 1386, кна(з) Михайло иванови(ч) ваземський Гр. XIV 1386, великийи кна(з) ѡлѣгъ ивановичъ Рязаньскыи Гр. XIV 1393, Князь Великийи Борисъ Александровичъ Тферскій Гр. XIV 1393, кня(з) Поло(ц)ки(и) Ёросла(в) Изаславови(ч) Гр. XIV 1396, кна(з) александръ патрикѣви(ч) стародуб(с) ки Гр. XIV 1400.

Особове ім'я + патронім + пропатронім

XI ст.

Бѣжа Ростиславъ Тматороканю снѣъ Володимерь внукъ Ёрославль ЛЛ 1064, Престависа великѣи князь Всеволодъ снѣъ Ёрославль ЛЛ 1093, в се же лѣ^{тѣ} престависа Ростиславъ снѣъ Мьстиславль внукъ Изаславль ЛЛ 1093, оубиши Изаслава снѣа Володимера внука Всеволожа ЛЛ 1096, Стѣоша снѣъ Дѣдовъ Стѣославица ЛЛ 1097;

XII ст.

в то же лѣ^{тѣ} пострижеса Стѣославъ снѣъ Дѣдовъ внукъ Стѣославль ЛЛ 1106, престависа Вячьславичъ Михайло внук Володимерь ИЛ 1130, прибѣже отъ строя Святославичъ Володимерь Ярославль внукъ ИЛ 1146, славный Изяславъ Мьстиславичъ вѣнукъ Володимерь ИЛ 1154, престависа блговѣрный князь Глѣбъ сынъ Юрьевъ внукъ Володимерь ИЛ 1173, престависа князь Мьстиславъ сынъ Ростиславль внукъ великаго князя Мьстислава ИЛ 1178, идѣже лежить Володимерь сынъ великаго князя Ярослава Володимерича ИЛ 1178, престависа князь Романъ сынъ Ростиславль внукъ великаго князя Мьстислава ИЛ 1180, Святославичъ Игорьъ внукъ Олговъ ИЛ 1185;

ХІІІ ст.

е æзъ кназь Володимеръ сѣъ Василковъ вноукъ Романовъ ИЛ 1287, се азъ кназь Мьстиславъ сѣъ королевъ вноукъ Романовъ ИЛ 1287.

Решту складених іменувань князів цього періоду слід кваліфікувати як okazіональні, а не як антропоформули, оскільки вони підтверджуються одиничними прикладами:

двочленні

вказівкою на ім'я сина – *Володимеръ шѣъ Ёрославль ЛЛ 1039*, вказівкою на ім'я діда: *Мстиславъ Игоревъ внукъ ЛЛ 1102*, вказівкою на ім'я брата: *братъ Изяславль Святполкъ ИЛ 1151*, *Судиславъ престависа Ёрославль братъ ЛЛ 1063*, *Всеволода Игоревъ брата ИЛ 1180*, вказівкою на ім'я зятя: *Тугорканъ тестъ Сѣополчъ ЛЛ 1096*, патронімом та іменем дядька: *бѣжа Володимиричъ сыновець Изяславль ИЛ 1156*, матронімом: *Олегъ Настасъичъ ИЛ 1187*, наведенням другого імені: *князь Семень, инымъ именемъ Лыгвеній Гр. XIV 1389*, патронімом та відтопонімним означенням: *Володаревичъ Галичський князь ИЛ 1140*;

тричленні, в яких ім'я особи уточнюється

патронімом і матронімом: *сѣ Володимеромъ Мьстиславичемъ мачешичемъ ИЛ 1155*, слово *мачешичъ*, а відповідно й іменування *Мачешичъ*, означало не *син мачухи*, а *син другої дружини батька* (Межжеріна 2016: 240), пропатронімом і матронімом: *внук Володимеръ Василко Маричичъ убѣенъ бысть ту ИЛ 1135*, відтопонімним означенням та іменем свата: *къ Володимеру Галичському свату Дюргеву ИЛ 1149*, патронімом та іменем брата: *Ярополкъ Изяславичъ братъ Мьстиславль ИЛ 1170*, *престависа князь Всеволодъ Святославичъ братъ Игоревъ ИЛ 1196*, патронімом та іменем брата дружини: *престависа князь Святполкъ сынъ Гюргевоу шюринъ Рюриковъ ИЛ 1190*, патронімом та іменем дядька: *застръглиша... Изяслава Глѣбовича сыновца Всеволожа ИЛ 1182*, патронімом та іменем тестя: *зять Глѣбовъ Мьстиславъ Ростиславичъ ИЛ 1177*, *Романъ Мьстиславличъ зять Рюриковъ ИЛ 1196*, другим іменем особи та патронімом: *великому князю Рюрикови, по пороженію же еже отъ божественныхъ купели духомъ пронаречену Василью, сыну Ростиславлю*

ИЛ 1199, другим іменем особи та відтопонімним означенням: *дмитрий и ѿнѣмъ именемъ корибу(т) кня(з) литовский* Гр. XIV 1388, патронімом та прізвиськом: *Иванъ Ростиславичъ, рекомыи Берладникъ* ИЛ 1162;

чотиричленні, в яких ім'я особи уточнюється

патронімом, пропатронімом та іменем сина: *оумре Брачиславъ сѣъ Изаславъ внукъ Володимерь шѣъ Всеславъ* ЛЛ 1044, патронімом, пропатронімом та іменем брата: *Левъ князь бра^т Мьстиславъ сѣъ королевъ вноукъ Романомъ* ИЛ 1291; відтопонімним означенням, патронімом та пропатронімом: *преставися благовѣрнии князь Смоленскій Давыдъ сынъ Ростиславъ внукъ же великаго князя Мьстислава* ИЛ 1197, патронімом, відтопонімним означенням та означенням за родичем: *Влодимера Ярославича Галичькаго, сестричича Михалькова* ИЛ 1174, *преставися благовѣрнии князь Глѣбъ Туровскии, шюринъ Рюриковъ, сынъ Гюргевъ* ИЛ 1195, патронімом та двократним повторенням відтопонімного означення: *князь юрія холмъский сѣъ даниліа холмского* Гр. XIV 1376.

У грамотах XIVст. міститься багаточленне іменування, яке складається з обох імен князя та шістьох відтопонімних означень: *Александръ, або Витовтъ, зъ Божей ласки великій князь Литовскій, и дѣдичъ Городенскій, Берестейскій, Дорогицкій, Луцкій, Влодимерскій и иншихъ* Гр. XIV 1388.

Багатолексемні власні особові іменування, утворені поєднанням чотирьох, п'яти і навіть більше антропонімів, фіксуються вкрай рідко і наявні лише у літописах. Громіздкі і незручні для запам'ятовування, багатолексемні антропонімні структури, цілком імовірно, не вживалися у розмовному стилі, а в писемних джерелах їх використання продиктоване не стільки метою ідентифікувати особу, скільки прагненням досягнути урочистості повідомлення, акцентуючи увагу на родоводі іменованої особи, напр.: *Начало княжения в Кисвѣ князя великаго Дюргя сна Володимира Мономаха внука Всеволожа правнука Ярослава пращюра великаго Володимира* (ИЛ 1149). Структури такого типу були покликані не стільки ідентифікувати особу,

скільки антропонімічними засобами сконцентрувати увагу на ідеї спадкоємності та наступництва княжої влади. У виняткових випадках деталізована ідентифікація особи могла бути викликана й іншою причиною – прагненням літописця зосередити увагу на низькому походженні поіменованої особи: *Володимєрь бо бѣ от Малуши милостьницѣ Ольжины. сестра же бѣ Добрыня. оцѣ же бѣ имя Малѣко Любечанинѣ. и бѣ Добрыня оуи Володимиру* (ИЛ 980). Зрозуміло, що такого роду контекст не можна кваліфікувати як антропонімну формулу: тут маємо короткий генеалогічний опис походження князя Володимира.

Підсумок

1. Давньоруський період – це доба, відзначена початком трансформації антропосистеми, коли старе, відживаюче співіснувало із зародженням нових тенденцій, що розвивалися в наступні століття. Основним засобом ідентифікації особи до кінця XIII ст. був однолексемний. Князів у літописних текстах називають переважно особовим іменем, але родинна повторюваність імен призводила до значної кількості тезків. Крім особових імен, для ідентифікації представників княжої верстви активно вживалися самостійні патроніми субстантивного типу на *-ич*, однак цей спосіб іменування в першій половині XIII ст. вже згасає.

2. Староукраїнську антропонімію X–XIV ст. характеризує багатство граматичних засобів і відсутність усталених норм у їх уживанні. Це період відживаючої традиційної однолексемної антропонімійної системи та час формування нової; це епоха, що є симбіозом нового й старого, коли християнство зруйнувало тисячолітні традиції язичницької системи іменування, і наслідки цього поширилися на різні рівні системи номінації особи.

3. Антропонімійна система допрізвищевго періоду була досить строкатою у плані вираження, і витоки цієї різноманітності треба шукати у намаганні мови виробити такі антропонімні засоби, які б задовільняли потребу в точній ідентифікації особи в соціально неоднорідному суспільстві. Ця потреба стосувалася передусім представників княжої верхівки, які намагалися зберегти свої суспільні привілеї, матеріальні багатства та території.

У середині XI ст. після смерті Ярослава Мудрого територія Русі була поділена між його синами, спадкоємці отримали власні землі, які далі успадковувалися їх синами. З часом відбувалось подальше розгалуження уділів, і це вимагало точного визначення володарів цих територій.

4. Власні назви були покликані слугувати своєрідною міткою, що вказувала на кровну належність особи до певного привілейованого предка або до знаної родини. Актуальність цього стала особливо відчутною після 1097 р., коли в Любечі на з'їзді князів було встановлено право спадкового володіння. Очевидно, цей зовнішній стосовно мови факт став тим каталізатором, який через певний час трансформував антропонімійну систему. Ця суспільна потреба задовольнялася тим, що все частіше до особового імені князя приєднувався компонент, який вказував або на зв'язок із предком (патронім), або на княжий уділ (відтопонімне означення). Додатковість, другорядність таких найменувань виражається, насамперед, у тому, що таке додаткове найменування при імені конкретної особи вживалося лише кілька разів, звичайно – при першій згадці про людину в тексті або в повідомленнях про смерть князя, а також – в урочистих, неординарних ситуаціях. У решті випадків князі (а багато з них згадуються в літописі по кількадесят разів) називаються однолексемно.

5. Давньоруська антропонімійна система перебувала на етапі відбору, пошуку антропонімних формул і засобів їх наповнення. Про це промовляє не тільки незначна кількість таких іменувань, але й неусталеність норм у їх використанні. Отже, доцільніше говорити не про однолексемні іменування на тлі багатолексемних, а розглядати багатолексемні антропонімні утворення, які ще тільки формуються, в контексті однолексемної антропосистеми. Складені найменування посідають периферійну частину антропосистеми, не перевищуючи 10% від загальної кількості зафіксованих антропонімів. На зламі XIII – XIV ст. їх питома вага помітно зростає, а остаточна перевага складених найменувань відзначається в текстах XIV ст.

6. Багатолексемні антропонімії утворення в давньоруській мові являли собою синтаксично вільні словосполучення, що характеризувалися довільністю в порядку розташування компонентів, можливістю розриву антропонімічного сполучення іншими членами речення чи службовими словами та варіантністю морфологічної належності компонентів.

7. Серед багатоконпонентних іменувань виділяються дволексемні іменування. В основі іменувань князів лежать дві формули: нейтральна *особове ім'я + патронім* та соціально обмежена *особове ім'я + відтопонімічне означення*. Іменування формули *особове ім'я + прізвисько* представникам княжої родини не притаманні, а назви на кшталт *Ярослав Мудрий, Володимир Красне-Сонечко* у писемних джерелах не зафіксовані, це пізні утворення.

8. В основі більшості трилексемних іменувань лежала найбільш вживана двокомпонентна формула *ім'я + патронім*, до якої додавався третій компонент, яким був переважно пропатронім або відтопонімічне означення.

9. Іменування, які складаються з чотирьох антрополексем, характеризуються громіздкістю структури і належать до маловживаного способу ідентифікації князів. Їх використання спирається не на вироблені мовленнєвою практикою і багаторазово повторені структури, а представляє спонтанні антропонімії синтагми, ужиток яких щоразу мотивується контекстуально.

10. Перше державне об'єднання східних слов'ян було розхитане удільними князівськими міжусобицями, протиріччями можновладців, підірване наскоками кочівників і кількасотлітнім ординським ігом. Результатом цих внутрішніх і зовнішніх чинників стало зникнення з політичної арени Європи колись могутньої держави – Київської Русі. Її територія через недалекоглядну політику князів являла собою клаптики-князівства – легку здобич для іноземних завойовників. Потрапивши до різних сфер впливу, предки українців опинилися у складі різних державно-політичних об'єднань: Польщі, Великого князівства Литовського, Московської Русі, Молдавського феодального князівства, Угорщини. Дальший розвиток досі єдиної антропонімічної системи східних слов'ян відбувався у межах інших мов.

2. ШЛЯХЕТСЬКИЙ СТАН У X–XIV СТ.

Структуру суспільно-політичної еліти середньовічної Русі складали, крім представників князівського роду, бояри, князівські дружинники та вищі церковні ієрархи. Особливою рисою аристократії середньовічної Русі є її переважно військове походження. Саме дружина була особисто пов'язана із князем і отримувала від нього земельні наділи, маєтки, грошову винагороду. Дружина диференціювалась на дві групи: вищу утворювали бояри, нижчу – рядові воїни. Старша дружина, виконувала функцію радників при князі, займала вищі місця в адміністрації держави та війську. В структуру боярства входило так зване земське боярство – колишня родоплемінну верхівка, що була підкорена Києвом і інтегрувалась у панівну верству держави. З прийняттям у 988 р. християнства важливу роль в державному механізмі починає відігравати прошарок духовенства, який стає на чолі ідеологічної сфери, що стало закономірністю після адміністративно-силового поширення князівською владою православної віри (Поєдинок 2009).

2.1 Однолексемні іменування

Головним способом номінації шляхти упродовж X–XIII ст. був однолексемний. На відміну від номінації князів, серед ододноклексемних іменувань вживалися лише особові імена, самостійних патронімів для ідентифікації цієї соціальної групи не відзначено.

Статистичний аналіз зафіксованих імен представників шляхти дозволяє простежити поступове зростання по століттях числа християнських імен і згасання слов'янських. У X ст. третина імен, якими користувалися представники шляхти, має давньоскандинавське походження, дві третини – слов'янське. У XI ст. третину імен складають християнські імена, а кількість слов'янських залишається майже на тому ж рівні. У XII ст. слов'янські імена займають половину іменника шляхти, число християнських зростає до 40 %, а давньоскандинавські

представлені у кількості 10 %. XIII століття характеризується виразним зменшенням частки давньоскандинавських імен (усього 2 %), а співвідношення слов'янських і християнських імен зберігається таким самим, як і протягом попереднього століття, а саме: слов'янських 53 %, християнських 44 %. Якісний стрибок у структурі антропонімікону шляхти відбувся у XIV ст., у цей період слов'янські імена помітно поступаються християнським, їх питома вага складає лише третину (32 %) засвідчених імен, натомість християнські імен складають вже 2/3 іменника (66 %). Паралельно зі зміною співвідношення цих основних груп імен відбувається процес поступового збільшення складених іменувань у текстах. І якщо до кінця XIII ст. однолексемні назви шляхти в текстах ще переважали, то з XIV ст. відзначається кількісне зростання антропонімічних формул.

2.2 Дволексемні формули

Особове ім'я + субстантивний патронім

XI ст.

Иванъ Творимирѣчъ ЛЛ 1043, *оубъѣнъ бѣѣчъ Иванъ Жирославѣчъ* ЛЛ 1078, *Гюрата* *Роговичъ* ЛЛ 1096, *Добрыню* *Рагуиловича* ЛЛ 1096, *Сновидъ* *Изгечевичъ* ЛЛ 1097;

XII ст.

Дмитръ *Иворовичъ* ЛЛ 1109, *Гюрьга* *Прокопъча*, *Ивора* *Гюргевича* ИЛ 1146, *Жирослава* *Яванковича* ИЛ 1146, *Жирослава* *Иванковича* ИЛ 1159, *Кузма* *Сновидичъ* ИЛ 1159, *сѣ* *Жирославомъ* *сѣ* *Нажировиче*^м ИЛ 1160, *Кснятинъ* *Стѣрославѣчъ* ИЛ 1160, *Иванъ* *Радъслалѣчъ* ИЛ 1164, *посла* *Володислава* *Воротиславѣчъ* ИЛ 1169, *Василь* *Настасѣчъ* ИЛ 1169, *Василья* *Волковича* ИЛ 1169, *Давидъ* *Борыничъ* ИЛ 1169, *посла* *къ* *Рагуилови* *Добрыничю* ИЛ 1169, *Кснятинъ* *Хотовичъ* ИЛ 1170, *посла* *Бориса* *Жидиславѣчъ* ИЛ 1170, *Сбыслава* *Жирославѣчъ* *и* *Иванка* *Творимирѣчъ* ИЛ 1171, *Бориса* *Захаръинѣчъ* ИЛ 1180, *Сдѣславъ* *Жирославѣчъ* ИЛ 1180, *Ому* *Назаковича* ИЛ 1182, *Ольстина* *Олексѣчъ* ИЛ 1184, *Бѣловолодъ* *Просовѣчъ* ИЛ 1185, *Славна* *Борисовѣчъ* ИЛ 1188;

XIII ст.

Юрьи Витановичь, Ілія Щепановичь ИЛ 1208, Глѣбъ Потковичь ИЛ 1209, Глѣбъ Зеремѣвичь ИЛ 1211, посла по нихъ... Гаврила Душиловича, и Семена Олуевича, Василка Гавриловича ИЛ 1213, Климъ убѣенъ бысть Хрѣстиничь ИЛ 1213, посла Михалка Глѣбовича ИЛ 1213, Глѣбъ Васильевичь ИЛ 1213, Глѣбъ Судиловичь ИЛ 1213, Гаврило Иворовичь ИЛ 1213, Держикрай Володиславичь ИЛ 1224, Юрьи же Домамиричъ ИЛ 1224, Івані Дмитрѣвичь ИЛ 1224, Воротиславъ Петровичь, Юрьи Толигнѣвичь ИЛ 1228, Станиславъ Микуличь ИЛ 1229, Володиславъ Юрьевичь ИЛ 1231, Давыдови Вышатичю, Василью Гавриловичю ИЛ 1231, Ратиславъ Юрьевичь ИЛ 1231, Юрьи Яневичь ИЛ 1231, Григоря Василевича ИЛ 1234, Судиславу же Ильичу ИЛ 1234, Данила Нажировича ИЛ 1235, Лазоръ Домажирѣчъ и Иворъ Молибожичъ ИЛ 1240, посла Деонисія Павловича ИЛ 1257, Лука Иванковичю ИЛ 1261, посла со своєю ратью Андрѣѣ Пуутивлича ИЛ 1273, сѣѣ боѣрѣскии Михаиловичь именемъ Рахъ ИЛ 1281, посла с нимъ Павла Дешнисѣевича ИЛ 1288;

XIV ст.

Януша Костевича Гр. XIV 1342, Олехно Ромашковичь, Юшко Яковичь, Петра Олехновича, Петко Возбуновичь, Єнюли Радивиловичь Гр. XIV 1347, Римко Якубовичь и Еринко Дашковичь, а Янели Дашковичь, а Бартѣко Мицевичь, Нацко Петковичь, Нацко Чижевичь Мартинъ Довнаровичь Гр. XIV 1347, глѣбъ дворѣсковичь Гр. XIV 1349, юрьиї⁸ болковичь Гр. XIV 1350, а бояре со мною были: Софонии Алтыкулачевич, Семень Федорович, Микита Анѣдрѣевич, Тимошь Олександрович, ... Семень Микитѣчъ съ братьєю, Павелъ Соробич Гр. XIV 1356, Федоръ Борисович Гр. XIV 1356, иванѣко полѣпричичь Гр. XIV 1359, друздъ кадолѣфовичь, васѣко кузмышь Гр. XIV 1366, петрѣ ивановичь, дмитрѣ матѣфѣевичь, ожегъ солначковичь Гр. XIV 1366, волешка оу малечковича Гр. XIV 1368, панъ Ходко Ло[є]вичь, панъ Васко Волчковичь, панъ Миско Тяптуковичь Гр. XIV 1378, михаило потрутовичь, гаврилѣко дробышевичь, игнатко черневи(ч) Гр. XIV 1378, панъ гаврилѣко дробышевичь, игнатко черневи(ч) Гр. XIV 1378, михаило ивановичь Гр. XIV 1386, Івана Федоровича Гр. XIV 1386, андрейї борисовичь Гр. XIV 1387, єско

романкови(ч), васко кирдѣви(ч), андрѣико романкови(ч) Гр. XIV 1388, василий данильєви(ч). фѣдоръ ѡвляшкови(ч). васко. дрюкови(ч). юрьї звинкеневи(ч). иѡа(н). балактѣрови(ч). сасъ горбачеви(ч). семе(н) асманови(ч). глѣбъ ѡвдокимови(ч). иѡа(н) жиловчи(ч). навель петрови(ч) Гр. XIV 1388, мишь мужикови(ч) Гр. XIV 1390, панъ васко шепѣчиць, мичко боркови(ч) Гр. XIV 1391, Иванъ Стравичъ Гр. XIV 1391, дани(л) висовидови(ч) Гр. XIV 1392, Иванъ Стравичъ Гр. XIV 1395, левъ плакси(ч), ру(с)нѣ плакси(ч), иѡа(н) ру(с)нови(ч), дани(л) висовидови(ч), фѣдоръ ѡсташкови(ч), василей. дмитриєви(ч), монивидъ. коилѣкикови(ч), матфѣї"оусови(ч) Гр. XIV 1392, борись хомѣковичъ Гр. XIV 1398, Пашко Обуховичъ, Онтонъ Ефремовичъ, Степанъ Жибуничъ, Ондронъ Комаровичъ, Василей Протасовичъ Гр. XIV, ходко. чѣмерєви(ч) Гр. XIV 1399.

На відміну від князів, інверсійний варіант формули субстантивний патронім + особове ім'я для називання шляхти фіксується лише принагідно: Станиславичъ Иванко ИЛ 1209, Витовичъ Володиславъ ИЛ 1213, Домамѣричъ Юрьгій ИЛ 1224, Станевичъ Радунецъ Гр. XIV 1347, грудковичъ иѡанъ Гр. XIV 1368.

Іменування, в якому особове ім'я уточнюється ад'єктивним патронімом, не типові для ідентифікації шляхти (Єневи сѣу Вѣшатину ЛЛ 1071, Михалко Давыдовъ ИЛ 1195, левъ васильєвъ сѣу. ѡзарѣа мишютинъ Гр. XIV 1392), це стосується й вказівок на інших родичів особи: воєвотьство поручи Вѣшатѣ шѣю Єневу ЛЛ 1043, Тукѣ братъ Чюдинъ ЛЛ 1068, убиша Матѣя Любова зятя ИЛ 1204, ѡндрѣї"митковъ. пасыно(к) Гр. XIV 1392.

Особове ім'я + відтопонімне означення

XIV ст.

петрашкови радѣцѣвъському Гр. XIV 1359, петръ радѣцѣвъский, навоуи' стоженський, нѣвъступъ столпувський, осташко соульський' Гр. XIV 1366, панъ Ота пилецький староста русьскоѣ землѣ. панъ добеславъ кошицкий Гр. XIV 1368, ватславъ дмитровський Гр. XIV 1371, мартинъ лютковський Гр. XIV 1378, Василєви Карачовському Гр. XIV 1383, чюрило бродовський Гр. XIV 1385, Олешко жєнчинський, бѣданъ лашковський Гр. XIV 1386, соцкий' терєбовельський Луникъ Гр. XIV 1386, хриѣнъ козєгловський Гр. XIV

1387, мичко мжюрувський Гр. XIV 1390, ходько быбельський, пань адамъ орецький Гр. XIV 1391, ашко тарновський. пань ашко ѡлешинський Гр. XIV 1394, хроль варваринський Гр. XIV 1398, хрищенъ. судомирський. пашко скотницький, пашко мазовески Гр. XIV 1399, ходо́ро шидловоский, мичко куликовський, михаль жильховський Гр. XIV 1400.

Особове ім'я + прізви́сько (або друге ім'я)

XIII ст.

Вячеслава Лысого ИЛ 1202, Вячеславъ Толстый, Мьстиславъ Нтьмый ИЛ 1208, Михалко Скула ИЛ 1213, льстиваго Семьюнка Чермьнаго ИЛ 1225, Олексою Ортьшкомъ ИЛ 1227, Данила Чермьного ИЛ 1234, Коснятина рекомаго Положишила ИЛ 1257, Степанъ Медушникъ ИЛ 1262, посла со своєю ратью Володъслава Ломоносаго ИЛ 1273;

XIV ст.

Захария Вихоть Гр. XIV 1302, Манастья Дядько Гр. XIV 1356, ашко колочко Гр. XIV 1361, короткии навель Гр. XIV 1368, петръ мошенка. ходко михаило Гр. XIV 1368, иванъ губька, ивашко дроздь Гр. XIV 1378, васко голый XIV 1385, Весна Федоръ Гр. XIV 1392, дмитрий"ли(на)та Гр. XIV 1392, миколаи"спичникъ Гр. XIV 1398, Стефанъ Переломило Гр. XIV 1398, Лукьянь Шуба Гр. XIV 1400.

Окрему групу антропонімів складають іменування найвищого духовенства, вони утворюються за допомогою особового імені та відносного прикметника, утвореного від назви єпархії:

XI ст.

Федоси игумень Печерський ИЛ 1074, Лоукою Бѣлогоро"ски"м еп"комъ. і еп"купомъ Ростовський"м Исаиємъ. и Ивановъ Черниговськиймъ . еп"купомъ. и Антоньємъ Гурьговськиймъ. Їгуменомъ ИЛ 1089;

XII ст.

съ всеми епѣгы съ Фектистомъ. Черниговъскымъ. с Лазаремъ Пережславъскымъ. с попомъ Никитою. Бѣлогородъскымъ и с Данилою Гурьговъскымъ. и съ игумены. с Прохоромъ Печерьскымъ ИЛ 1115, Бѣлогородъскый епѣъ Феодѣръ . Пережславъскый епѣъ Еоуфимии. Гюргииский епѣъ Демъѣнъ. Володимерьскый Федоръ. Новгородъскый Нифонтъ. Смоленъскый Маноуилъ ИЛ 1147, Аркадъ епѣъ Новгородъскый ИЛ 1159, епѣъ же Смоленъскый Семешнъ ИЛ 1197;

XIII ст.

Коузма. кроткый приѣбный смиренъи. пискоупъ Володимерьскый ИЛ 1223, Артѣмъи. епѣъ Галичъкый ИЛ 1241.

2.3. Трилексемні іменування

Ідентифікація шляхти за допомогою трикомпонентних найменувань у XI–XIII ст. є несистемною. Нечисленні синтагми можуть складатися із трьох різних компонентів: особового імені, другого імені або прізвиська, патроніма, пропатроніма, імені іншого родича, відтопонімного означення, – і утворювати різні варіації, кожна з яких відповідає актуальним комунікативним потребам конкретної ситуації.

Особове ім'я + патронім + пропатронім

Ольстина Олексича Прохорова внука ИЛ 1185, Преиборъ сынъ Степана Родовича ИЛ 1262

Особове ім'я + патронім + вказівка на брата

Кснятинъ Васильевичъ Яруновъ братъ ИЛ 1170

Особове ім'я + патронім + відтопонімне означення

данило дажбогови(ч) задерѣвецкийъ Гр. XIV 1394, панъ ѣнъ дѣдичъ тарнувъскый Гр. XIV 1390, григореву сѣу дѣдѣвского осташкови Гр. XIV 1386

Особове ім'я + прізвище (або друге ім'я) + патронім

Иванка Захарьича Козарина ЛЛ 1106, *Станислава Доброго Тудьковича* ИЛ 1135, *Семень непролѣти гаврилови(ч)* Гр. XIV 1386, *панѣ михалѣ оугринѣ ваповецкии* Гр. XIV 1391.

В основі цих трикомпонентних іменувань лежать різні схеми, але кваліфікувати їх як формули не можна через їх незначну кількість, при якій кожен антропонімічний тип підтверджено поодинокими прикладами. З цієї причини трикомпонентні власні назви при номінації представників аристократії вважаємо окказіоналізмами. Чотирикомпонентні антропосполучення в українських грамотах XIV ст. не фіксуються.

Підсумки

1. Іменування шляхти в літописних джерелах нечисельні, у порівнянні зі згадками представників князівських родин. Однак їх аналіз дає уявлення про систему їх номінації впродовж XI–XIV ст., найтиповішим способом називання до кінця XIII ст. був однолексемний. Однак вже з XI ст. фіксуються кількалексемні, переважна більшість з яких складалася з двох компонентів.

2. Типовим способом ідентифікації давньоруської аристократії була антропонімна формула *особове ім'я + субстантивний патронім на -ич*, вона демонструє безперервну динаміку зростання по віках. Наведений тип іменувань був спільним для князів і для його найближчого оточення. Відмінною рисою в іменуваннях шляхти є відсутність у текстах інверсивного варіанту цієї формули.

3. Ад'єктивний патронім у складі формули *особове ім'я + патронім* для іменування шляхти невластивий.

4. Специфічною для представників тогочасної шляхти було іменування *особове ім'я + прізвище*, представлене у джерелах XIII та XIV ст., проте у порівнянні з формулою *особове ім'я + патронім* воно підтверджено значно меншою кількістю прикладів.

5. Характерна для князівської верхівки антропонімна формула *особове ім'я + відтопонічне означення* взагалі не відзначається у літописних джерелах для називання шляхти

в XI–XIII ст. Однак її активний вжиток характеризує грамоти XIV ст., в яких згадування шляхти значно переважає іменування князів.

6. Антропонімна формула *особове ім'я + відтопонімне означення* поширювалася також на представників вищого духовенства, які на Русі мали великий вплив на державні справи. Додатковий компонент їх іменування утворювався від назви єпархії. Такі іменування фіксуються з XI ст.

7. XIV ст. характеризується як період безумовного відходу від антропосистеми одноклексного типу на користь системи двоклексних іменувань. Власні назви, що складаються з трьох і більше елементів, іменуванню шляхти в цей період не притаманні.

3. КНЯЗІВСЬКИЙ СТАН У XV–XVIII СТ.

Проаналізований джерельний матеріал складають найменування представників 53 князівських родів, з урахуванням їх відгалужень: 11 родів з династії Рюриковичів (більшість із них були емігрантами з Московської держави, на службі у Великого князя Литовського), 22 роди з династії Гедиміновичів, 7 родів тюркського походження (половецькі, кабардинські та ординські – чингісиди), 2 роди нащадків литовських удільних князів та 11 князівських родів невстановленого походження.

Способи ідентифікації князів, що стояли на вершині соціальної ієрархії, і тип використовуваних засобів найменування, певною мірою відрізняють цю групу від усієї знаті. Хоча кодифікованих норм, які б регулювали функціонування особових назв, не існувало, а лише звичаєве право, дані документів дозволяють говорити про типові формули ідентифікації, які були пов'язані з особливим соціальним статусом їхніх носіїв. Способи номінації також могли залежати від характеру джерел.

Таким чином, матеріал, що міститься в судових, міських і земельних книгах, грамотах і генеалогічних схемах, здебільшого відображає офіційний спосіб запису, що враховує потребу

дуже точної ідентифікації особи, а також, можливо, ілюструє тогочасний мовний узус, який розкриває елітарне становище князів у суспільстві. У цих документах, як правило, фіксуються станові кваліфікатори *князь, кнзь, knjaz, (jaśnie oświecony/jegomość) książę, kniaź*. Однак, через розпад князівських родів на родини, їхнє зубожіння та втрату князівського достоїнства й титулів, ця практика поволи зникає. Джерела надають інформацію й про функції князів та їхні посади, походження чи землеволодіння, напр.

Boleslaus alias Swidrigaill deo gracia dux Olgorthowicz AS I 1420, Швитригайло инако Болеслав з божьей милости князь черниговский и иных AS I 1424, великий князь Александро инако Швитригайла Сѡлькгирдовичъ AS III 1446, князь Михайло Костантинович староста Володимирский AS III 1446, княза Василя Его Милости Андриѣвича Полубенского AS III 1492, князь Семен Юрѣвич староста луцкий AS I 1491, князь Сндрей Михайлович намѣсник креманецкий AS I 1491, князя Луцкого и Володимерского Люборта Кгедиминовича ССМ 1498;

земанинъ волынський Митько Ивановичъ Бабиньский ABB 1506, książę Bohusz Iwanowicz Korecki starosta żytomierski, bractawski i winnicki, wojewoda wołyński Bon. XI 1539, Александръ Андреевичъ Сангушковича Кошерский, маршалокъ з(о)с(по)д(а)ра короля его м(и)л(о)сти Жикгимонта Августа ABB 1562, knjaz Roman jeho miłost Fedorowicz Sankhuszko woewoda bractawskij, starosta żitomirskij, derżawca reczickij DW 1569, его млстью княземъ Богушемъ Корецкимъ воеводою земли Волинское, старостою луцкимъ, браславскимъ и веницким KЗК 1578, «Я, Костѣнтин Костѣнтинович Сострозский, воевода киевский, маршалок Волинское земли, староста володымерский» KЗК 1578;

Адам Олександр Григорович Ольгердович Сангушко Кошерський київський каштелян подільський воевода володимирський староста волинський воевода Як. 1653, księcia Krzysztofa Konstantego na Wiszniowcu i Zbarazu Wiszniowieckiego AGK 1684;

Janusz Alexander na Białym Kowlu Smolanach Rakowie Zastawiu y Ostrohu Lubartowicz Sanguszko Hrabia na Wisznicy Tarnowie y Jarosławiu, Jozef Paulin na Białym Kowlu Smolanach Rakowie Hrabstwie Tarnowskim y Xięstwie Żaslawskim Xiążę Lubartowicz Sanguszko KG 1754.

Невеликий відсоток становлять формули, у яких родові назви стояли безпосередньо після станового кваліфікатора, напр.

dux Sanguschco AS I 1433, князь Сендюшко ССМ 1438, князю Санкгушку AS I 1490, князь Химський 2 роł. XV w., kniazia Buremskoho PZŁ 1545, княз Порицкий AS III 1528, kniazia Kowelskoho PZW 1545, княза Кошерского AS VII 1566, княза Соколенского AS VII 1566, kniaz Sokalski RPŁ 1569, kniazia Woyny PZŁ 1545. Формули такого типу зазвичай з'являлися при повторному згадуванні особи в тексті.

Практика спрощення формул найменування також ілюструється такими записами, як: *Romanem Sangoskowiczem AS VII 1566, Matwiey Czetwertenski AS VI 1558*, де опущено патроніми, що вказували на безпосередні відношення син-батько, або *Василей Ковелский AS III 1512*, якого на початку документа записано за допомогою чотирикомпонентної формули *Васила Михайловича Сонкгушковича Ковелского AS III 1512*.

Хоча, починаючи з XV ст., прізвищеві назви (далі: ПН), у цій соціальній групі часто були вже спадковими й охоплювали цілі родини, антропонімічні формули не мали чітко визначеної кількості компонентів. Залежно від типу документа антропоніми входили в різні конфігурації, створюючи більш або менш розбудовані формули.

3.1. Дволексемні формули

Двокомпонентні найменування містили ім'я + ПН (відтопонімне означення на *-ський/-цький*, патронім на *-ич, -ович/-евич*, відапелятивне означення), напр.:

Семен (Сенько) Ямонтович Як. 1411, Васи́ла Сѡстрозского AS I 1428, Иван Пута́та AS I 1437, Васи́лий Курцевич ССМ 1473, Поута́ты Ивановича AS I 1475, Сѡлександро Сонкгушковичъ AS III 1475, Михайло Вишневецький AS I 1496, Глі́б Лизоносович Як. 1493, Фе́дор Четверте́нский ССМ 1494, Дми́тро Головня Войт. XV ст., Ю́рій Смага Як. XV ст.;

Васи́лей Ковелский AS III 1512, Иван Пу́татич AS III 1516, Васи́ла Соколского AS III 1527, Фе́дор Вишневецький AS III 1528, Фе́дор Рогови́цкий AS III 1528, Ива́нъ Кози́ка AS III 1528, Aleksandra Czartoryskiego AS VI 1558, Микола́й Збара́зский AS VII 1558, Салтанку́л-мурза (Миха́йло) Темрю́кович Як. 1560, Рома́нет Sangoskowiczem AS VII 1566, Maksim Sokolskij DŁ 1569, Владисла́в Корыбу́тович КЗК 1578, Лву́ Ворони́цкому КЗК 1578;

Ю́реи Чарторы́ский ОО 1605, Андре́я Четверти́нского ППЛ 1648, Микола́й Ежи Чортори́йський Як. 1662, Maхі́т Bułýha KG 1680, Яну́ша Острозского ОО XVII; Jozef Sanguszko LW 1765.

Функцію ПН могла виконувати і геральдична назва, напр., *Petr Hołownia* PZW 1545.

Двокомпонентний спосіб ідентифікації князів був поширеною практикою (XV ст. – близько 55%, XVI ст. – близько 27%, XVII ст. – близько 10%), відомою вже в давньоруських пам'ятках (Медвідь-Пахомова 1999: 94, 97-98).

3.2 Трилексемні іменування

Іншим видом ідентифікаційних формул були трикомпонентні антропоформули зі структурою: **ім'я + патронім на -ович/-евич + ПН**, напр.: Михайло Іванович Гольшанський Як. 1448, Юри Василевич Сѡстрозский AS I 1461, Ивану Васильевичу Сѡстрозскому AS I 1463, Іван Юрійович Дубровицький Як. 1481, Фе́дор Васи́левич Збара́зский AS I 1485, Андре́й Ива́нович Дуброви́цкий AS I 1491, ива́нъ бори́сови(ч) гли́ньский ССМ 2 пол. XV ст.;

Василей Федорович Четвертенский AS III 1501, Григорій – Юрій Борисович Глинський Войт. 1503, *Iwan Juriewicz Zastawskij* AS III 1508, Костантин Іванович Сострозский AS III 1509, Іваном Василевичомъ Курцевича AS III 1509, *Semen Fedorowicz Czetwerteński* AS III 1510, Федор Михайлович Чорторыйский AS III 1511, Юра Василевича Жаславского AS III 1511, Юрій Олександрович Гольшанський Як. 1511, Василей Іванович Корецький AS III 1514, Богдан Іванович Курцевич AS III 1519, Андрій Семенович Збаражський AS III 1528, Василей Андреевич Полубенский AS III 1529, Іван Михайлович Роговицький AS III 1533, Олехно (Одесандр) Іванович Козека Войт. 1533, Кузма Іванович Жаславський AS III 1533, Остафей Васильевич Сокольский AS IV 1538, Богушу Федоровичу Корецькому AS IV 1541, Василь Іванович Велицький Як. 1544, Юрій Васильович Глинський Як. 1547, *Dmitrowi Fiedorowiczowi Sanguszkowi* AS VI 1549, Роман Федорович Санкгушковича AS VI 1549, *Lwa Wasylewicza Połubinskiego* AS VI 1553, Семен Юрійович Дубровицький Як. 1556, Богушомъ Федоровичомъ Корецькимъ AS VII 1557, *Matwieiu Wasilewicz Czetwertenskomu* AS VI 1559, Владиславу Андреевичу Збаразському LK 1563, Василей Солътанович Соколски ПВЛ 1565, Василей Федорович Четвертенский ПВЛ 1565, *Kostentin Kostentinowicz Ostrozskij* DW 1569, Миха(у)ло Іванови(ч) Ку(р)цеви(ч) ВГ 1569, *Roman Fedorowicz Sankhuszko* DW 1569, Януш Матвеевич Четвертенский ВГ 1569, Андрій Петрович Масалський II 1570, Васи(л)я Миха(у)ловича Ружи(н)ско(г)[о] ВГ 1571, Андрій Тимофійович Капуста Як. 1572, А(н)дрея Івановича Вишневе(ц) кого ВГ 1577, Миколаємъ Андриєвичомъ Збаражскимъ КЗК 1578, Михаїла Григорєвича Вороновецького КЗК 1578, Костєнтин Костєнтинович Сострозский КЗК 1578, Василь Іванович Кожанович Войт. 1583, Дмитро Андрійович Замлицький Войт. 1583;

Станіслав Станіславович Воронецький Войт. 1606, Василь Костянтинович Остозорський Як. 1608, Андрій Андрійович Буремльський Як. 1610, Лев Куостянтинович Курцевич Як. 1618, Олександр Олександрович Порицький Як. 1618, Януш Янушович Заславський Як. 1629, Стефан Олександрович Порицький Войт. 1640, Олександр Михайлович Подгорський Як. 1646, Павло Федорович Курцевич Як. 1634;

Максим Іванович Булига Як. 1687; *Michał Kuryatowicz Kurcewicz* АК 1702, *Hieronim Pawłowicz Szanguszko* ІБ 1795.

У досліджуваних джерелах заслуговують на увагу й трикомпонентні формули, що містили **ім'я + прізвисько + ПН // ім'я + ПН + прізвисько**.

Прізвиська, які з'являлися в цих та в багатьох інших більш розбудованих структурах, зазвичай мали родовий характер: це були спадкові династичні назви, іменування, що вшановували засновників родів, і відапелятивні утворення. Князі використовували також додаткові індивідуальні найменування з відапелятивною та відантропонімічною мотивацією.

У розглянутій трикомпонентній структурі прізвиська стосувалися родоначальників династичних гілок – вони з'явилися в XVII ст. в кількох князівських родинах. Четвертинські, нащадки Рюриковичів, у четвертому поколінні прийняли додатковий антропонім *Святополк* на честь засновника турівсько-пінської гілки, *Святополка Ізяславича*, напр., *Стефана Святополка Четвертенского* ПНЛ 1648, *Вацлава Четвертенского Святополка* ПНЛ 1649, *Gedeon Swiatopołk Czetwertynski* ПНЛ 1677.

Деякі роди Гедиміновичів прийняли прізвиська, що відносилися до синів Великого князя Литовського Гедиміна, наприклад, князі Ружинські Наримунтовичі підкреслювали своє походження від Наримунта: *Романа Наримунтовича Ружинского* ОО 1605, князі Курцевичі використовували прізвисько *Корятович* – проте, на думку історіографів, вони базувалися на хибній традиції, яка пов'язувала початок їхньої династичної лінії з Корятом, замість з Наримунтом, див. Вон. XI 154, напр., *Aleksander Korjatowicz Kurcewicz* 1680 Вон. XIII 204, *Szymon Korjatowicz Kurcewicz* 1790 Вон. XIII 204. Інші династичні назви наявні в більш розгорнутих формулах.

Відіменну мотивацію мало також індивідуальне прізвисько *Муньча*, додане в XVI ст. до родової назви Іваном Федоровичем Масальським з чернігівської гілки Рюриковичів: *Iwan Masalski Muńcza* PZK 1545.

До трикомпонентних формул входили відапелятивні прізвиська. Ми фіксуємо їх у роді князів Хованських з династичної лінії Наримунтовичів: Дмитро Денисович прийняв додаткове іменування *Гроза*, яке вживали його сини, напр., *Jan Hroza Chowanski* AGK 1684, а також у згаданих Курцевичів: у XVI ст. князь Василь Іванович, господарський дворянин і королівський ротмістр, прийняв прізвисько *Булига*, що стало спадковою назвою, яку використовували наступні покоління (Bon. 1899: III 202), напр., *Дмитрь Булыга* КЗК 1578, *Samuel Kurczewicz Bulicha* KG 1680.

Функцію прізвиськ могли виконувати й геральдичні назви, наявні серед нащадків полоцьких Ізяславичів, князів Друцьких Любецьких та Друцьких Соколинських, що послуговувалися гербом *Друцьк*, *Друцький* (*Druck*, *Drucki* Niesiecki 1839 III: 409), напр., *Павло Друцький Любецький* Як. 1638, у роді Головня Острожецьких, ймовірно, з династичної лінії Рюриковичів, родоначальником яких був Дмитро Головня (Войтович 2000: 685), що використовували власні герби *Головня* і *Острожецький* (*Hołownia* і *Ostrożęcki* Niesiecki 1839 IV: 365–366, VII 206), ідентичні їхнім родовим назвам, напр., *Andrej Hołownia Ostrożeckij* DŁ 1569. Своєю чергою князі Збаразькі, Порицькі, Воронецькі й Вишневецькі з династії Олгердовичів мали герб і прізвисько *Корибут*, напр., *Konstanty Krzysztoph Korybut Wiszniowiecki* AGK 1684. Проте треба підкреслити, що не завжди можна мати впевненість щодо походження цих додаткових означень чи прізвищевих назв тотожних назвам гербів, деякі з них можуть мати подвійну мотивацію й бути як геральдичними, так і відтопонімними, відапелятивними чи відантропонімічними утвореннями, що згодом послужили за мотиваційну основу гербів (див. *Найменування, тотожні назвам гербів*).

Наведені трикомпонентні антропоформули становили понад 30% усіх ідентифікаційних структур у XV ст., у XVI ст. – понад 49%, у XVII ст. – приблизно 48%.

Левову частку серед них складали формули з патронімами на *-ович/-евич*, що вказували на безпосереднє відношення батько – син, і переважали, наприклад, у волинських грамотах, у документах з родинного архіву Сангушків чи в генеалогічних схемах.

3.3. Чотирилексемні іменування

Чотирикомпонентні формули мали структуру **ім'я + патронім на -ович/-евич + патронім + ПН // ім'я + прізвисько + патронім на -ич, -ович/-евич + ПН**, вони містили ті самі компоненти, що двох та трилексемні формули.

Тут також заслуговують на увагу додаткові найменування, мотивовані антропонімами родоначальників. Ми їх віднаходимо серед князів Воронєцьких, з династичної лінії Олгердовичів, які таким чином вшановували засновника роду Войну Федоровича Воронєцького Тристенського. Його онуки з боку сина Станіслава взяли прізвисько *Война*, а онуки з боку сина Матуша – *Войнич*, напр., *Томаш Станіславович Война Воронєцький* Як. 1598, *Станіслав Станіславович Война Воронєцький* Як. 1607, *Стефан Матушович Войнич Воронєцький* Як. 1625.

У свою чергу, князі Слуцькі з династичної лінії Олгердовичів, на честь засновника роду Олелька (Олександра) Володимировича, князя копильського слуцького та київського, прийняли прізвисько *Олелькович*, напр., *Семен Юрійович Олелькович Слуцький* Як. 1592, а частина князів Петигорських (П'ятигорців) використовувала прізвисько *Темрюк*, на честь свого родоначальника Темрюк-мурзу, великого князя Малої Кабарди, напр., *Миколай-Михайло Темрюк-Шимкович (П'ятигорець)* Войт. 1632. Інші приклади чотирикомпонентних формул, крім безпосереднього патроніма, включають:

- династичні іменування *Святополк* та *Наримунтович*, які використовували Рюриковичі та Гедиміновичі, напр., *Ілля Стефанович Святополк Четвертенський* Як. 1640, *Стефан Стефанович Святополк Четвертенський* Як. 1684, *Роман Кирикович Наримунтович Ружинський* Як. 1614;

- інші спадкові родові назви: *Булыга*, *Гроза*, напр., *Дмитра Василєвича Курцєвича Булыгу* КЗК 1578, *Костянтин Дмитрович Курцєвич Булыга* Як. 1597, *Іван Йона Дмитрович Курцєвич Булыга* Як. 1625, *Дмитро Денисович Гроза Хованський* Як. 1609, *Олександр Дмитрович Гроза Хованський* Як. 1617, *Миколай Дмитрович Гроза Хованський*

Як. 1625, у тому числі геральдичні та мотивовані антропонімами родоначальників: *Головня, Корибут, Корибутович*, напр., *Федір Петрович Головня-Острожецький* Войт. 1569, *Владислав Андриєвич Корибутович Збараский* КЗК 1578, *Михайло Михайлович Корибут Вишневецький* Войт. 1616. Таке прізвисько, що функціонувало в межах покоління, прийняв також один із представників князів Глинських з династії тюркського походження, *Іван Львович, київський воевода та його брат Василь, берестейський намісник*, вшановуючи засновника роду *Мамая, вождя західної частини Золотої Орди: Іван Львович Глинський Мамай* Як. 1522;

- індивідуальні прізвиська: *Нелюб, Сліпий, Великий, Хромий, Горчак, Дуда, Мунча, Бурдинович*, пр. *Олександр Іванович Гольшанський Нелюб* Як. 1405, *Лев Борисович Сліпий Глинський* Як. 15 ст., *Іван Борисович Великий Глинський* Як. 1498, *Григорій (Юрій) Борислович Хромий Глинський* Як. 1503, *Петро Федорович Горчак Капуста* Войт. 1539, *Іван Андрійович Дуда Полубенський* Як. 1556, *Іван Федорович Мунча Масальський* Як. 1560, *Григорій Михайлович Бурдинович Ружинський* Як. 1633.

У цій групі привертають увагу прізвиська братів із тими самими іменами, які використовували в роді Глинських, напр., *Іван Старший Васильович Хромий Глинський* Як. 1508 і *Іван Васильович Глинський* Як. 1508, у князів Ружинських, напр., *Федір старший Стефанович Ружинський*, *Федір молодший Стефанович Ружинський* Як. 1578 та *Збаразьких*, напр., *Семен Молодший (Малий) Васильович Збаразький, Манівський* Як., Войт. 1489, *Семен Середній Васильович Збаразький* Як. 1474, *Семен Старший Васильович Збаразький* Як. 1482.

Антропоніми такого типу, які стосуються найбільш привілейованої верстви і пов'язані з повторюваністю імен у найближчій родині, засвідчено, як було сказано вище, в давньоруських пам'ятках XII ст., вони були відомі й серед польського магнатства у XVI–XVII ст. (Walczak, Walczak 1999; 243).

Чотирикомпонентні найменування містили теж **ім'я + патронім на -ович/-евич + ПН + ПН**, напр., *Dymitr Iwanowicz Putiatycz Drucki UKCZ 1492 i 1505*, *Дем'ян Яцькович Половець Рожиновський Як. 1516*, *Іван Григорович Кожанович Велицький Як. 1528*, *Василей Михайловичъ Сонкгушковича Ковелский AS III 1533*, *Андреа Михайловича Сонкгушковича Коширського AS III 1533*, *Володимир Богданович Глинський Путивльський Як. 1540*, *Павло Григорович Друцький Любецький Як. 1638*.

3.4. П'ятилексемні формули

У свою чергу п'ятикомпонентні іменування мали структуру **ім'я + патронім на -ович/-евич + прізвисько + ПН + ПН**, напр., *Адам Олександр Григорович Ольгердович Сангушко Кошерський Як. 1653*, // **ім'я + патронім на -ович/-евич + ПН + прізвисько + ПН**, напр., *Семен Самуель Андрійович Сангушко Лобартович Ковельський Як. 1638*, // **ім'я + патронім на -ович/-евич + ПН + прізвисько + прізвисько**, напр., *Василь Львович Глинський Сліпий Мамай Як. 1522*. Записи, що ілюструють такі антропонімні формули стосуються роду Сангушків, які користувалися династичними прізвищами *Ольгердович* та *Любартович*, а до своєї прізвищевої назви додавали згодом спадкові найменування, утворені від назв нових землеволодінь. Такі записи відносяться й до князя Василя Львовича Глинського з династії тюркського походження, який до своєї родової назви приєднав два прізвища: *Сліпий* та *Мамай*, вшановуючи вже згадуваного Мамая, засновника роду.

Наведені чотири- та п'ятикомпонентні структури в XV ст. складали приблизно 8% усіх аналізованих антропоформул, у XVI ст. – понад 11%, у XVII ст. – майже 25%.

Переважає більшість княжих родових найменувань, це відтопонімні утворення з суфіксом *-ський/-цький*. У деяких багатокомпонентних формулах було більше однієї назви з таким суфіксом. Ці відтопонімні означення, додані до родових, свідчили про набуту земельну власність, якої назва послужила мотиваційною основою для нової ПН. Іноді, правда,

вони підкреслювали давність і знатність роду. Про це свідчать записи про князя Андрія Курбського, державця Ковеля, Вижви й Милянович, який прийняв додаткове іменування *Ярославський*, на честь родоначальника лінії ярославських Рюриковичів, Івана Васильовича, великого князя ярославського: *Andrzej Kurpski i Jarosławski* RW 1583. Коли в 1563 р. князь отримав ковельське староство, до родової прізвищевої назви додав ще одне означення на -ський – Ковельський: *Андрѣя Курпского Ковелского* RPW 1569.

Додаткові відтопонімні назви стосувалися й засновників родових гілок, напр., *Юрій Васильович Острозький Заславський (Жеславський)* Як. 1500, *Богдан Федорович Глинський Путивльський* Як. 1509, *Михайло Василевич Вишневецький и Збаражский* AS I 1517. Вони також могли використовуватися лише в одному поколінні, напр., *Богдан Володимирович Глинський Боровський* Як. 1576, або позначати вже успадковані назви й стосуватися наступних поколінь розгалужених родів: *Володимир Богданович Глинський Путивльський* Як. 1540, *Іван (Януш) Юрійович Дубровицький і Гольшанський* Як. 1549, *Алекса(н)дра Федоровича Збара(ж)ского и Поры(ц)кого* ВГ 1571, *Дмитро Андрійович Козека Замлицький* Як. 1583, *Андрій Андрійович Буремльський* Як. 1610, *Władysław ze Zbaraża Zbaraskiego Woronieckiego* ПНЛ 1677. Ми фіксуємо їх не лише поряд з найменуваннями, мотивованими назвами землеволодінь, але також з іншими родовими означеннями, що ілюструють ідентифікаційні формули Кропотків (Крокотків) та Сангушків.

Перші з них були нащадками смоленських князів, які взяли додаткове найменування *Єловицькі (Jełowiccy)* від маєтку Єловичі, наданого їм королем Казимиром Ягеллончиком (Boniecki 1899 XII: 311): *Krokotki Jełowickoho z Jełowicz* PZŁ 1545. Сангушки походили з династії Гедиміновичів і від своїх нових володінь Кашир і Камінь Каширський взяли прізвисько *Коширський, Кошерський*, яке з часом стало їхнім спадковим іменуванням, вживаним замість родової назви: *Александром Андреевичем Санкгушковица Кошерским* AS VII 1563, *Ле(в) Са(н) кгушко Коше(p)ски(u)* ВГ 1571, *kniazia Koszerskiego* RŁ 1583.

Друга лінія цього роду прийняла прізвищеву назву *Ковельські* від назви *Ковеля*, що потрапив до їхнього володіння; вона успадковувалася наступними поколіннями, напр., *Василь Михайлович Сангушкович Ковельський* Як. 1558.

Практика приймати нові відтопонімні означення на *-ський/-цький* у розгалужених родах ілюструє звичай, відомий також серед руської гніздової шляхти, яка брала для розділених гілок чи відгалужених ліній означення, утворені від назв родових маєтків, які з часом ставали спадковими (Jabłonowski 352-353; Mytnik 2010: 344-345).

3.5. Багатолексемні формули з аналітичним відтопонімним означенням

Наведені вище номінативні утворення збагачувалися прийменниковими конструкціями з *+ мн* або/та *на + мн*, що стояли безпосередньо перед або після прізвищевої назви, напр.:

Михайло Юрійович зі Сквира Половець Рожиновський Як. 1440, *Андрушко з Коропця* Як. 1438, *Федір Михайлович, князь на Вишкові Вишковський Четвертенський* Як. 1488;

Jacko Czetwertenski z Jarowicy DŁ 1569, *Станислав Вороницкии зо Збаража* КЗК 1578;

Юрій Іванович Чорторийський на Клевани Як. 1604, *Лев Матушович зі Збаража Воронецький* Як. 1616, *Aleksander z Ostroga Zasławski* PWW 1621, *Stephan Koributowicz Porycki ze Zbaraża* PWW 1621, *Михайло Юрійович з Козельська Пузина*, Як. 1650, *Ярема Міхал Корибут, князь на Вишневі й Лубнях* Як. 1651, *Владислав Домінік на Острозі Заславський* Як. 1656, *Jan Karol Książę na Klewaniu Czarortycki* KGK 1658, *Томаш Юрійович з Русинова Козика* Як. 1667;

Pawła na Białym Kowli, Smolanach, Rakowie, Lubartowie Lubartowicza Sanguszk Z 1747, *Stanisław na Xięstwie Koreckim Kalwaryi y Olexińcu Czarortycki* LW 1765.

Особливим видом таких структур були формули, що складалися із синтетичних і аналітичних означень, похідних від однієї місцевої назви, напр.: *Chwalelij Rohozenski z Rohozna* ДЛ 1569, *Michał Zastawski ze wsi Zastawie* РК 1583, *Stefan Korybutowicz Zbarazki z miasta swego Zbaraża* РК 1583, *Marko Sokolski z miasteczka Sokola* РЛ 1583, *Janusz ze Zbaraża Woronicki z Woronczyny* РЛ 1583, Олександр Стефанович Четвертенський князь на Новій Четвертні Войт. 1628, *Andrzeja z Korczmina na Porwanczu Porwanieckiego* ПНЛ 1677, *Włodzimierz na Czetwertni książę Swiatopółk Czetwertyński* 1778 Nies. 1830 III.

Аналітичні відтопонімні означення вказували на відносини власності, вони, ймовірно, слугували не лише точнішій ідентифікації, а й підкреслювали соціальний статус їхніх носіїв, про що, свідчать складені прийменникові конструкції, напр.: *Danyło Wasylowycz Czetwertenski kniaź na Czetwertni i Jarowyci* Войт. 1545, *Andrzeja z Korczmina na Porwanczu Porwanieckiego* ПНЛ 1677, *Stefana Swiatopółka na Żywotowie u Książey Krynicy Czetwertynskiego* ПНЛ 1677, *Доминик на Острогу и Заславу Острожскии* ОО XVII.

3.6. Спадковість найменувань

Починаючи із XV ст., після іменні означення, що виконували функцію історичних прізвищ, були переважно спадковими. Вживання спільної прізвищевої назви відображається не лише у використанні одного іменування братами та сестрами, але також у записах, у яких брати або подружжя ідентифікувалися за допомогою родових назв у формі множини, напр.: *Улиане Семеновне Голианских* АС III 1454, *князю Михайлу а князю Костантину Ивановичом Острожским* АС I 1474, *кнази Збаразкии, князь Семен Васильевич, князь Михайло Васильевич* АС I 1475, *князь Василей а князь Андрій Семеновичи Зваголские* АС I 1499, *кнази Воронецкие* АС III 1528, *кназ Василий а кназ Богдан Романовичи Любецкии* АС III 1528, *Кнзя Ивана и кнзя Ю(р)я Ивановичовъ Чо(р)торыски(х)* ВГ 1570, *kniaź Bohdan а kniaź Michajło Kurcowiczy* PZŁ 1545, *Maksyma а Ostajia Sokolskich* PZŁ 1545, *kniaz Aleksander а kniaz Jwan Fedorowiczy Czortoryiskii* PZŁ 1545, *Rohowyczych* ОЛ 1552, *Hrihorej Michajło Ostafej Ruzinskie* DW 1569, *Woronickich*

z Woronczina PZŁ 1545, kniazia Andreia a knehini Iwanowoie Zamlickich z Zamlicz PZŁ 1545, Кнзя Януша и князя Але(к)са(н)дра Але(к)са(н)дровичо(в) Збара(з)ких и Пори(ц)ких ВГ 1570, Ивана и (...) Ю(р)я Ивановичовъ Чо(р)торыски(х) ВГ 1570, княз Костѣнтин и княжна Ганна Костѣнтиновичи Вишневецкиѣ КЗК 1578, его млсть княже Юрии а его млсть княже Владислав Андриѣвичи Кобыбутовичи Збаразскиѣ КЗК 1578.

Тенденція переходу ПН від батька до дітей та охоплювання спільною назвою всієї родини в антропономастиконі як княжих, так і шляхетських родів помітна в XV ст. Спадковості післяіменних означень та стабілізації їхніх форм сприяло спадкове право та пов'язане з ним підтримування безперервності номінаційної традиції роду. Більшість представників найбільш привілейованого стану, прямих нащадків родів, зберегли свої прізвищеві назви. Члени побічних гілок приймали нові означення, які виконували роль єдиної післяіменної назви, з часом вони ставали спадковими або додавалися до давніх родових назв. Однак варто згадати й записи, які ілюструють недостатню мовну стабільність родових назв у середовищі верхівки українського суспільства, напр., *Роману Өѣдоровичу Санкгушковича AS VII 1557, Роман Өѣдорович Сенкгушко AS VII 1557, Роман Өѣдорович Санкгушкович AS VII 1558.*

Підсумки

1. Антропономастикон Рюриковичів і Гедиміновичів, двох найбільших князівських династій у давній Україні, нащадків литовських удільних князів, князів тюркського походження та князів невстановленого походження в джерелах XV–XVIII ст. відображає найважливіші тенденції розвитку, започатковані в більш ранню епоху. Це стосується як словотвірних засобів (антропоніми з формантами *-ський/-цький, -ич, -ович/-евич*), так і способів номінації, серед яких домінували системи двокомпонентна (XV ст. і XVIII ст.) й трикомпонентна (XVI–XVII ст.). Княжа антропонімія ілюструє, з одного боку, зв'язок з мовною та релігійно-культурною асиміляцією (хрещення в руському обряді та приймання церковних імен,

мішані шлюби) нащадків їхніх засновників, з другого боку, значну подібність до антропонімікону решти привілейованої верстви.

2. Ідентифікація князівських династій базувалася на моделі відтопонімної прізвищевої назви, типової для всього шляхетського стану, проте певну роль відігравали в ній також патронімічні утворення на *-ич*, *-ович/-евич*, зокрема назви, що вказували на актуальні відношення батько - син у трикомпонентних формулах у позиції після імені й перед родовою назвою.

3. В ідентифікації князів відомі були сімейно-родові іменування, мотивовані іменами родоначальників та інших відомих предків, їхню функцію виконували також відапелятивні та геральдичні назви. Серед них привертають увагу родові найменування, притаманні лише князям, утворені від антропонімів засновників династичних гілок Рюриковичів та Гедиміновичів, а також індивідуальні назви, пов'язані з наданням братам однакового хрещеного імені.

4. Способи ідентифікації князів могли бути зумовлені характером досліджуваних джерел, вони вирізнялися великою різноманітністю й наявністю дво- і більшекомпонентних формул, спричиненою, з одного боку, браком правових норм, а з іншого – цивілізаційними та соціокультурними факторами, пов'язаними з економічним розвитком і необхідністю точної ідентифікації й вказання родової належності, а також практикою звертатися до історії династій та родів, підкреслювати соціальний статус та стан володіння.

5. Тенденція переходу післяіменних означень з батька на дітей, зокрема охоплювання спільною прізвищевою назвою цілої родини, позначається в княжому стані у XV ст. Фіксації з XVI ст. й пізніші підтверджують спадковість родових найменувань через наступні покоління. З іншого боку, наявність морфологічної варіантності прізвищевих назв доводить, що процес їх творення все ще тривав.

4. ШЛЯХЕТСЬКИЙ СТАН У XV–XVIII СТ.

Антропонімічним формулам шляхти передував кваліфікатор стану та / або почесний термін, напр.: *урожонии панъ, оуроженни панъ боарин, шляхетные боаре, земенинъ шляхетнии, jeho miłost, jeho miłost pan, панъ, szlachetnie urodzony pan, urodzony pan, urodzony jego miłość pan, jego miłość pan, szlachetny pan, jaśnie wielmożny jego miłość pan, wielce szanowny pan, szlachetni, generosus, (magnificus) nobilis.*

Джерела ілюструють велике різноманіття способів найменування, зумовлене насамперед характером документів. І так, судові, градські, земські актові книги, люстрації староств та королівщин, списки урядників Речі Посполитої, тобто посадових осіб найвищого рангу, послів та лицарів містили розлогу інформацію про шляхтича. Особові найменування супроводжувалися вказівкою не лише приналежності до привілейованого стану, але також інформацією про займані в державі посади та функції, і навіть землевласність. Інколи фіксуємо їх також у джерелах менш офіційного характеру, як наприклад, в інвентарях, тобто господарських описах замків та міст, напр.:

па(н) петрашь староста галицкый ССМ 1401, Костко судя перемиський Груш. VI 1404, панъ микоула дъди(ч) до(л)зский и перева(л)ский ССМ 1440, пан Монивид староста подолский и кременецкий AS I 1444, па(н) немира староста луцкий ССМ 1446, пан Федко Хомич крайчий AS III 1446, Roman Olizar Wołczkiewicz Gospodar Ziemi Kiiwskich УГ 1450, Ванко Скердъевич пан холмъский ССМ 1470, п(а)на Олизара Шиловича маршалка волынское земли AS I 1488, Олехно Скорута, подкоморній (!) земли Холмское ССМ 1491, па(н) немира наместникъ вруцкий панъ Горностай Романовичъ ССМ 1493, ключникъ луцкий Богдан Сенкович Гоский AS I 1494;

Iwan zwany Janem dziedzic Wereszczyna i tenutariusz Stawutycz CZ 1515, Wasila Petrowicza Zahorowskiego, marszałka hospodarskiego RSZ

1569, *Woyciechem Pininskim, stolnikiem Krzemienieckim, podstarostą grodzkim Łuckim* ОЛ 1552, *Bohdan Kostjuszkwicz Chobołtowskiј sudja zemskij powetu włodimerskoho* DW 1569, *Wasilej jeho miłost Hulewicz wojskij wołodimerskij* DW 1569;

Pan Mikołaj Daniłowicz podkomorzy chełmski UCH 1622.

Подібно до найменувань князів структура номінаційних формул шляхти не була чітко визначеною, а кількість та якість компонентів були зумовлені характером документів та хронологією й географією записів.

4.1. Однолексемні іменування

У XV ст. в джерелах з різних регіонів України ще досить поширена ідентифікація за допомогою самого імені або прізвищевої назви, зокрема в ситуації повторної згадки особи в документі, інколи в поєднанні з прийменниковими конструкціями *з + мн* або *та на + мн*, які інформували про родовий осідок, землевласність. Прізвищеві назви тільки починають бути спадковими, дуже поволі зазначається потреба в додаткових індивідуальних чи сімейних прізвиськах, напр.:

пана Євсея ССМ 1430, *пана Ярмолу (Зн.)* ССМ 1430, *пан Сикушко* ССМ 1430, *пан Боговитин* ССМ 1430, *пан Ластавський* AS I 1437, *пан хохлевський* ССМ 1438, *панъ Петрашъ* AS III 1441, *панъ Соудивой* AS III 1441, *пан Немира* AS III 1446, *пан Федко* AS III 1446, *пан Дашко* AS III 1446, *пан Ходко* AS III 1446, *пан Хвалко* AS III 1475, *пан Єрля* AS I 1483, *пан Бут* AS I 1483, *пан Тохрин* AS I 1483, *пан Троуш* AS I 1490; *сташко усъ давидова* ССМ 1422, *Paulus de Sliwnicza* AGZ XIII 1436, *Raphael de Criwcza* AGZ XIII 1437, *Andreas de Nowoszedlcze* AGZ XIII 1438, *Thomas de Panthelowicze* AGZ XIII 1438, *Nicolaus de Skole* AGZ XIII 1439, *Maszko de Bolerstraszycze* AGZ XIII 1442, *Malo de Kopistno* AGZ XIII 1443, *Choda (Chodecz) de Skole* AGZ XIII 1444, *Fedco de Riboticze* AGZ XIII 1447, *Fyedko de Czolhancze* AGZ VII 1464, *Fyedko et Steczko de Mlynyszcze* AGZ VII 1464, *Dmitr et Iaczko de Dedoschycze* AGZ VII 1464, *Andreyko de Swariczow* AGZ VII

1464, *Iwaschko de Dulebi* AGZ VII 1464, *Syenko de Balicz* AGZ VII 1464, *Allexander de Riboticze de Bresciani, de Hubiczsolo* AGZ XIII 1476.

Такі способи найменування зрідка наявні і в пізніших джерелах, напр., *пан Сватоша* AS III 1528, *пан Богданъ* AS III 1528, *пан Лопотко* AS III 1528, *пан Бережинский* AS III 1528, *пан Викгура* AS III 1528, *пан Кзетул* AS III 1528, *Andreia a Semena z Kunewa* PZŁ 1545, *Michna z Brochowiec y z Wisniowa* ОЛ 1552.

4.2. Дволексемні формули

Дволексемні формули містили ім'я + ПН (відтопонімне означення на -ський/-цький, патронім, відапелятивне означення, геральдична назва, етнонім), напр.:

Данило Задревецький Груш. VI 1404, *Григоръ багавъський* ССМ 1420, *игна(т) облазницький* ССМ 1421, *Борис Головаты* ССМ 1421, *Станислав милишевъ* ССМ 1421, *Иванъ Чорный* AS I 1424, *Андрій Джусич* Як. 1433, *ленько заруби(ч)* ССМ 1433, *Palka Lyssakowsky* AGZ XIII 1437, *Ондрей Сакович* AS III 1441, *Михайло Целович* AS I 1444, *Andreas Czurilo* AGZ XIII 1447, *ивашко Голешевски* ССМ 1473, *Тихъно Кисел* AS I 1475, *Семен Петров* AS III 1475, *Игнат Боровик* AS I 1481, *Михном Смеланским* AS I 1487, *Ивашко Колпытовский* AS I 1487, *Олехно Скорута* ССМ 1491, *Ивашко Лукавський* Смут. II 1495, *Яцько Мезь* ССМ 1496, *григорей стреченови(ч)* AS I 1499, *Иванъ Кобузевиць* УГ 1499, *ивашко русинович* УГ 1499;

Semen Koszka AS III 1509, *Сенько Балицький* Груш. VI 1509, *Андрей Луцький* Груш. VI 1509, *Mytko Poskrebtalo* UKCZ 1520, *Ванко Стадниций* AS III 1522, *Грицько Застра* Смут. III 1523, *Федор Мишка* AS III 1528, *Andruszko Wereszczyński* CZ 1528, *Петр Кутрулка* AS III 1528, *Максим Павловъ* AS III 1528, *Петро Сербин* Груш. VI 1539, *Іван Добрянський* Смут. III 1541, *Iwan Koszka* RŁ 1545, *Іан Зеліско* Смут. I 1559, *Кузь Винницький* Смут. III 1559, *Kirik Łuczic Jabł.* XX 1571, *Богдан Покотило* КЗК 1578, *Гаврило Сошенский* КЗК 1578, *Ивана Курозвонского* КЗК 1578, *Andrij Uruski*

Smut. 1580, Dymitr Dederkało RK 1583, Stanisław Radyłowski Smut. 1586, Іван Зеліскович Смут. I 1588, Waśko Czerniecki Smut. 1596;

Tychno Hreorowicz Jabł. V 1616, Fryderych Tyszkiewicz Jabł. V 1616, Fedor Maranienko Jabł. V 1616, Самійло Горностай Як. 1618, Semen Petraszewski KGK 1609, Bohdan Czubinowicz PWW 1621, Daniel Hołub PWW 1621, Mikołaj Sołtan UKCZ 1633, Fedor Lochowidowicz Jabł. V 1636, Onuchy Ryssicz Jabł. V 1636, Oleszka Złobicza Jabł. V 1636, Nicipir Kaliniczenko Jabł. V 1636, Andrzej Potopowicz Jabł. V 1636, Jechwim Federowicz Jabł. V 1636, Remigian Jelec UKCZ 1646, Iacko Ortyński AGZ XXI 1649, Iliasz Kropiwnicki AGZ XXI 1649, Konstanty Wyhowski R 1669, Стефан Табака Смут. I 1671, Jerzy Nieczaj UKCZ 1690, Aleksander Szeptycki Smut. 1693, Dymitr Bandrowski Smut. 1699;

Aleksander Dołżkiewicz UKCZ 1710, Michał Antoni Pawsza UKCZ 1715, Dymitr Bandrowski Smut. 1715, Hrehory Liskowacki Smut. 1716, Adam Stanisław Peretiatkowicz UKCZ 1719, Stefan Nanowski Smut. 1722, Hrehory Bilaszewski Smut. 1723, Antoni Sieniuta UKCZ 1733, Dominik Wyszotrawka Smut. 1758, Matwiey Sernacki IK 1759, Jana Rusiłowicza AGW 1770, Daniel Dubiecki IZG 1783, Franciszek Hulewicz UKCZ 1787, Wojciech Szeptycki Smut. 1794.

Двокомпонентний спосіб номінації шляхти був поширеною практикою впродовж цілого досліджуваного періоду: у джерелах з XV ст., складав майже 77% усіх антропоформул, у XVI ст. – близько 87%, у XVII ст. – понад 78%, у XVIII ст. – понад 61%. Домінування двокомпонентного способу номінації в ономастиконі української шляхти підтверджують регіональні дослідження антропонімії Галицької та Львівської земель у XV ст. (Szulowska 1992: 82), цілої Правобережної України в XVI ст. (Єфименко 2003: 9, 14), Житомирщини та Холмщини в XVI–XVII ст. (Ящук 2008: 16; Mytnik 2017: 233), Волинської землі у XVI–XVIII ст. (Mytnik 2010: 342).

4.3. Трилексемні формули

Трикомпонентні антропонімічні формули могли мати структуру **ім'я + патронім на -ович/-евич + ПН // ім'я + ПН + патронім на -ович/-евич**, напр:

Григорей Исаевич Громыка ССМ 1410, Карпа Ивановича Мыкулынского ССМ 1430, Гаврило Шило(вич) Кірдеєвич Як. 1450, Волчко (Іван?) Александрович Кмітич Як. 1458, Роман Олізарович Волчкович Як. 1458, Тишко Ходыкович Корєневский AS I 1466, ва(н) ка ста(н)ковича да(д)ко(в)ского ССМ 1467, данило задеревецкий дажбоговичь ССМ 1473, Михайло Шлександрович Загоровский AS III 1475, Олехно Юрійович Джусич Як. 1478, Roman Iwaszkowicz Wołczkowicz UKCZ 1486, Иванъ Олександровичь Стретовичь ССМ 1486, Горностай Остафійович Романович Як. 1487, Звір (Василь) Романович Волчкович Як. 1491, Богдан Сенкович Гоский AS I 1494, Иванъ Долзський Зеньковичь ССМ ХУ ст.;

Немира Богданович Хренницький AS 1503, Michał Michajłowicz Chalecki UKCZ 1503, Fiedko Okuszkowicz Bezki CZ 1510, Jerzy Bogdanowicz Hański CZ 1510, Michał Michajłowicz Chalecki UKCZ 1511, Гринко Івашкович Шранский AS III 1512, Тишко Гринкович Козинский AS III 1522, Иван Богданович Красносельский AS III 1522, Михайло Михайлович Халецький Як. 1531, Иван Яцкович Борзобогатый ТУ 1555, Michała Iwanowicza Oszczowskiego AS VI 1558, Wasilem Fedorowiczem Drzywinskiem AS VI 1558, Грицько Кульчицький Івашкович Смут. I 1559, Бориса Івановича Сова ВГ 1563, Józef Iwanowicz Niemirycz UKCZ 1566, Лев Андрійович Вільгорський Як. 1567, Василь Каленикович Тишкович Як. 1570, Богуш Павлович Лудвиский КЗК 1578, Frydrycha Tyszkowicza Łohojskiego Jabł. XX 1581, Wasil Simonowicz Korczowski Jabł. XX 1581, Grzegorz Iwanowicz z przydomkiem Połoński UCH 1587, Iwan Michajłowicz Turecki Smut. 1591, Hryčko Monasterski Iwanowicz Smut. 1598;

Hryhorij Lityński Romanowicz Smut. 1602, Jacek (Grigorij) Dymitrowicz Butowicz UKCZ 1602, Luca Zienkowicz Pełczycki AKR 1605, Михайло Олехнович Ласко Як. 1607, Hrehorego Aleksandrowicza

Chodkiewicza Jabł. V 1616, Олександр Судимонтович Кропивницький Як. 1627, Stefan Krynicki Petrowicz Smut. 1629, Луки Білинського Тарасовича Смут. I 1643, Iwan Ustrzycki Dmitrowic AGZ XXI 1648, Sienko Jaworski Kuzmiczowic AGZ XXI 1648, Sen Prakowski Jędrykowicz AGZ XXI 1648, Andrzej Horodyski Jackowicz AGZ XXI 1649, Siemion Jaworski Jusypowicz AGZ XXI 1649, Ioannes Choinski Daniłkowicz AGCH 1653, Hrehorego Tychnewicza Kostenieckiego ПНЛ 1678, Данила Пацлавського Дмитровича Смут. I 1695, Hieronim Fedorowicz Andrzejowski UCH XVII w.;

Pawło Ilnicki Zankowicz Smut. 1701, Миколай Комарницький Павликович Смут. III 1717, Antoni Winnicki Antonowicz Smut. 1720, Petro Terlecki Szymkowicz Smut. 1734, Теодора Білинського Тарасовича Смут. I 1743, Stefan Dydkowski Daniłowicz UKCZ 1764, Elias Hordyński Juchnowicz Smut. 1776, Stefan Józef Hordyński Fedkowicz Smut. 1778, Iwana Piotrowicza Czaplicza LW 1765.

Цей спосіб номінації шляхти, як уже знаємо, здавна відомий в українській антропонімії, має своє продовження в джерелах XV–XVIII ст. з різних регіонів України, проте наявність актуальних патронімів із суфіксом *-ович/-евич* у багатоконпонентних формулах могла мати зв'язок з характером документів і потребою вказати відношення синбатько та приналежність до родини. Наприклад, у Волинських грамотах чи в Кременецькій земській книзі – 1578 вони складали чималу частину найменувань, натомість в інвентарях та реєстрах такі записи, зазвичай, були рідкісними.

Трикомпонентні найменування містили також **ім'я + прізвище + ПН // ім'я + ПН + прізвище**, напр.:

Drobisz Szczethen Hołowicz ССМ 1413, осташко давидовский корчакъ ССМ 1419, Микыта Кысел Дорогынецький AS III 1475, Опанась Бобына Хмелевский ССМ 1476, Ванько Джусич Кірдеєвич Як. 1478;

Jakub Jaślikowski zwany Bieszkowna CZ 1515, Stanisław Jaslikowski zwany Trzeciak CZ 1533, Fedko Matkowski Skyba Smut. 1567, Філон Скобейкович Кордиш Як. 1569, Остафій Коровой Селецький ВМ 1570, Олє(х)но Поря(д)ніч Защито(в)ски(у) ВГ 1571, Jacko Terlecki Kardasz Smut. 1572, СМелян Ушак Куликовскии КЗК 1578, Iwan Kirdej Myski RŁ 1583, Васька Кульчицького Сметанки Смут. I 1585, Стефан Русинович Берестецький ВМ 1589, Petro Rybczyc Ilnicki Smut. 1591, Іван Кословський Свищовський ВМ 1594, Bohusz Hulkiewicz Hlebowski UKCZ 1595, Іван Покотило Пятигорськии ВМ 1599, Mańko Sielecki Szkrebetycz Smut. 1600;

Василь Жукотинський Шутич Смут. III 1604, Łukasza Bołotowica Kuwieczyckiego Jabł. V 1616, Fedyna Kulczycki Medwiedziowicz Smut. 1622, Petra Sieleckiego Dziurdzia Smut. 1623, Jacko Paclawski Iskrzyc Smut. 1623, Iwan Biliński Szafran Smut. 1625, Іван Волчкович Ясницький Груш. VI 1628, Самійло Лащ Тучапський Як. 1629, Mikołaj Winnicki Oszustowicz Smut. 1638, Wasko Jaworski Koszacowicz AGZ XXI 1648, Iwan Jaworski Zubowicz AGZ XXI 1648, Hrehory Bilinski Słotyłowicz AGZ XXI 1648, Aleksander Makosi Bakowiecki KGK 1652, Paulus Weresczynski Bartosik KGK 1652, Nicolaus Weresczynski Iurasik KGCH 1653, Nicolaus Weresczynski Siemionik KGCH 1653, Jan Proskura Suszczanski UKCZ 1654, Іван Ільницький Гучилович Смут. III 1667, Maksimilian Komarnicki Czerlenowicz Smut. 1685;

Daniło Sozański Worona Smut. 1714, Pawło Komarnicki Misiurczak Smut. 1717, Базиля Комарницького Федчака Смут. III 1717, Michał Tryzna Jackowski UKCZ 1720, Hrehory Kruszelnicki Czulewicz Smut. 1722, Michajło Popiel Łastowczak Smut. 1725, Hrehory Turzański Kahanowicz Smut. 1734, Adam Odyniec Siemaszko UKCZ 1736, Samuel Jaworski Dubik Smut. 1744, Stefan Sielecki Szkrebetycz Smut. пол. XVIII ст., Michała Bożenca Jełowickiego KG 1754, Jacenty Baraniecki Kowcz Smut. 1757, Stanisław Baczyński Kotłowicz Smut. 1759, Hrehory Horodyski Prokopiak Smut. 1774, Jakub Horodyski Kamatiak Smut. 1782, Józef Popiel Dumicz Smut. 1786, Michał Mokosiey Denisko KG 1789, Konstanty Odrowąż Hołowinski KG 1789.

Характерним компонентом розбудованих антропоформул були прізвиська. У їхній функції виступали імена – генеалогічні схеми, родоводита гербівники опрацьовані істориками, дозволяють ствердити, що деякі з них могли належати родоначальникам або іншим славним предкам, наприклад, прізвисько *Боженець*, яке фіксується в Єловицьких чи *Денисько*, прізвисько, що належало Мокосям, відомим шляхетським родам на Волині. Інші були суфіксальними патронімами, напр., *Słotyłowicz*, *Czulewicz*, *Rybczys*, *Федчак*, *Misiurczak* та відапелятивними утвореннями, напр., *Ворона*, *Проскура*, *Tryzna*, *Trzeciak*, *Сметанка*.

Джерела фіксують і такі трикомпонентні формули, що, крім імені та прізвищевої родової назви, містили (додаткове) відтопонімне найменування на *-ський/-цький*, утворене від назв земельних маєтків – вони були мовним знаком розгалуження шляхетських родів, напр., *Григорей Чаплич Шпановский* ПВЛ 1567, *Василей Мировицький Вохновский* ВГ 1568, *Iwan Kirdej Mylski* RŁ 1583, *Mikołaj Hulewicz Dolski* UKCZ 1596.

Однак не завжди на основі аналізованих джерел можна впевнено говорити про статус післяіменного означення в багатокомпонентних формулах. Таку впевненість дають лише історіографічні опрацювання, які уможливають виділення з частини антропонімічного матеріалу давні родові найменування та хронологічно пізніші індивідуальні й родинні прізвиська, а в них – і додаткові відтопонімні означення, утворені від (нової) земельної власності. Деякі з цих найменувань згодом могли стати спадковими.

Наведені трикомпонентні антропоформули в XV ст. складали майже 8% усіх номінаційних структур, у XVI ст. – понад 12%, у XVII ст. – понад 19%, у XVIII ст. – понад 28%, що було зумовлено перевагою фактажного матеріалу з Перемиської землі, де дуже популярними були три- та чотирикомпонентні формули. Серед них домінували найменування з актуальним патронімом на *-ович/-евич*, зокрема у XVI ст. В ідентифікації української шляхти вони були наявними безперервно, починаючи з Київської Русі, а їхня частотність значно зросла в джерелах XVI ст. з Правобережної України (Єфименко 2003: 9),

вони були відомі також у XVI–XVII ст. серед житомирської та холмської шляхти (Яшук 2008: 7-8, 16; Mytnik 2017: 233), у XVI–XVIII ст. – серед волинської шляхти (Mytnik 2010: 342-345), а також підляської у XVI ст. (Dacewicz 2004: 158).

4.4. Чотирилексемні формули

Чотирилексемні найменування мали структуру **ім'я + патронім на -ович/-евич + прізвисько + ПН // ім'я + патронім на -ович/-евич + ПН + прізвисько // ім'я + прізвисько + патронім на -ич, -ович/-евич + ПН // ім'я + ПН + прізвисько + патронім на -ич, -ович/-евич // ім'я + ПН + прізвисько + прізвисько // ім'я + ПН + патронім на -ович/-евич + прізвисько:**

Петр Ланевичъ Кирдеевичъ Милский AS III 1451, Петрашко Яцькович Ланевич Мильський Як. 1451, Бик (Юрій) Алектсандрович Кміта Вороновицький Як. 1498;

Іван Петрович Кірдей Мнішинський Як. 1568, Олізар Петрович Кірдей Мильський Як. 1574, Михайло Федорович Сербин Хорохоринський Як. 1576, Алектсandro Андреевич Кисель Дорогиницький КЗК 1578, Тихно Іванович Хомек Смордовський КЗК 1578, Васи́лиі Пётрович Де́ниско Матфе́еве́цький КЗК 1578, Іван Романович Се́нютя Лахове́цький КЗК 1578, Григорій Кадянович Чаплич Шпановський Як. 1583, Павла Комарницького Петрашевича Дружби Смут. III 1590, Iwan Stupnicki Jackowicz Kozanowicz Smut. 1591, Андрія Винницького Лучника Івашевича Смут. II 1591, Hryćko Horodyski Siemaszkowicz Kochan Smut. 1598, Petro Biliński Tarasowicz Swystula Smut. 1599, Стецька Винницького Лучника Кащича Смут. II 1599, Стець Турянський Каганович Миськович Смут. I 1600;

Федір Кад'янович Чаплич Шпановський Як. 1602, Юрій (Ярош) Александрович Кміта Черленковський Як. 1605, Іван Петрович Чаплич Шпановський Як. 1607, Stećko Winnicki Radziewicz Tarasowicz Smut. 1608, Piotrem Stefanem Fedorowiczem Rusinowiczem Beresteckim AZŁ 1610, Стецько Лешкович, Юркович, Вайдик Смут. I 1611, Lechno Horodyski Czobotowicz Miśkowicz Smut. 1612, Іван Созанський

Ворона Сприник Смут. I 1617, Грицько Білінський Слотило, Ванда Смут. I 1617, Іван Лешкович, Юркович, Білик Смут. I 1617, Васько Зеліскович Іванович Бандрівський Смут. I 1618, Григорій Гнівошович Кисіль Низкиницький Як. 1619, Jasko Winnicki Demkowicz Pawłow Smut. 1622, Тихон Васильович Шашкович Вишковський Як. 1624, Яцька Ільницького Микитича Шиповича Смут. III 1624, Stecko Horodyski Siemaszowicz Kochanowicz Smut. 1624, Андрій Білінський Слотило, Вандич Смут. I 1628, Миколай Бачинський Лешкович Терешкович Смут. I 1630, Iwan Kulczycki Tarasowicz Kotkało Smut. 1630, Fedko Horodyski Czobotowicz Żurawel Smut. 1632, Hryćko Kulczycki Śmietanka Hryckowicz Smut. 1634, Михайло Северинович Судимонтович Кропивницький Як. 1640, Illi Kulczyckiego Waczynicza Miśkowicza Smut. 1643, Mis Topolnicki Dmytrowicz Popowicz AGZ XXI 1649, Fedko Ilnicki Zankowicz Janinowicz Smut. 1649, Iwan Ilnicki Huczyłowicz Jaroszowicz Smut. 1649, Pawło Ilnicki Mikitycz Szypowicz Smut. 1649, Ігнат Бачинський Лешкович Луканович Смут. I 1644, Стефан Білінський Слотило, Царик Смут. I 1647, Івана Кульчицького Васьковича Тузика Смут. I 1652, Стефан Білінський Слотилович, Мاستинич Смут. I 1655, Павло Жукотинський Шутич, Владичек Смут. III 1660, Федько Кульчицький Ільвич Мацик Смут. I 1662, Івану Височанському Верижичу Петрушевичу Смут. II 1665, Лука Бачинський Лешкович Терешко Смут. I 1681, Петра Монастирського Андрійковича Фединича Смут. I 1688, Стефана Блажівського Миговича Фарацяка Смут. III 1672, Михайлу і Йоану Ільницьким Черковичам Миськовичам Смут. III 1672, Стефан Вовчанський Гриневич, Луччин Смут. II 1673, Симеон / Самуель Гординський Антонович, Андрійович Смут. II 1651, Станіслав Бориславський Миськович, Грицьович Смут. I 1693;

Станіслав Кульчицький Тарасович Волчко Смут. I 1702, Луці Бачинському Лешковичу Терешку Смут. I 1702, Теодор Білінський Слотило, Ганик Смут. I 1704, Симеон / Самуель Городиський Балух, Гамуцяк Смут. II 1705, Григорія Кульчицького Тарасовича Мельковича Смут. I 1707, Григорій Ільницький Фединич, Смолейович Смут. III 1718, Bazyli Kulczycki Śmietanka Ruczka Smut. 1718, Яцентія Кульчицького Вачинича Штокайла Смут. I 1721, Іллі Ільницького

Черчовича Грицьковича Смут. III 1722, Базилія Ільницького Рибича Колгановича Смут. III 1722, Петро Білінський Слотилович, Кузьмич Смут. I 1724, Андрія Кульчицького Тарасовича Волчка Смут. I 1725, Теодор Городиський Коханович, Каматяк Смут. II 1728, Łukasz Ilnicki Telepianowicz Baranowicz Smut. 1729, Michał Kuleczycki Śmietanka Ruczka Smut. 1729, Jan Ilnicki Telepianowicz Baranowicz Smut. 1729, Elias Komarnicki Aleksandrowicz Postodolski Smut. 1732, Petro Jaworski Martycz Połotnianik Smut. 1737, Jan Ilnicki Czerciwicz Hryćkowicz Smut. 1741, Стефан Ільницький Федуніч Микитич Смут. I 1741, Basilius Baczynski Leskowicz alias Hayduczek Смут. I 1742, Павла Білінського Мельковича Федіяка Смут. I 1743, Петра Білінського Тарасовича Лободяка Смут. I 1743, Jan Komarnicki Aleksandrowicz Postodolski Smut. 1745, Павла Білінського Тарасовича Кіляка Смут. I 1743, Васко Білінський Слотилович, Іванович Смут. I 1747, Георгію Ільницькому Занковичу Рашковичу Смут. III 1754, Bazyli Biliński Melesiewicz Wotczak Smut. 1757, Стефан Бачинський Лешкович Цапик Смут. I 1759, Ilia Bereżnicki Humenowicz Kupryniak Smut. 1762, Jan Horodyski Czobotowicz Maciejczak Smut. 1763, Ilia Biliński Melesiewicz Giedź Smut. 1774.

Хоч у цілому формули, які, крім імені, містили актуальні патроніми, ПН та прізвисько (у різних конфігураціях), не належали до популярних, були визначальним способом ідентифікації її шляхти Перемиської землі.

У три- та чотирикомпонентних формулах привертають увагу також патронімічні найменування у формі Родового відмінка, напр.: Богдан Яцкович Войниловича AS III 1508, Богдан Илвович Боговитиновича AS III 1520, Андрій Юхнович Єловича AS III 1528, Matwój Daszkowicz Kornilowicza AS III 1530, Ostafiej Bohdanowicz Iwanowicza AS VI 1558; Григорей Василевич Енковича Колмовський ТУ 1582, Григорей Василевич Чаплича Шпановський ТУ 1566, Mikołaj Skuylbidy Kolcinskogo ПВ 1662.

4.5. П'ятилексемні формули

Нечисленними в досліджуваних джерелах були п'ятикомпонентні формули, що містили ім'я + ПН + прізвисько + прізвисько + патронім на -ович/-евич // ім'я + ПН + прізвисько +

патронім на *-ович/-евич* + прізвисько // ім'я + ПН + прізвисько + патронім на *-ович/-евич* + прізвисько // ім'я + патронім на *-ович/-евич* + ПН + прізвисько + прізвисько // ім'я + ПН + патронім на *-ович/-евич* + прізвисько + прізвисько, напр., *Леся Городиський Чоботович, Свинчич, Яцькович* Смут. I 1606; *Іван Білинський Слотилович, Андрійович, Корбель* Смут. I 1617; *Павло Білинський Слотило, Стасьович, Сусович* Смут. I 1619; *Андрій Антонович, Гординський Андрійович, Тучейка* Смут. II 1654; *Андрій Гординський Антонович, Сурмач, Сметанчик* Смут. II 1603.

Усі фіксації датовані XVII ст. і стосуються галицької шляхти.

4.6. Еволюція способів номінації, висвітлена на прикладі історії окремих шляхетських родів

Різноманіття наведених формул, зокрема наявність у них відіменних чи відапелятивних прізвищ або синтетичних відтопонімних означень, що додавалися до родових назв, є проявом еволюції засобів і способів ідентифікації, а разом розгалуження шляхетських родів, виокремлення потужніших ліній і занепаду інших та подрібнення їхніх маєтностей. Найповнішу картину цього явища дають дослідження генеалогії окремих родів. Звернімося отож до історії кількох із них.

Цікавим прикладом названих процесів може послужити історія великих та впливових шляхетських родів Центральної України: Волчковичів на Київщині і Брацлавщині та Мишковичів (Калениковичів) на Київщині, які описала Наталія Яковенко (Яковенко 2008: 168-188).

Історія Волчковичів сягає XIV ст. (Яковенко 2008: 168-179). Протопластом роду був Волчко, хрестильне ім'я Василь, якого сини Олізар, Іван та Кміта, хрестильне ім'я Александр, дали початок трьом лініям роду, відповідно: Олізаровичам (Волчковичам), Романовичам та Александровичам (Кмітичам). Вони та їхні нащадки, як подає дослідниця, до початку XVI ст. перебували на центральних намісницьких урядах київського та брацлавського регіонів.

Родове найменування *Волчковичі*, утворене від імені родоначальника *Волчка*, зберігалося в нащадків *Олізара Волчковича*, напр., *Лев (Іван) Романович Волчкович* Як. 1491, *Лев Звірович Волчкович* Як. 1540, случький намісник, чи *Іван Олізарович Волчкович (Олізар Волчкович)* Як. 1577, житомирський підстароста, стаючи спадковим, родовим найменуванням гілки *Олізарів (Олізаровичів) Волчковичів*.

Наступне відгалуження *Волчковичів*, це *Романовичі*, які беруть свій початок від Івана, другого сина протопласта роду та його онука, Романа Івашковича, овруцького державці та путивльського намісника. Одним з чотирьох синів Романа був *Горностай Романович*, хрестильне ім'я *Остафій*, київський ключник та овруцький намісник. Нащадки *Горностая* піднімалися кар'єрними сходами у Великому князівстві Литовському, стаючи частиною найвищої аристократії. Обидва його сини: *Іван (Івашко) Остафійович Горностай* Як. 1558 та *Оникій Остафійович Горностай* Як. 1560 від батька прийняли нецерковне ім'я, яке стало спадковою родинною назвою *Горностайів*, нової лінії *Волчковичів*.

Від *Кміти*, хрестильне ім'я *Александр*, третього сина *Волчка-Василя*, бере початок остання гілка *Волчковичів*, яка іменувалася *Александровичами* та *Кмітами* й *Кмітичами*. Уже в ідентифікаційних формулах чотирьох онуків *Кміти*: *Матвія*, *Бика (Юрія)*, *Богдана (Федора)* та *Дмитра* наявні відіменні антропоніми, напр., *Матвій Іванович Александрович Кміта* Як. 1500, *Дмитро Александрович Кмітич* Як. 1522, з них *Бик*, вінницький староста, а також його син *Івашко*, за дідом писалися ще *Вороновицькі*, від назви родового села *Вороновичі*, що на Вінниччині: *Бик (Юрій) Александрович Кміта Вороновицький* Як. 1498, *Івашко Юрійович Вороновицький* Як. 1545. У наступному поколінні нащадки *Дмитра*, як подає дослідниця, втратили частину родових маєтностей, які обмежилися містечком *Черленковим* на Вінниччині, від назви якого пішло найменування нової лінії *Кміт Черленковських*: *Юрій (Ярош) Александрович Кміта Черленковський* Як. 1593.

Іншим прикладом розгалуження роду та появи нових родинних найменувань є історія знатного роду київських зем'ян *Мишковичів (Калениковичів)*, *прибічників-слуг* чи *наближених*

радників Свидригайла, з якого виокремилися кілька нових родин (Яковенко 2008: 179-188). Початки роду, пов'язані з Мишком (Миськом), боярином кінця XIV – початку XV ст. Нащадки Павла Мишковича, одного з п'яти його синів, започаткували лінію *Халецьких*, власників села Халча на Гомельщині, які в XVI ст. посідали намісницькі уряди на Київській землі та високі посади і титули у Великому князівстві Литовському, напр., *Єсиф Остафійович Халецький* Як. 1506. Засновником *Калениковичів*, нового відгалуження роду, став Каленик (Климентій), другий син Мишка, намісник звенигородський, путивльський і сіверський, напр., *Окушко (Онушко) Каленикович* Як. 1500, звягольський намісник. Нащадки його онука, Тишка (Тита) Калениковича, започаткували родинну лінію *Тишковичів*, згодом *Тишкевичів*, а далі нові відгалуження: *Скуминів Тишкевичів* та *Стецьких*, які посідали маєтки також поза Київщиною. Мовною картиною розгалуження роду була поява нових родинних найменувань, що походили від назв маєтків та імен засновників роду чи виокремленої родини, напр., *Гарасим Андрійович Халецький* Як. 1559 (ойк. *Халча*), *Федір Васильович Тишкевич Каленицький* Як. 1576 (засновник родинної гілки: *Тишко*; протопласт роду: *Каленик*).

Прикладом еволюції способів та засобів найменування, разом із поступовим дробленням чи згасанням деяких родин, може послужити також історія *Кірдеїв*, одного із старіших боярських родів, яка почалася в другій половині XIV ст. від *Кірдея Тарковича*, перекопського царика (Яковенко 2008: 140-148). Рід швидко розгалузився на галицьку, волинсько-холмську та подільську лінії, а численні чоловічі нащадки започаткували нові родини. На Волині і Холмській землі це були: *Кірдеї (Кірдеєвичі) Ланевичі, Шиловичі, Джуси, Джуси Ляховські, Гостські* (згодом *Гойські*), *Чапличі, Козинські, Вільгорські*, а також *Кірдеї Мильські, Кірдеї Мнішинські* та *Чапличі Шпановські*, напр., *Петрашко Яцькович Ланевич Мильський* Як. 1451, *Олізар Петрович Кірдей Мильський* Як. 1574, *Федір Кад'янович Чаплич Шпановський* Як. 1602. Це свідчить про те, що нові означення, які додавалися до давньої родової назви, вживалися паралельно або як самостійне родинне найменування, яке з плином часу ставало

спадковим. Одні були мотивовані назвами родових маєтків, таких як *Гоща, Козин, Ляхів, Мильськ, Мнішин, Шпанів, Вільгор*, інші – найменуваннями синів Кірдея, засновника роду: *Шила, Чаплі, Джуси та Ланевича*.

На відміну від Кірдеїв, не розпався на окремі гілки та самостійні родини інший великий рід волинських бояр Гулевичів, що правдоподібно походили з Галичини (Яковенко 2008: 150–152). Упродовж XVI ст. від нього відгалузилися численні лінії, які в більшості вирізнялися відтопонімними означеннями, мотивованими назвами родових маєтків, а саме: *Гулевичі Цевовські (: Цевів), Гулевичі Воютинські (: Воютин), Гулевичі Долзькі (Должецькі) (: Довге), Гулевичі Смолиговські (: Смолигів), Гулевичі Дрозденські (: Дроздні), Гулевичі Дублянські (: Дубляни), Гулевичі Серницькі (: Серники), Гулевичі Затурецькі (: Затурці), Гулевичі Зглобицькі (: Зглобиці), Гулевичі Зубиленські (: Зубильно), Гулевичі Радошинські (: Радошин), Гулевичі Перекальські (: Перекали), Гулевичі Печихвостські (: Печихвости), Гулевичі Поддубецькі (: Піддубці)*. Серед них зафіксовано *Гулевичів Зброховичів*, які утворили своє додаткове найменування від імені предка *Зброха Гулевича* Як. 1494. Ці додаткові найменування в досліджуваних джерелах здебільшого стояли поруч родової прізвищевої назви. Пізніші записи свідчать про те, що з часом вони ставали спадковими, виконуючи функцію самостійної прізвищевої назви, напр., *Михайло Зброхович* Як. 1528, *Василь Гулевич Затурецький* Як. 1601, *Michayłem Hulewiczem Woiutynskim* AZŁ 1619, *Hniewosza Hulewicza Drozdenskiego* KGŁ 1622, *Іван Гулевич Смолиговський* Як. 1623, *Iwan Hulewicz Perekalski* PWW 1621, *Andrzeja Hulewicza Poddubieckiego* ПНЛ 1678.

Одним із відомих руських шляхетських родів на холмській землі були Ясліковські, власники Яслікова, які печаталися гербом Корчак (Czarnecki 2012: 174-191). Наприкінці XV та впродовж XVI ст. вони неодноразово ділили свою земельну власність, утворюючи родові гілки. Деякі представники додавали до родового найменування відіменні, відапелятивні чи нові відтопонімні прізвиська, які могли замінити його, виконуючи функцію головного ідентифікаційного засобу. Наприклад,

брати Ян, Якуб та Фелікс Ясліковські писалися *Шуби*: *Jakubi Feliks Jaślikowscy zwani Szubowie* CZ 1533, з них Якуб вживав також означення *Боровський*, а Фелікс – *Рудницький*. Наступну родову гілку утворили чоловічі нащадки Анни та Михайла Ясліковських, які стали послуговуватися прізвиськом *Контни* (*Kątny*), напр., *Wojciech Kątny* CZ 1520, інші, що походили від Кщона, писалися *Кщон* (*Krzczon*) та *Кщонович* (*Krzczonowicz*): *Jan Krzczon* CZ 1531, *Mikołaj Krzczonowicz* CZ 1533, а ще інші використовували прізвиська *Третьак* (*Trzeciak*), *Вітович* (*Witowicz*) *Хойна*, *Хоєнські* (*Chojna, Chojeńscy*), *Черни* (*Czerny, Czarni*), *Фастек*, *Хваст* (*Fastek, Chwast*), напр., *Krystian Trzeciak* CZ 1518, *Jan zw. Chojna* CZ 1501, *Mikołaj Czerny* CZ 1533, *Andrzej Fastek (Chwast)* CZ 1558.

Вельми цінним для наших міркувань є результати досліджень історії, передумов виникнення й функціонування прізвиськ шляхти Самбірського повіту XVI – початку XVII ст. та Турківщини в XVI–XVIII ст., здійснені Ігорем Смуток (Смуток 2008; Смуток 2004).

За автором, до початку XVI ст. на Самбірщині прізвиська залишалися ще мало популярними засобами ідентифікації. Опісля вони стали однією з визначальних рис антропонімікону гніздової шляхти, а вагомою причиною їхнього виникнення була висока динаміка демографічного зростання та, супроти великої повторюваності й обмеженого набору імен, недостатня спроможність прізвищ виконувати свою основну ідентифікаційну функцію (Смуток 2008: 11, 21).

За поширеною серед української шляхти в той час моделлю відтопонімного прізвища на *-ський/-цький*, самбірська шляхта, крім поодиноких винятків, іменувалася саме таким же способом. Родини володіли здебільшого одним селом або частиною села, наприклад, у результаті успадкування й розподілу землевласності, від назви якого й утворювалися прізвищеві назви членів родів та їхніх гілок. У багаточисленних сім'ях вони супроводжувалися великою кількістю родових та індивідуальних прізвиськ (автор називає їх особовими) (Смуток 2008: 22, 26–27).

Проведене дослідження дозволило дослідникові вказати на певну логіку в функціонуванні прізвиськ самбірської шляхти, а саме: вони здебільшого утворювалися від імені батька чи від його відапелятивного прізвиська; різна була тривалість їхнього вживання: упродовж певного періоду життя носія, одного покоління, при чому шляхтичу могли надавати не одне, а кілька прізвиськ, які замінювали попереднє, або вживалися вони паралельно, утворюючи багатолексемні антропоформули, наприклад, *Петро Комарницький Стецьович* записаний саме так у 1585, 1586, 1588, 1589, 1594 рр., а в 1601 та 1603 рр. він записаний як *Сліпцевич, Васько Монастирський Ігнатович* (1571), якого в той сам час іменували також *Ногаєм* (1571). Інші могли мати два прізвиська, напр., *Яцько Бачинський Попельович Головка* 1578 (Смуток 2008: 29–31). Окрему групу складають родові патроніми, які функціонували в межах двох поколінь, та прізвиська, що охоплювали три покоління, при чому наявність прізвиськ, які вказували на приналежність до родини, могла супроводжуватися новими індивідуальними назвами (Смуток 2008: 32).

Звернімося й до спостережень І. Смутка про появу та функціонування прізвиськ серед шляхти Турківщини в XVI–XVIII ст. (Смуток 2004: 28–43). Причини їх виникнення автор також пояснює демографічними чинниками. Наприклад, як дізнаємось із дослідження, у першій половині XVI ст. серед відомого турківського роду Ільницьких джерела фіксують Ільницьких Ігнатовичів, Сениковичів, Заниковичів, Петровичів, Поповичів, Миклошов'ят, у другій половині XVI ст. згадують Яворських Писков'ят, Яцков'ят, Романов'ят, Іванков'ят, Андрейков'ят, Ігнатов'ят та окремі родини Федьковичів, Васков'ят чи Олехновичів (Смуток 2004: 30–33).

У той час прізвиська здебільшого були актуальними патронімами, інколи вони походили від імен дідів та прадідів і могли вживатися поруч з актуальними патронімами, які, звичайно, у кожному наступному поколінні замінювалися іншими прізвиськами, мотивованими іменами батьків. Прізвиська від імен дідів або прадідів були пов'язані з великою кількістю членів одного роду в судовій справі. Цінним спостереженням ученого є наявність у XVI ст. прізвиськ, які

в умовах зростання чисельності роду й появи відгалужень стають спадковими, виконуючи функцію додаткових прізвищевих назв – ця тенденція протрималася до кінця XVIII ст.

4.7. Багатокомпонентні формули з аналітичними відтопонімними означеннями

Досліджувані нами джерела ілюструють також наявність в антропоформулах шляхти прийменникових конструкцій з + *мн* або/та *на* + *мн*, *de* + *мн* (у латинських документах), які інформували про землевласність шляхтича. У XV ст. вони доволі часто додавалися до самого імені, у пізніших документах трапляються зрідка, найчастіше безпосередньо перед або після прізвищевої назви, напр.:

Petrus Mamay de Dunkowicze v.e. Karasz AGZ XIII 1436, Iohannes olim Laqua de Criwcza AGZ XIII 1437, Iacobus de Borthathyn Garnysch AGZ XIII 1448, Nicolaus Zarnowieczski de Topolowka AGZ XIII 1454, Byenessius (Beniasz) de Orzek AGZ XIII 1460, Dmityr et Iaczko de Dedoschycze AGZ VII 1464, Iwan de Koschawa AGZ VII 1464, Danko et Myka de Balycz AGZ VII 1464, Martinus Cocoth de Solec AGZ XIII 1476;

Mikołaj Krzczon z Jaślikowa CZ 1514, Bogdan Hański z Serniaw CZ 1518, Jan zwany Kostur z Jaślikowa CZ 1518, Tomasz inaczej Wasyl zwany Chrapkowicz z Wereszczyna z Woli Lejnskiej CZ 1542, Bohdan Drozdenskiy z Drozden DŁ 1569, Tomiło Worona Borotinskiy z Borotina DŁ 1569, Iwan Borzobohatyj Krasenskiy z Rykan DŁ 1569, Andrej Chmara Miłowskiy z Miłowicz DŁ 1569, Bokij Zareckiyy z Zarecza DŁ 1569;

Гриць Волчкович Ясницький з Яснищ Груш. VI 1628, Федор Шумлянський з Браткович Груш. VI 1628, Filon Woronicz na Szumsku UKCZ 1630, Teodor Tustanowski z Tustanowic AGZ XXI 1649, Iwan Popiel Czernokrzyc z Bereznice AGZ XXI 1649, Iwan Popiel Czarnokozic z Bereznicy Smut. 1649, Dymitra na Zabokr(z)ych Zabokr(z)yskiego ПНЛ 1677;

Konstanty na Iwaniczach Iwanicki AGW 1705, Michał na Bytniu Bałaban KG 1709.

4.8. Спадковість найменувань шляхти

Від початку XV ст. джерела фіксують сімейні найменування, що стосуються однієї генерації і є підтвердженням їхньої прізвищевої функції, напр.:

Юрій і Васько Мошончичі Груш. VI 1404, Андрійко і Грицько Бибельські Груш. VI 1404, Васко и Ивашко Гринковичи Болобаны УГ 1498;

Пан Васко а пан Грицко Промчейковичі AS III 1508, Васько й Марко Княгиницькі Груш. VI 1509, Семен, Іван, Сенько й Сидор Дрогомирецькі Груш. VI 1509, Григорий, Сенько, Гринча, Григор, Фича й Івасько Березовські Груш. VI 1509, Kuryło i Sienko Tirowie CZ 1519, Ставецькіє AS III 1528, Федковськіє AS III 1528, Олехно и Тихно Козинськіє AS III 1528, Богущь а Іванъ Шелвовськіє AS III 1528, Иваън и Коста Волковиєвичи AS III 1528, Семен а Роман Радошинськіє AS III 1528, Грицко а Іванъ Привередовськіє AS III 1528, Петръ а Богданъ Костюшковичи AS III 1528, Грицко а Іванъ Привережлвськіє AS III 1528, Семен а Роман Сетичи AS III 1528, Іванъ, а Шлехно Богдановичи Кнегининськіє AS III 1533, Juchno i Siemaszko Fedorowicze Zadybscy AS III 1533, Марко, а Григорей, а Михайло, а Павел Гринковичи Воловича AS III 1529, Іван і Стефан Демидецькі Груш. VI 1539, Михайло і Марко Балабани Груш. VI 1539, Васько, Труфан і Іван Грабовецькі Груш. VI 1539, Іван і Павло Загвоздецькі Груш. VI 1539, Василь і Юхно Ярмолинські Груш. VI 1539, Костюк і Федор Яські Груш. VI 1539, Іван і Олехно Чолганські Груш. VI 1539, Іван і Васько Рожнитовські Груш. VI 1539, Рашко і Стефан Сваричовські Груш. VI 1539, Деонисий й Іван Горбачовські Груш. VI 1539, Іван і Павло Самбори Груш. VI 1539, Михайло й Яцко Ячниські Груш. VI 1539, Sosnowscy Feciutowicze OCH 1564;

Antoni, Lechno, Łuczka, Jasko, Lesko, olim Stephani, Wasil, Andruszko olim jaczko, filii Wasiutyńscy Jabł. V 1616, Klemens, Wasilo,

Romani filii Chodakowie Jabł. V 1616, *Mikołaj syn Fedorow, Symon syn Iwanow, Jakób syn Hryczkow Serbinowscy* Jabł. V 1616, *Borysowi, Karpiowi Buchnowskim* Jabł. V 1616, *Fedor, Jerzy Petruszko i Raduł, Jakow i Danczuch, synowie niegdy Aleksandra Horodka z Horbowców* Jabł. V 1616, *Fedor, Jędrzej, Supron, Iwan – Bazylego, Symon, Bazyl – Iwanowi synowie Krasnosielscy* Jabł. V 1616, *Jacko i Hryćko Strzelbiccy* Smut. 1626, *Adam i Jeremiasz Tyszowie Bykowscy* Jabł. XX 1628, *Hrehory i Paweł Sczeniewscy* Jabł. XX 1628, *Naczło, Sawa, Iwan, Omelian Bohuszewicowie Zochliczowie* Jabł. V 1636, *Fedor i Omelian Oswinowiczowie* Jabł. V 1636, *Васька і Яцька Ільницьких Микити́чів Шупови́чів* Смут. III 1642, *Iwan i Jan Baranieccy Paszkowicze z Kulczyc* Smut. 1649, *Samuel i Anna Hulanicy* AGK 1684, *Jana i Wasila Bohuszewiczow Ledochowskich* AGK 1684, *Fiedor Michał i Wacław Liniewsci* PWW 1621, *Łukasz Wasil Minkowsci* ПНВ 1678, *Теодора і Стефана Ільницьких Черчови́чів Миськови́чів* Смут. III 1680.

Записи XV ст. та пізніші дозволяють віднести початок процесу успадкування наступними поколіннями родових найменувань у незмінній формі саме до цього століття. Підтвердженням спадковості та процесу стабілізації прізвищевих найменувань можна вважати їхню життєвість, яка проявлялася у фіксації також у пізніших джерелах, напр.: *Андрій Чаплич* Як. 1463 і *Wasyla Czaplicza* ОЛ 1552; *Гринко Болобань* ССМ 1440 і *Ману(и)л Болоба(н) Осекро(в)скии* ВГ 1571; *Василей Хребтович* AS I 1448 і *Iwan Chrebtowicz* PZK 1545, *Aleksandra Chrebtowicza* ПБ 1662; *Тухъно Кисел* AS I 1475 і *Hrehory Kisiel Niskiniński* RW 1583; *Муско Гулевичь* ССМ 1430 і *Hrihorij Hulewicz* ДЛ 1569, *Franciszek Hulewicz* UKCZ 1787; *Стецька Шишку* ССМ 1475 і *Семе(н) Иванович Шу(ш)ка* ВГ 1570; *Петр Ланевичь Курдеевичь Милский* AS III 1451 і *Олизар Курдей Мыльскій* TY 1583, *Олізар (?) Васильович Кірдей* Як. 1424 і *Iwan Kirdej Mylski* RŁ 1583; *Iwaszko Ihnatkowicz Andrzejowski* CZ 1516 і *Florian Andrzejowski Ditiuk* ACH 1678; *Andrzej Jaślikowski zwany Chojeński* CZ 1544 і *Stanisław Jaślikowski Wit* KGK 1652; *Jerzy Abramowicz Hański* CZ 1518 і *Paulus Hański* KGK 1652; *Andruszko Wereszczyński* CZ 1520 і *Nicolaus Wereszczyński Siemionik* KGK 1652; *Horoh* ICH 1545 і *Dominik Horoch* PCH 1649; *Grzegorz Iwanowicz z przydomkiem Połoński*

UCH 1597 i *Połoński* AKR 1628; *Andruszko Wereszczyński* CZ 1528 i *Mikołai Wereszczyński* PCH 1697.

Проте, подібно, як серед князів, в антропоніміконі шляхти XV–XVI ст. наявна словотвірна варіантність прізвищевих найменувань, що ілюструє тривалий процес їхнього творення та стабілізації, напр.: *васко таптюко(в)* ССМ 1404 // *васко тєптюкови(ч)ъ* ССМ 1415, *Сєнко Дьнискович* AS I 1466 // *Сєнко Дєнисовичъ* ССМ 1473, *Яцко Хвалєлѣи* ССМ 1498 // *Яцко Хвалєлєвич* ССМ 1498; *Semen Cata* PZŁ 1545 // *Semena Caticza* PZŁ 1545 // *Semena Catina* PZŁ 1545, *Zwir Lwowicz Tyszkiewicz* UKCZ 1563 // *Звір Львович Тишкович* Як. 1564.

Підсумки

1. У XV ст. в номінації руської шляхти першорядна роль належала патронімам, але згодом ідентифікація цього стану мала за основу відтопонімні прізвищеві назви на *-ський/-цький*, які були візиткою приналежності до привілейованого прошарку, проте важливу роль відігравали в ній тоді також патроніми.

2. У XV–XVIII ст. антропономастикон української шляхти відображає ще не завершений процес творення й стабілізації способів ідентифікації, які супроводжувалися їхньою мінливістю та типовим для шляхетського стану подрібненням родів та землеволодінь. Основну ідентифікаційну функцію могли виконувати два означення: давня родова назва та пізніша (відтопонімна, патронімічна), що називала побічну лінію, самостійну родину чи гілку роду, і згодом могла стати спадковою й виступати самостійно, виконуючи функцію прізвищевої назви. Мінливість найменувань виникала тому, що родову назву замінювала нова, яка належала виокремленій родині. З іншого боку, багато потужних родів, що уникнули розгалуження, зберігали свої давні родові найменування, які могли супроводжуватися додатковими антропонімами, що стосувалися нових родових ліній.

3. Попри те, що не існувало чітко визначених способів ідентифікації, досліджений матеріал дозволяє говорити про певні типові моделі номінації. Ідентифікація шляхти проходила зазвичай за допомогою двокомпонентних найменувань, проте джерела фіксують також більш розбудовані формули, які, крім імені та прізвищевої родової назви, могли містити актуальні патроніми, відапелятивні, патронімічні, відтопонімні прізвиська чи прийменникові відтопонімні конструкції. В антропоніміконі шляхти з різних регіонів України, подібно, як князів, привертають увагу трикомпонентні формули з назвою по батькові на *-ович/-евич*, які були відомі ще в середньовіччі.

4. Цікавим ідентифікаційним засобом номінації були індивідуальні та родинні прізвиська, серед яких мотивовані іменами славних предків. Вони зрідка фіксуються вже в XV ст., не надто часто в пізніших документах. Визначальна роль прізвиськ у номінації галицької шляхти XVI–XVIII ст., а також поширеність багатокомпонентних формул, є своєрідним феноменом на тлі антропонімікону привілейованого прошарку інших регіонів України.

5. Сімейність прізвищевих найменувань, що проявлялася в охоплюванні спільною назвою однієї генерації, підтверджують джерела початку XV ст., натомість спадковість багатьох із них у наступних поколіннях засвідчена пізнішими документами. З іншого боку, наявність морфологічної варіантності прізвищевих назв у XVI ст. та структурного різноманіття антропоформул упродовж цілого досліджуваного періоду ілюструє тривалий процес розвитку антропонімічної системи шляхетського прошарку.

IV

КІНЦЕВІ ВИСНОВКИ

Соціолінгвістичний критерій відбору антропонімічного матеріалу, який стосується представників української знаті, а саме князів та решти привілейованого прошарку бояр, панів, зем'ян-шляхти, а також критерій типології досліджуваних онімів, з урахуванням їхньої структури, походження та способів номінації дозволили окреслити процес розвитку антропонімічної системи впродовж X–XVIII ст. Він був неоднорідним та багатограним, зумовленим екстралінгвальними цивілізаційними, етнічно-культурними та релігійними чинниками і супроводжувався трансформацією іменника, виникненням післяіменних означень, згодом – звичаєвих історичних прізвищевих назв, а також еволюцією способів номінації та наявністю різнокомпонентних антропонімічних формул.

Найменування руської знаті тісно пов'язані з духовністю народу, віддзеркалюють мовно-культурну картину світу та систему цінностей, задовану на етапі номінації, притаманну цій спільноті. Вони розкривають значення землевласності як прерогативу знаті, що стала головною мотивацією родових прізвищевих назв, а також значення належності до роду й визначальну в ньому роль батька та засновника родової чи династичної гілки, значно меншою мірою сприймання людини крізь призму її особистості, зовнішності чи обставин, які могли супроводжувати певний етап її життя.

У результаті проведених досліджень можна констатувати наступне:

ОСОБОВІ ІМЕНА

У монографії було досліджено 351 особових імені.

Х–XIV ст.

1. У Х–XI ст. князі стародавньої Русі називалися скандинавськими та слов'янськими іменами. Після масового прийняття християнства кожна людина діставала церковне ім'я, однак християнські імена в князівському середовищі починають реєструватися лише з XII ст., а їх кількісна інтерпретація показує суттєву перевагу дохристиянських імен: церковні імена становили менше чвертини від загальної кількості. Безсумнівно, це пояснюється слов'янсько-християнською двоіменністю, яка у князів прийшла на зміну слов'янсько-скандинавській. Ця двоіменність продовжувалася до кінця XIII ст., із двох імен у комунікації частіше використовувалося слов'янське. У XIV ст. відбувся злам на користь християнських імен. Поширення церковних імен серед шляхти відбувалося інтенсивніше, ніж у князівському середовищі.

2. Найчастіше князі мали імена (перших п'ять місць): у XI ст. – *Мстислав, Ярослав, Ізяслав, Іван*; у XII ст. – *Борис, Володимир, Святослав, Ростислав, Мстислав, Всеволод, Гліб*; у XIII ст. – *Володимир, Всеволод, Юрій, Василь, Ізяслав, Мстислав, Роман*; у XIV ст. – *Юрій, Федір, Андрій, Дмитро, Михайло, Олександр, Володимир, Данило, Борис, Іван*. У середовищі шляхти у цей період улюбленими були імена: у XI ст. – *Іван*; у XII ст. – *Іван, Костянтин, Жирослав, Мирослав, Михайло, Василь, Дмитро, Юрій*; у XIII ст. – *Юрій, Іван, Гліб, Федір, Василь, Дмитро, Костянтин, Жирослав, Михайло*; у XIV ст. – *Іван, Василь, Михайло, Андрій, Петро, Павло*. Серед імен, які упродовж усього періоду Х–XIV ст. однаково використовувалися як серед князів, так і серед шляхти вирізняються імена *Андрій, Борис, Василь, Гліб, Іван, Михайло, Юрій*.

3. Багатство антропонімічного матеріалу на позначення князів демонструє звичай сімейно пов'язаних імен, що призводив до масової тезоіменності і потребував додаткових післяіменних означень. У вказаний період найбільшою кількістю номінантів

відзначаються композитні слов'янські імена *Володимир* (20), *Мстислав* (21), *Ростислав* (21), *Всеволод* (18), *Святослав* (17), *Ізяслав* (15), *Ярослав* (14), *Ярополк* (11).

XV–XVIII ст.

1. У XV–XVIII ст. в Україні співіснували системи дохристиянських та християнських імен, проте автохтонні слов'янські імена – побажальні двоосновні, відапелятивні та похідні від них гіпокористики – складали вже незначну частину офіційного іменника, оскільки, зокрема однокореневі, значною мірою трансформувалися в категорію прізвищ та прізвищевих назв. У досліджуваних джерелах зафіксовано 216 імен української знаті, переважно греко-церковної традиції, поруч з якими наявні імена польського, литовського, німецького, угорського чи кабардино-черкеського походження, що свідчить про давні міжетнічні мовно-культурні контакти.

2. Іменами, які найчастіше надавалися в князівських родин, були (перших п'ять місць): у XV ст. – *Іван, Михайло, Андрій, Василь, Семен, Олександр*; у XVI ст. – *Андрій, Іван, Василь, Федір, Юрій, Олександр, Лев*; у XVII ст. – *Олександр, Миколай, Абрагам, Григорій, Андрій, Роман, Іван, Семен, Федір, Лев*; у джерелах XVIII ст. невелика кількість фіксацій). Найбільшою популярністю серед шляхти користувалися імена: *Іван, Федір, Михайло, Григорій, Миколай* у XV ст., *Іван, Василь, Михайло, Федір, Григорій* у XVI ст., *Іван, Олександр, Григорій, Федір, Миколай* у XVII ст. та *Іван, Михайло, Василь, Григорій, Миколай, Олександр, Степан* у XVIII ст. В обох групах високою частотністю відзначалися *Іван, Михайло* та *Василь*. Найпопулярнішими слов'янськими іменами були *Богдан* у XVI ст. та *Станислав* у XV–XVIII ст.

3. Більшість імен князів та шляхти записані в документах у календарних формах. Гіпокористики утворювалися від повних або усічених імен здебільшого шляхом суфіксальної деривації, в якій найбільш продуктивним виявився суфікс *-ко*, а також альтернативної, альтернативно-суфіксальної та парадигматичної деривації. Імена із суфіксом *-ек* ілюструють польсько-українські міжмовні процеси інтерференції.

4. Притаманною рисою антропонімікону українського привілейованого стану була повторюваність імен в окремих князівських та шляхетських родах, а також двоймення, яке в Гедиміновичів на початку XV ст. полягало в поєднанні імен литовсько-пруського походження з православними. Руська шляхта інколи була носіями подвійних імен церковної традиції, а також церковно-руського та польського літургійного календаря, і навіть двох імен у польському звучанні, що було спричинено її акультуризацією та полонізацією.

ЗАСОБИ ТА СПОСОБИ НОМІНАЦІЇ

IX–XIV ст.

1. Давню українську антропонімію XI–XIV ст. характеризує багатство граматичних засобів іменування та водночас відсутність усталених норм у їх уживанні. Це період співіснування традиційних способів ідентифікації особи з новими, що тільки народжуються і дістануть свій розвиток у наступні століття. Головним способом іменування осіб привілейованого прошарку до кінця XIII ст. був однолексемний: і князів, і шляхту називають переважно одним особовим іменем. Крім того, для ідентифікації представників княжої верстви до середини XIII ст. активно вживалися самостійні патроніми субстантивного типу на *-ич* (*Всеславичь, Василковичь, Володаревичь*).

2. Складені найменування посідають периферійну частину антропосистеми, не перевищуючи 10% від загальної кількості зафіксованих антропонімів. На зламі XIII–XIV ст. їх питома вага помітно зростає, а остаточна перевага складених найменувань відзначається в текстах XIV ст. Додатковими до особового імені антропонімічними одиницями у цей період виступали патроніми, матроніми, похідні від власних назв інших членів родини, відтопонімні означення та прізвиська. Антропонімія XI–XIV ст. характеризується пошуком найбільш оптимального способу ідентифікації особи, і вираженням цього є граматична варіативність різних післяіменних означень у складі дво- та трилексемних іменувань.

3. Серед додаткових антропоодиниць як найбільш універсальні ідентифікатори особи виділяються патроніми, оскільки вони визначаються високою вживаністю в усіх досліджуваних соціальних групах – як у князівському середовищі, так і серед представників шляхти. Граматичними варіантами патронімів були ад'єктивний: аналітичний (*Мьстиславль сынъ*) і синтетичний (*Мьстиславль*) і субстантивний (*Мьстиславичь*). Ад'єктивні патроніми, надзвичайно вживані серед князів у XI ст., зовсім не притаманні шляхті. Це пояснюється тим, що її представники у цей час називалися одноклексно. Субстантивні патроніми на *-ич*, *-ович/-евич* не мали жодних обмежень у своєму функціонуванні і з XII ст. утворюють найчисельнішу групу післяіменних антропоодиниць.

4. Антропоніми в допрізвищевий період були покликані слугувати своєрідним знаком, що вказував на кровну спорідненість особи з певним привілейованим предком або зі званою родиною. Ця суспільна потреба задовольнялася тим, що до особового імені князя приєднувався компонент, який вказував або на зв'язок із предком (патронім), або на княжий уділ (відтопонімне означення). Додаткове найменування при імені князя вживалося звичайно при першій згадці особи в тексті, в повідомленнях про смерть князя, а також – в урочистих ситуаціях.

5. Багатоклексні антропонімні утворення цього періоду являли собою синтаксично вільні словосполучення, що характеризувалися довільністю в порядку розташування компонентів, можливістю розриву антропонімного сполучення іншими членами речення чи службовими словами та варіантністю морфологічної належності компонентів. Серед багатоклексних іменувань виділяються дволексні назви. В основі іменувань князів лежать дві формули: нейтральна *особове ім'я + патронім* (*Всеволодъ Мьстиславичь*) та соціально обмежена *особове ім'я + відтопонімне означення* (*Ярославъ Черніговський*). Серед дволексних назв шляхти типовим було іменування *особове ім'я + патронім* (*Ивань Жирославичь*), меншою мірою *особове ім'я + прізвисько* (*Добрыня Долгий*). Відтопонімне означення в дволексних іменуваннях шляхти з'являється лише з XIV ст.

6. Трилексемні іменування вживаються рідко і лише у князівському середовищі, в їх основі лежала найуживаніша двокомпонентна формула *ім'я + патронім*, до якої додавався третій компонент, яким був переважно пропатронім (*Изяславъ Мьстиславичъ вѣнукъ Володимерь*) або відтопонімне означення (*Ярославъ Всеволодичъ князь Черниговьскій*).

XV–XVIII ст.

1. На початку XV ст. звичаєві прізвищеві назви представників українського привілейованого прошарку були сімейними й спадковими, а набір головних морфологічних засобів та склад найчастіших номінаційних формул були відомими ще в попередню добу.

2. Антропонімія Рюриковичів і Гедиміновичів, нащадків литовських удільних князів, князів тюркського та невстановленого походження, які складали еліту давнього руського суспільства, унаочнює мовно-культурну та релігійну асиміляцію нащадків їхніх протопластів і водночас значну подібність до найменувань решти привілейованого стану, але не тотожність. Найважливіші відмінності стосуються моделей, на яких у XV ст. сперта була ідентифікація, а також відсутності в княжому антропоніміконі певних морфологічних типів назв, зафіксованих тільки в шляхти, та наявності антропоформул, зарезервованих лише для князів, пов'язаних з історією їхніх династій.

3. Упродовж XV–XVIII ст. ідентифікація князів та решти знаті в XVI–XVIII ст. ґрунтувалася на відтопонімних означеннях на *-ський/-цький*, при значимій участі патронімічних утворень із формантом *-ович/-евич*. У XV ст. визначальну роль у номінації шляхти відігравали патроніми, а синтетичні та аналітичні відтопонімні означення належали тоді до дуже поширених засобів номінації.

Вищесказане підтверджують регіональні дослідження давньогоономастиконузнаті–найоготлівирізняєтьсяантропонімія перемишльської шляхти, з дуже виразною перевагою прізвищевих назв на *-ський/-цький*. Таке стрімке зростання їхньої популярності в Україні впродовж XV–XVIII ст., можливо, треба пояснювати

екстралінгвальними чинниками, пов'язаними з міжмовними впливами та близькими контактами з польською шляхтою, що йменувалася здебільшого за допомогою синтетичних відтопонімних означень.

4. Як було сказано, у XV ст. ідентифікація шляхти базувалася на моделі патронімічної прізвищевої назви, а ідентифікація князів спиралася на відтопонімних означеннях. У XVI–XVIII ст. патроніми складали другу за чисельністю групу іменувань цілого привілейованого прошарку. Їхнім головним структурно-граматичним типом були назви із суфіксами *-ич*, *-ович*/*-евич* – функціонування цих назв не мало ані часових, ані географічних обмежень. Інші – це патроніми на *-ин*, *-ов*/*-ев*, *-ак* (лише серед перемишльської шляхти в XVII–XVIII ст.), *-к*, *-енко* (лише серед київської шляхти XVII ст.), *-*ęta* у Род. мн., найменування у формі Род. одн., а також антропоніми, мотивовані повними та демінутивними формами імен. Суфіксальні та семантичні патроніми є цінним свідченням про однокореневі й композитні слов'янські та питомі руські імена, які до наших днів дійшли в невеликій кількості.

Основні морфологічні відмінності між антропонімією князів та решти привілейованої верстви стосуються патронімів із формантами *-ак*, *-к*, *-енко* та *-*ęta* у Род. мн., які зафіксовано лише серед шляхти.

5. Незначну роль в антропоніміконі привілейованого прошарку відіграли відапелятивні та відгеральдичні найменування.

6. Хоча досліджувані джерела ілюструють велике різноманіття способів найменування, вони демонструють також певні типові моделі номінації. Серед них переважали двокомпонентні, що склалися з імені та прізвищевої назви: у XV ст. і XVIII ст. серед князів, впродовж XV–XVIII ст. серед решти привілейованого прошарку та трикомпонентні в XVI–XVII ст. в джерелах, які стосувалися князів. Ці останні антропоформули найчастіше містили актуальні патроніми на *-ович*/*-евич* і були відомі в цілому привілейованому прошарку в різних регіонах України.

7. Інші розбудовані формули, крім імені та прізвищевої родової назви, могли включати прийменникові відтопонімні конструкції, а також індивідуальні та сімейно-родові прізвиська, мотивовані антропонімами родоначальників та інших славних предків, топонімами, апелятивами чи назвами гербів. Серед них зафіксовано найменування, притаманні лише князям, які стосувалися засновників династичних гілок Рюриковичів та Гедиміновичів, а також індивідуальні назви, пов'язані з надаванням дітям у княжих родах однакового хрещеного імені.

Певним феноменом антропонімікону привілейованого прошарку в Україні є способи номінації галицької шляхти в XVI–XVIII ст. й провідна роль у них прізвиськ та домінування багатокomпонентних антропоформул.

8. В обох порівнюваних станах тенденція переходу прізвищевих назв з батька на дітей позначається у XV ст., а пізніші фіксації в незмінній формі багатьох із них та нових родових назв підтверджують їхню спадковість, і таким чином – існування звичаєвого історичного прізвища. Однак морфологічна варіантність деяких ексцерптів із джерел XVI ст., мінливість родових назв, пов'язана з розгалуженням родів та подрібленням земельних маєтків, яка полягала в їхній заміні новими, що стосувалися побічних, виокремлених гілок і з часом успадковувалися наступними поколіннями, а також існування індивідуальних, сімейних та родових прізвиськ свідчать про те, що процес розвитку антропонімічної системи ще не був повністю завершеним.

V WNIOSKI KOŃCOWE

Zastosowane w pracy socjolingwistyczne kryterium doboru materiału antroponimicznego, dotyczącego przedstawicieli elity ukraińskiej, tj. książąt, bojarów, panów i ziemian, a także kryterium typologii badanych onimów, uwzględniające ich strukturę, pochodzenie oraz sposoby nominacji, pozwoliły przedstawić proces rozwoju systemu antroponimicznego tego stanu w X–XVIII w. Miał on charakter heterogeniczny i wieloaspektowy, zdeterminowany pozajęzykowymi czynnikami cywilizacyjnymi, etniczno-kulturowymi i religijnymi. Towarzyszyła mu transformacja zasobu imienniczego, pojawienie się określeń poimiennych, a z czasem nazwisk zwyczajowych, oraz ewolucja sposobów nominacji, cechujących się występowaniem wieloelementowych formuł antroponimicznych.

W monografii całość materiału empirycznego została przedstawiona w dwóch okresach: X–XIV w. i XV–XVIII w. Taka klasyfikacja chronologiczna wynika ze znacznych różnic dotyczących środków i sposobów identyfikacji osób. System antroponimiczny X–XIV w. to system jednoelementowy, jest to okres współistnienia tradycji pogańskich i nowych tendencji, które dopiero zaczynają się kształtować i będą rozwijać po XIV w. Pierwszy okres charakteryzuje się ilościową przewagą imion przedchrześcijańskich pochodzenia słowiańskiego nad cerkiewnymi. Nazwy wieloelementowe znajdują się na peryferiach systemu antroponimicznego, a struktura gramatyczna określeń poimiennych jest zróżnicowana, co świadczy o niestabilności norm antroponimicznych i poszukiwaniu

najskuteczniejszych sposobów i środków identyfikacji osoby. Zmiany jakościowe w nazewnictwie ukraińskiej warstwy uprzywilejowanej wyraźnie ujawniają się w drugim okresie, w szczególności dotyczy to rozwoju i stabilizacji norm antroponimicznych (ustalenie patronimu rzeczownikowego z przyrostkiem złożonym, wyraźna dominacja syntetycznych formacji odmiejscowych), kształtowania się systemu formuł antroponimicznych, pojawienia się w XV w. tendencji dziedziczenia poimennych określeń ojca przez jego dzieci i objęcia całej rodziny wspólnym nazwiskiem historycznym.

Nazwy osobowe ruskiej elity są ściśle związane z duchowością narodu, odzwierciedlają językowo-kulturowy obraz świata oraz właściwy tej wspólnocie system wartości zakodowany na etapie nominacji. Ujawniają rolę imienniczej tradycji słowiańskiej i chrześcijańskiej, znaczenie własności ziemskiej jako prerogatywy szlacheckiej, która stała się główną motywacją nazwisk rodowych, a także wagę przynależności do rodziny oraz roli ojca i założyciela linii rodowej lub dynastycznej, w mniejszej mierze postrzeganie człowieka przez pryzmat jego usposobienia, wyglądu zewnętrznego czy okoliczności, które mogły towarzyszyć pewnemu etapowi jego życia.

Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

IMIONA

W monografii poddano analizie 351 imion mężczyzn.

X–XIV wiek

1. W X–XI w. książęta dawnej Rusi nosili imiona skandynawskie i słowiańskie. Po masowym przyjęciu chrześcijaństwa każdy człowiek otrzymywał imię cerkiewne, jednak imiona chrześcijańskie w środowisku książęcym odnotowywane są dopiero począwszy od XII w., a ich ilościowa interpretacja ukazuje znaczną przewagę imion przedchrześcijańskich: formy cerkiewne stanowiły mniej niż jedną czwartą wszystkich imion. Niewątpliwie, tłumaczy to dualizm słowiańsko-chrześcijański, który wśród książąt zastąpił słowiańsko-skandynawski. Dualizm ten utrzymywał się do końca XIII w., z dwóch imion w komunikacji częściej używano imienia słowiańskiego.

W XIV w. nastąpił przełom na rzecz imion chrześcijańskich. Proces rozprzestrzeniania się form cerkiewnych wśród szlachty przebiegał intensywniej niż w środowisku książęcym.

2. Wśród książąt najczęściej występującymi imionami (pierwszych pięć miejsc) były: w XI w. – *Мстислав, Ярослав, Ізяслав, Іван*; w XII w. – *Борис, Володимир, Святослав, Ростислав, Мстислав, Всеволод, Гліб*; w XIII w. – *Володимир, Всеволод, Юрій, Василь, Ізяслав, Мстислав, Роман*; w XIV w. – *Юрій, Федір, Андрій, Дмитро, Михайло, Олександр, Володимир, Данило, Борис, Іван*. W tym czasie w środowisku szlacheckim największą popularnością cieszyły się: w XI w. – *Іван*; w XII w. – *Іван, Костянтин, Жирослав, Мирослав, Михайло, Василь, Дмитро, Юрій*; w XIII w. – *Юрій, Іван, Гліб, Федір, Василь, Дмитро, Костянтин, Жирослав, Михайло*; w XIV w. – *Іван, Василь, Михайло, Андрій, Петро, Павло*. Imionami, które w ciągu X–XIV w. odznaczały się podobną frekwencją w obu porównywanych stanach, były: *Андрій, Борис, Василь, Гліб, Іван, Михайло, Юрій*.

3. Bogactwo materiału antroponimicznego odnoszącego się do książąt ilustruje zwyczaj powtarzalności imion w rodzinie, który prowadził do masowego występowania takiego samego imienia wśród osób blisko spokrewnionych i potrzebował dodatkowych określeń poimiennych. W omawianym okresie największą liczbę poświadczeń miały słowiańskie imiona złożone (dwuczłonowe) *Володимир* (20), *Мстислав* (21), *Ростислав* (21), *Всеволод* (18), *Святослав* (17), *Ізяслав* (15), *Ярослав* (14), *Ярополк* (11).

XV–XVIII wiek

1. W XV–XVIII w. na Ukrainie współistniały ze sobą dwa systemy: imion przedchrześcijańskich i chrześcijańskich, jednak słowiańskie imiona dwuczłonowe i odapelatywne oraz pochodne od nich formy hipokorystyczne stanowiły niewielką część zasobu oficjalnego. W dalszym ciągu wypierane były przez imiona chrześcijańskie, a formacje jednotematowe w znacznej części przeszły do kategorii przezwisk oraz nazwisk historycznych. Tylko nieliczne, np. *Володимир, Борис*, stały się imionami chrześcijańskimi o rodzimym rodowodzie i weszły do kanonu imion świętych Kościoła prawosławnego. W badanych źródłach zanotowano

216 imion ukraińskiej warstwy uprzywilejowanej, przeważnie o tradycji grecko-cerkiewnej, obok których wystąpiły formy pochodzenia polskiego, litewskiego, niemieckiego, węgierskiego oraz kabardyjsko-czerkieskiego, świadczące o dawnych międzyetnicznych kontaktach językowo-kulturowych.

2. Imionami, które najczęściej nadawane były w rodzinach książęcych (pięć pierwszych miejsc) były: w XV w. – *Іван, Михайло, Андрій, Василь, Семен, Олександр*; w XVI w. – *Андрій, Іван, Василь, Федір, Юрій, Олександр, Лев*; w XVII w. – *Олександр, Миколай, Абрагам, Григорій, Андрій, Роман, Іван. Семен, Федір, Лев*; w źródłach XVIII w. odnotowano niewielką liczbę poświadczeń. Wśród szlachty imionami cieszącymi się największą sympatią były: *Іван, Федір, Михайло, Григорій, Миколай* w XV w., *Іван, Василь, Михайло, Федір, Григорій* w XVI w., *Іван, Олександр, Григорій, Федір, Миколай* w XVII w. oraz *Іван, Михайло, Василь, Григорій, Миколай, Олександр, Степан* w XVIII w. W obydwu grupach wysoką frekwencją odznaczał się *Іван, Михайло* i *Василь*, a do najpopularniejszych imion słowiańskich należał *Богдан* w XVI w. i *Станислав* w XV–XVIII w.

3. Większość imion książąt i szlachty została zapisana w dokumentach w formie podstawowej, oficjalnej. Hipokorystyka tworzonego od imion pełnych i skróconych drogą derywacji sufiksальной, w której najbardziej produktywnym okazał się formant *-ko*, a także w wyniku derywacji alternacyjnej, alternacyjno-sufiksальной i paradygmatycznej. Imiona z sufiksem *-ek* ilustrują międzyjęzykowe polsko-ukraińskie procesy interferencji.

4. Cechą charakterystyczną antroponimii ukraińskiej warstwy uprzywilejowanej była powtarzalność imion w rodach książęcych i szlacheckich oraz dwuimienność, która u Giedyminowiczów na początku XV w. polegała na połączeniu imion pochodzenia prusko-litewskiego z imionami prawosławnymi. Szlachta ruska niekiedy była nosicielami imion podwójnych tradycji cerkiewnej, a także imion kalendarza liturgicznego cerkiewno-ruskiego i polskiego, a nawet dwóch imion o brzmieniu polskim, co miało związek z jej akulturacją i polonizacją.

ŚRODKI I SPOSOBY NOMINACJI

XI–XIV wiek

1. Antroponimie ukraińską XI–XIV w. cechuje bogactwo gramatycznych środków nazewniczych, a zarazem brak ustalonych norm ich stosowania. Jest to okres współistnienia tradycyjnych sposobów identyfikacji osoby z nowymi, które dopiero się rodzą i będą rozwijać w kolejnych stuleciach. Nominacja przedstawicieli stanu uprzywilejowanego do końca XIII w. odbywała się zazwyczaj za pomocą formuł jednoelementowych: zarówno książęta, jak i szlachta najczęściej nazywani byli jednym imieniem. Poza tym w identyfikacji przedstawicieli warstwy książęcej do połowy XIII w. aktywnie wykorzystywano samodzielne patronimy typu rzeczownikowego na *-ycz* (*Всеславичь, Василковичь, Володаревичь*).

2. Formuły złożone zajmują peryferyjną część systemu antroponimicznego, nieprzekraczając 10% ogólnej liczby zanotowanych nazw. Na przełomie XIII–XIV w. ich liczba zauważalnie wzrasta, a ostateczną przewagę formacji złożonych odnotowują teksty z XIV w. W funkcji dodatkowych poimiennych jednostek antroponimicznych występowały w tym okresie patronimy, matronimy, formy pochodne od nazw własnych innych członków rodziny, określenia odmiejskowe oraz przezwiska. Antroponimie XI–XIV w. cechuje poszukiwanie najbardziej optymalnego sposobu identyfikacji osoby, czego wyrazem jest gramatyczna wariantywność różnych poimiennych określeń w strukturze dwu i trzejelementowych formuł nazewniczych.

3. Wśród dodatkowych jednostek antroponimicznych wyróżniają się patronimy jako najbardziej uniwersalne środki identyfikacji, charakteryzujące się wysoką frekwencją w obu badanych grupach społecznych zarówno w środowisku książąt, jak i przedstawicieli szlachty. Ich wariantami gramatycznymi były formacje przymiotnikowe (analityczne *Мьстиславль сынъ* i syntetyczne *Мьстиславль*) oraz rzeczownikowe (*Мьстиславичь*). Patronimy przymiotnikowe, niezwykle popularne wśród książąt w XI w., w ogóle nie są typowe dla szlachty. Tłumaczy to fakt, że w tym czasie określenia jej przedstawicieli były jednowyrazowe.

Funkcjonowanie patronimów rzeczownikowych na *-ycz*, *-owycz/-etwycz* nie miało żadnych ograniczeń. Począwszy od XII w. tworzyły one najliczniejszą grupę poimiennych jednostek antroponimicznych.

4. Antroponimy w okresie przednazwiskowym miały służyć jako swego rodzaju znak wyrażający pokrewieństwo danej osoby z pewnym uprzywilejowanym przodkiem lub ze znaną rodziną. Tej potrzebie społecznej wychodzono naprzeciw dodając do imienia księcia człon, który wskazywał albo na związek z przodkiem (patronim), albo na dział książęcy (określenie toponimiczne). Określenia dodatkowego przy imieniu księcia używano zwykle przy pierwszej wzmiance w tekście, w powiadomieniach o śmierci księcia, a także w sytuacjach uroczystych.

5. W tym okresie wieloelementowe formacje nazewnicze były syntaktycznie wolnymi związkami wyrazowymi, charakteryzującymi się swobodą w układzie poszczególnych elementów, możliwością przerywania kombinacji onimów przez inne człony zdania czy wyrazy niepełnoznaczące oraz wariantywnością morfologiczną komponentów. Wśród zestawień antroponimicznych czołowe miejsce zajmują nazwy dwuelementowe. Identyfikacja książąt opierała się na dwóch formułach: neutralnej *imię + patronim* (*Всеволодъ Мъстиславичъ*) oraz formule o ograniczonym zasięgu społecznym *imię + określenie toponimiczne* (*Ярославъ Черніговський*). W antroponimii szlacheckiej najbardziej typowym było zestawienie *imię + patronim* (*Іванъ Жирославичъ*), mniej typowym *imię + przezwisko* (*Добрыня Долгий*). Określenie toponimiczne w nazwach dwuelementowych szlachty pojawia się dopiero w XIV w.

6. Formuły trzejelementowe używane były rzadko i tylko w środowisku książęcym, opierały się na najbardziej powszechnej formule dwuelementowej *imię + patronim*, do której dodawano trzeci komponent, zazwyczaj propatronim (*Ізяславъ Мъстиславичъ внукъ Володимерь*) lub określenie odmiejskowe (*Ярославъ Всеволодичъ князь Черніговський*).

XV–XVIII wiek

1. Na początku XV w. nazwiska zwyczajowe przedstawicieli ukraińskiej warstwy uprzywilejowanej obejmowały rodzinę i były już dziedziczne, a zasób głównych środków morfologicznych i struktura najczęstszych formuł nominacyjnych znane były w epoce wcześniejszej.

2. Antroponimia Rurykowiczów i Giedyminowiczów, potomków udzielnych książąt litewskich, książąt pochodzenia tureckiego oraz książąt o nieustalonym pochodzeniu, tworzących elitę dawnego społeczeństwa ruskiego, unaocznia językowo-kulturową oraz religijną asymilację potomków ich protoplastów, a zarazem znaczne podobieństwo do nazewnictwa pozostałej części stanu uprzywilejowanego, ale nie tożsamość. Najważniejsze różnice dotyczą modeli, na których w XV w. oparta była identyfikacja, a także braku w antroponimii książęcej pewnych morfologicznych typów nazw odnotowanych tylko u szlachty oraz obecności formuł antroponimicznych zarezerwowanych dla książąt, a związanych z historią ich dynastii.

3. W ciągu XV–XVIII w. identyfikacja książąt i pozostałej części szlachty w XVI–XVIII w. była oparta na bardzo produktywnym wzorcu nazwiska odmiejscowego na *-s'kyj/-c'kyj* (*Жаславский, Несвицький*), przy znacznym udziale formacji patronimicznych z formantem *-owycz/-ewycz* (*Danilowicz, Promczejkowicz*). W XV w. najważniejszą rolę w nominacji szlachty odgrywały patronimy (*Каленниковичъ, Прокофьевич*), a syntetyczne i analityczne formacje toponimiczne (*мнѣтиньскіи; Zarnowieczski de Topolowka, сташко усь давыдова*) należały wówczas do powszechnie stosowanych środków nominacji. Potwierdzają to badania regionalne dawnego onomastykonu szlacheckiego – na jego tle wyróżnia się antroponimia szlachty przemyskiej, z bardzo wyraźną przewagą nazw na *-s'kyj/-c'ky*. Tak szybki wzrost ich popularności na Ukrainie w XV–XVIII w. można tłumaczyć, jak się wydaje, czynnikami pozajęzykowymi związanymi z wpływami międzyjęzykowymi i bliskimi kontaktami ze szlachtą polską, która była identyfikowana najczęściej za pomocą syntetycznych nazw odmiejscowych.

4. Jak już powiedziano, w XV w. identyfikacja szlachty była oparta na modelu nazwiska patronimicznego, zaś książąt na formacjach toponimicznych. W XVI–XVIII w. patronimy stanowiły drugą co do wielkości grupę określeń poimennych całego stanu uprzywilejowanego. Ich głównym typem strukturalno-gramatycznym były nazwy na *-ycz, owycz/-ewycz* – funkcjonowanie tych formacji nie było uwarunkowane ani czasowo, ani geograficznie. Inne to patronimy na *-yn, -ow/-ew, -ak* (tylko wśród szlachty przemyskiej w XVII–XVIII w.), *-k-, -enko* (tylko wśród szlachty kijowskiej w XVII w.), *-*ęta* w Dop. l. mn., nazwy w formie Dop. l. poj., a także antroponimy motywowane pełnymi i deminutywnymi postaciami imion. Patronimy sufiksalne i semantyczne okazały się cenną ilustracją jednotematowych i dwuczłonowych imion słowiańskich i rodzimych form ruskich, które zachowały się do dziś w niewielkiej liczbie.

Podstawowe różnice morfologiczne między antroponimią książąt i pozostałej części stanu uprzywilejowanego dotyczą patronimów na *-ak, -k-, -enko* oraz *-*ęta* w Dop. l. mn., które zapisano tylko w źródłach odnoszących się do szlachty.

5. Nieznaczną rolę w antroponimii całej warstwy uprzywilejowanej odegrały formacje odapelatywne i heraldyczne.

6. Chociaż badane źródła ilustrują dużą różnorodność sposobów nominacji, dają również pewne wyobrażenie o typowych modelach identyfikacyjnych. Przeważały wśród nich dwukomponentowe, składające się z imienia i nazwiska historycznego: w XV w. i w XVIII w. wśród książąt (*Федор Вишневецький, Бѣнко жабокрицки*), w ciągu XV–XVIII w. wśród szlachty (*Иван Путятич, Ивашко Мелешикович*) oraz trzelementowe w XVI–XVII w. w zapisach odnoszących się do książąt. Te ostatnie formuły antroponimiczne zazwyczaj zawierały aktualne patronimy na *-owycz/-ewycz*, były znane w całym stanie uprzywilejowanym w różnych regionach Ukrainy (*Костентин Костентинович Сострозский, Васи(л)я Миха(и)ловича Ружи(н)ско(г)[о], Немира Богданович Хренницький, ва(н)ка ста(н)ковича да(д)ко(в)ского*).

7. Pozostałe zestawienia oprócz imienia i nazwy rodowej mieściły przyimkowe konstrukcje odmiejscowe (*Станислав Вороницькийи зо Збаража*), a także przezwiska indywidualne (*Iwan*

Masalski Muńcza, Василь Львович Глинський Сліпий Мамай) oraz rodzinne motywowane antroponimami założycieli rodów i innych sławnych przodków (*Томаш Станіславович Война Воронецький*), toponimami (*Юрій Васильович Острозький Заславський/Жеславський*), apelatywami (*Jan Hroza Chowanski*) czy nazwami herbów (*Andrej Hołownia Ostrożeckij*). Wśród nich znalazły się nazwy właściwe tylko książętom, dotyczące założycieli linii dynastycznych Rurykowiczów (*Gedeon Swiatopołk Czetwertynski*) i Giedyminowiczów (*Aleksander Korjatowicz Kurcewicz, Роман Курикович Наримунтович Ружинський*), jak również nazwy indywidualne związane z nadawaniem dzieciom w rodach książęcych takiego samego imienia chrzestnego (*Семен Молодший (Малий) Васильович Збаразький, Манівський, Семен Середній Васильович Збаразький*).

Pewnym fenomenem antroponimii warstwy uprzywilejowanej w Ukrainie są sposoby nominacji szlachty halickiej w XVI–XVIII st., oparte na formułach wieloelementowych, zawierających obok nazwiska historycznego na -'skyj/-c'kyj formacje przezwiskowe.

8. W obydwu porównywanych stanach tendencja przechodzenia formacji poimiennych z ojca na dzieci zaznacza się w XV w., a późniejsze zapisy w formie niezmienionej potwierdzają ich dziedziczność i stabilizację, a co za tym idzie istnienie zwyczajowego nazwiska historycznego. Z drugiej jednak strony wariantowość morfologiczna niektórych ekscerptów ze źródeł XVI w., zmienność nazw rodowych związana z rozgałęzieniem rodów i rozdrobnieniem majątków ziemskich, polegająca na zastąpieniu ich nowymi, które odnosiły się do linii pobocznych i z czasem były dziedziczone przez następne pokolenia, a także istnienie przezwisk indywidualnych, rodzinnych i rodowych świadczą o tym, że proces rozwoju systemu antroponimicznego nie był jeszcze w pełni zakończony.

VI FINAL CONCLUSIONS

The sociolinguistic criterion used in the work for the selection of anthroponymic material concerning representatives of the Ukrainian elite, i.e. princes, boyars, lords and landowners, as well as the criterion of the typology of the studied onyms, taking into account their structure, origin and methods of nomination, made it possible to present the process of development of the anthroponymic system of this class in 10–18th century. It was heterogeneous and multifaceted, determined by non-linguistic civilizational, ethnocultural and religious factors. It was accompanied by the transformation of the namesake stock, the appearance of post-nominal terms and, over time, common surnames, and the evolution of nomination methods, characterized by the occurrence of multi-element anthroponym formulas.

The personal names of the Russian elite are closely related to the spirituality of the nation, reflecting the linguistic and cultural image of the world and the system of values specific to this community, encoded at the nomination stage. They reveal the role of the Slavic and Christian namesake tradition, the importance of land ownership as a noble prerogative, which became the main motivation for family names, as well as the importance of belonging to a family and the role of the father and founder of a family or dynastic line, and to a lesser extent the perception of a person through the prism of his disposition and appearance or circumstances that may have accompanied a certain stage of their life.

The research conducted allowed for the following conclusions to be formulated:

NAMES

The monograph analyzed 351 men's names.

10–14th century

1. In the 10-11th century, the princes of ancient Russia had Scandinavian and Slavic names. After the mass adoption of Christianity, each person received an Orthodox name, but Christian names in the princely environment were registered only from the 12th century, and their quantitative interpretation shows a significant predominance of pre-Christian names: Orthodox forms accounted for less than a quarter of all names. Undoubtedly, this explains the Slavic-Christian dualism, which replaced the Slavic-Scandinavian one among the princes. This dualism persisted until the end of the 13th century, and of the two names, the Slavic name was used more often in communication. In the 14th century there was a breakthrough in favor of Christian names. The process of spreading church forms among the nobility was more intense than in the princely environment.

2. Among the princes, the most top 5 common names were: in the 11th century – *Мстислав, Ярослав, Ізяслав, Іван*; in the 12th century – *Борис, Володимир, Святослав, Ростислав, Мстислав, Всеволод, Гліб*; in the 13th century – *Володимир, Всеволод, Юрій, Василь, Ізяслав, Мстислав, Роман*; in the 14th century – *Юрій, Федір, Андрій, Дмитро, Михайло, Олександр, Володимир, Данило, Борис, Іван*. At that time, the most popular names among the nobility were: in the 11th century – *Іван*; in the 12th century – *Іван, Костянтин, Жирослав, Мирослав, Михайло, Василь, Дмитро, Юрій*; in the 13th century – *Юрій, Іван, Гліб, Федір, Василь, Дмитро, Костянтин, Жирослав, Михайло*; in the 14th century – *Іван, Василь, Михайло, Андрій, Петро, Павло*. The names that had a similar frequency in both compared states during the 10th-14th centuries were: *Андрій, Борис, Василь, Гліб, Іван, Михайло, Юрій*.

3. The wealth of anthroponymous material relating to princes is illustrated by the custom of repeating names in the family, which led to the mass occurrence of the same name among closely related people and required additional post-nominal terms. In the period in question, the largest number of evidence had the Slavic compound names consisting of two parts: *Володимир* (20), *Мстислав* (21), *Ростислав* (21), *Всеволод* (18), *Святослав* (17), *Ізяслав* (15), *Ярослав* (14), *Ярополк* (11).

15th–18th century

1. In the 15th–18th centuries, pre-Christian and Christian name systems coexisted in Ukraine, but Slavic two-part and appellative names and hypocoristic forms derived from them constituted a small part of the official stock of names. They continued to be replaced by Christian names while single-themed formations largely moved into the category of nicknames and historical surnames. The studied sources recorded 216 names of Ukrainian nobility, mostly of the Greek Orthodox tradition, along with names of Polish, Lithuanian, German, Hungarian and Kabardian-Circassian origin, proving old inter-ethnic linguistic and cultural contacts.

2. The top five names most often given to princely families were: in the 15th century – *Іван, Михайло, Андрій, Василь, Семен, Олександр*; in the 16th century – *Андрій, Іван, Василь, Федір, Юрій, Олександр, Лев*; in the 17th century – *Олександр, Миколай, Абрагам, Григорій, Андрій, Роман, Іван. Семен, Федір, Лев*; a small number of evidence was recorded in 18th century sources. The most popular names among the nobility were: *Іван, Федір, Михайло, Григорій, Миколай* in the 15th century, *Іван, Василь, Михайло, Федір, Григорій* in the 16th century, *Іван, Олександр, Григорій, Федір, Миколай* in the 17th century and *Іван, Михайло, Василь, Григорій, Миколай, Олександр, Степан* in the 18th century. In both groups, *Іван, Михайло* і *Василь*, had high frequency, and the most popular Slavic names included *Богдан* in the 16th century and *Станислав* in the 15th–18th centuries.

3. Most of the names of princes and nobility were written in documents in a basic, official form. Hypocoristics were created

from full and shortened names by means of suffixal derivation, in which the formant *-ko* turned out to be the most productive, as well as by alternating, alternation-suffixal and paradigmatic derivation. Names with the *-ek* suffix illustrate interlingual Polish-Ukrainian interference processes.

4. A characteristic feature of the anthroponymy of the Ukrainian privileged class was the repetition of names in princely and noble families and double names, which among the Gedyminowicz family at the beginning of the 15th century consisted in combining names of Prussian-Lithuanian origin with Orthodox names. The Ruthenian nobility sometimes carried names of double Orthodox tradition, as well as names of the Orthodox Church-Russian and Polish liturgical calendar, and even two names with a Polish sound, which was related to their acculturation and Polonization.

MEANS AND METHODS OF NOMINATION

11th–14th century

1. Ukrainian anthroponymy from the 11th to the 14th centuries is characterized by a wealth of grammatical naming devices and, at the same time, a lack of established standards for their use. This is a period of coexistence of traditional ways of identifying a person with new ones that are just being born and will develop in the following centuries. Until the end of the 13th century, the nomination of representatives of the privileged class was usually carried out using single-element formulas: both princes and nobility were most often called by one name. Moreover, until the mid-13th century, independent patronyms of the noun type in *-ycz* (*Всеславичь, Василковичь, Володаревичь*) were actively used to identify representatives of the princely class.

2. Compound names occupy the peripheral part of the anthroponymic system, not exceeding 10% of the total number of recorded names. At the turn of the 13th and 14th century, their number noticeably increases, and the final predominance of complex formations is recorded in texts from the 14th century. As additional anthroponymous units, patronyms, matronyms, forms derived from the proper names of other family members, place-based terms

and nicknames appeared in this period. Anthroponymy of the 11th and 14th centuries is characterized by the search for the most optimal way of identifying a person, which is reflected in the grammatical variation of various nominative terms in the structure of two- and three-element naming formulas.

3. Among additional anthroponymous units, patronyms stand out as the most universal means of identification, characterized by high frequency in both social groups studied, both among princes and representatives of the nobility. Their grammatical versions were adjective formations (analytical *Мьстиславль сынъ* and synthetic *Мьстиславль*) and noun formations (*Мьстиславичь*). Adjectival patronyms, extremely popular among princes in the 11th century, are not typical of the nobility at all. This is explained by the fact that at that time the terms used by its representatives consisted of one word. The functioning of noun patronyms in *-ycz*, *-owycz/-ewycz* had no restrictions and, starting from the 12th century, they formed the largest group of post-nominal anthroponymous units.

4. In the pre-surname period, anthroponyms were intended to serve as a kind of sign indicating a person's relationship to a certain privileged ancestor or to a famous family. This social need was met by adding an element to the prince's name, which indicated either a connection with an ancestor (patronym) or the prince's division (toponymic term). An additional term next to the prince's name was usually used at the first mention in the text, in notifications of the prince's death, as well as in ceremonial situations.

5. During this period, multi-element anthroponym formations were syntactically free word compounds, characterized by freedom in the arrangement of individual elements, the possibility of interrupting the combination of anthroponyms by other sentence elements or ambiguous words, and the variability of the morphological affiliation of the components. Two-element names stand out among multi-element formulas. The identification of princes was based on two formulas: the neutral formula: *name + patronymic* (*Всеволодъ Мьстиславичь*) and the limited social formula: *name + toponymic term* (*Ярославъ Черніговський*). Among the two-element names of the nobility, the typical combination was first *name + patronymic* (*Иванъ*

Жирославичь), and to a lesser extent first *name* + *nickname* (*Добрыня Долгий*). The toponymic term in two-element names of the nobility appears only in the 14th century.

6. Three-element formulas were used rarely and only in the princely environment; they were based on the most common two-element formula: *name* + *patronymic*, to which a third component was added, usually a propatronym (*Изяславъ Мьстиславичъ вьнукъ Володимеръ*) or a local term (*Ярославъ Всеволодичъ князь Черниговьскій*).

15th–18th century

1. At the beginning of the 15th century, the common surnames of representatives of the Ukrainian privileged class included the family and were already hereditary. The stock of the major morphological means and the structure of the most common nomination formulas came from a bygone era.

2. The anthroponymy of the Rurikovich and Gediminovich family, descendants of noble Lithuanian princes, princes of Turkish origin and princes of unknown origin, who constituted the elite of the old Ruthenian society, shows the linguistic, cultural and religious assimilation of the descendants of their progenitors, and at the same time a significant similarity to the personal names of the rest of the privileged class, but not identity. The most important differences are associated with the models on which identification was based in the 15th century, as well as the absence in princely anthroponymy of certain morphological types of names recorded among the nobility only and the presence of anthroponymic formulas reserved for princes, related to the history of their dynasty.

3. During the 15th and 18th centuries, the identification of princes and the rest of the nobility in the 16th and 18th centuries was based on a very productive pattern of place-based surnames with *-s'kyj/-c'kyj* (*Жаславский, Несвѣцкый*), with a significant share of patronymic formations with the formant *-owycz/-ewycz* (*Danilowicz, Promczejkowicz*). In the 15th century, patronymics played the most important role in nobility nomination (*Каленниковичъ, Прокофьевич*), and synthetic and analytical toponymic formations (*мнѣтиньскіи; Zarnowieczski de Topolowka, сташко ись давыдова*) were among

the commonly used means of nomination at that time. This is confirmed by regional research on the former nobility onomasticon – the anthroponymy of the Przemyśl nobility stands out from its background, with a very clear predominance of names ending with *-s'kyj/-c'kyj*. Such a rapid increase in their popularity in Ukraine in the 15th–18th centuries can be seemingly explained by extra-linguistic factors related to interlingual influences and close contacts with the Polish nobility, who were most often identified using synthetic place names.

4. As has already been mentioned, in the 15th century, the identification of nobility was based on the patronymic surname model, and that of princes on toponymic formations. In the 16th–18th centuries, patronyms constituted the second largest group of descriptive terms for the entire privileged class. Their main structural and grammatical type were names for *-ycz, owycz/-ewycz* – the functioning of these formations was not conditioned by time or geography. Other patronyms include *-yn, -ow/-ew, -ak* (only among the Przemyśl nobility in the 17th and 18th centuries), *-k-, -enko* (only among the Kiev nobility in the 17th century), *-*ęty* in Genitiv plural, names in the form Genitiv singular, and also anthroponyms motivated by full and diminutive forms of names. Suffixal and semantic patronymics turned out to be a valuable illustration of single-stem and two-part Slavic names and native Ruthenian forms, which have survived to this day in a small number.

The basic morphological differences between the anthroponyms of princes and the rest of the privileged class are linked to the patronyms in *-ak, -k-, -enko* and *-*ęty* in the Genitiv plural, which was recorded only in sources referring to the nobility.

5. Appeal and heraldic formations played an insignificant role in the anthroponymy of the entire privileged class.

6. Although the sources examined illustrate a wide variety of nomination methods, they also show some typical identification models. Most of them were two-component, consisting of a historical name and surname: in the 15th century and in the 18th century among princes (*Федор Вишневецкий, Бѣнко жабокрицки*), in the 15th–18th centuries among the nobility (*Иван Путатич, Ивашко Мелешкович*),

and three-component in the 16th–17th centuries in records relating to princes. The latter anthroponymic formulas usually included current patronyms on *-owycz/-ewycz* and were known throughout the privileged state in various regions of Ukraine (*Костєнтин Костєнтинович Ъстрозский, Васи(л)я Миха(и)ловича Ружи(н)-ско(з)[о], Нємира Богданович Хрєнницький, ва(н)ка ста(н)ковича да(д)ко(в)ского*).

7. The remaining formulas, in addition to the name and family name, could include place-based prepositional constructions (*Станислав Вороницький зо Збаража*), as well as individual (*Iwan Masalski Миґсца, Василь Львович Глинський Сліпий Мамай*) and family nicknames motivated by anthroponyms of family founders and other famous ancestors (*Томаш Станіславович Война Воронецький*), toponyms (*Юрій Васильович Острозький Заславський/Жеславський*), appellatives (*Jan Hroza Chowanski*) or names of coats of arms (*Andrej Hołownia Ostrożeckij*). These included names specific only to princes and relating to the founders of the Rurikovich (*Gedeon Swiatopolk Czetwertynski*) and Gediminovich dynastic lines (*Aleksander Korjatowicz Kurcewicz, Роман Кирикович Наримунтович Ружинський*), as well as individual names related to giving children in princely families the same godfather name (*Семен Молодший (Малий) Васильович Збаразький, Манівський, Семен Середній Васильович Збаразький*).

A certain phenomenon of the anthroponymy of the privileged class in Ukraine are the methods of nominating the Galician nobility in the 16th and 18th centuries, based on multi-element formulas containing, in addition to the historical surname ending with *-'skyj/-c'kyj*, nickname formations.

8. In both states compared, the tendency to pass on name formations from father to child is typical for the 15th century, and subsequent records in an unchanged form of many of them and new family names confirm their heredity and stabilization, and therefore the existence of a customary historical surname. However, the morphological versions of some excerpts from 16th century sources, the variability of family names related to the branching of families and the fragmentation of landed estates, consisting in replacing

them with new ones that referred to secondary, separate lines and over time were inherited by subsequent generations, as well as the existence of individual family and ancestral nicknames indicate that the process of development of the anthroponym system was not yet fully completed.

Translated by Lada Endresen

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

англ. – англійське

ап. – апелятив

герм. – германське

гр. – грецьке

давньолит. – давньолитовське

давньосканд. – давньоскандинавське

див. – дивись

діал. – діалектне

ім. – ім'я

іхт. – іхтіологічне

лат. – латинське

лит. – литовське

мн. – множина

н. – назва

нім. – німецьке

норв. – норвезьке

одн. – однина

ойк. – ойконім

орн. – орнітологічне

ос. – особовий

ПН – прізвищева назва

пол. – польське
прасл. – праслов'янське
Род. відм. – Родовий відмінок
розм. – розмовне
рум. – румунське
сканд. – скандинавське
слов. – слов'янське
ст. – старе
стпол. – старопольське
східнослов. – східнослов'янське
тюрк. – тюркське
угор. – угорське
франц. – французьке
церк. – церковне
швед. – шведське
шкот. – шкотське
шотл. – шотландське

Dop. – Dopełniacz (Родовий відмінок)
l. mn. – liczba mnoga (множина)
l. poj. – liczba pojedyncza (однина)

ЛІТЕРАТУРА

Бейдер О., *Словарь еврейских фамилий Российской империи*, <http://www.avotaynu.com/books/DJSRE2.htm>).

Белей 2010 – Белей Л., *Українські імена колись і тепер*, Київ.

Бестужев-Лада 1970 – Бестужев-Лада И.В., *Исторические тенденции развития антропонимов [у:] Личные имена в прошлом, настоящем, будущем*, ред. В. А. Никонов, Москва, с. 24–33.

Бірыла 1982 – Бірыла М.В., *Беларуская антрапанімія. 3: Структура уласных мужчынскіх імен*, Мінск.

Брайчевський 1988 – Брайчевський М. Ю., *Утвердження християнства на Русі*. Київ.

Войтович 2000 – Войтович Л., *Князівські династії східної Європи (IX–XVI ст.)*, Львів.

ВКЛ – *Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя*, у 3 т., т. 2, Мінск 2006.

ВТС – *Великий тлумачний словник української мови*, уклад. і гол. ред. В. Бусел, Київ 2005.

Гр. XIV – *Грамоти XIV ст.*, упоряд. М. М. Пещак, Київ 1965.

Грін. – Грінченко Б., *Словарь української мови*, т. I–IV, Київ 1907–1909.

Гумецька 1958 – Гумецька Л., *Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст.*, Київ.

Демчук 1988 – Демчук М. О., *Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст.*, Київ.

Демчук 2003 – Демчук М. О., *Роль християнства у запровадженні особових власних імен та пов'язані з ними народні вірування*, „Народознавчі зошити”, Львів, с. 98–102.

Державин 1945 – Державин Н.С., *Славяне в древности*, Москва.

ДНСК – Высоцкий С.А., *Древнерусские надписи Софии Киевской*, Киев 1966.

ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови в 6 т.*, Київ 1982–2012.

Єфименко 2002 – Єфименко І. В., *Про традиції називання по батькові в східних слов'ян* [у:] *Linguistica slavica: Ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк*, відп. ред. В. Шульгач, Київ, с. 33–48.

Єфименко 2003 – Єфименко І. В., *Українські прізвищеві назви XVI ст.*, Київ.

Железняк 1998 – Железняк І. М. *Семантичні параметри слов'янських антропонімних етимонів* [у:] *Слов'янська ономастика*, відп. ред. С. Медвідь, Ужгород, с. 95–105.

Зазуляк 2007 – Зазуляк Ю., *Rebaptizatio ruthenorum: подвійні імена та конфесійно-культурна ідентичність шляхти руського походження в Галичині XV ст.*, „Ruthenica”, № 6, 275–298.

ИЛ – *Ипатьевская летопись, Полное собрание русских летописей*, т. 2, С.-Петербург 1908.

ЛЛ – *Лаврентьевская летопись, Полное собрание русских летописей*, т. 1, Ленинград 1927.

Іванівська 2002 – Іванівська О., *Звичаєве право в Україні. Етнотворчий аспект*, Київ 2002.

Керста 1984 – Керста Р. Й., *Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування*, Київ.

Ковешников 2006 – Ковешников В. Н., *Очерки по топонимике Кубани*, Краснодар.

Кравченко 2014 – Кравченко Л. О. *Українська ономастика. Антропоніміка*, Київ.

Крип'якевич 1990 – Крип'якевич І.П., *Історія України*, Львів.

Крип'якевич 2002 – Крип'якевич І. (гол. ред.), *Історія української культури*, Київ

<http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>

Кубійович 1993 – Кубійович В. (ред.), *Енциклопедія українознавства*, т. 1, Львів.

Купчинський 1981 – Купчинський О.А., *Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень*, Київ.

Литвинова, Успенский 2004 – Литвинова А. Ф., Успенский Ф. Б., *Глава из истории выбора имен у Рюриковичей: князья-тезки и их патрональные святые*, „Вопросы ономастики”, № 1, с. 14–32.

Литвинчук 2006 – Литвинчук Л. В., *Прізвищеві назви Житомирищини XVI століття з суфіксом -ов-ич/-ев-ич*, „Студії з ономастики та етимології”, с. 76–88.

Медвідь 1998 – Медвідь С. М., *Язичницьке світосприймання і слов'янські антропонімні традиції*, „Слов'янська ономастика”, Ужгород, с. 156–162.

Медвідь-Пахомова 1999 – Медвідь-Пахомова С. М., *Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах*, Ужгород.

Медвідь-Пахомова 2003 – Медвідь-Пахомова С. М., *Екстралінгвальні фактори в контексті розвитку слов'янських антропонімів*, Ужгород.

Медвідь-Пахомова 2009 – Медвідь-Пахомова С. М., *Однормення братів і сестер: причини та мотиви*, „Studia Slavistica” 9, Ужгород, с. 62–68.

Межжеріна 2016 – Межжеріна Г., *Неофіційні іменування світських феодалів у Радзивілівському і Лаврентіївському літописах*, „Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства Ужгород, вип. 21 : Ареалогія й ономастика”, с. 237–241.

Мельникова 2015 – Мельникова Е. А. *Имя Тудор в домонгольской Руси: христианское или скандинавское*. Slověne, № 1, с. 266–276.

Морошкин 1867 – Морошкин М. Я., *Славянский именослов или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке*, С.-Петербург.

Нагірний 2019 – Нагірний В., *Чи існував „Ярослав Осмомисл”? Про наукову коректність вживання прізвища галицького князя Ярослава Володимировича*, Галич. Збірник наукових праць,

т. 4, ред. М. Волошук, Івано-Франківськ, с. 95–104.

Нагірний 2021 – Нагірний В., *Галицький воєвода Коснятин Сірославич: спроба біографічного нарису*, Галич. Збірник наукових праць, т. 6, за ред. А. Стасюка, Івано-Франківськ, с. 38–47.

Осташ 1986 – Осташ Р. И., *Украинская антропонимия первой половины XVII века*, Автореферат, Ужгород.

Осташ 1995 – Осташ Р. І., *До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника), [у:] Реєстр Війська Запорозького 1649 року*, упорядн. О. Тодійчук, Київ, с. 517–567.

Осташ 2003 – Осташ Р. І., *Суфікс-к-о українській антропонімії першої половини XVII ст.: лінгвогеографічний погляд*, „Мова в часі і просторі. Діалектологічні студії”, № 1, Львів, с. 84–101.

Осташ 2008 – Осташ Р., *Українські особові імена середини XVII століття як об'єкт лексикографії*. 4, 6, „Традиції і модерн. Діалектологічні студії”, № 7, Львів, с. 227–300.

Панцьо 1995 – Панцьо С., *Антропонімія Лемківщини*, Тернопіль.

Пахомова 1998 – Пахомова С. М., *Антропонімічні засоби вираження родинного зв'язку у слов'ян допрізвищеві епохи*, Науковий вісник Ужгородського університету: Серія Філологія, вип. 3, Ужгород, с. 28–32.

Пахомова 2012 – Пахомова С. М., *Еволюція антропонімічних формул у слов'янських мовах*, Ужгород.

Пахомова 2014 – Пахомова С. М., *Про витоки категорії офіційність/неофіційність у східнослов'янській антропонімії*, Студії з ономастики та етимології. 2014, Київ.

Пахомова 2019 – Пахомова С. М., *Онімійна номінація в діяхронії*, Пряшів.

Поединок 2009 – Поединок, В., *Становлення національної еліти епохи Київської Русі: політологічний аспект*, „Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї”, вип. 18, Київ, с. 65–74.

СБГ – *Словник бойківських говірок*, М. Й. Онишкевич, ч. 1–2, Київ 1984.

Сенів 1985 – Сенів М., *Особові власні імена церковнохристиянського походження (український жіночий іменник*

XIV – початку XIX ст.) [в:] Українська історична та діалектна лексика, відп. ред. Л. Полюга, Київ.

Смуток 2004 – Смуток І., *Виникнення та використання прізвиськ серед шляхти Турківщини у XVI–XVIII ст. (на прикладі родів Ільницьких, Комарницьких, Височанських, Матківських тощо), „Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства”, вип. IV, Львів, с. 28–43.*

Смуток 2008 – Смуток І., *Вступ до генеалогії шляхетських родів Самбірського повіту XVI – початку XVII ст. (шляхетські прізвиська), Львів 2008.*

СНСК – Высоцкий С.А., *Средневековые надписи Софии Киевской (По материалам граффити XI–XVII вв.), Киев 1976.*

Справочник русских личных мен народов РСФСР, ред. А. В. Суперанская, Москва 1987.

ССМ – *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.*, ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Гринчишин, т. I–II, Київ 1977–1978.

СУМ XVI–XVII – *Словник української мови XVI–XVII ст.*, ред. Д. Гринчишин та ін., вип. 1–16 [до I], Львів 1994–2013.

СУМ у 20 т. – *Словник української мови у 20 т.*, т. 1–14, гол. наук. ред. В. Русанівський та ін., Київ 2010–2023.

Суперанская 1980 – Суперанская А., *К вопросу о так называемых одноименных, двухименных, трехименных и многоименных антропонимических системах [в:] Spolocenske fungovanie vlastnych mien. VII. Slovenská onomastická konferencia*, ред. M. Majtán, Bratislava, s. 209–218.

Суперанская 1987 – Суперанская А. (ред.), *Справочник личных имен народов РСФСР*, Москва.

Тимінський 1987 – Тимінський М. В., *Допроbleми мотиваційної класифікації сучасних індивідуальних прізвиськ, «Мовознавство», № 3, с. 64–65.*

Тим. – Тимченко Є., *Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.*, кн. 1–2, Київ 2003.

Толочко 1987 – Толочко П. П., *Древняя Русь. Очерки социально-политической истории*, Киев.

Трубачев 1976 – Трубачев О. Н., *Етимологический словарь славянских языков*, вып. 3., Москва.

ТСУІ – Трійняк І., *Словник українських імен*, Київ 2005.

Фаріон 2021 – Фаріон І. Д. *Соціальні передумови динаміки функціонування прізвищевих моделей -ич, -ович (-евич) / -енко: діахронний аспект*, „Науковий вісник Ужгородського університету”, Серія: Філологія, вип. 1(45), с. 456–463.

Франчук 1990 – Франчук В. Ю., *Системний характер найменування в давньоруському княжому роді [у:] Шоста республіканська ономастична конференція*, т. 1. Одеса, с. 87–88.

Худаш 1977 – Худаш М. Л., *З історії української антропонімії*, Київ.

Чучка 2005 – Чучка П. П., *Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник*, Львів.

Чучка 2011 – Чучка П. П., *Слов'янські особові імена українців*, Ужгород.

Яковенко 1993, 2008 – Яковенко Н., *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь та Центральна Україна)*, Київ.

Яковенко 2005 – Яковенко Н., *Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України*, Київ.

Ящук 2008 – Ящук Л. В., *Антропонімія Житомищини XVI–XVII ст.* Автореферат, Київ.

Boniecki 1899–1913 – Boniecki A., *Herbarz Polski*, t. I–XIV, Warszawa.

Bystron 1936 – Bystron J. St., *Nazwiska polskie*, Lwów.

Chynczewska-Hennel 1985 – Chynczewska-Hennel T., *Świadomość narodowa szlachty ukraińskiej i kozaczyzny od schyłku XVI do połowy XVII w.*, Warszawa.

Czarnecki 2012 – Czarnecki W., *Szlachta ziemi chełmskiej do połowy XVI wieku*, Białystok.

Dacewicz 2004 – Dacewicz L., *Proces kształtowania się nazwiska szlacheckiego w kontekście pogranicza etniczno-kulturowego (na przykładzie woj. podlaskiego w XVI w.)*, [w:] *Pogranicza. Kontakty kulturowe, literackie, językowe*, Białystok, s. 155–160.

Dacewicz 2005 – Dacewicz L., *Trzyelementowe zestawienia antroponimiczne w nazewnictwie szlacheckim dawnego polsko-litewsko-*

wschodniosłowiańskiego pogranicza, „Onomastica” L, s. 315–336.

Fross, Sowa 1997 – Fross H., Sowa F., *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, wyd. III, t. I–VI, Kraków 1997–2007.

Gajl 2003 – Gajl T., *Herby szlacheckie Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, Gdańsk.

Huk 2005 – Huk I., *O imiennictwie książąt Ostrogskich-Zasławskich, „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”*, t. 19–20, Warszawa, s. 362–371.

Huk 2011 – Huk I., *Personal names of members of the Gediminid dynasty in old Ukraine* [w:] *Atti del XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche Pisa, 28 agosto – 4 settembre 2005*, red. J. Arcamone, Pisa, p. 157–172.

KNi – J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław 1993.

Kojder 2014 – Kojder M., *Antroponimia historyczna starostwa hrubieszowskiego w XVII i XVIII wieku*, „Rozprawy Slawistyczne”, 24, Lublin.

Kojder 2019 – Kojder M., *Antroponimia historyczna wiernych chełmskiej diecezji grecko-unickiej (1662–1810)*, Lublin 2019.

Kowalik-Kaleta 2007 – Kowalik-Kaleta Z., *Historia nazwisk polskich na tle społecznym i obyczajowym (XII–XV wiek)*, t. I, Warszawa.

LPŽ – *Lietuvių pavardžių žodynas*, red. A. Vanagas, t. I–II, Vilnius 1985–1989.

MałCh – M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994.

Matuszewski 1975 – Matuszewski J., *Polskie nazwisko szlacheckie*, Łódź.

Mytnik 2007 – Mytnik I., *Polsko-ukraińskie kontakty językowe w antroponimii historycznej* [w:] *Ukraina. Teksty i konteksty. Symbolae in honorem Stefan Kozak*, pod red. B. Nazaruka, W. Sobol, W. Ałeksandrowycza, Warszawa, s. 171–176.

Mytnik 2009 – Mytnik I., *Imiona Giedyminowiczów w XIV–XVII w.*, „*Studia slovakistica*” 9, Ужгород, s. 43–49.

Mytnik 2010a – Mytnik I., *Antroponimia Wołyńia w XVI–XVIII wieku*, Warszawa.

Mytnik 2010 b – Mytnik I., *Polish-ukrainian language contacts in old anthroponymy of the class society – an overview*, „*Language and society. Мова і суспільство*”, вип. 1, Львів 2010, p. 53–59.

Mytnik 2014a – Mytnik I., *Interferencja międzyjęzykowa w imiennictwie ziemi chełmskiej na tle kontaktów polsko-ukraińskich w dawnej antroponimii* [w:] *Тенденції розвитку української лексики та граматики*, za red. I. Кононенко, I. Митнік, С. Романюк, ч. I, seria „W kręgu języka, literatury i kultury”, t. III, Warszawa 2014, s. 168–187.

Mytnik 2014b – Mytnik I., *Словянський слой в антропонимиконе польсько-українського пограниччя в XVI ст.* [w:] *Onomastikas pētījumi. Onomastic Investigations*, red. O. Bušs, R. Silina-Pinke, S. Rapa, Rīga, c. 187–197.

Mytnik 2015 – Mytnik I., *Antroponimia szlachty ukraińskiej ziemi wołyńskiej i chełmskiej w XVI wieku*, „*Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej*”, t. 8, Warszawa, s. 113–124.

Mytnik 2017 (2022) – Mytnik I., *Słownik historyczno-etymologiczny antroponimów ziemi chełmskiej (XVI–XVII wiek)*, Warszawa.

Mytnik 2017 (2019) – Mytnik I., *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI–XVII wieku*, Warszawa 2017; e-book Warszawa-Siedlce 2019.

Mytnik 2020 – Mytnik I., *System onimiczny dawnej ziemi chełmskiej jako wyznacznik ukraińskiej tożsamości narodowej*, „*Slavia Orientalis*”, T. LXIX, nr 3, 2020, s. 639–654.

Nagirnyy 2020 – Nagirnyy V., *Wojewoda kijowski Szwaro, „Byzantinoslovaca”*, vol. 7: *Zborník k životnému jubileu profesora Miroslava Daniša*, ed. M. Hurbanič, L. Rybár, V. Zervan, Bratislava, s. 111–120.

Niesiecki 1839–1846 – Niesiecki K., *Herbarz Polski*, t. I–X, 2 wyd., Lipsk 1839.

Olejnik 2019 – Olejnik M., *Antroponimia starostwa grabowieckiego (XVI–XVIII w.)*, Lublin 2019.

Ostrowski 1906 – Ostrowski J. Hr., *Księga herbova rodów polskich*, t. I–XIX, Warszawa 1897–1906.

Pakszys 1995 – Pakszys T., *Imiennictwo dynastii Rurykowiczów*, „*Rozprawy Slawistyczne*” 10, Lublin, s. 87–94.

Pluskota 1998 – Pluskota T., *Nazwy miejscowe ziem ruskich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w. Toponimia Ukrainy i pogranicza polsko-ruskiego*, Bydgoszcz.

Rieger 1977 – Rieger J., *Imiennictwo ludności wiejskiej w ziemi sanockiej i przemyskiej w XV w.*, Wrocław.

Rymut 1998 – Rymut K., *Nazwy heraldyczne* [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, wyd. I, Warszawa–Kraków, wyd. II uzupełnione, Warszawa–Kraków 2005, s. 161–171.

Rymut 1999–2001 – Rymut K., *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I–II, Kraków.

SEM – *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 1, *Oda pelatywne nazwy osobowe*, opr. A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Szymowej i K. Rymuta, Kraków 2000; cz. 2, *Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego*, opr. M. Malec, Kraków 1995; cz. 3, *Odmiejscowe nazwy osobowe*, opr. Z. Kaleta, przy współudziale E. Supranowicz i J. Szymowej oraz cz. 4, *Nazwy osobowe pochodzące od etników*, opr. E. Supranowicz, Kraków 1997; cz. 5, *Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego*, opr. Z. Klimek, Kraków 1997; cz. 6, *Nazwy heraldyczne*, opr. M. Bobowska-Kowalska, Kraków 1995; cz. 7, *Suplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii*, red. A. Cieślíkowa, Kraków 2002.

Skulina 1973–1974 – Skulina T., *Staroruskie imiennictwo osobowe*, cz. 1–2, Wrocław.

SŁŚ – *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, pod red. M. Plezi, K. Weyssenhoff-Brożkowej, t. I–VIII, Wrocław – Kraków 1953–2007.

SXVI – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, pod red. M. R. Mayenowej, t. I–XXXII, Wrocław 1966–2004.

Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-słowiańskim, Warszawa 1937.

Strumiński 1996 – Strumiński B., *Skład narodowościowy elity wczesnoruskiej odbity w imionach osobowych* [w:] *Antroponimia słowiańska*, pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej, J. Dumy, Warszawa, s. 309–313.

Szulowska 1992 – Szulowska W., *Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej*, Warszawa.

Umińska-Tytoń 2006 – Umińska-Tytoń E., *Imiona chrześciane w polskich rodach arystokratycznych* [w:] *Manuscula Linguistica in honorem Alexandrae Cieślíkowa oblata*, pod red. K. Rymuta, K. Skowronek, B. Czopek-Kopciuch, M. Malec, Kraków, s. 473–492.

USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, t. I–VI, Warszawa 2003.

Walczak B., Walczak M. 1999 – Walczak B., Walczak M., *Przydomki władców słowiańskich (na tle porównawczym)* [w:] *Przez wiska i przydomki w językach słowiańskich*, cz. II, „Rozprawy Sławistyczne” 15, Lublin, s. 239–254.

Wolf 1895 – Wolf J., *Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*, Warszawa.

Wolnicz-Pawłowska 1978 — Wolnicz-Pawłowska E., *Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim*, Wrocław.

Wolnicz-Pawłowska 1993 — Wolnicz-Pawłowska E., *Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim*, Warszawa.

Wolnicz-Pawłowska, Szulowska 1998 — Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV–XIX wiek*, Warszawa.

Złotkowski 1999 – Złotkowski P., *Nazwy osobowe szlachty podlaskiej z formantem -icz, -owicz, -ewicz w XV–XVII wieku* [w:] *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych*, „Studia Sławistyczne”, 1, pod red. Z. Abramowicz, L. Dacewicz, Białystok, s. 343–349.

Złotkowski 2015 – Złotkowski P., *XVI- i XVII-wieczne antroponimy przedstawicieli warstwy szlacheckiej ziemi bielskiej z formantem -uk, -(cz)uk* [w:] *Pogranicza słowiańskie w opisach językoznawczych. W 110 rocznicę urodzin Profesora Władysława Kuraszkiewicza (1905–1997)*, pod red. F. Czyżewskiego, M. Olejnika, A. Pihan-Kijasowej, Lublin–Włodawa, s. 315–327.

W kręgu języka, literatury i kultury
У колі мови, літератури і культури

Seria wydawnicza Katedry Ukrainistyki
Uniwersytetu Warszawskiego
pod redakcją Iryny Kononenko i Ireny Mytnik

Том XXIV

W serii ukazały się:

Lidia Stefanowska, *Mission Impossible: MUR i odrodzenie ukraińskiego życia literackiego w obozach dla uchodźców na terytorium Niemiec (1945-1948)*, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2013
Kobieta we współczesnej kulturze ukraińskiej, pod red. Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2013

Тенденції розвитку української лексики та граматики, ч. 1, за ред. Ірини Кононенко, Ірини Митнік, Світлани Романюк, Варшава – Івано-Франківськ 2014

Метаморфози у сучасній українській літературі, за ред. Пауліни Олеховської, Марти Замбжицької та Катажини Якубовської-Кравчик, Варшава – Івано-Франківськ 2014

Lidia Stefanowska, *Mission Impossible. MUR i odrodzenie ukraińskiego życia literackiego w niemieckich obozach dla uchodźców na terytorium Niemiec (1945-1948). Część druga. Antologia tekstów źródłowych*, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2014

Тарас Шевченко: погляд з третього тисячоліття, за ред. Степана Хороба, Івано-Франківськ-Варшава 2014

Marta Zambrzycka, *Sacrum i profanum w prozie Walerija Szewczuka*, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2015

Тенденції розвитку української лексики та граматики, ч. 2, за ред. Ірини Кононенко, Ірени Митнік, Світлани Романюк, Варшава – Івано-Франківськ 2015

Katarzyna Jakubowska-Krawczyk, *Kształtowanie się tożsamości narodowej a obraz Polaka i Ukraińca w polskiej i ukraińskiej literaturze I połowy XIX wieku*, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2015

Сучасні дослідження української культури, за ред. Марти Замбжицької, Пауліни Олеховської та Катажини Якубовської-Кравчик, Варшава – Івано-Франківськ 2015

Зіставно-типологічні студії: українська мова на тлі споріднених мов, за ред. В. І. Кононенка, Київ – Івано-Франківськ – Варшава 2016

Switłana Romaniuk, *Ukraiński dyskurs polityczny w latach 2010-2014. Analiza lingwistyczna*, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2016

Тенденції розвитку української лексики та граматики, ч. 3, за ред. Ірини Кононенко, Ірени Митнік, Світлани Романюк, Варшава – Івано-Франківськ 2016

Ciało i tożsamość w ukraińskiej kulturze, literaturze i języku, pod red. Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk, Pauliny Olechowskiej, Switłany Romaniuk, Marty Zambrzyckiej, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2016

Irena Mytnik, *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI-XVII wieku*, Warszawa 2017; e-book Warszawa-Lublin 2019

Мова в суспільстві: семантика, синтактика, прагматика / Language in Society: Semantics, Syntax, Pragmatics, част. I, за ред. Галини Мацюк, Ірени Митнік, Олени Новікової, Lublin 2019

Anna Szafernakier-Świrko, *Niektóre językowe wyznaczniki bazy kognitywnej współczesnych Polaków i Rosjan*, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2017

Julia Roguska, *Michaił Czechow. Poszukiwania, inspiracje, eksperymenty*, Warszawa – Iwano-Frankiws'k 2017

Василь Стефаник: наближення, за ред. Степана Хороба, Івано-Франківськ - Варшава, 2017

Współczesny język rosyjski w teorii i praktyce, pod red. Anny Antoniuk, Wioletty Meli-Cullen, Julii Roguskiej, Anny Szafernakier-Świrko, Warszawa 2017

Ukraińskie Światy Dzieciństwa i Młodości, pod red. Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk, Warszawa 2020

Мова в суспільстві: семантика, синтактика, прагматика / Language in Society: Semantics, Syntax, Pragmatics, част. I, за ред. Галини Мацюк, Ірени Митнік, Пшемислава Юзвікевича, Siedlce 2022

Onim w paradygmatach językoznawczych / Онім у мовознавчих парадигмах, pod red. Ireny Mytnik, Warszawa – Siedlce 2024

